

III Всеукраїнська науково-методична конференція з міжнародною участю

Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції

Суми 2022

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ І ВИКЛИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Матеріали
III Всеукраїнської науково-методичної конференції
(Суми, 18 червня 2022 року)

Суми 2022

УДК: 341-044.247:37.013

Ц62

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Завгородня В.М., канд. юрид. наук, доцент (голова редколегії)

Куліш А. М., д-р юрид. наук, професор, заслужений юрист України

Славко А.С., канд. юрид. наук

Длугош П., д-р габілітований (соціологічні науки), професор

Камьонка М., д-р (політологія і публічна адміністрація), доцент

Плотнікова М. В., канд. юрид. наук, доцент

Черкасов А.А., д-р іст. наук, професор

Чурилова Т. М. канд. юрид. наук, доцент

Чернявський А.О., канд. юрид. наук, доцент

Швагер О. А., канд. юрид. наук

Ц62 Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції: матер. III Всеукр. наук.-метод. конф. (Суми, 18 червня 2022 р.) / ред. колегія : В.М. Завгородня, А.М. Куліш, та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 230 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, викладачів закладів вищої та фахової передвищої освіти, вчителів шкіл, виголошені в рамках III Всеукраїнської науково-методичної конференції «Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції», присвяченої актуальним питанням європейських студій, педагогіки, політики, історії та права.

Позиція організаційного комітету III Всеукраїнської науково-методичної конференції «Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції» не завжди збігається із міркуваннями, висловленими учасниками. У збірнику збережено авторські орфографію, пунктуацію та стилістику. Відповідальність за достовірність даних та дотримання принципів академічної доброчесності несуть учасники конференції.

© Сумський державний університет, 2022

ЗМІСТ

<i>Ахновська І.О.</i> КЛАСИФІКАЦІЯ ПОНЯТЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОСВІТОЮ	7
<i>Бараненко Д.В.</i> АДМІНІСТРУВАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	12
<i>Барановський Б.О.</i> ВПЛИВ ГРУПИ ГУМАНІТАРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ГЛОБАЛЬНУ СИСТЕМУ ОСВІТИ	16
<i>Баранюк Т. М.</i> РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ЗАЛАГОДЖЕННІ КОНФЛІКТІВ НА ТЕРИТОРІЇ КОЛИШНЬОЇ ЮГОСЛАВІЇ	19
<i>Boipova A.A.</i> BASIC PRINCIPLES OF DEVELOPMENT OF AXIOLOGICAL DIMENSION OF THE EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE	23
<i>Бондар Ю. А.</i> ПРАВОВІ ВЗАЄМВІДНОСИНИ МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ТА МІЖНАРОДНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ПРАЦІ	27
<i>Брюханова Г.В.</i> ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З РОЗРОБКИ РЕКЛАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	31
<i>Бурлай Т. В.</i> СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПОВОЄННОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	33
<i>Halas A.S.</i> MAPPING EUROPEAN ECO-SYSTEM OF MICRO-CREDENTIALS IN HIGHER EDUCATION	38
<i>Holokha A. R.</i> FREE ELECTIONS AS A VALUE	42
<i>Гончаренко А.В.</i> РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	45
<i>Hryn V.H., Hryn K.V.</i> INTEGRATION OF UNDERGRADUATE AND POSTGRADUATE STAGES IN THE MEDICAL PROFESSION DURING MARTIAL LAW IN UKRAINE	50
<i>Гусак Ю.Д.</i> ПРАВО НА ОСВІТУ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ: СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ	53
<i>Давиденко О.</i> РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН	57
<i>Дегтярьов С.І.</i> ЮРИДИЧНА ОСВІТА В РОСІЇ У ХVІІІ СТОЛІТТІ: АПОФЕОЗ НЕДОЛУГОСТІ	59
<i>Денисенко С.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО» ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ У ГАЛУЗІ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	64
<i>Дмитрієв В. І.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ В США	68

Добродум О.В., Мартинюк Е.І., Никитченко О.Е. ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ	73
Довженко Р. В. ГЕНОЦИД ЯК ВИКЛИК ЦІННОСТЯМ СУЧАСНОЇ ЗАХІДНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ	77
Zavhorodnia V. M. LEGAL EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: CHALLENGES OF MARTIAL LAW	80
Желобицький Я.К. СУТНІСТЬ ТА МІСЦЕ ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	84
Ішутіна О.Є. РОЗВИТОК МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ «МІЖКУЛЬТУРНІ КОМУНІКАЦІЙНІ СТУДІЇ» (ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ ERASMUS + JEAN MONNET MODULE)	89
Ковальчук І. В., Ковальчук М. О. ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ	93
Козенкова Л. О. ФІЗИЧНА ТА РОЗУМОВА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ВСТАНОВЛЕННЯ РІВНОВАГИ	96
Kochkina D. D. THE CONCEPT OF IMPLEMENTING EQUALITY AS ONE OF THE EU VALUES IN THE UKRAINIAN STRUCTURE OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES	102
Козир М.А. ЦІННОСТІ ЄС: ІСТОРИЧНИЙ, ПРАВОВИЙ, ПОЛІТИЧНИЙ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕКСТИ	106
Kolesnik N. D. REINFORCEMENT OF THE EUROPEAN UNION VALUES	111
Кравченко О.В., Щербак А. С. ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ І ВИКЛИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	116
Лебідь А.Є., Тимофеева Т. КОНЦЕПЦІЯ СПРАВЕДЛИВОГО ПОВСТАННЯ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ, ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ТА ЛЕГІТИМАЦІЯ ПРИРОДНОГО ПРАВА	122
Lisniak V. A. ROLE OF EUROPEAN VALUES IN SHAPING INTERNATIONAL LAW	126
Лісун Я.В. ОСВІТА В УМОВАХ НЕКОНТРОЛЬОВАНИХ МУЛЬТИКРИЗ 2019-2022 ТА ПРІОРИТЕТИ ЇЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	131
Маланчук Т.В. ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ	136

Мандич О.В. ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНІ МОДЕЛІ ПОСИЛЕННЯ СУЧАСНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	139
Мельниченко С. Г. ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ, ПРОБЛЕМ ТА ПЕРСПЕКТИВ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ.....	143
Носирев О. О. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ.....	147
Паламарчук О. І. КОРЕЛЯЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ І ТРАДИЦІЙНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В ІСТОРИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	151
Панкратова В.О. ПРАВОВИЙ КВІЗ ЯК ІНТЕРАКТИВНА МЕТОДИКА ПРИ ВИВЧЕННІ ЗАГАЛЬНОПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН.....	155
Підоричева І. Ю. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОСТІР ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ НОВОГО СТРАТЕГІЧНОГО ПОРЯДКУ ДЕННОГО ЄС	157
Плотнікова М.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВАГИ ДО ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ.....	162
Саранов С. В. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ КАТЕГОРІЇ «МИРУ» В «ГОСУДАРІ» МАКІАВЕЛЛІ ТА «ПОЛІТИЧНОМУ ЗАПОВІТІ» РІШЕЛЬЄ	167
Сачко І. О. ТЕРИТОРІАЛЬНІ ВІЙСЬКА ФІНЛЯНДІЇ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ДЛЯ БЕЗПЕКИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ.....	171
Семенцов Я. ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО КОСМІЧНОГО ПРАВА В АСПЕКТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	175
Славко А.С. СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО У УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: КВАЛІФІКАЦІЯ ЗА МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ.....	177
Стрельник В.В. ВІДБУДОВА УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	181
Хмельницька Л.В. СИМВОЛІЗМ «ПІВНИКА З БОРОДЯНКИ» ЯК НАЦІО-КУЛЬТУРНОГО СУПРОТИВУ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	184
Царьова І.В. ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНІ ТЕКСТИ ЯК ДОМІНАНТА ОСВІТИ.....	188
Чернявський А.Л. ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ КОНСУЛЬСЬКИХ УСТАНОВ ТА АДВОКАТУРИ ПІД ЧАС НАДАННЯ ПРАВОВОЇ	

ДОПОМОГИ ЗА КОРДОНОМ В КОНТЕКСТІ ОХОРОНИ ЦІННОСТЕЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	191
Чурилова Т.М. ДО ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ДОВКІЛЛЮ УКРАЇНИ, ЗАВДАНОЇ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РФ	195
Швагер О.А. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЄС.....	201
Швець Т.Е. ТЬЮТОРИНГ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ УЧНЯ ТА ВЧИТЕЛЯ.....	206
Шевчук В.О. РЯТІВНІ СВІТОГЛЯДНІ ЦІННОСТІ ЯК ОСВІТНІ ОРІЄНТИРИ: ВИКЛИКИ ВІЙНИ І ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ	211
Шемелинець І.І. МОЖЛИВІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В ПЛАНІ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	215
Юрченко Л.І., Рябініна О.В., Гонтаренко Л.О. ЕВОЛЮЦІЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОМУ ЦІННІСНОМУ АСПЕКТІ	219
Яремович М.А. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СОЛІДАРНОСТІ У СТУДЕНТІВ СУЧАСНОГО КОЛЕДЖУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ, ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (СКРИНКАСТИ)	223

КЛАСИФІКАЦІЯ ПОНЯТЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОСВІТОЮ

Ахновська І.О.

кандидат економічних наук, доцент

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Сьогодні в Україні зруйновано близько 20% шкіл і дитячих садочків. Від обстрілів постраждали 43 заклади вищої освіти, 5 з них зруйновано повністю. За період з 24 лютого з країни виїхало понад 672 тисяч учнів. Щодо ВПО у межах України, то всередині держави зафіксовано приблизно 87 тисяч учнів. За кордон виїхало більше 26 тисяч педагогів. Державою анонсовано очне навчання з 1 вересня, але лише 8% закладів загальної освіти мають укриття, щоб розпочати офлайн навчання. Все це говорить про складні умови, в яких опинилася як наша країна, так і сфера освіти зокрема. Оскільки саме інтелектуальний капітал є двигуном розвитку економіки і прогресу, необхідним є акцент на питаннях, пов'язаних з освітою.

Слід відзначити вчених, які розглядали освіту через призму теорії людського та інтелектуального капіталу, зокрема, Л. Артеменко, Г. Беккер, О. Гізело, Г. Джонсон, А. Загорій, С. Ілляшенко, Дж. Кендрік, Ю. Левченко, В. Лисак, Ф. Махлуп, А. Переверзева, О. Попело, В. Приймак, Е. Прушківська, Л. Туроу, Т. Шульц, О. Яцунь. Зміст освіти детально описували у своїх працях такі науковці, як В. Ледньов, Н. Мойсеюк, Є. Рапацевич, Ю. Фокін, І. Малюкова та інші. Певні аспекти формування і функціонування освітнього простору розглядали Г. В. Голубова, К. С. Казакова, А. Ю. Коджаспиров, Г. М. Коджаспирова, О. А. Леонова, С. Б. Пономаревський, О. В. Разуменко, Е. Г. Скибицький, О. В. Артющкін, Л. Н. Талалова, Т. В. Ткач, О. А. Хомерікі, А. Д. Цимбалару та інші вчені. Питання функціонування освітнього процесу досліджували В. Аридін, Г. Атанова, Ю. Бабанський, С. Багаутдінова, О. Базелюк, Г. Коджаспирова, В. Краєвський, Р. Троценко, Я. Федан та інші. Метою тез є класифікація понять, пов'язаних з освітою, за видами, формами, складниками, принципами, функціями, змістом, типами, рівнями, інституціями, організацією тощо.

Сфера вивчення освіти є дуже широкою. Недаремно сьогодні все частіше у науковій літературі вживається термін «едукологія». Вперше його було використано у 1951 році Лорі В. Хардингом, а в 1964 році термін було остаточно введено у науковий обіг Елізабет Стейнер,

яка розглядала едукологію як проміжний варіант між педагогікою, об'єкт дослідження якої вважався достатньо вузьким, і ethology – наукою про діяльність людини у світі. Погоджуємося з думкою Н. Міцкевич, що едукологію можна розглядати як синтетичну науку, що інтегрує у собі різні напрями вивчення сфери освіти, як-то: філософію і історію освіти, антропологію освіти, психологію навчання, соціологію освіти, економіку освіти, управління освітою, культурологію тощо [1]. Крім цього, едукологія досліджує фізіологію, соціологію, економіку освіти; освітню політику, психологію освіти; освітологію: економічної системи, культурних процесів, релігійної освіти, лідерства тощо.

У 1994 році В.І. Луговим було введено поняття «загальне освітознавство». У 1995 році системний погляд на сферу освіти і його назва – «освітологія» – був запропонований В.О. Огнев'юком [2]: «науковий напрям, головним завдання якого є розвиток сфери освіти як цілісного суспільного феномену, що сприяє духовному, культурному, соціально-економічному і науково-технологічному функціонуванню, відтворенню і розвитку суспільства». Отже, предмет дослідження освітології включає: наявні системи й підсистеми освіти у їх сталому розвитку; умови й чинники, що впливають на цей розвиток; фактори розвитку освіти, тому можна зазначити, що на відміну від педагогіки, освітологія є своєрідною освітньою синергетикою для дослідження сфери освіти, такою собі наукою, об'єктом якої є «все про освіту».

На думку В. О. Огнев'юка, «сфера освіти готує для себе мало фахівців для управління освітою, і це стає серйозною проблемою. Готуються економісти, але немає фахівців з економіки освіти, готуються фінансисти, але фінансування системи освіти – це дещо інше, тут є своя суттєва специфіка. Немає аналітиків, які б могли аналізувати розвиток освіти, прогнозувати його, тому Україна має розробляти новий науковий напрям – освітологію, яка на відміну від педагогіки, що займається «внутрішнім життям» освіти, має забезпечувати «зовнішні стосунки» і аналіз взаємовпливів, так би мовити, міжнародну політику освітянської країни» [3].

Цікавою є також думка О.М. Кузьменко про те, що «жодна наука вже не може побудувати всеосяжну картину світу з огляду на складність науки, суспільства, складність усього світу. Це під силу тільки міждисциплінарним дослідження. Тому на даний час

визначилася тенденція до розвитку інтегрованого напрямку пізнання освіти» [4]. Саме тому вважаємо доцільним класифікувати поняття, пов'язані з освітою (рис. 1, після списку літератури).

Основними цілями освіти є створення умов для становлення особистості; виховання соціально активних, творчих громадян, задоволення актуальних та перспективних потреб виробництва в економічній, соціальній, культурній та інших сферах у кваліфікованих спеціалістах, що відповідають вимогам гуманітарного, соціального та науково-технічного прогресу, мають широкий загальний і професійний світогляд, професійну мобільність. Ціннісними принципами освіти є індивідуальність, цілісність та єдність.

Згідно з Законом України «Про освіту» [5], метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору. Можемо підсумувати, що цілями освіти є свідомо визначені очікувані результати, яких прагне досягти особистість, заклад освіти, громада, регіон, держава, суспільство в цілому за допомогою сформованої системи освіти в найближчому майбутньому.

О. Мороз справедливо зазначає [6], що формування цілісного уявлення про феномен освіти неможливе без визначення її ціннісних передумов, що лежать в основі філософії освіти, що склалася ще у Давньому Світі. Так, давньогрецькі філософи ще у V столітті до нашої ери ввели в обіг поняття «пайдейя» - освіта і виховання людини через оволодіння культурою, універсальним знанням, які становлять сутність її буття. Авторка зауважує, що у науковій літературі не існує загальноприйнятого визначення освітніх цінностей, але можна виділити наступні групи освітніх цінностей:

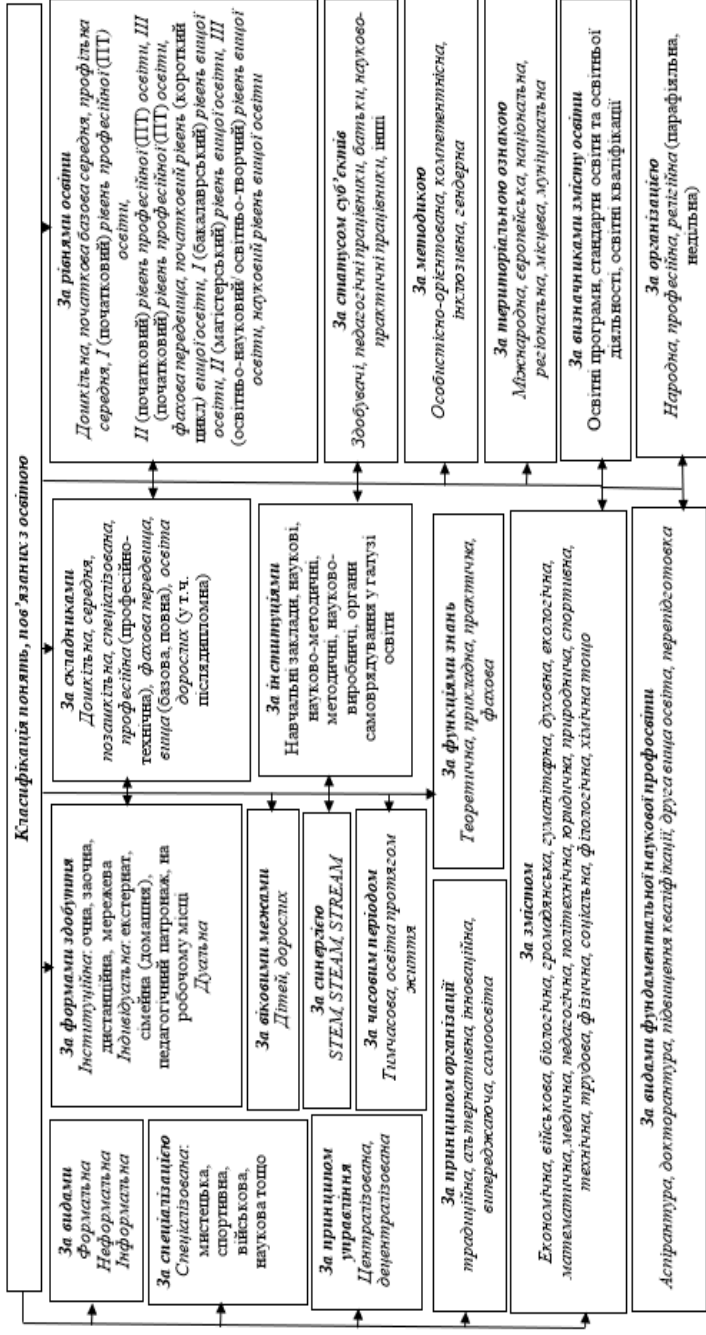
- внутрішні цінності функціонування освіти: індивідуальність учнів, професорсько-викладацькі цінності, академічні, управлінські, педагогічні, сконцентровані на зайнятості випускників;

- зовнішні цінності: здатність забезпечувати функціонування соціально-професійної структури суспільства;
- інструментальні цінності: матеріальна – залежність оплати праці від рівня та якості освіти, соціальна – мобільність, вибір видів і сфер професійної діяльності, статусно-престижна – інструмент підвищення соціального статусу;
- продуковані: вільна і відповідальна особистість, формування світоглядних установок, забезпечення умов для вільного самовизначення кожної людини.

Якщо говорити про сучасні умови нестабільного зовнішнього середовища, в яких опинилася вітчизняна освіта [7], слід відзначити, що, попри все, українські заклади освіти можуть позиціонуватися у новому для себе конкурентному середовищі, розглядаючи переміщення в якості стратегічного виклику, а найперспективнішими напрямками, на наш погляд, є дистанційна та дуальна освіта.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мицкевич Н.И. Эдукология: инвариантные характеристики. *Адукатор*. 2010. № 1(17). С.21-27.
2. Огнев'юк В.О. Філософія освіти в структурі наукових досліджень феномену освіти. *Шлях освіти*. 2009. № 4 (54). С.2-6.
3. Огнев'юк В. О. Освіта – сутність часу. *Коментарі до Інформаційного збірника МОН України*. 2009. № 11. URL: www.ippo.org.ua/files/новини/ОСТАННІ_НОВИНИ/2009/.../2.do (дата звернення: 1.06.2022)
4. Кузьменко О.М. Ретроспективний аналіз становлення нового напрямку інтегрованого пізнання освіти. *Educology – образованиеведение – освітологія*. URL: <https://cutt.ly/VK1UHJt> (дата звернення: 10.06.2022)
5. Про освіту: Закон України від 5.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 11.06.2022)
6. Мороз О. О. Медіа-освіта у структурі освітології. *Українсько-польський щорічник. Частина VI. Соціологія та культурологія освіти*. 2012. №1. С. 117–119.
7. Ахновська І. Особливості ринку освітніх послуг України в умовах карантинних обмежень у зв'язку з пандемією COVID-19. *InterConf*. 2020. № 16. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/2553> (дата звернення: 1.06.2022)

Рисунок 1. Класифікація понять, пов'язаних з освітою
Джерело: систематизовано автором

АДМІНІСТРУВАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Бараненко Д.В.

доктор юридичних наук, доцент

*Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова*

Шлях євроінтеграції Україна обрала порівняно нещодавно, поступово наближаючись до рівня відповідності критеріям членства в Європейському Союзі, однак поштовхом до пришвидшення процесів вступу до зазначеної міжнародної спільноти можна вважати повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України, яке яскраво продемонструвало, що Україна гідна бути частиною загальноєвропейської сім'ї.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом була підписана ще 21 березня 2014 року — політична частина та 27 червня цього ж року — економічна, набула чинності з 1 вересня 2017 року. Даний нормативно-правовий акт закріпив принципи «політичної асоціації та економічної інтеграції», проте не є фактом чи доказом того, що вступ України до ЄС відбудеться найближчим часом. Угоду не варто розглядати як перебування нашої держави як країн-членів ЄС, оскільки вона задає, швидше, основи напрямку внутрішньої політики України та фокусування на європейських цінностях [7, с. 80].

Нові вимоги, які ставить євроінтеграція, в разі їх дотримання можуть стати ефективними інструментами вирішення багатовікових проблем України, закріпити стратегічні позиції України у світі та створити ефективну систему державного управління. Якщо вважати, що шрами людства — це кордони між державами, то саме інтеграційні процеси їх загоюють, формуючи таким чином єдиний механізм, в якому панує мультикультурний діалог. Тому для України євроінтеграційний процес представляє можливість модернізувати різноманітні сфери діяльності країни, що є особливо важливим для державного управління, адже саме від цього чинника залежить ефективне функціонування державної системи, та правової системи країни [5, с. 79].

Так, євроінтеграційний курс полягає, зокрема, у виконанні зобов'язань з проведення реформування відповідних областей

державної політики, зокрема щодо подолання бюрократії, корупції, дотримання прав людини, тощо.

На тлі збройної агресії Російської Федерації проти України нового змісту набувають процеси євроінтеграції України, активна фаза яких супроводжується великою кількістю ухвалених рішень та прийняттям відповідних нормативно-правових актів. Саме тому, неабиякого значення набувають процеси адміністрування євроінтеграції, зокрема щодо дотримання встановленої процедури та правового оформлення набуття кандидатства, та як наслідок можливого членства в Європейському Союзі, від ефективності яких залежить досягнення максимального позитивного результату при мінімальних затратах часу.

У квітня 2022 року президент Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн на зустрічі з президентом України Володимиром Зеленським у Києві, офіційно передала йому опитувальник, який є одним з необхідних кроків для надання Україні статусу країни-кандидата, при цьому зазначивши, що вже цього літа Україна може отримати статус країни-кандидата за пришвидшеною процедурою [3, с. 368].

Таким чином, справедливим буде твердження про те, що наразі одним з найважливіших процесів адміністрування правового аспекту євроінтеграції України варто вважати надання відповідей на вказаний опитувальник - Інформацію на запит Європейської комісії до Уряду України на підготовку Висновку щодо заяви України на членство в Європейському Союзі, оскільки саме від них залежить розгляд питання щодо надання Україні статусу кандидата.

Надані відповіді на опитувальник, що складається з двох частин і містить велику кількість фундаментальних складних питань щодо реформування основних сфер суспільних відносин в державі, слугують показником готовності України до змін, яких вимагає Європейський Союз, та взяття відповідальності за визнання країнами-членами Європейського Союзу України як кандидата, а в подальшому повноцінного члена, зазначеної міждержавної організації.

Зокрема, зазначений опитувальник містив запитання, що стосуються безпосередньо дотримання основних фундаментальних прав особи, функціонування парламенту, правосуддя та конституційного правосуддя, юстиції, державної служби та управління людськими ресурсами, управління державними

фінансами, антикорупційної політики тощо. Надавши відповіді на вказані блоки питань, Україна підтвердила свої наміри та можливості слідувати курсом досягнення політичних критеріїв членства в Європейському Союзі.

Не менш важливими є і запитання щодо відповідності економічним критеріям, що включають в себе підтримання та розвиток бізнесу, приватизацію та реструктуризацію, функціонування фінансового ринку, банківського сектору, тощо [1].

Вимоги Європейського Союзу, з огляду на опитувальник, пов'язані також з можливістю України, зокрема, забезпечити на належному рівні свободу надання послуг, вільний рух капіталу, конкуренцію, державні закупівлі, дотримання та захист права інтелектуальної власності, розвиток інформаційного простору, медіа, сільського господарства [2].

Як влучно зазначив Чупрій Л.В., європейська інтеграція буде сприяти демократизації українського суспільства України через:

- розвиток громадянського суспільства,
- активізацію ринкових економічних реформ,
- популяризацію серед населення західних ціннісних орієнтирів,
- адаптацію нормативно-правової бази України до законодавства ЄС,
- гарантування конституційних прав і свобод людини та громадянина,
- посилення економічної та торговельної співпраці між Україною і ЄС,
- активізацію науково-освітніх, технологічних, інформаційних, культурних, регіональних інтеграційних зв'язків,
- посилення міждержавної співпраці в галузі охорони здоров'я, захисту навколишнього середовища тощо [6, с. 121].

У зв'язку з вищевикладеними перспективами, які відкриваються для країни-члена Європейського Союзу, останній намагається максимально оцінити готовність України до інтегрування в усіх сферах суспільного життя.

На думку автора, Україна доклала максимум зусиль для того, щоб відповіді на Інформацію на запит Європейської комісії до Уряду України на підготовку Висновку щодо заяви України на членство в Європейському Союзі можна було вважати взірцем обізнаності у

внутрішніх та зовнішніх процесах держави, енциклопедією сучасного стану розвитку України та її перспектив.

Варто зауважити, що європейська інтеграція — це динамічний, безперервний процес розвитку національного законодавства у руслі політичних, соціальних та фінансово-економічних перетворень на основі сформованих стандартів забезпечення миру, безпеки, ресурсного збалансування у рамках «єдиної території» — європейському цивілізаційному просторі [4, с. 95]. Саме тому належним чином сформовані відповіді України, що направлені на подальше просування до членства в Європейському Союзі, наближають Україну до завершення формального процесу вступу до Європейського Союзу, однак вони не є остаточним завершенням євроінтеграції, оскільки для повної відповідності стандартам Європейського Союзу має бути проведено ще не одну реформу та процедуру, яка супроводжуватиметься відповідними процесами адміністрування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Questionnaire Information requested by the European Commission to the Government of Ukraine for the preparation of the Opinion on the application of Ukraine for membership of the European Union. Part I. URL: <https://cutt.ly/XKdF8H9> (дата звернення: 18.06.2022).

2. Questionnaire Information requested by the European Commission to the Government of Ukraine for the preparation of the Opinion on the application of Ukraine for membership of the European Union. Part II. URL: <https://cutt.ly/BKdGgsh> (дата звернення: 18.06.2022).

3. Макаренко Н.А. Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російсько-української війни 2022 року на євроінтеграцію. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 1. С. 366-369.

4. Приходько А.А. Євроінтеграційні процеси в Україні: становлення та розвиток. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. Т.30 (69), № 6. С. 92-96.

5. Хаустова М.Г. Правова політика України в умовах інтеграції до Європейського Союзу. *Право та інновації*. 2021. № 1 (33). С. 72-81.

6. Чупрій Л.В. Євроінтеграційні та євроатлантичні перспективи України в світлі сучасних геополітичних викликів. *Регіональні студії*. 2022. № 28. С. 119-123.

7. Яковюк І. В. Право Європейського Союзу : основи теорії: підручник. Харків : Право, 2019. 360 с.

ВПЛИВ ГРУПИ ГУМАНІТАРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ГЛОБАЛЬНУ СИСТЕМУ ОСВІТИ

Барановський Б.О.

*здобувач освітнього ступеню магістра за спеціальністю
«Міжнародні фінансові інвестиції»
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Науковий керівник: Дзюба П.В.

*доктор економічних наук, професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Освіта є фундаментальним базисом, на якій можливо побудувати інноваційну структуру сталого розвитку. Саме тому в авторській концепції Групи гуманітарного забезпечення сталого розвитку (далі – Група) організація ефективного розподілу трудових ресурсів і якісна освіта працівників відіграє ключове значення для діяльності цього міжнародного об'єднання.

Світ нині перебуває в стані поглиблення глобалізаційних процесів, що впливають на всю структуру глобальних економічних відносин. Глобалізація – це політично направлений процес, здатний підтримувати економічне розвиток або спроможний його використовувати в залежності від політичного вибору органів влади [1, с. 5]. Однак ефективність діяльності державних органів в країнах, що розвиваються, має значну обумовленість і взаємозалежність, на яку впливають регресивні фактори – корупція, застарілість методів адміністративного контролю, неосвіченість населення тощо. Глобалізація сьогодні є новим типом суспільного розвитку, який об'єднує країни з різними доходами та проблемами суспільно-економічної сфери в єдину систему світової взаємодії. Саме тому вирішення проблем розвитку окремих регіонів світу це завдання для кооперації світового співтовариства.

Однією з моделей такої кооперації виступає Група гуманітарного забезпечення сталого розвитку. Це об'єднання міжнародних

організацій поза структурою ООН, що призначені для оптимізації сталого розвитку у регіонах, що мають певні труднощі з суспільно-економічною структурою [2, с. 1].

Сутність діяльності Групи гуманітарного забезпечення зводиться до наступних принципів:

1) пошук, залучення, акумуляція, інвестування та реалізація фінансових та матеріальних ресурсів у регіони, що розвиваються з метою стратегічного перелому регресивних динамік, що стримують сталий розвиток регіонів;

2) Висока ступінь самостійності та корпоративна модель організації бізнесу, статус первинного суб'єкта міжнародного права та масштаби діяльності організації дозволяють Групі незалежно діяти на благо всього людства по всьому світу;

3) глобальна система забезпечення трудовими ресурсами всередині Групи надає значній кількості населення можливості розвитку, освіти та доступу до глобального ринку праці [2, с. 1].

Діяльність Групи диверсифікована географічно по світу, що дозволяє забезпечити спрямування потрібних спеціалістів до регіону, що наразі потребує відповідних кадрів. Це пришвидшує розвиток глобального ринку праці, оскільки відкриває нові можливості для професійного розвитку індивідів в сферах, що на даний момент не потребують відповідних кадрів в окремому регіоні.

З метою уникнення впливу регресивних факторів розвитку регіонів на працівників Групи, що здійснюють діяльність з подолання регресивних динамік у регіонах, трудові ресурси матимуть змогу користуватись уніфікованою інфраструктурою об'єднання. Це забезпечить персоналу звичні умови життя незалежно від специфіки проблем, в яких буде розташовуватись представництво Групи.

За схожим принципом буде здійснюватися підбір необхідного персоналу для реалізації проектів у регіонах – формування штатів проекту здійснюватиметься не на основі національних стандартів регіону, а на основі міжнародних стандартів ведення бізнесу та внутрішніх стандартів Групи. Це пов'язано з тим, що національне законодавство формувалось на основі первинних документів про міжнародну взаємодію, проте з часом, місцеві закони та норми могли обрости неефективними вимогами та запитами до роботодавців чи працівників, що значно ускладнює міжнародну кооперацію всередині Групи [3, с. 4].

Група зможе взяти на себе роль низку суспільно важливих функцій, які сильно обтяжують локальний бюджет регіону. Зокрема, йдеться про утримання сиротинців, шкіл та професійних освітніх закладів. Не всі сфери діяльності у державному управлінні зазнають ефективного розвитку, саме тому передання частини державних зобов'язань перед соціумом Групі дозволить забезпечити освіту та розвиток значної кількості мало захищених верств населення. Це, своєю чергою, відкриє нові ресурси на глобальному ринку праці, стимулюючи його розвиток.

Ринок праці в Україні не задовольняє всіх потенційних потреб населення, а відповідно, у частини населення країни немає можливостей застосувати професійні знання та навички, здобуті в державних та приватних вищих навчальних закладах в Україні [4, с. 1]. Відсутність можливості професійної реалізації та визнання призводить до проблем взаємоприйняття індивіда з суспільством. Це призводить до трудової міграції, проте зберігається ризик роботи індивіда не по спеціальності, через необхідність адаптації до змінених умов життя та нового соціуму. Така діяльність загрожує до деградацією потенційного використання вмотивованих спеціалістів не за призначенням.

Для оптимізації описаної взаємозалежності пропонується створити на базі Групи модель уніфікованої системи внутрішнього забезпечення персоналу, для нівелювання витрат часу на адаптацію до життєвого середовища індивіда при зміні місця навчання чи роботи.

Історичний досвід Першої та Другої світових війн є прикладом глобального перезавантаження структури міжнародної взаємодії після закінчення масштабного конфлікту у Європі. Відповідно, існує ймовірність перезавантаження існуючої системи глобальних відносин по закінченню воєнних дій на території України [5, с. 32].

Інтеграція у структуру міжнародних відносин Групи гуманітарного забезпечення сталого розвитку відкриє можливості світовому співтовариству забезпечити економічний розвиток України при післявоєнній відбудові; надасть змогу навчати вимушених переселенців потрібними, для глобального ринку праці, базовими і професійними знаннями; дозволить перенаправити вільні трудові ресурси з України до регіонів, що цього потребують для сталого розвитку людства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Верещак К. Вплив глобалізаційних процесів на транснаціональні корпорації. Кваліфікаційна наукова робота. 2021. Київ. С. 1-42 URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20061/Vereschak_Vplyv_hlobalizatsiinykh_protseviv.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Baranovskyi B. The innovative diversification model of the modern world institutional structure. *Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»*. 2021. №24. С 1-2. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/4174
3. United Nations. Universal Declaration of Human Rights. (2015). URL: https://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf&ved=2ahUKEwj4kb_plrT4AhWExosKHbe6CboQFnoECAMQAQ&usq=A0vVaw1rx_fMqGj23-EhmbTteF-5F
4. Городецька Т., Яновський Д. Ринок праці в Україні: проблеми та можливості їх вирішення. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої Дню науки*. 2018. Житомир. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/58.pdf>
5. Коваленко Н. Соціально-економічний та культурний розвиток українського села наприкінці 1943 – першої половини 1953 рр. (на матеріалах Житомирської області). Дис. наук. ступ. канд. іст. наук. Острог. 2017. С. 1-262 URL: <https://www.oa.edu.ua/doc/dis/kov.pdf&ved=2ahUKEwi98OSM9>

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ЗАЛАГОДЖЕННІ КОНФЛІКТІВ НА ТЕРИТОРІЇ КОЛИШНЬОЇ ЮГОСЛАВІЇ

Баранюк Т. М.

*студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Питання безпеки завжди було і наразі постає все більш важливим, суперечливим, складним та спільним для всього світового співтовариства. Виходячи з того, що різні збройні конфлікти та війни

продовжують виникати в різних куточках світу, посилюються різноманітні загрози безпеці саме в площині збройних конфліктів. Європейський Союз (далі ЄС), будучи первісно суто економічним утворенням, вимушений нині брати на себе роль актора на міжнародній безпековій арені, формувати власну безпекову політику. При цьому мова йде не лише про забезпечення безпеки всередині ЄС, адже це не є усуненням проблеми в глобальному світі. Відповідно існує потреба досягнення такої безпеки і за кордонами Союзу [1]. Вирішенню проблем безпеки в Європі й світі покликана слугувати спільна зовнішня і безпекова політика ЄС.

Одним із яскравих прикладів діяльності ЄС на міжнародній арені у сфері безпеки є його роль у залагодженні конфліктів, що спалахували на території колишньої Югославії. Ці конфлікти, більш відомі як Югославські війни, представляють собою цілу низку збройних протистоянь на території колишньої Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія (СФРЮ) у 1991-2001 роках [2]. Проблема війни в Югославії полягала в тому, що одна сторона конфлікту прагнула зберегти Югославську державу, а інші намагалися отримати незалежність. Цілком можна виділити декілька основних подій Югославських війн: війна Словенії за незалежність (1991), війна Хорватії за незалежність (1991-1995), Боснійська війна (1992-1995) та операція НАТО в Боснії та Герцеговині (1995), війна в Косово (1998-1999) та операція НАТО в Югославії (1999), конфлікт у Південній Сербії (2000-2001) та конфлікт у Македонії (2001) [2].

Зрозуміло, що ЄС майже одразу почав реагувати на ці військові конфлікти. Вже в 1991 році ЄС прийняв Декларацію про Югославію щодо проблеми на Західних Балканах. Згідно з цією Декларацією, ЄС (кожна держава-член) визнавали незалежність тих держав, які раніше були складовими республіки СФРЮ, але ці держави повинні були підтвердити своє бажання стати незалежними. Сербія та Чорногорія відмовилися від такої незалежності через те, що визнавали себе правонаступницями Югославії [3]. Після цього протягом всіх Югославських конфліктів ЄС провадив політику, що передбачала в результаті залагодження та припинення конфліктів, створення нових інститутів влади, формування зовнішньої політики з економічних та торговельних питань, а також вільного пересування людей, товарів та капіталу на територіях новоутворених держав [3].

Крім того, ЄС створив дві важливі програми для допомоги країнам-учасникам Югославських конфліктів. Перша така програма у 1996 році мала назву OBNOVA і полягала у передачі коштів країнам Західних Балкан для відновлення зруйнованих під час війни об'єктів інфраструктури та інших споруд, вирішення питань біженців та переміщених осіб, встановлення нового громадського порядку [4]. Інша програма ЄС, започаткована у 1989 році та апробована свого часу перед вступом до ЄС Польщі та Угорщини, мала назву PHARE і надавала додаткові кошти Боснії і Герцеговині та Македонії (зараз Північна Македонія) [5].

Значну роль відіграли Європейські співтовариства у спробах врегулювання конфлікту в Боснії і Герцеговині – перші три плани мирного врегулювання та переговори в рамках Міжнародної конференції з питань колишньої Югославії (International Conference on the Former Yugoslavia – ICFY) відбувалися під егідою ООН і Європейських співтовариств [6, с. 76]. Без втручання США, яке врешті й привело до укладення Дейтонської угоди (четвертий план врегулювання) [7] досягти миру так і не вдалося. У той же час, не можна заперечити той факт, що підґрунтя для миру все ж було створено за участі ЄС.

Салонікська декларація 2003 року підтвердила, що майбутнє Західних Балкан, центральною і значною частиною яких є Боснія і Герцеговина, залежить від ЄС. 2 грудня 2004 року Союз розпочав військову операцію «АЛТЕЯ» (ALTHEA) в Боснії і Герцеговині. Це сталося після рішення НАТО передати власну миротворчу місію, яка підтримувала безпеку в регіоні після закінчення війни. ЄС розгорнув військові сили (EUFOR), щоб забезпечити безперервне дотримання Дейтонської угоди та зробити внесок у безпечне середовище (SASE) у Боснії і Герцеговині [8].

Операція «АЛТЕЯ» є третьою і найбільшою військовою операцією, яку ЄС здійснював до сьогодні. Місія цієї операції зосереджена на підтримці безпечного середовища в Боснії і Герцеговині шляхом повної співпраці зі збройними силами, правоохоронними органами та цивільною владою країни. EUFOR підтримує Збройні сили Боснії і Герцеговини регулярними комбінованими навчальними завданнями та широкомасштабними щорічними навчаннями для досягнення цілей місії. Операція «АЛТЕЯ»

додає новий вимір до існуючої політичної участі, програм допомоги та поліцейських та моніторингових місій, які вже виконуються ЄС [8].

Говорячи про сучасні відносини між ЄС та країнами Західних Балкан, слід зазначити, що дві республіки колишньої СФРЮ вже набули статусу членів ЄС. Словенія стала членом ЄС 1 травня 2004 року, а Хорватія – 1 липня 2013 року. Щодо інших республік, всі вони мають на меті набуття членства в ЄС. Боснія і Герцеговина поки що розглядається як потенційна країна-кандидат на вступ до ЄС. Північна Македонія, Сербія та Чорногорія є нинішніми країнами-кандидатами на вступ до ЄС разом з Україною, Туреччиною, Молдовою та Албанією [9].

Підсумовуючи, слід зазначити, що ЄС відігравав значну роль не тільки у залагодженні конфліктів в Югославії, а й надавав подальшу допомогу новоутвореним незалежним державам для відновлення після війни. Більш того, ЄС продовжує співпрацю зі всіма країнами Західних Балкан, через що в кожній з них відбуваються інституційні реформи, обумовлені євроінтеграційними процесами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. EU Security, Defence and Crisis Response. European Union. 2021. URL: https://www.eeas.europa.eu/node/410270_uk.

2. Allcock, John B., Marko Milivojevic and John J. Horton (eds). Conflict in the Former Yugoslavia, An Encyclopedia, Santa Barbara, CA: ABC-CLIO. Illustrated edition, 1998. 448 с.

3. Юрчук Є. Політика Європейського Союзу щодо країн Західних Балкан в 90-х роках ХХ століття. *Міжнародні відносини і туризм: сучасність та ретроспектива*. 2013. Вип. 3. С. 207-209.

4. OBNOVA. URL: <http://www.mvep.hr/ei/default.asp?ru=616&sid=&akcija=&jezik=2>.

5. PHARE. Assistance for economic restructuring in the countries of Central and Eastern Europe. An operational guide. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1992. URL: http://aei.pitt.edu/54141/1/CC7191493ENC_001.pdf

6. Завгородня В., Наумов А. «Шлях до Дейтона»: процес мирного врегулювання військового конфлікту в Боснії та Герцеговині у 1992-1995 роках. *Сумський історико-архівний журнал*. 2020. № XXXV. 2020. С.72-83. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2020.i35.p.72

7. The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina. Initialled in Dayton on 21 November 1995 and signed in Paris on 14 December 1995. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/0/126173.pdf>

8. EUFOR Bosnia-Herzegovina Military Operation ALTHEA. URL: https://www.eeas.europa.eu/eufor-althea/eufor-bosnia-herzegovina-military-operation-althea_en?s=324.

9. Які держави мають членство в Євросоюзі. URL: <https://europortal.biz.ua/dovidkova/vyyizd-za-kordon/krajiny-ec.html>.

BASIC PRINCIPLES OF DEVELOPMENT OF AXIOLOGICAL DIMENSION OF THE EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE

Boinova A.A.

Applicant for higher education at the bachelor's level

Kryvyi Rih Faculty of the National University

"Odessa Law Academy"

The concept of "value" is closely linked to the needs, interests of the individual and society.

The worldview of the European Union is based on six basic principles of values:

-freedom, the ability of the individual to make choices that affect his life;

-democracy, the possibility of citizens' influence on state processes. Transparency and legitimacy of the government that pursues the interests of society;

-respect for human dignity, providing decent living conditions in various fields

-equality, prohibition of discrimination on any grounds. Everyone has the right to be a full member of society;

-respect for human rights, including the rights of minorities, all people have equal rights from birth;

- the rule of law, the government acts exclusively in compliance with all regulations. [1]

These values are the basis of the worldview of every European who seeks to live in a safe, comfortable and free country with uniform rules. In such a country, only its aspirations and hard work are needed to become a successful person. Therefore, representing and interpreting different values, education gives the individual the opportunity to choose, to form for themselves the best system of values. The values and goals of education are explored on the basis of modern socio-philosophical dominants and new connections between education and reality.

The education system is a unique phenomenon that is much more complex than other systems, such as the spiritual and material aspects of the past and present. Throughout the country, education and its organization have their own characteristics.

The European Higher Education Area (EHEA) is an intergovernmental cooperation structure officially established at the Bologna Ministerial Conferences held in Budapest and Vienna in March 2010. The Bologna Process was initiated and supported by the Conference of Ministers responsible for Higher Education in France, Germany, Italy and the United Kingdom in Bologna in June 1999. [2]

The purpose of the EHEA is the development of higher education, which is as follows:

- based on academic freedom and institutional autonomy and the participation of students and teachers in the management of higher education;
- promotes quality, economic attractiveness and social cohesion;
- encourages students and teachers to move freely (be mobile);
- the social dimension of higher education is developing;
- promotes employment of graduates and lifelong learning;
- sees students and staff as active members of the academic community;
- is open and cooperates with higher education in other parts of the world.

The rationale for the educational process in the EU is based on the importance of balancing the orientation of education to the individual, society and culture. The main values of the educational space include:

- responsibility for universal values is the main value. Its essence: human qualities can be any, but universal values remain intact. Responsibility for universal values in some way affect society and culture.

However, education must take into account the balance of all 3 poles, including the individual;

-personal self-actualization in culture and life. This educational value is related to the orientation of education to the self-interests of the individual, as well as a free, creative person who is self-fulfilling. A person in life remains to find his place and in this he must help education. Because it can be seen that a person becomes responsible for universal values, chooses his own worldview, finds general cultural competence, but in personal potential remains a stranger. Education cannot stay away from this problem. Its solution is to find an individual approach to a person, to allow him to culturally apply his personal, emotional potential, inner, unconscious, even irrational needs. Otherwise, this culturally unrealized potential can become destructive for the individual and even socially dangerous. Self-actualization in life and culture as an educational value serves as a regulator for taking into account and solving problems;

-free worldview self-determination. The purpose of education is to provide conditions for free self-determination of each person in the world of worldviews, the adoption of their own values in the form of life goals. Leading motives and interests, aspirations, needs, principles;

-cultural competence as a value is built as follows: can assimilate new discoveries and developments related to human knowledge and practice, and allows you to determine the educational requirements for each type of degree in educational systems. A person can be considered to have general cultural competence if he / she is capable of adequate comprehension, practical solution and communicative expression of situations that go beyond his / her professional sphere.

At the same time, European integration processes in education are based on the principle of national identity of educational systems. The European Community has great respect for the education systems of different countries. After all, unity in diversity has been and remains a worldview and value principle of European education. Such unity manifests itself in the pluralism of national education systems that are in line with European standards and values. Therefore, a necessary condition for the integration of Ukraine's education into the European space is the development of its national educational space on the humanistic principles of Western civilization. Its mission is to preserve national spiritual values and become a barrier to cultural homogenization. This space should affirm the national identity of the person and his cultural identity. [3, p.145-149]

Based on the priority of the individual, Western European countries have enshrined the freedom of education as a social value. Freedom is manifested in the availability of education, which stimulates its choice according to personal needs. In Europe, access to education is organically linked to individual responsibility to society and society. This encourages a person to make an informed choice, because the loan must be repaid to society. Therefore, the availability of education correlates with such valuable features as quality, social needs and personal self-realization. At the same time, the quality of education is a significant value for a person, his self-development and self-affirmation.

The European Union (EU) is a community of values. Summing up, we can say that: European countries are stable societies with established democratic and socially oriented market traditions. Here the value is a self-sufficient person who realizes himself in personal, professional and social dimensions. Therefore, the individual and society need not any, but quality education, in compliance with all basic universal values. Without the prospect of self-realization for a person there is no motivation to obtain quality education.

REFERENCES:

1. Shist' bazovykh tsinnostey Yevropeys'koho Soyuzu. URL: <https://uvp.od.gov.ua/shist-bazovyh-tsinnostej-yevropejskogo-soyuzu/> (application date June 9, 2022)

2. Yevropeys'kyy prostir vyshchoyi osvity. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (application date June 9, 2022)

3. Zhuravs'kyy V.S. Bolons'kyy protses: holovni pryntsypy vkhodzhennya v Yevropeys'kyy prostir vyshchoyi osvity– K.: IVTS «Vydavnytstvo «Politehnika», 2003. – 200 p.

ПРАВОВІ ВЗАЄМВІДНОСИНИ МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ТА МІЖНАРОДНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ПРАЦІ

Бондар Ю. А.

кандидат економічних наук, доцент

Льотна академія Національного авіаційного університету

Сьогодні більшість держав є учасниками різних міжнародних організацій. Роль глобалізації та інтеграції збільшується з кожним роком. Ці очевидні факти дозволяють говорити про необхідність вивчення побудови взаємин не стільки між самими державами, скільки між міжнародними організаціями. Перерозподіл політичного впливу, економічних ресурсів та багато іншого більшою мірою залежить саме від рівня сформованих відносин між конкретними організаціями на міжнародному рівні.

Європейський Союз займає одну з провідних позицій на міжнародній арені та безпосередньо впливає на багато міжнародних процесів у різних сферах. Крім того, сам Європейський Союз чи його держави-члени є повноправними учасниками різних міжнародних організацій. Форми участі в таких організаціях помітно різняться (як за способом, так і за обсягом прав та зобов'язань), наприклад, від спостерігача до повноправного учасника. Тому слід розглянути роль зовнішньої компетенції Європейського Союзу на прикладі побудови взаємин із такою міжнародною організацією як Міжнародна організація праці (МОП).

Наявність внутрішніх сприятливих обставин забезпечить вигідну та повноцінну участь Європейського Союзу у міжнародних організаціях різного спрямування. Лісабонський договір 2007 р. провів масштабну реформу всередині самого ЄС, а також підтвердив високу актуальність побудови таких міжнародних відносин. Тому тепер ЄС спроможний проводити переговори та укладати міжнародні договори (угоди) з третіми державами, а також співпрацювати з міжнародними організаціями, в тому числі й шляхом набуття членства в таких, хоча при цьому необхідно враховувати, що компетенція ЄС обмежена обсягом повноважень, що делеговані йому державами-членами [1].

Вивчення дискусійних аспектів правового забезпечення відносин, котрі виникають у сфері спільної уваги ЄС та держав-членів

при одночасному регулюванні таких актами МОП, передбачає аналіз взаємовідносин ЄС та МОП.

Слід зауважити, що головну роль у створенні й запровадженні міжнародних трудових стандартів відіграє саме МОП. Організація діє на підставі конвенцій, що набувають обов'язковості після ратифікації, та рекомендацій, які не є обов'язковими для держав-членів.

Найбільш важливі європейські стандарти організації праці закріплюються у положеннях статуту та конвенції МОП. Ця організація спочатку була створена як спеціалізована установа Ліги Націй, що була заснована у 1919 р. урядами різних країн для підтримки міжнародного співробітництва у справі забезпечення миру в усьому світі й зменшення соціальної несправедливості за рахунок поліпшення умов праці [4], а після другої світової війни – Організації Об'єднаних Націй.

МОП займається прийняттям різноманітних конвенцій та розробляє рекомендації, а також встановлює міжнародні стандарти у сфері організації праці, зайнятості, професійної підготовки, умов праці, соціального забезпечення, безпеки праці й охорони здоров'я.

Основні та найбільш вагомні європейські стандарти організації праці закріплені в документах Ради Європи – Європейській конвенції про права людини та основоположні свободи (1950), Загальній декларації прав людини (1966), Європейській соціальній хартії (1961), Європейській соціальній хартії (переглянутій) (1996), Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1966), Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації по відношенню до жінок (1979), Конвенції про права дитини (1989), а також у документах Європейського Союзу – Договорі про Європейський Союз, Хартії соціальних прав трудящих Співтовариства (1989), Міжнародній конвенції про захист прав усіх працюючих-мігрантів та членів їх сімей (1990), Хартії основоположних прав Європейського Союзу (2000), Конституції Європейського Союзу, підписаної в грудні 2004 р. главами держав та урядів Європейського Союзу, у директивах, регламентах Європейського Союзу [5].

Співпраця між ЄС та МОП здійснюється шляхом обміну листами про взаєморозуміння, у яких декларуються й визначаються загальнополітичні основи їхньої взаємодії. Водночас перспективи ЄС брати участь у переговорах із МОП, рівно ж як і можливості

голосувати на засіданнях цієї міжнародної організації, залишаються не чіткими.

Правовим базисом для спільною діяльності ЄС та МОП слугує Фінансова адміністративна рамкова угода (FAFA) [2]. Зокрема, нею запроваджено правила щодо фінансування спільно погоджених проєктів, що, безумовно, є запорукою успішної реалізації планів співпраці.

В основному ЄС та МОП співпрацюють у сфері сприяння зайнятості, поширення європейського досвіду соціального діалогу, різноманітних аспектів соціальної та трудової політики розширення ЄС, гарантування соціального захисту, а також у галузі розвитку з метою посилення соціального виміру прогресу [3].

ЄС та МОП активно співпрацюють, але виникають питання щодо форми участі ЄС у діяльності МОП. Згідно зі статтею 12 Статуту МОП, міжнародні організації можуть брати участь на засіданнях, але без права голосу. Тобто ЄС, попри активну взаємодію з МОП, стати членом останньої не може. Долученню ЄС до МОП перешкоджають базові принципи побудови організації та її внутрішнє структурування. Сформована за принципом трипартизму, МОП не прийме в члени іншу міжнародну організацію. Саме тому ЄС як спостерігач має право брати участь у засіданнях МОП, уповноважений виступати й висловлювати свою позицію, але правом голосувати ЄС не наділений.

Розширення та зміцнення зв'язків ЄС та МОП сьогодні є передумовою ефективного гарантування високих соціальних стандартів в умовах глобалізації. Адже МОП та ЄС працюють заради досягнення соціального та економічного прогресу, поліпшення умов життя й праці, а також сприяння зайнятості. Оскільки обидві організації націлені на вирішення спільних завдань, то кількість їхніх спільних ініціатив та робочих зустрічей на високому рівні зростає.

В Україні право на працю визнається одним із найважливіших прав людини та суспільства, саме тому воно повинно мати власні європейські стандарти організації праці, тому що без них неможливе функціонування і самого права на працю та всього, що з ним зв'язано. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу полягає у зближенні із сучасною європейською системою права та передбачає зміни у вітчизняному правовому полі та поступове приведення до відповідності із європейськими стандартами

законодавства у всіх сферах, у тому числі європейськими стандартами організації праці.

Саме тому у відповідності до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України» Міністерство соціальної політики України повинно здійснювати в межах своїх повноважень усі можливі заходи щодо співробітництва з Європейським Союзом задля адаптації законодавства України до європейських стандартів організації праці [6].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b06.

2. Міжнародна організація праці приєдналась до цієї Угоди у квітні 2003 року. [Financial and administrative framework agreement between the European Community and the United Nations. URL: https://ec.europa.eu/europeaid/funding/proceduresbeneficiary-countries-and-partners/fafa-united-nations_en.

3. Corrigendum to the exchange of letters between the Commission of the European Communities and the International Labour Organization. Official Journal of the European Communities. (2001/C 165/12). URL: http://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-brussels/documents/genericdocument/wcms_169295.pdf.

4. Міжнародна організація праці. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародна_організація_праці.

5. Міжнародно-правові стандарти у сфері праці і трудових відносин. URL: http://www.ebooktime.net/book_75_glava_73.html.

6. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України : Постанова Каб. Міністрів України від 17.06.2015 № 423. *Офіц. вісн. України*. 2015. № 51. С. 52. Ст. 1655.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З РОЗРОБКИ РЕКЛАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Брюханова Г.В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Державний торговельно-економічний університет

Зараз розвиток економіки в Україні зазнає негативних змін, що зумовлено такими дестабілізуючими факторами, як пандемія і війна. Це супроводжується помітним зниженням купівельної спроможності населення. Це пояснює необхідність удосконалення комплексу маркетингових заходів на підприємствах, для збільшення ефективності продажів. За цих умов реклама є найбільш оптимальним засобом такого просування. А за ефективність реклами не в останню чергу відповідає рівень підготовки фахівців у профільних закладах вищої освіти.

Реклама – це вид маркетингової діяльності, який полягає в тому, щоб поширювати інформацію про продукт для залучення більшої кількості покупців. Це можуть бути дані про компанію, товар, послугу або навіть особистості. Рекламу можна вважати певним видом маркетингової комунікації [20].

В концепціях маркетингу бренд виділяють як головну складову комплексу, тому він є важливим елементом як товару, так і всієї діяльності підприємства.

Слід зазначити, що на сьогоднішній день основною проблемою у завоюванні уваги споживачів є підготовка фахівців, що можуть забезпечити створення сильного та успішного бренда.

Як один з найбільш ефективних і прогресивних методів підвищення ефективності маркетингової діяльності підприємства останнім часом розглядається впровадження в маркетингову діяльність інформаційних технологій і в першу чергу - інтернет-технологій. Теж саме можна сказати і про цифровізацію професійної підготовки фахівців з реклами, яка приймає сьогоднішній вигляд під впливом пандемії. Що робить інтернет просто безцінним комерційним інструментом в наших очах? Величезні можливості в організації інформаційної взаємодії між компаніями, замовниками і партнерами, унікальний обхват аудиторії і швидкодія при просуванні і продажі товарів, зручність і доступність при організації сервісного

обслуговування. Високу ефективність по всіх цих напрямках удалося продемонструвати як компаніям, що використовують Інтернет як доповнення власного традиційного бізнесу, компаніям, що повністю збудували свій бізнес у Всесвітній Мережі, так і освітнім закладам що готують фахівців у цій галузі.

Поширення мережі Інтернет має лавиноподібний характер з початку 90-х рр. Зараз мережа Інтернет об'єднала безліч мереж у всьому світі. Фактично Інтернет складається з безлічі локальних і глобальних мереж, що належать різним компаніям і підприємствам, зв'язаних між собою різними лініями зв'язку. Інтернет можна уявити собі у вигляді мозаїки складеної з невеликих мереж різної величини, які активно взаємодіють одна з іншою, пересилаючи файли, повідомлення і тому подібне.

Фахівці в галузі бренд-менеджменту вважають, що процес розроблення та управління брендом повинен приводити до таких результатів:

1. Споживачі безпомилково будуть розпізнавати бренд серед аналогічних товарів за окремими його атрибутами і/або комунікаціями (у довільному наборі);

2. Асоціації, почуття та думки споживачів про бренд мають виходити за межі призначення й якості товарів або послуг даної категорії.

3. Повинна бути група споживачів, лояльних до даного бренду, причому ступінь їх купівельної лояльності може змінюватися від легкої переваги до глибокої відданості;

4. Повинні бути довгостроковий тренд росту цінності бренду та низка стратегічних інвесторів, готових вкласти кошти в подальший розвиток бренду.

Напевно нові можливості Інтернету будуть використані фірмами, менеджерами, споживачами і, звичайно, закладами освіти, зокрема у галузі реклами, в якості легкого доступу до цілої низки високоякісних і надійних послуг. У ці послуги повинні входити традиційні інтернет - послуги, наприклад фінансовий менеджмент, освітні ресурси, так і принципово нові цифрові послуги, зокрема обслуговуванні спільної діяльності партнерів по бізнесу. Очікується, що ці послуги дадуть підприємствам ряд переваг, наприклад збільшать час присутності товарів і послуг компанії на ринку, знизять витрати і полегшать

процес адаптації до змін ситуації на ринку, а також позитивно вплинуть на підготовку фахівців у галузі маркетингу та реклами.

СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПОВОЄННОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Бурлай Т. В.

доктор економічних наук, доцент

Інститут економіки та прогнозування НАН України

Під шоковим впливом російського воєнного вторгнення в Україну значно прискорилося інституційна формалізація процесів її європейської інтеграції. Вже 23-24 червня 2022 р. на саміті лідерів ЄС у Брюсселі розглядатиметься питання надання Україні офіційного статусу країни-кандидата на членство в Євросоюзі, і зважаючи на однозначну підтримку Єврокомісії, Європарламенту, Європейського економічного і соціального комітету та інших європейських інституцій, це питання має вирішитися позитивно [1].

Такий крок свідчить, що навіть в жорстких умовах війни з Росією здійснюється реалізація євроінтеграційного курсу України, насамперед, у політичній і оборонно-безпековій сферах. У науково-теоретичному контексті це цілком відповідає новій концепції регіональної інтеграції, розробленої з урахуванням досвіду Євросоюзу, яка передбачає, що у сучасному глобально турбулентному світі мета інтеграційних процесів першочергово полягає у ефективному реагуванні на зміну світового порядку, що допомагає інтеграційному угрупованню країн досягати більш вигідного глобального позиціонування та убезпечити себе від небажаного зовнішнього впливу [2]. Безсумнівно, на період війни оборонно-безпекові та політичні цілі європейської інтеграції є визначальними для української держави.

Після завершення війни, у ході повоєнної відбудови української економіки та суспільства (відповідний план якої буде представлено урядом країни у липні 2022 р. на Міжнародній конференції з питань відновлення України, м. Лугано, Швейцарія), на шляху євроінтеграції потенційно постане цілий ряд обумовлених воєнними шоками викликів і загроз. Особливу гостроту матимуть соціальні виклики і

загрози, реалізація яких може дуже суттєво позначитися на повоєнній динаміці розвитку людського потенціалу України. Зокрема, пов'язані зі значними втратами людського, освітнього та соціального капіталу, подоланням гуманітарної катастрофи на територіях, де велися інтенсивні бойові дії, багатомільйонною внутрішньою та зовнішньою міграцією населення, масовою руйнацією об'єктів житлової, транспортної та соціальної інфраструктури, високим безробіттям і розбалансованістю національного ринку праці, зростаючою потребою у фінансуванні державних соціальних виплат і допомог громадянам, недопущенням масштабного повоєнного поширення бідності та соціальної ексклюзії тощо.

Серед означених соціальних викликів євроінтеграції варто окремо зупинитися на тих, що стосуються втрат освітнього та трудового потенціалу України через воєнну агресію Російської Федерації. За оцінками МОП російське військове вторгнення викликало масштабну гуманітарну кризу в Україні, спровокувавши масштабне вимушене переміщення її населення. Лише за перші три місяці війни, починаючи з 24 лютого 2022 р., понад 6,6 млн. українських громадян стали біженцями від війни за кордон, а ще приблизно 7,7 млн. українців набули статусу внутрішньо переміщених осіб. Вражаючими є і масштаби економічної руйнації в країні: за приблизними оцінками, до 50% українських підприємств призупинили діяльність, загальний обсяг експорту України скоротився наполовину, а сума втрат від знищених та пошкоджених об'єктів транспортної та соціальної інфраструктури, житлових та ін. матеріальних об'єктів перевищила 100 млрд. дол. США [3, с. 4].

МОП прогнозує, що залежно від сценарію розвитку бойових дій, спад ВВП України за підсумками 2022 року складе не менше 35% – 45%, що відображає масштабне скорочення зовнішньо-торговельних та інвестиційних потоків, а також споживчих витрат домашніх господарств через втрату робочих місць і джерел доходів. На основі обмежених наявних даних і попереднього досвіду впливу військових конфліктів на зайнятість, МОП оцінює, що порівняно з ситуацією на сьогодні в Україні втрачено майже 4,8 млн. робочих місць, або 30% усіх робочих місць довоєнного періоду, і в разі подальшої військової ескалації втрати можуть зрости до 7 млн. робочих місць, або 43,5% [3, с. 5].

Значну частину втрат України у сфері зайнятості (головно, втрат трудового потенціалу і фіскальних надходжень) та поглиблення дисбалансів національного ринку праці детермінує чинник трудової міграції українських громадян за кордон. Його негативний соціально-економічний вплив був значущим і в довоєнний період, а унаслідок російської воєнної агресії може набути просто критичних масштабів для України.

Вже сьогодні зарубіжні експерти вказують, що Європейський Союз, надаючи біженцям від війни в Україні безпрецедентний обсяг допомоги та сприяння у розміщенні, пересуванні та отриманні доступу до освіти та працевлаштування в ЄС, окрім гуманітарних міркувань керувався і розумінням важливості швидкої інтеграції українських біженців з економічної точки зору. А саме розумінням, що в довгостроковій перспективі фінансові затрати на підтримку та інтеграцію біженців від війни в Україні у місцеві європейські громади перетворюються на інвестицію у збалансування і розвиток національних ринків праці країн ЄС, а самі українські біженці в економічному контексті можуть розглядатися як «цінний актив нових країн їх проживання» [4].

Новітня політика Євросоюзу формується, з одного боку, з урахуванням реалій воєнного стану в Україні та глибоко гуманістичного підходу для порятунку і підтримки її громадян – біженців від війни. З іншого боку, ця політика чітко орієнтована на реалізацію національних інтересів ЄС щодо залучення освіченої і кваліфікованої робочої сили ззовні для покриття дефіциту трудових ресурсів на європейських ринках праці. У межах реалізації цієї політики, у березні 2022 р. була активована Директива ЄС «Про тимчасовий захист», яка надає бенефіціарам статус, що характеризується забезпеченням доступу до отримання дозволу на проживання, житла, робочих місць, відвідання шкіл і закладів охорони здоров'я. Відповідно до цієї Директиви, українським біженцям було гарантовано право на доступ до ринку праці, на освітні можливості для дорослих, у т.ч. отримання професійно-технічної освіти, зокрема у формі «навчання практикою».

14 липня 2022 р. Єврокомісія оприлюднила вироблені для країн-учасниць «Керівні настанови щодо доступу до ринку праці, професійно-технічної освіти та навчання дорослих людей, які рятуються від воєнної агресії Росії проти України» [5]. Вказаний

документ містить рекомендації щодо впровадження державами Євросоюзу заходів політики, спрямованої на підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня та прискорення інтеграції працездатних біженців від війни в Україні до ринків робочої сили ЄС. Зокрема, передбачено:

- надання підтримки роботодавцям, які наймають українських біженців та фінансування стартапів, створених за їх участі;
- відкриття програм підтримки підприємництва для українських біженців;
- забезпечення якомога ширшого доступу до ринку праці приймаючої країни ЄС, наприклад, шляхом мінімізації ризиків трудової експлуатації та незадекларованої зайнятості;
- забезпечення швидкого доступу до початкового рівня професійної освіти та навчання, вивчення можливості продовження перебування в ЄС українських студентів і учнів закладів професійно-технічної освіти;
- створення можливостей отримання освіти, у тому числі другої освіти, для українських біженців середнього і старшого віку (навчання для дорослих).

Для реалізації рекомендованих Єврокомісією заходів з підтримки українських біженців залучено фінансування з фондів ЄС, зокрема, з Європейського соціального фонду, Європейського фонду регіонального розвитку, Фонду європейської допомоги найбільш знедоленим тощо, а також загальноєвропейських ініціатив InvestEU та Erasmus+. На сьогодні ЄС уже надав державам-членам авансові платежі в розмірі 3,5 млрд. євро на підтримку біженців від війни в Україні та їхніх сімей [5].

Також Євросоюзом упроваджуються відповідні проекти для прискорення їх інтеграції на європейські ринки праці. Це, наприклад, проект «Прискорення дій» в Австрії, Німеччині, Італії, Іспанії та Швеції за підтримки загальноєвропейської Програми зайнятості та соціальних інновацій, який акцентує увагу на підтримці працевлаштування жінок-біженок. А проект «Центри підтвердження навичок» у Бельгії допомагає українським біженцям, які мають трудовий досвід, отримати офіційне та безкоштовне підтвердження своїх професійних навичок, що дозволяє українцям підтвердити свої навички роботодавцю, відновити професійне навчання або отримати доступ до професії.

Таким чином, Євросоюз цілеспрямовано працює над прискоренням інтеграції українських біженців на ринки робочої сили країн-учасниць, в економічному контексті розглядаючи їх як цінний трудовий актив і відповідно інвестуючи у нього. Для України, яка у період повоєнного відновлення економіки, зайнятості та доходів населення потребуватиме кваліфікованих трудових ресурсів, це стане серйозним соціально-економічним викликом, особливо зважаючи на різницю з ЄС в оплаті праці та умовах відтворення робочої сили. Тому одним з безумовних пріоритетів повоєнної державної політики України має стати створення умов для повернення своїх громадян – біженців від війни (насамперед, працездатного віку) на Батьківщину, що пов'язано з вирішенням дуже складних і масштабних проблем відновлення зруйнованого під час війни житла та інфраструктури, поновлення роботи тимчасово зупинених чи знищених війною підприємств і навіть цілих галузей економіки, повернення вимушено втрачених експортних ринкових ніш, відбудови пошкоджених чи зруйнованих закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ukraine – from relief to reconstruction – proposals by the European civil society. European Economic and Social Committee Resolution adopted at Plenary session on 16 June 2022. URL: <https://www.eesc.europa.eu/en/documents/resolution/eesc-resolution-ukraine-relief-reconstruction-proposals-european-civil-society#downloads>
2. Буторина О.В., Борко Ю.А. Выгоды региональной интеграции: пересмотр концепции. *Современная Европа*. 2022. № 1. С. 5–20. DOI: 10.31857/S0201708322010016
3. Третий дополнительный доклад: Доклад о выполнении резолюции, касающейся агрессии Российской Федерации против Украины с точки зрения мандата Международной организации труда. Административный совет МОТ, 345-я сессия. 03 июня 2022. URL: https://www.ilo.org/gb/GBSessions/GB345/WCMS_847455/lang-en/index.htm
4. Edwards B. Refugees as assets to their new countries. IMF. June 2022. URL:

<https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2022/06/investing-in-refugees-caffe-economics>

5. Ukraine: Commission presents guidance to help people fleeing war access jobs, training and adult learning. Press release on 14 June 2022. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3620

MAPPING EUROPEAN ECO-SYSTEM OF MICRO-CREDENTIALS IN HIGHER EDUCATION

Halas A.S.

Assistant Professor,

Ivan Franko National University of Lviv

Short forms of learning opportunities, which can be accessed through both public and private providers, are rapidly expanding across Europe in response to the increased demand for learner-centred educational models. They can be developed and offered by a wide range of institutions in various formal, non-formal and informal learning contexts. While micro-credentials have existed for decades across vocational and technical education, in higher education, the burgeoning field of micro-credentials is currently gaining momentum. Micro-credentials, which represent an alternative approach to career and professional development, attest to the learning outcomes of short-term courses which provide tailored and adaptive learning opportunities for personal and professional development. However, ambiguous terminology, insufficient standardization, and the lack of transferability are obstacles that need to be addressed in order to make micro-credentials credible and more widely accepted. In light of Ukraine's aspirations to integrate into the European Union, it is imperative to harmonize the eco-system of micro-credentials in higher education institutions (HEIs) with best European practices.

In November 2017, the EU institutions officially adopted the *European Pillar of Social Rights* [3]. Its principal tenet is that "Everyone has the right to quality and inclusive education, training and life-long learning in order to maintain and acquire skills that enable them to participate fully in society and manage successfully transitions in the labour market". Following this, concerted efforts to develop an integrated European

approach to micro-credentials was made in a number of documents, i.e. the Council Resolution on a Strategic Framework for European Cooperation in Education and Training Towards the European Education Area and Beyond (2021-2030); the European Skills Agenda; the Digital Education Action Plan (2021-2027), etc. On December 10, 2021, the European Commission submitted a proposal on a *European Approach to Micro-credentials* [2]. Its aim is 1) to empower individuals to acquire the knowledge, skills and competences they need to succeed in an increasingly competitive, globalized labour market; 2) foster the capacity of micro-credential providers to improve the flexibility and accessibility of their learning services to empower individuals to build individualized professional paths; 3) promote inclusiveness and equal opportunities ultimately leading to enhanced resilience, social justice and prosperity.

On the one hand, gaining new competences within a micro-credential framework is fundamental to becoming a contributing member of society, ensuring professional and personal growth, and boosting employability and economic innovation. On the other hand, without consistent standards which ensure quality, transparency, comparability across different countries, recognition and transferability, micro-credentials will not reach their full potential. The lack of transparency is one of the major barriers for recognition of micro-credentials. To build trust, it is vital to ensure of the quality of the credential itself, the learning experience (the content) and the trust in the provider. For achieving these ambitious goals, the above-mentioned Proposal has devised a common European pathway through a number of recommendations: 1) to apply a common definition, standard and major principles in designing micro-credentials; 2) to develop the eco-system for micro-credentials; 3) to enhance the potential of micro-credentials to support lifelong learning (LLL).

The paper provided a clear definition so that the learning outcomes of micro-credentials could be easily recognized and interpreted by employers, learners and other educational institutions. Thus, ***a micro-credential*** is interpreted as “the record of the learning outcomes that a learner has acquired following a small volume of learning. These learning outcomes have been assessed against transparent and clearly defined standards.” In addition, the mandatory elements of a European micro-credential include the identification of the learner; title of the micro-credential; country/region of the issuer; awarding body; date of issuing;

learning outcomes; workload needed to achieve the learning outcomes (in ECTS credits); level of the learning experience; type of assessment; form of participation; type of quality assurance used to underpin the micro-credential.

In this constituent document, the European Commission also defined ten guiding principles that outline the nature of micro-credentials and have to be followed while designing an educational program leading to micro-credentials:

1) **Quality:** macro-credentials undergo internal and external quality assurance in the production process. Quality assurance procedures should be relevant, thoroughly documented, and tailored to the requirements of learners and stakeholders.

2) **Transparency:** micro-credentials are verifiable, comprehensible, and evidentiary with transparent descriptions of learning outcomes, time commitment, curriculum, course requirements, and available learning opportunities.

3) **Relevance:** micro-credentials are to be developed as specific and measurable learning achievements, as well as learning paths leading to them, and revised if required.

4) **Valid assessment:** micro-credentials are evaluated based on transparent criteria.

5) **Learning pathways:** micro-credentials are intended to facilitate multiple learning pathways, enabling learners to accumulate, authenticate, and recognize micro-credentials across a range of systems.

6) **Recognition:** recognition demonstrates a high value of learning outcomes and expands the range of small learning experiences across Europe.

7) **Portability:** micro-credentials belong to the credential-holder and are easily storable and shared, including through digital services.

8) **Learner-centered:** micro-credentials serve the interests of certain groups of learners. Internal and external quality assurance is conducted in consultation with learners, and their feedback is considered in the process of the ongoing development of the micro-credential.

9) **Authentic:** micro-credentials provide information necessary to verify the identity of the credential-holder, the legal status of the service provider, and the date and place of micro-credential issuance.

10) **Information and guidance:** advisory services on micro-credentials should be integrated into lifelong learning guidance and made available to the widest range of learners.

Guided by these principles, the majority of European universities are looking more closely at the area of micro-credentials by reconsidering the traditional credentials continuum. In the process of course design, they follow the procedures and assessment criteria put forward by the Lisbon Recognition Convention (the Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region) drafted by the Council of Europe in co-operation with UNESCO in 1997. This convention is the leading legal tool that regulates the recognition of qualifications in Europe, which has been ratified by more than 50 states. In particular, it is expected that micro-credentials provided by HEIs should rely on ECTS as a recognized mechanism to make the learning outcomes and the estimated workload of a course transparent. For instance, the University of Glasgow (UK) offers a range of micro-credential courses which aim to equip students with in-demand professional skills and insights. Depending on the duration, the course is worth 5 to 10 credits, so they meet the standards set by the Common Micro-credential Framework (CMF) [1]. Similarly, Trinity College Dublin (Ireland) provides short, accredited learning experiences for continuing/professional development with a credit range from 5 - 10 ECTS. These courses are intended to assist those learners seeking to stay abreast of the evolving needs of the marketplace and society. Having adapted to the challenges of the COVID-19 pandemic, the College provides 'bite-sized' pieces of learning, lasting between 5 and 12 weeks, in several modes: face-to-face, blended and online.

In some European countries, universities have already developed national network-based platforms which nurture LLL culture and offer courses in the field of lifelong development. A good example of the is the platform of Universities of the Netherlands [4], which unites 14 public universities which and presents a wide-ranging selection of training of courses in various domains. For some of them, prior education is essential, while others do not have any admission requirements. The platform is highly flexible and responsive to social and economic changes, so new modules are constantly being developed to meet the evolving demands of the labour market.

It is beyond doubt that micro-credentials should not replace full degrees, but be complementary to them. However, mainstreaming micro-credentials is essential not only from an economic perspective, but also from a social standpoint. The demand for short-term learning options, as well as their recognition and validation, is expected to grow in response to the Russian invasion of Ukraine and the resulting crisis of migration and internal displacement. Wider introduction of micro-credentials to HEI ecosystem can work in conjunction with more traditional ways of learning and assist HEIs in Ukraine in fulfilling their public responsibilities.

REFERENCES:

1. Common Micro-credential Framework. URL: https://emc.eadtu.eu/images/EMC_Common_Microcredential_Framework_k.pdf (дата звернення 15.06.2022)
2. European Approach to Micro-credentials. URL: <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/micro-credentials> (дата звернення 15.06.2022).
3. The European Pillar of Social Rights in 20 principles. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en (дата звернення 15.06.2022)
4. Universities of the Netherlands. URL: <https://universitairdoorleren.nl/en> (дата звернення 15.06.2022).

FREE ELECTIONS AS A VALUE

Holokha A. R.

First year student

Sumy State University

Free and fair elections are crucial for a democracy. The right to choose is one of the fundamental principles of democracy and its integral characteristic. Researchers emphasize that elections to local self-government bodies are the political action on the results of which the further development of the territorial community largely depends and on the basis of which relations between elected bodies and individuals and

territorial communities will be formed in the process of local self-government [1].

The right to free elections is one of the most challenging rights to define. While it is an objective and essential principle in any democratic society, it is also a fundamental personal right that every citizen can rely on. It is an individual right, but it is meaningful only as part of a collective process. That same right, in conjunction with the right to vote and the right to stand for election, needs to be practised in a democratic way which also brings into play many other rights and freedoms, before, during and after the election itself. It is also one of the most valued rights at the Council of Europe because it helps promote the "true democracy" that underpins the Organisation, alongside the rule of law and honouring fundamental freedoms [2].

The right to free elections includes establishing an electoral system, procedures and remedies. This issue is best explained by Article 3 of Protocol No. 1 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [3] (hereinafter - the Convention, ECHR) - Right to Free Elections:

"The High Contracting Parties undertake to hold free elections at reasonable intervals by secret ballot in conditions which ensure the free expression of the opinion of the people in the choice of the legislature."

The Convention is one of the most important and influential international treaties for protecting human rights and fundamental freedoms in Europe. The Convention established the European Court of Human Rights, now an effective mechanism for ensuring that all Member States comply with their obligations under the Convention. The Convention and the case-law of the European Court of Human Rights in electoral matters have become an indisputable legal instrument in Ukraine, significantly influencing both its constitutional law, national electoral law, and national jurisprudence.

Regarding the characteristics of elections, Article 1 of Protocol No. 1 states that they must be free and held by secret ballot, as both the European Commission of Human Rights and the Court have repeatedly emphasized. The provision further clarifies that elections must be maintained at reasonable intervals. States enjoy a wide margin of appreciation on this issue. However, the practice of interpreting the Convention provides the following guidelines: "The Commission considers that the question of whether elections are held at reasonable intervals should be determined in

accordance with the purpose of the parliamentary elections. This goal is to ensure that significant changes in the dominant public opinion are reflected in the people's opinions. Parliament should, in principle, be able to develop and implement its legislative initiatives, including long-term legislative plans. The short time between elections can complicate political planning to implement the will of the electorate, and too long can lead to stagnation of political groups in parliament, which may no longer have anything to do with the dominant will of the electorate” [4].

Thus, suffrage - in the objective sense - is a system of legal norms governing public relations related to the elections of state and local governments. Objective suffrage regulates the electoral system in a broad sense. Usually, the subject of suffrage is considered to be election-related public relations in which citizens directly or indirectly participate.

A country cannot be truly democratic until its citizens have the opportunity to elect their representatives in free and fair elections. Certain civil liberties, such as freedom of speech, association and assembly, are needed for elections to be free and fair. Elections can be vital for promoting political discovery and increasing political participation. Electoral processes allow political parties and civic groups to mobilize and organize supporters and share alternative platforms with the public. Elections also stimulate political debate and public dialogue. There is an inseparable link between the Council of Europe and democracy, which is expressed primarily through holding free elections under conditions that ensure the democratic nature of these elections.

Thus, the main value of free elections is that free and fair elections play a critical role in political transitions by advancing democratization and encouraging political liberalization – helping to promote peaceful, democratic political transformation that lead to increased stability and prosperity.

REFERENCES:

1. Николаїшин Б. Місцеві вибори як базовий механізм формування відносин між органами публічної влади і територіальними громадами: зарубіжний досвід. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. № 4 (23). С. 212 – 228
2. The right to free elections. *Council of Europe*. URL: <https://book.coe.int/fr/droit-international/6342-the-right-to-free-elections.html> (date of access: 09.06.2022).

3. *European Convention of Human Rights*. European Court of Human Rights.

URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (date of access: 09.06.2022).

4. Code of Good Practice in Electoral Matters Guidelines and Explanatory Report. *Venice Commission*.

URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2002\)023rev2-cor-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)023rev2-cor-e) (date of access: 09.06.2022).

РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Гончаренко А.В.

*кандидат історичних наук, доцент
Сумський державний університет*

Після терактів 11 вересня 2001 року основним мотивом політики Сполученого Королівства щодо іммігрантів була максимізація контролю з боку урядових структура за їхніми потоками. Прийняття британським урядом цілого комплексу заходів щодо посилення процедур допуску іммігрантів до країни є наслідком сек'юритизації імміграції у Великій Британії. Основним об'єктом сек'юритизації імміграційної політики стали гуманітарні мігранти, до яких долучалися біженці та особи у пошуках притулку.

Унаслідок цього, необхідно виділити основні пріоритети законодавчих змін у Великій Британії та їх відповідність міграційній політиці Європейського Союзу наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

По-перше, очевидним є тренд посилення імміграційної політики з поступовим закриттям кордону для іммігрантів. По-друге, фокус урядів спрямований на зовнішній контроль імміграційних потоків. По-третє, у процесі співпраці в імміграційній сфері на рівні ЄС пріоритетне значення надавалося національним інтересам [6].

Закон про апеляції у справах імміграції та притулку 1993 р. (*Asylum and Immigration Appeals Act 1993*) спростив процедуру розгляду апеляцій за необґрунтованими заявами претендентів на

притулок та встановив обмеження на оскарження для короткострокових мігрантів [5].

Згідно з Законом про притулок та імміграцію 1996 р. (Asylum and Immigration Act 1996) владу було наділено правом формувати перелік «безпечних» країн, в яких відсутні загрози переслідування; скарги індивідів із країн, які були у переліку, розглядалися апеляційними судами за прискороною процедурою [4]. Спрощена процедура розгляду апеляцій була передбачена також щодо повернення претендентів на статус біженця з безпечних країн-членів Євросоюзу.

Закон про імміграцію та притулок 1999 р. (Immigration and Asylum Act 1999), який набув чинності у жовтні 2000 р., замінив попереднє законодавство та запровадив єдиний порядок розгляду для потенційних біженців: для індивіда передбачалася одна заява та одне оскарження [7]. Однак у апелянта була можливість унаслідок нових обставин унести корективи в апеляцію, призупинивши процедуру депортації.

Відповідно до Закону про громадянство, імміграцію та притулок 2002 р. (Nationality, Immigration and Asylum Act 2002) запроваджувалися адміністративно-процедурні обмеження щодо мігрантів, які бажали в'їхати в країну з гуманітарних підстав [9]. Згідно з цим документом більшість країн визнавалися такими, що не створюють загроз. Заяви на притулок для мешканців цих країн кваліфікувалися як необґрунтовані, їхні вимоги законодавчо не підлягали розгляду імміграційними судами, а претендент на притулок міг бути депортованим із країни.

Щодо претендентів на статус біженців, Лондон не тільки посилив чинне законодавство, а й зміцнив підходи, що стимулювали добровільний від'їзд прохачів з території країни. У 2002 році Британське прикордонне агентство спільно з іншими інституціями почало реалізацію програми з добровільного повернення та реінтеграції [10]. Метою програми було сприяння у поверненні додому претендентів на статус біженця, заяви яких були відхилені. До переліку допомоги входили оплата квитків, професійного навчання та виплата допомоги при переїзді. Реалізація програми спільно фінансувалася Європейським Союзом та урядом Сполученого Королівства [2].

Крім того, реалізовувалася програма з повернення осіб, які незаконно перебували на території країни. Проте на відміну від

претендентів на статус біженців щодо незаконних мігрантів передбачалася лише оплата квитків. Організаційну основу британської політики щодо гуманітарних мігрантів сформували Суд першого рівня, який у 2010 р. замінив Імміграційну апеляційну адміністрацію (Immigration Appellate Authority), що діяла до цього, Трибунал у справах імміграції та біженців та Спеціальна імміграційна комісія з апеляцій (Special Immigration Appeals Commission – SIAC), яка була створена відповідно до Закону про притулок та імміграцію 2004 р. (Asylum and Immigration Act 2004) з метою централізації процесу розгляду апеляцій [3].

Алармістські тенденції в політиці Великої Британії посилилися після терористичної атаки радикальних ісламістів у липні 2005 р. у лондонському метро, внаслідок якої загинуло 52 чоловіка. Британський уряд відреагував на це прийняттям у 2006 р. Закону про імміграцію, притулок та громадянство (Immigration, Asylum and Nationality Act 2005), який посилив правила розгляду заяв від іммігрантів, обмеживши право оскарження відмов у дозволі на в'їзд та рішень щодо депортації [8]. Згідно з цим документом, оскаржити рішення про депортацію, винесені з міркувань безпеки, можна лише перебуваючи за межами країни. Закон наділив міністра внутрішніх справ правом позбавлення британського громадянства у разі, якщо це рішення «сприяє суспільній користі» і не залишає людину особою без громадянства.

Закон про кордони 2007 р. (UK Borders Act 2007) запровадив обов'язкові біометричні документи для іммігрантів з третіх країн, посилив повноваження уряду у сфері імміграційного контролю [11]. У той же час були ініційовані організаційні зміни: Управління імміграції та громадянства, що входило до структури Міністерство внутрішніх справ було замінено Агентством кордону та імміграції. У квітні 2008 р. воно було об'єднане із створеним Управлінням прикордонного контролю Сполученого Королівства (UK Border Agency). Посилення імміграційного законодавства на початку XXI ст. увійшло в протиріччя з європейськими та міжнародними нормами прав людини, що ускладнило співпрацю з Великою Британією у цій галузі [1, с. 309].

Унаслідок прийняття цих законодавчих змін на початку XXI ст. у Великій Британії застосовувалися два види імміграційної політики. Перша здійснювалася щодо громадян держав ЄС, які мали право на

в'їзд, проживання, роботу та участь у місцевих виборах; друга поширювалася на треті країни. В рамках існування цих видів імміграційної політики виникли проблеми національного суверенітету внаслідок протиріч між обмеженнями на дії уряду стосовно мігрантів, що випливають із міжнародних зобов'язань Лондона та громадськими вимогами посилення урядового контролю над імміграцією.

Крім того, міжнародне право виступало як джерело ліберальних норм, які могли бути використані внутрішніми політичними акторами (судовими інстанціями та неурядовими організаціями). Як для країни-члена Європейського Союзу для Великої Британії на початку XXI ст. існувало зобов'язання дотримуватися європейського законодавства, що включає Європейську Конвенцію про захист прав людини. Це зобов'язання було основою судових прецедентів, в яких британськими судами були оскаржені рішення щодо висилання незаконних мігрантів. Існування реально діючих механізмів захисту порушених прав – Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини – було серйозним обмеженням для дій британського уряду щодо мігрантів [2].

Британська влада була зацікавлена у співробітництві на наднаціональному рівні у сфері боротьби з нелегальною імміграцією. Участь держави у цьому напрямку відбувалася практично у всіх заходах ЄС, насамперед спрямованих на повернення нелегальних іммігрантів до країн результату, а також у створенні мережі взаємодії офіцерів імміграційних служб (ILO network) [2].

Таким чином, унаслідок реформування законодавства Великої Британії було змінено систему надання притулку, запроваджено заходи попереднього контролю, змінено процедури розгляду клопотань щодо надання притулку, а також політику інтегрування та підтримки біженців. Важливим напрямом щодо регулювання імміграційних потоків у країні було прийняття Актів про імміграцію та надання притулку 1999 р. і 2004 р., а також Актів про громадянство, імміграцію та надання притулку 2002 р. і 2006 р., які посилили правила подачі документів і норми поведінки для претендентів на притулок, а також значно ускладнили процес набуття статусу біженця в Сполученому Королівстві. З іншого боку, юридична сила цих нормативних актів була спрямована на захист тих, хто шукає притулку з політичних мотивів.

Проте, реформування імміграційного законодавства Великої Британії наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. призвело до посилення протиріч з європейськими та міжнародними нормами прав людини, а також з міграційною політикою Європейського Союзу. У подальшому це ускладнило співпрацю структур ЄС з Великою Британією у цій галузі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анатомия этнополитики. Под науч. ред. Л.В. Савинова. Новосибирск: Изд-во СибАГС, 2015. 431 с.

2. Шапаров А.Е. Иммиграционная политика Великобритании: наследие прошлого проблемы для будущего. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/immigratsionnaya-politika-velikobritanii-nasledie-proshlogo-problemy-dlya-budushego>

3. Asylum and Immigration (Treatment of Claimants, etc.) Act 2004. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/19/contents>

4. Asylum and Immigration Act 1996. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/49/contents>

5. Asylum and Immigration Appeals Act 1993. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1993/23/contents>

6. Ette A., Gerdes J. Against Exceptionalism: British Interests for Selectively Europeanizing its Immigration Policy. URL: https://www.researchgate.net/publication/304739289_Against_Exceptionalism_British_Interests_for_Selectively_Europeanizing_its_Immigration_Policy

7. Immigration and Asylum Act 1999. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1999/33/contents>

8. Immigration, Asylum and Nationality Act 2006. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/13/contents>

9. Nationality, Immigration and Asylum Act 2002. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/41/contents>

10. Supporting safe, orderly and dignified migration through assisted voluntary return and reintegration. URL: https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbdl486/files/our_work/ODG/GCM/IOM-Thematic-Paper-Assisted-Voluntary-Return-and-Reintegration.pdf

11. UK Borders Act 2007. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/30/contents>

INTEGRATION OF UNDERGRADUATE AND POSTGRADUATE STAGES IN THE MEDICAL PROFESSION DURING MARTIAL LAW IN UKRAINE

Hryn V.H.

*Doctor of Medical Sciences, Associate Professor
Poltava state medical university*

Hryn K.V.

*PhD in Medical Sciences, Associate Professor
Poltava state medical university*

Educational and medical spheres, as well as all spheres of life of society, tested considerable changes in the conditions of martial law. All population of Ukraine, specialists of different profiles, including scientifically-pedagogical workers and bread-winners of higher education, continue to study to work, to live in these new terms: someone - to continue to get education, and someone - to work.

The feature of medical profession is a presence of the extraordinarily important stage in training of future doctor, which is an internship [5, p. 103]. Specialization (internship) is a mandatory form of postgraduate training of graduates of all faculties of medical and pharmaceutical higher education institutions of III-IV levels of accreditation of medical faculties of universities, regardless of subordination and form of ownership, after which they are awarded the qualification of doctor (pharmacist). The main task of the internship is to increase the level of practical training of graduates of higher medical (pharmaceutical) educational institutions of III-IV levels of accreditation of medical faculties of universities, their professional readiness for independent medical (pharmacy) activities. The intern has a field of responsibilities and responsibilities [1].

Overcoming the threshold of "learning - work" by a young person after education is associated with radical changes in the nature of activities, types of social relations with others. Depending on how the professional training at the internship will take place, and thus the preparation for independent work, what prospects await the young specialist in the professional aspect [6, p. 77].

The difficulty of perceiving a young specialist as a full member of the medical staff is the lack of work experience and the necessary professional practical skills. Compared to middle-aged and older workers, young people

have low or insufficient qualifications, as they have no experience and lack the necessary skills and abilities. Education, as a rule, forms only knowledge that is only part of the required qualifications [8, p. 2; 4, p. 29]. Skills are formed through practical experience [2, p. 50; 7, p. 71].

The transfer of experience is one of the sources of training for future specialists, as no external consultant will be able to prepare a novice worker to work within a particular medical institution. Each institution develops its own ways of transferring experience. An important role in the organization is played by the head of the institution and the basic head of interns, who provides the conditions for interns to implement individual training plans for internships, involves interns in systematic active participation in diagnostic and therapeutic work, creates appropriate conditions for interns to acquire the necessary skills, professional knowledge and practical skills and monitors their implementation [9, p. 1114; 3, p. 178]. The quality of medical care for patients is influenced not only by the basic manager, but also by the attending physician, nurses, paramedics, laboratory assistants, junior specialists with medical education.

Therefore, at the undergraduate level the necessary theoretical basis is created, and during the internship the heads of medical institutions, basic heads of interns with the participation of internship curators from institutes and faculties of postgraduate education should make every effort to gain high practical experience by novice doctors. No matter how difficult the conditions during the martial law in Ukraine, it is impossible to stop the process of education, postgraduate education, and the treatment process. Doctors work selflessly, not sparing their own efforts and, sometimes, even their lives. Today – the training of new medical personnel is the key to stability in the field of medicine in our country.

REFERENCES:

1. «On approval of the Regulations on internship ": order of the Ministry of Health of Ukraine № 1254 22.06.2021 p. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE36703.html

2. Babinets L.S., Borovik I.O., Botsyuk N.E. Organization of practical work of students in the study of the discipline «general practice of family medicine» at the undergraduate level. *Current issues of higher medical (pharmaceutical) education: current challenges and prospects for their solution*: materials XVIII All-Ukrainian. scientific-practical conf. online

using the microsoft teams system, m. Ternopil, 20–21 May. 2021 p. Ternopil. Gorbachev National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine. Ternopil: TNMU, 2021. P. 49–51.

3. Hryn K.V. Integration of documentary photo and video materials in postgraduate education of interns in the specialty «Psychiatry». *Bulletin of problems of biology and medicine*. 2020. № 3 (157). P. 178–180. DOI:10.29254/2077-4214-2020-3-157-178180

4. Hryn K.V., Hryn V.H. Distance education: a new level of understanding of the educational process. «*Environmental and biological education in the concept of «Single Health»*»: materials of the All-Ukrainian conference with international participation, Ternopil, 27–29 April 2022 p. Ternopil: TNMU, 2022. P. 28–29.

5. The effectiveness of the administration system at the faculty in shaping the personality of the future doctor / V.H. Hryn, M.M. Ryabushko, K.V. Hryn, N.O. Ryabushko // *Ukrainian Stomathological Almanach*. 2021. № 1. P. 103–107.

6. Effective learning process - the key to successful development of the future doctor / K.V. Hryn, V.H. Hryn, L.O. Gerasimenko, R.I. Isakov // *Current trends in the development of medical education: prospects and achievements*: materials of scientific sciences conf. with international participation, Poltava, 24 Marhh 2022 p. Poltava, 2022. P. 76–78.

7. A Concept Analysis of Holistic Care by Hybrid / M. Jasemi, L. Valizadeh, V. Zamanzadeh, B. Keogh. *Model. Indian J Palliat Care*. 2017. № 23(1). 71–80. doi:10.4103/0973-1075.197960

8. Challa K. T., Sayed A., Acharya Y. Modern techniques of teaching and learning in medical education: a descriptive literature review. *MedEdPublish*. 2021. 10 p. URL: <https://doi.org/10.15694/mep.2021.000018.1>

9. Cordovani L., Cordovani D. A literature review on observational learning for medical motor skills and anesthesia teaching. *Adv Health SciEduc Theory Pract*. 2016. № 21(5). P. 1113-1121. <https://doi.org/10.1007/s10459-015-9646-5>

ПРАВО НА ОСВІТУ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ: СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ

Гусак Ю.Д.

*аспірантка кафедри МЄППП
Сумський державний університет*

Право на освіту є одним із базових у системі прав людини. Його належна реалізація нерозривно пов'язана із низкою інших прав, адже слугує запорукою спроможності обробляти і сприймати інформацію, формувати світогляд, об'єднуватись у групи «за інтересами», будувати успішну кар'єру та соціалізуватись. Проте, отримання освіти пов'язане з деякими обмеженнями, зумовленими національними традиціями, суспільними інтересами та іншими чинниками. Одним із таких чинників може бути перебування особи в місцях несвободи. На подібних ситуаціях хотілося б зосередити свою увагу у цьому дослідженні.

На теренах Ради Європи право на освіту передбачене, наприклад, статтею 2 Протоколу № 1 до Конвенції, яка передбачає, що «нікому не може бути відмовлено у праві на освіту». У своїй практиці ЄСПЛ послідовно тлумачить статтю 2 Протоколу 1 як таку, що «гарантує кожному, хто перебуває під юрисдикцією Договірних Держав, право доступу до освітніх закладів, що існують на даний момент, і право отримувати прибуток від здобутої освіти шляхом одержання, відповідно до правил, що діють у кожній державі, офіційного визнання навчання завершеним» (§ 134) [1]. Проте, яким чином реалізувати право на здобуття освіти в умовах, коли доступ до освітніх установ відсутній чи обмежений, наприклад, в місцях несвободи?

Варто зауважити, що місцями несвободи вважаються всі установи, в яких осіб утримують в умовах спеціального режиму, обмежуючи їхнє право на свободу та особисту недоторканність. Стаття 11 Кримінально-виконавчого кодексу перелічує такі «установи виконання покарань «як арештні дома, кримінально-виконавчі установи, спеціальні виховні установи, слідчі ізолятори» [2]. Проте, варто пам'ятати, що перелік місць несвободи не вичерпується тільки установами виконання покарань, і включає в себе також місця перебування затриманих осіб чи осіб, щодо яких

вжито запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, а також деякі лікувальні установи (наприклад, психоневрологічні диспансери). Термін перебування в окремих місцях несвободи може вимірюватись роками і десятиліттями, і в цьому контексті особливо важливим стає доступ до освіти.

Загалом, у праві Ради Європи право отримувати освіту презюмується для кожного, в тому числі – і щодо осіб, які перебувають в місцях несвободи. Так, пункт 96 Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи «Європейські тюремні правила» № R (87) 3 передбачає, що «якщо доступна освітня або професійна підготовка, ув'язнених слід заохочувати до використання цих можливостей» [3]. Згодом було ухвалено Рекомендацію № (89) 12 «Освіта у в'язницях», відповідно до якої «усі ув'язнені повинні мати доступ до освіти, що передбачає навчальні предмети, професійно-технічну освіту, творчу та культурну діяльність, фізичне виховання та спорт, соціальну освіту та бібліотеку» [4]. Ці положення були розвинені Комітетом Міністрів у 2006 році, з ухваленням нової версії Європейських тюремних правил. Вона, зокрема, передбачає таке:

— Кожна в'язниця повинна прагнути надати всім ув'язненим доступ до освітніх програм, які є якомога повнішими і які відповідають їхнім індивідуальним потребам з урахуванням їхніх прагнень.

— Пріоритет надається ув'язненим, які потребують грамоти та рахунку, а також тим, хто не має базової чи професійної освіти.

— Особливу увагу слід приділяти вихованню молодих ув'язнених та осіб з особливими потребами [5].

Європейський комітет запобігання катуванням окремо звертається до гарантування можливості отримати освіту у двох контекстах: по-перше, щодо осіб, які відбувають покарання у вигляді довічного позбавлення волі; по-друге, щодо неповнолітніх у корекційних (виховних) закладах. Так, стандартом CPT/Inf(2016)10-part «Ситуація щодо осіб, які відбувають довічне позбавлення волі» передбачено, що ув'язнені, засуджені до довічного ув'язнення, повинні мати доступ до максимально повного режиму діяльності та, як правило, спільно з іншими ув'язненими. Робота, освіта, спорт, культурна діяльність та хобі не тільки допомагають скоротити час, але також мають вирішальне значення для зміцнення соціального та

психічного здоров'я та передачі навичок, які можна передати, які будуть корисними під час та після закінчення терміну ув'язнення [6].

У свою чергу, відповідно до стандарту СРТ/Inf(2015)1-part «Неповнолітні, позбавлені волі відповідно до кримінального законодавства», освіта та професійна підготовка, запропонована неповнолітнім, які перебувають у місцях несвободи, повинні відповідати тим, що існують у суспільстві, надаватися професійними викладачами / тренерами [7] (§ 110).

Позицію щодо необхідності забезпечити ув'язненим доступ до освіти послідовно підтримує також Європейський суд з прав людини. Зокрема, у справі *Velyo Velez v. Bulgaria* заявник мав бажання під час відбування покарання у вигляді позбавлення волі приєднатись до школи, яка функціонувала при в'язниці, для того, щоб зрештою отримати документ про середню освіту. Проте, він отримав відмову у зв'язку з тим, що є рецидивістом.

Аналізуючи цю справу, ЄСПЛ нагадав, що «освіта – це складна та дорога в організації діяльність, тоді як ресурси, які влада може виділити на неї, обов'язково обмежені. Правда також те, що вирішуючи, як регулювати доступ до освіти, держава повинна знайти баланс між, з одного боку, освітніми потребами тих, хто перебуває під її юрисдикцією, і, з іншого, її обмеженою спроможністю їх задовольнити. Однак Суд не може не враховувати той факт, що, на відміну від деяких інших державних послуг, освіта є правом, яке користується прямим захистом відповідно до Конвенції. Це також дуже особливий тип публічних послуг, які не тільки приносять безпосередню користь тим, хто їх використовує, але й виконує ширші суспільні функції» (§ 33) [8].

Суд підкреслив, що стаття 2 Протоколу 1 не вимагає від держави створення спеціальних освітніх установ для ув'язнених. Проте, в аналізованому випадку, школу при в'язниці вже було створено, а заявнику відмовили у доступі до неї. Відповідно, Суд вирішив, що «... у цій справі Уряд не надав ані практичних причин, наприклад, через брак ресурсів у школі, ані чіткого пояснення щодо правових підстав для обмеження, накладеного на заявника». Відтак, було констатовано порушення права на освіту [8].

Стаття 107 Кримінально-виконавчого кодексу України закріплює за ув'язненими право «одержувати освіту відповідно до законодавства про освіту». Стаття 102 цього ж акту встановлює, що

«режим створює умови для суспільно корисної праці засуджених, загальноосвітнього і професійно-технічного навчання, соціально-виховної роботи та громадського впливу» [2]. Таким чином, можемо констатувати, що на законодавчому рівні право ув'язнених на освіту приведене у відповідність до стандартів Ради Європи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Case of R.M. v. Latvia / European Court of Human Rights HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-213791>

2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>

3. Recommendation No. R (87) 3 of The Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules / Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/16804f856c>

4. Recommendation No. R (89) 12 of The Committee Of Ministers to Member States on Education in Prison / Right to education. URL: <https://www.right-to-education.org/resource/council-europe-recommendation-89-12-education-prison>

5. Recommendation Rec(2006)2-rev of the Committee of Ministers to member States on the European Prison Rules / Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/09000016809ee581>

6. CPT/Inf(2016)10-part Situation of life-sentenced prisoners / Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/16806cc447>

7. CPT/Inf(2015)1-part Неповнолітні, позбавлені волі відповідно до кримінального законодавства / Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/16806ccb95>

8. Case of Velyo Velevev v. Bulgaria / European Court of Human Rights HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144131>

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН

Давиденко О.

аспірантка

Сумський державний університет

Суспільно-політичні зміни, завдяки яким Україна стала незалежною державою, призвели до запуску процесу створення та функціонування демократичних інституцій, що стали основою формування громадянського суспільства. У певній мірі саме завдяки діяльності організацій громадянського суспільства розвивалась неформальна освіта, удосконалювалась система державної влади, формувались та реалізовувались державні політики, реалізовувались та відстоювались права і свободи громадян України.

Сьогодні ми визначаємо громадянське суспільство як спільність вільних, рівноправних людей, яким держава забезпечує юридичні можливості бути власником, користуватися економічною свободою і надійним соціальним захистом, а також брати участь у політичному житті. Також громадянське суспільство є етнонаціональним простором, в якому люди взаємно пов'язані і взаємодіють між собою як незалежні особистості, котрі володіють власністю, вільно розпоряджаються результатами своєї праці, є носіями політичних прав і свобод [5, 80].

Громадянське суспільство – це суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії і права [1, 151].

Одною з найважливіших інституцій громадянського суспільства є неурядові організації. Динаміка кількості неурядових організацій в Україні постійно є позитивною. Якщо у 1996 році кількість об'єднань громадян (політичних партій та громадських організацій), легалізованих Міністерством юстиції України, складала 692 одиниці, то у 2010 вже 3529 [3,], а у 2017 – кількість зареєстрованих в Україні керівних органів громадських організацій складає 25998 [4, 6].

Стрімке зростання кількості неурядових організацій може виступати маркером пошуків форм та способів реалізації демократичних принципів, можливостей реалізації громадянських

прав і свобод. Саме завдяки активній діяльності у роботі неурядових організацій представники й представниці громадянського суспільства отримали можливість пройти політичну соціалізацію, оволодіти політичними інструментами відстоювання прав та інтересів окремих соціальних груп громадян, впливати на формування політик тощо. Проте на сучасному етапі свого розвитку перед громадянським суспільством в Україні постала низка викликів, на які варто звернути увагу. Серед них зокрема:

- 1) надмірна політизація у діяльності неурядових організацій;
- 2) зміни у законодавстві, пов'язані з діяльністю неурядових організацій;
- 3) зниження громадської та суспільної активності громадян на фоні карантинних обмежень, викликаних пандемією;
- 4) фінансово-економічна нестабільність діяльності неурядових організацій;
- 5) проблеми, пов'язані з інформаційним забезпеченням діяльності неурядових організацій, необхідних для забезпечення й розвитку неформальної освіти тощо.

Розвиток України як держави з демократичним врядуванням неможливий без розвитку громадянського суспільства, оскільки його відсутність суттєво обмежує права і свободи громадян. За словами відомого австралійського дослідника *Джона Кіна* (John Keane), не може бути взаємодії й обміну думками між громадянами, здатними публічно обирати свої ідентичності, шанувати свої обов'язки в рамках політично-правової структури, яка забезпечує мир між громадянами, добре функціонування уряду, соціальну справедливість та – перш за все – діє відповідно до принципу, що влада має бути підзвітна суспільству. [2, 78].

Таким чином, на нинішньому етапі перед основними акторами, що розвивають громадянське суспільство в Україні, стоїть задача подальшого відстоювання демократичних традицій шляхом впровадження сучасних життєздатних організаційно-правових моделей неурядових спільнот та об'єднань, розвитку неформальної освіти, побудова консенсусу та пошук конструктивних форм взаємодії між громадянами та державою з метою відстоювання прав та інтересів громадян у демократичний спосіб та подальшу демократизацію українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За заг. ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. – 1020 с.
2. Кін Дж. Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення. – Київ: “К.І.С.”. “АНОД”, 2000.
3. Статистичний бюлетень «Діяльність громадських об'єднань в Україні». [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу // http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_go_bl.htm - 2010 рік
4. Статистичний бюлетень «Діяльність громадських об'єднань в Україні». [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу // http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_go_2017.pdf - 2017 рік
5. Сучасна правова енциклопедія / О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н.М. Оніщенко [та ін.]; за заг. ред. О.В. Зайчука; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – Київ: Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.

ЮРИДИЧНА ОСВІТА В РОСІЇ У XVIII СТОЛІТТІ: АПОФЕОЗ НЕДОЛУГОСТІ

Дегтярьов С.І.

*доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії
Сумський державний університет*

В Російській імперії аж до другої половини XVIII століття була відсутня соціальна потреба в освіті взагалі. Відповідно, відсутня була і сама система народної освіти. Деякі дослідники намагалися навіть виправдовувати такий стан речей. Так, П. Пекарський вже у другій половині XIX століття стверджував, що суспільна просвіта у часи Петра I була надто обтяжливою для держави, а тому і непотрібною [4, с.33].

Усвідомлення суспільної користі від освіти почало з'являтися у роки правління Катерини II. У 1767-1771 роках питання про створення системи народної освіти піднімалося навіть під час роботи Комісії по складанню нового Уложення (кодифікації нормативних актів, прийнятих після Соборного Уложення 1649 року). Згодом в

імперії, хоча і повільно, але почала з'являтися мережа навчальних закладів різного рівня. Порівняно з попередніми періодам почала зростати кількість освічених людей (науковців, письменників тощо). Але і тут П. Пекарський продовжував стверджувати, що навіть у цей час освіта ніяк не впливала на суспільство. А появу більшої кількості освічених людей він пояснював тим, що в цей час Катерина II подарувала дворянству окремі права (Жалувана грамота дворянству), які дозволяли дворянам служити, коли вони самі забажають. Окрім того вони звільнялися від тілесних покарань [4, с.33]. Дивна і нелогічна точка зору як для науковця. Але з огляду на те, як розвивалася освіта в Російській імперії у XVIII столітті, слід розуміти, що ця точка зору була абсолютно заангажованою і мала на меті виправдати пасивність і недалекоглядність російського уряду і еліт того часу.

То чи існувало підґрунтя для розвитку юридичної освіти в Росії у таких умовах? Протягом всього століття фактично не існувало самого поняття «професійна освіта» у нашому сучасному розумінні. Вузько професійні якості посадовця не вимагалися і, як правило, не розглядалися (головне бути слухняним і знати грамоту). Але деякі ідеї про необхідність навчальних закладів, де б молодь готували до майбутніх професій (у першу чергу, для забезпечення належного функціонування військової й економічної галузей та бюрократичного апарату), все ж висловлювалися ще на початку XVIII століття. Починає усвідомлюватися важливість юридичних знань («юриспруденції») для посадовців державних установ і системи судочинства.

Але у саме поняття «юриспруденція» щодо цього періоду історик права М. Владимирський-Буданов вкладав такий зміст: вивчення чинних нормативних актів (Соборне Уложення 1649 року, регламенти, укази); практичне вивчення діловодства (правил складання документів) [1, с.180]. Тобто юридична освіта обмежувалася отриманням суто практичних навичок, необхідних для подальшої цивільної служби.

З метою розповсюдження юридичних знань російський уряд спочатку організував для юнаків при колегіях (центральных органах галузевого управління Російської імперії) навчання, суміщене з державною службою (на нижчих канцелярських посадах). Такий формат навчання проіснував до 1763 року. Пізніше заняття з юриспруденції були введені у Шляхетському кадетському корпусі.

В Російській імперії не було повного розуміння того, яким повинен бути зміст юридичної освіти. Ймовірно там не існувало і досвідчених спеціалістів, які б могли, вивчивши європейський досвід [2], організувати її належним чином у власній державі. Державницьке бачення самого Петра I у цьому напрямку зводилося до необхідності «почати перекладати книги юриспруденції» іноземних авторів, щоб за ними викладати.

При такому «розумінні» юридичної освіти у цей же час з'являється вкрай амбітна ідея заснування університету. Німецький вчений Г.В. Лейбніц пропонував Петру I заснувати університети у Москві, Києві, Астрахані. Він вважав за необхідне у кожному університеті створити також і юридичні факультети. Вони повинні були складатися з двох відділень: юридичного з вивченням практичної юриспруденції і політичного з вивченням державного права і загальної історії [1, с.149, 152-153]. Цей проект був орієнтований на тогочасні практики багатьох тогочасних європейських університетів. Вірогідно царю він здався надто обтяжливим і занадто складним, оскільки так і не був втілений у життя.

Лише у 1755 році був заснований Московський університет. Але говорити про високий рівень юридичної освіти і в цьому закладі протягом досліджуваного періоду також не доводиться. Тут був створений і юридичний факультет, що складався з трьох кафедр: загальної, російської юриспруденції й політики (остання була своєрідним аналогом кафедри міжнародного права).

Здавалося б, що саме з цього часу і започаткована повноцінна юридична освіта у Російській імперії. Але ж наскільки вона була повноцінною?

До 1774 року до Московського університету у середньому вступали 20 осіб на рік. А викладання аж до 1767 року велося французькою та латиною [3, с.775]. Якщо студенти не розуміли іноземної мови, то до них долучали студентів, які були в змозі хоч якось перекладати чи коментувати професорські лекції. Треба розуміти неефективність такого способу навчання. Навіть вся університетська документація велася на французькою мовою (з 1765 року – латинською), а офіційні промови виголошувалися також іноземними мовами [5, с.38-39].

Тривалий час кафедри не заповнювалися професорами. Засновник юридичного факультету Ф.Г. Дільтей аж до 1770-х років сам викладав всі юридичні дисципліни. Необхідної кількості професорів у Московському університеті не було навіть для того, щоб приймати рішення про надання найбільш талановитим студентам вчених ступенів. Для цього на спеціальні іспити доводилося додатково запрошувати генерал-прокурора и одного з обер-секретарів департаментів Сенату, що знаходилися у Москві. При цьому саме вони (а не професори) складали екзаменаційні питання (російською мовою і латиною). Хоча при цьому і кількість студентів, які б могли досягти такого рівня, щоб отримати право на складання такого іспиту, була вкрай малою. Наприклад, на юридичному факультеті в 1765 році був лише один такий студент [5, с.39, 41].

З 1768 року публічні лекції з юридичних дисциплін там стали читати російською мовою. Але при цьому літератури, виданої спеціально для підготовки юристів, не існувало. При вивченні юриспруденції використовувалися твори деяких античних авторів, голландські юридичні твори, матеріали законодавчих комісій, деякі російські укази і так звані кормчі книги [6, с.149].

До того ж з'ясувалося, що якщо не враховувати святкові дні та канікули, то «студент навчався протягом року не більше ста днів». При цьому були студенти, які були довго відсутніми в університеті з причин хвороби, сімейних обставин тощо, і їхнє навчання могло вкладатися у 30-40 днів на рік [5, с.39].

Ми вже згадували низький суспільний запит на освіту у Росії досліджуваного періоду. Певною ілюстрацією цього є поведінка батьків студентів. Вони часто змушували своїх дітей полишати університет до закінчення терміну навчання і якнайшвидше вступати на державну службу, щоб скоріше зробити кар'єру, покращити свій суспільний престиж і матеріальне становище. Таким чином, цінність освіти, у тому числі юридичної, нівелювалася самим російським соціумом. Станом на 1770 рік 300 студентів Московського університету покинули навчання, не закінчивши його. Скільки з них навчалися на юридичному факультеті, нам невідомо, але повну юридичну освіту отримали лише дві особи [5, с.42].

Як ми вже зазначали вище, на початку XVIII століття проект університету (дійсно пристойний і який реально враховував позитивний досвід Європи, у тому числі і щодо організації в ньому

юридичної освіти), запропонований Г.В. Лейбніцем, був проігнорований російським монархом. Значно пізніше, у 1775 році, відомий французький мислитель Д. Дідро запропонував Катерині II своє бачення того, яким повинен бути російський університет. Він вважав, що у складі університету повинні бути три факультети: медичний, юридичний і богословський. При цьому на юридичному факультеті студенти повинні були навчатися чотири роки. А сам факультет складався б лише з двох кафедр: цивільного та кримінального судочинства. Дідро також пропонував дуже легкий, на його думку, спосіб вирішити проблему з нестачею викладачів і навчальних посібників. Він запропонував перекласти російською мовою іноземні підручники. Це б дозволило кожному, хто розуміє, що написано в книзі, викладати предмет молоді (тобто шляхом механічного відтворення). Тоді не треба буде і викликати «в Росію для заняття професорських і вчительських посад вчених іноземців» [5, с.82, 84]. Фактично, Дідро доручав майбутнє студентства «вчителям-автоматам», які відтворювали зміст підручника, часто не розуміючи його. У його проекті була відсутня навіть пропозиція відрядити з Росії кандидатів на професорські посади за кордон, щоб вони змогли там навчитися й отримати необхідні професійні навички. Недоліки цього проекту були очевидні навіть для російського уряду і він так і не був реалізований.

Слід зазначити, що на цей час у російському суспільстві, у тому числі серед його верхівки, вже усвідомлювалася неефективність університетської освіти. Але при цьому не існувало чіткого розуміння того, якою вона повинна бути. Фактично і повноцінна університетська юридична освіта в Росії протягом XVIII століття так і не сформувалася.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Владимирский-Буданов М. (1874). Государство и народное образование в России XVIII века. Ч.I. Система профессионального образования (от Петра I до Екатерины II). Ярославль: Типография Г.В. Фальк. 330 с.

2. Задорожний Ю. А. Зародження та формування юридичної освіти в країнах Західної Європи // Проблеми вдосконалення підготовки юристів: професійні та морально-етичні аспекти: 3б.

матеріалів наук.-метод. конф., жовтень 2008 р. К.: КНЕУ, 2008. С.127-131.

3. Исабель де Мадариага (2002). *Россия в эпоху Екатерины Великой*. Москва: Новое литературное обозрение. 976 с.

4. Пекарский П. Наука и литература в России при Петре Великом. Т.1. СПб.: Издание Товарищества «Общественная польза», 1862. 578 с.

5. Толстой Д.А. (1883). Взгляд на учебную часть в России в XVIII столетии до 1782 года. СПб.: Типография Императорской Академии Наук. 100 с.

6. Шевырев С. (1855). *История императорского Московского университета*. Москва: В Университетской Типографии. XII+584 с.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО» ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ У ГАЛУЗІ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Денисенко С.І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Сумський державний університет*

В умовах активних соціально-економічних перетворень якісна освіта спеціалістів у сфері юриспруденції має велике значення. Серед юридичних дисциплін особливе місце займає міжнародне право. Це пояснюється його особливим предметом правового регулювання, особливістю створення та формою закріплення міжнародно-правових норм. Також треба зазначити, що норми міжнародного права можуть бути застосовані в різних соціальних сферах юридичної діяльності.

Недарма Генеральна Асамблея ООН рекомендувала державам заохочувати викладання, вивчення, розповсюдження та більш широкого визнання міжнародного права в своїй резолюції №45/40 від 28.11.1990р. [1]

Треба зазначити, що міжнародне право займає особливе місце серед галузей права та юридичних наук, що регулює міждержавні відносини, яка суттєво відрізняється від системи внутрішньодержавного (національного) права. При цьому вищі навчальні заклади, враховуючи профільні особливості, самостійно

визначають завдання та методику викладання курсу «Міжнародне публічне право».

Міжнародне право представляє собою самостійну правову систему і має значну своєрідність. Водночас воно не може існувати окремо від інших галузей права та зовнішніх впливів. Аналогічно і внутрішньодержавне право будь-якої держави не може не піддаватися впливу як інших зарубіжних правових систем так і міжнародного права.

Дисципліна «Міжнародне право» охоплює певне коло теоретичних понять і категорій, галузей та інститутів сучасного міжнародного права, передумови його становлення і закономірності розвитку як невід'ємного атрибуту міжнародних відносин. Її основна мета, насамперед, полягає в тому, щоб навчити міжнародному публічному праву і його науці, що передбачає пізнання міжнародно-правових норм, практики їх застосування, прищеплення навичок і вмінь аналізувати наукові теорії, вирішувати конкретні життєві ситуації, що виникають у сфері міжнародно-правового регулювання.

Треба погодитись з тим, що міжнародне право, як особлива галузь юриспруденції, вимагає особливих методів викладання. Серед проблем, які вимагають вирішення, для якісного навчання курсу «Міжнародне публічне право», можна віднести такі як: надзвичайна динамічність дисципліни; різноманітність джерельної бази; потреба у високому рівні знань слухачів курсу; суперечливість наукових положень внутрішньодержавного та міжнародного права; дискусійний характер багатьох елементів «міжнародного права» та інше. [2, с.93].

Виходячи з вищевикладеного, вирішення проблем якісного викладання курсу «Міжнародне публічне право» можливе лише у разі створення результативних методів викладання для майбутніх спеціалістів у галузі юриспруденції. Вибір результативних методів викладання необхідно визначати виходячи із ефективності засвоєння учбового матеріалу учасниками навчання.

Методи навчання (метод від латинського. *metodos* - шлях, спосіб) - це система способів, прийомів та засобів послідовних дій викладача та студентів, спрямована на досягнення дидактичної мети у навчанні, тобто оволодіння знаннями та формування відповідних умінь та навичок. Методи навчання поділяють на словесні (інформаційні), наочні та практичні. Словесні методи включають монологічні

(оповідання, пояснення, лекція, інструктаж) та діалогічні (бесіда, семінар, диспут, дискусія, змінні пари, робота з книгою). Наочні методи включають ілюстрації (плакат, діапозитив), демонстрації (фільм, телепередача, рухлива модель, комп'ютер), показ (як правильно зробити аналіз, заповнити протокол, виконати операцію), спостереження (безпосереднє, опосередковане). До практичних методів належать вправи, лабораторні роботи, самостійні роботи, моделювання, конструювання, аналіз та реагування на практичні ситуації, заповнення протоколів практичної роботи [3].

У 80-х рр. XX ст. Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд) були здійснені дослідження, на основі яких було відображено середній відсоток засвоєння учнями матеріалу. Проведені дослідження засвідчили, що найменший відсоток засвоєння мають пасивні методика (лекція – 5 %, візуальний перегляд – 10 %), а найбільший – інтерактивні методика (дискусійні групи – 50 %, практика через дію – 75 %, навчання інших або негайне застосування – 90 %) [4]. Аналогічні дослідження проводив В. Е. Штейнберг, за результатами яких більш ефективно засвоєння отримала інформація, представлена у візуально-образній формі, досягши 90 %, а у вербальній формі – не перевищувала 30 % [5, с. 16].

Можна погодитись з даними дослідженнями, які виражають середню закономірність процесів засвоєння, та тим, що переважне місце у цих процесах відводять активним та інтерактивним методикам навчання. Пасивна методика характерна для випадків, коли викладач – єдиний носій інформації, активна – в яких викладач використовує зворотний зв'язок із слухачами, інтерактивна – в яких використовується діалогічне спілкування [6, с. 64].

На нашу думку найбільш ефективними методами викладання курсу «Міжнародне публічне право» слід вважати саме активні та інтерактивні методи, до них можна віднести: колективну роботу, розгляд конкретних ситуацій, дебати та переговори, презентації, моделювання судових засідань, аналіз казусів та інше.

Вважаємо, що саме аналіз казусів є одним з найбільш ефективних методів. Даний метод вперше було використано у педагогічній практиці США на початку минулого століття, він отримав широке поширення в підготовці фахівців різних професій. Основою цього методу є казус, тобто реальна проблемна ситуація або практичний

випадок, що вимагає вирішення. Студенти аналізують казус, пропонують вирішення, застосовуючи отримані знання та вміння за фахом, а також наводять аргументи на захист своєї позиції. Вимоги до змісту казусів, як і методи їх вирішення, мають відмінності, зумовлені специфікою конкретної спеціальності. Спільним є те, що казус повинен відображати реально можливу проблему, містити достатньо інформації для її вирішення, бути типовим, відповідати вивченій студентами професійній тематиці, бути актуальним і цікавим. На практиці досить часто виникають юридичні факти, які необхідно всеохоплююче проаналізувати, залежно від інтересів клієнта знайти доводи захисту чи обвинувачення. [2]

При використанні активних та інтерактивних методів викладання курсу «Міжнародне публічне право» основним завданням викладача повинно бути також створення умов для пізнавальної активності та ініціативи студентів. Необхідно також враховувати, що інтерактивні методи викладання курсу «Міжнародне публічне право» будуть більш ефективними в тому випадку, якщо буде створена належна навчально-методична база, яка передбачає розробку електронних освітніх ресурсів з даного предмету, включаючи цикл лекцій, практичних завдань (тестів, ситуативних завдань (кейсів), завдань для дискусій, тощо).

Треба зазначити, що активні та інтерактивні методи викладання курсу «Міжнародне публічне право» допоможуть майбутнім спеціалістам у галузі юриспруденції набути та закріпити навички роботи з міжнародно-правовими документами, опанувати специфічну термінологію у сфері міжнародного публічного права, розвинути навички аналізу правових ситуацій. Активні та інтерактивні методи викладання також зможуть оптимізувати навчальний процес, підвищити його якість та інтегрувати теорію та практику.

ЛІТЕРАТУРА :

1. Резолюція 45/40 прийнята Генеральною Асамблеєю ООН від 28.11.1990р. URL: <https://www.un.org/ru/ga/45/docs/45res.shtml>
2. Козацька Т. Ю. Методики викладання курсу «Міжнародне право» для майбутніх фахівців з туристичного обслуговування. *Професійна освіта : методологія, теорія та технології*. 2016. №3 С.90-102

3. Лисаков, В. А. Сучасні методи викладання юридичних дисциплін. *Молодий вчений*. 2019. № 42 (280). С. 276-278. URL:<https://moluch.ru/archive/280/63102/>

4. Чорак Б., Шварц Г. Методическое пособие для тренеров по подготовке учителей. Институт «Открытое общество», сетевая программа Street Law, Inc., 2000.

5. Штейнберг В. Э. Образование – технологический рубеж: инструменты, проектирование, творчество. *Школьные технологии*. №1. 2000. С. 16.

6. Иоффе А. Н. Теоретические основы методики преподавания общественных дисциплин. Теоретические и методические основы преподавания права в школе : курс лекций. – М. : Новый учебник, 2002.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ В США

Дмитрієв В. І.

старший вчитель,

кандидат історичних наук

Міжнародний ліцей «Гранд» м. Київ

Становлення сучасного демократичного суспільства в Україні пов'язане з формуванням в учнівській молоді високої громадянської свідомості, залученням її до різноманітних видів суспільної діяльності, розвитком знань і навичок громадянської поведінки.

Сьогодні формування ціннісних орієнтирів громадянського виховання учнівської молоді є одним із головних пріоритетів системи освіти в Україні. Залучення провідного наукового та практичного досвіду провідних країн світу допоможе здійснити якісні зміни в цьому питанні. Цікавим є досвід американської педагогічної думки, щодо становлення системи громадянського (патріотичного) виховання.

Наприкінці XIX ст. відбувається процес поступового становлення громадянського виховання. У цей період збільшилася кількість іммігрантів із різних країн (Італії, Австро-Угорщини, Ірландії, Франції, Канади). Зменшився релігійний вплив на громадянську освіту молоді. Виникла проблема полікультурності у школах. Було введено новий

предмет – “Соціальні студії” – який відігравав важливу роль у громадянському вихованні учнівської молоді. У цей період було також введено Урочисту Клятву вірності прапору. Громадянознавство почало зосереджуватися на прищепленні знань про патріотичну символіку США та історію. Відтак, у США в цей період було створено чітку систему громадянської освіти.

На початку ХХ ст. громадянському вихованню почали відводити особливо важливу роль. Було створено документ, який встановив мету середньої школи: виховання свідомого громадянина, свідомого члена сім’ї, свідомого споживача. Визначилося, що кожній дитині необхідно навчитися сприяти розвитку демократії. Завдання ж учителя – допомогти учневі усвідомити його причетність до розвитку своєї країни. Виникла так звана соціальна педагогіка, система індивідуалізованого навчання.

У другій половині ХХ ст. у США були розроблені державні стандарти з громадянознавства. Вони складаються з двох частин. *Теоретична частина* передбачає ознайомлення учнів із Конституцією США, політичними та урядовими документами. Велика увага приділяється громадянським правам та обов’язкам. *Практична частина* програм охоплює управління шкільною спільнотою та взаємовідносини між її членами.

Програми з громадянознавства враховують і слабкі місця ситсеми середньої освіти: наявність рецидивів негативної поведінки як результат слабкого виховного впливу на формування моральних основ поведінки школярів, проблема зростання рівня злочинності та наркоманії, обмеженість навчання для дітей із незабезпечених сімей.

Громадянознавчі програми розробляються великою кількістю організацій, але кожна з них відповідає єдиним вимогам, які зазначені у державних стандартах із громадянознавства. Вони характеризують вагомі компоненти громадянської освіти учнівської молоді США та виявляють знання, які необхідно отримати учням, та вміння, які повинні бути розвинені у процесі навчання.

У проектуванні програм із громадянознавства США бере участь велика кількість центрів та організацій, приватних осіб та університетів. Наприклад, “Міжнародна освіта та дослідницька мережа” (The International Education and Research Network), Центр за громадянську освіту (Centre for Civic Education), американська федерація вчителів (AFT), Центр за демократичне громадянство

Акермана (Ackerman Centre for Democratic Citizenship), організації “Впритул” (Close Up Foundation), “Право вулиці” (“Street law”), організація захисту конституційних прав (Constitutional Rights Foundation), Центр із освітньої політики (The Centre on Education Policy), Організація із захисту конституційних прав у Чикаго (Chicago Constitutional Rights Foundation), Інститут розвитку характеру (Institute for Character Development), національна освітня асоціація (National Education Association) [1].

Громадянське виховання містить такі компоненти: *громадянські знання, громадянські навички та громадянська позиція*, яка формується поступово та є результатом набуття учнями громадянських знань і навичок.

У Національних стандартах громадянознавства компонент *громадянські знання* містить п’ять положень:

- 1) громадянське життя, політика та уряд;
- 2) основні американські політичні системи;
- 3) реалізація цілей, цінностей та принципів Американської демократії;
- 4) відносини Сполучених Штатів з іншими країнами;
- 5) роль американських громадян у розвитку демократії.

Другий компонент – *громадянські навички*. Якщо громадяни повинні виконувати свої обов’язки та знати права, то їм необхідно мати не лише необхідні знання, відображені у п’яти питаннях, але й набути потрібних інтелектуальних та практичних навичок участі у суспільному житті.

Третій компонент – *громадянська позиція*. Вона формується поступово у процесі розуміння дитиною того, що відбувається у світі, та передбачає становлення незалежного члена суспільства, добровільне дотримання стандартів поведінки, усвідомлення політичних та економічних обов’язків, участь у суспільних подіях, усвідомлення підтримки конституційної демократії, визнання людської гідності. Громадянська позиція є надзвичайно важливою для повноцінного функціонування політичної системи та індивіда, вдосконалення суспільства [2].

Основними напрямками змісту громадянського виховання у США є формування політичної культури, правосвідомості, культури міжетнічних стосунків, мотивації до праці, усвідомлення моральних цінностей, забезпечення розуміння свободи. Особливої актуальності

набула ідея полікультурного виховання, спрямована на підготовку громадянина до життя у багатонаціональному середовищі. Це зумовлено тим, що американська система громадянознавства орієнтується на виховання “громадян світу”, а не обмежується етноцентризмом.

Центр громадянської освіти США визначає метою громадянського виховання формування *політичної культури* учнівської молоді як необхідної основи усїєї ідейної культури особистості. Специфіка політичного виховання полягає у певних завданнях. Завдання формування наукового світогляду політичної згоди в умовах полікультурного суспільства тісно пов’язані з громадянською освітою.

В умовах школи вчителі допомагають учням у процесі їх самовизначення щодо суспільно-політичних подій. При цьому педагоги не лише вдаються до навіювання конкретних політичних ідей, а й вивчають з учнями різні суспільні ідеї у процесі всебічного спілкування.

У тісному зв’язку з політичною культурою самостійним компонентом всебічного розвитку особистості у школах США є *правове виховання*. Морально-правові норми, що формуються в колективі, організація життєдіяльності відповідно до цих норм виховують в учнів громадянську свідомість, інтерес до політичного життя своєї країни, правової культури, формування незалежної критичної думки.

Важливим напрямом змісту громадянського виховання є розвиток *культури міжетнічних стосунків*, що передбачає вміння толерантно спілкуватися з різними етнічними групами та поважати їх культуру. Міжетнічне спілкування – це процес обміну інформацією між окремими особистостями та групами, які мають суттєві відмінності і впливають на характер, форму та результат спілкування. Успіх міжкультурного спілкування залежить від розуміння учасниками цих відмінностей.

Важливим завданням громадянського виховання є забезпечення *розуміння свободи*, яку Р. Дарендорф визнає цивілізованою силою, що можлива лише за умов, які забезпечують її стабільність. Кожна особистість повинна бути вільною від будь-яких соціальних ролей. Таким чином, свободу індивіда у США визначають основою громадянського суспільства.

У проектуванні програм із громадянознавства США бере участь велика кількість центрів та організацій, приватних осіб та університетів. Наприклад, “Міжнародна освіта та дослідницька мережа” (The International Education and Research Network), Центр за громадянську освіту (Centre for Civic Education), американська федерація вчителів (AFT), Центр за демократичне громадянство Акермана (Ackerman Centre for Democratic Citizenship), організації “Впритул” (Close Up Foundation), “Право вулиці” (“Street law”), організація захисту конституційних прав (Constitutional Rights Foundation), Центр із освітньої політики (The Centre on Education Policy), Організація із захисту конституційних прав у Чикаго (Chicago Constitutional Rights Foundation), Інститут розвитку характеру (Institute for Character Development), національна освітня асоціація (National Education Association) [3].

Технології формування громадянської компетенції передбачають набуття школярами теоретичних знань та практичних навичок участі в суспільному житті країни. Згідно з прийнятими стандартами, програми з громадянознавства покликані забезпечувати належний рівень громадянської компетенції учнівської молоді, зокрема:

- опанування вихованцями термінів, пов’язаних із соціальним і політичним устроєм країни;

- набуття вмінь пояснювати історичні та сучасні явища, оцінювати їх та займати власну позицію;

- наявність знань про структури інших держав, знання законів, політичних лідерів, їх ставлення до певних подій, які відбуваються у світі;

- розуміння структури своєї держави та вміння характеризувати її;

- виховання поваги до оточення, до держави;

- прагнення допомогти іншим;

- опанування навичками використання вищезазначених знань на практиці.

Таким чином, особливість формування громадянської свідомості полягає у тісній взаємодії школи, сім’ї та інших соціальних інститутів. Важливим є вплив церкви й інших релігійних організацій на виховання свідомих громадян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Gbenga M. Babalola. Civic Education for Senior Secondary Schools. Metropolitan Publishers, 2014. 237 p.
2. Basil H. Menazel. Degree of National and Civic Education Textbook Focus on Reinforcement of the Citizenship 3. Concept of Citizenship in Seventh Grade Students of the North Eastern Badiya Directorate in Mafraqa Governorate from Social Studies Teachers' Viewpoint. *Journal of Education and Practice*. 2015. Vol. 6. No.36. Pp. 70-79. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1086516.pdf>
3. Project Citizen, Level 1 / Center for Civic Education. URL: <https://www.civiced.org/textbooks/project-citizen-level-1>

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Добродум О.В.

*доктор філософських наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України;*

Мартинюк Е.І.

*кандидат філософських наук, доцент
Національний університет «Одеська політехніка»*

Никитченко О.Е.

*кандидат філософських наук, доцент
Національний університет «Одеська політехніка»*

У разі війни стала очевидною можливість маніпулювання метафізичними судженнями виправдання протиправних діянь, зокрема, і військових злочинів. У даному контексті нас цікавить питання, наскільки свідомість українців підготовлена до цих метафізичних спекуляцій, у тому числі релігійних, конспірологічних та інших явищ, що мають широке поширення, насамперед, у ЗМІ.

Цікаво, що саме під час війни в подібній риторичі воскресають практично зниклі з суспільної свідомості міфи та з'являються нові. Достатньо оригінальним, на наш погляд, є бачення цього явища у філософській теології Михайла Епштейна «Сатанодицея» [1], яка, на відміну від терміна «теодицея», запропонованого німецьким

філософом і математиком Готфрідом Лейбніцем ще в 1710 році, виправдовує необхідність метафізичного Зла з погляду того, яку користь можуть принести сатанинські дії лиходіїв, що відправляють на той світ безневинних людей, що уможлиблює їхнє попадання безпосередньо до Раю.

Згідно з конспірологічними теоріями, що набули широкого поширення в епоху поширення COVID-19, можна припустити, що сили, які здійснюють всеосяжну агресію проти України, породжуються в одному випадку американцями, у іншому – євреями, хоча ці два фактори можуть і об'єднуватися: загальновідомим є термін «жидобандерівці», який набув широкого поширення у 2014 році. Єврейська тема актуалізувалася, зокрема, у Міністра закордонних справ РФ Сергія Лаврова, на переконання якого, найбільші антисеміти – це самі євреї. Ці приклади спираються на традиційні для багатьох вчень погляди, які й у найтрадиційнішій інтерпретації церков служать як для виправдання Добра, так і Зла, що творяться під час всебічного нападу РФ на Україну.

Наведені міркування доцільні, щоб обґрунтувати нашу головну тезу про необхідність викладання релігієзнавства як на рівні середньої, так і вищої освіти. Парадокс полягає в тому, що при загальному визнанні необхідності та важливості релігієзнавчих знань у суспільстві, викладання цього предмета в нашій країні мінімізується і сходить нанівець практично у всій системі освіти. Тим часом, усім відомий виправданням війни в Україні, Патріарх Московський і всієї Русі Кирило, який у своїх виступах неодноразово наполягав на необхідності викладання курсу «Основи православної культури» у російських школах та вузах. Російські вузи ще пручаються, хоча навіть у Московському інженерно-фізичному інституті у 2013 році відкрилася кафедра теології, у різних вузах Росії почали будувати церкви, вводиться та здійснюється викладання теології. У російську освіту входить теологія, оскільки вона нібито зможе захистити від релігійного екстремізму, знову ж на думку Патріарха Московського та всієї Русі Кирила [2]. У сучасній Україні в цьому контексті помітна інша особливість – у нас церкви будуються, проте, викладання теології повсюдно поки що не ведеться.

Обговорюючи характерні риси сучасної освіти, варто зазначити, що в ній переважає тенденція якщо не клерикалізації, то, в усякому разі, розширення в ній релігійного впливу. Симптоматичними тут

можуть здатися світогляди таких відомих російських діячів, ідеологів та журналістів, як Сергій Лавров та Дмитро Медведєв, Олександр Дугін та Олександр Проханов, Володимир Соловйов та Віталій Третьяков, Ольга Скабеєва та Тигран Кеосаян, Марія Захарова та Дмитро Кисельов, Євген Попов та Антон Красовський, Захар Прилепін та Костянтин Ернст, Михайло Шахназаров та ін. Можна акцентувати і на впливові ЗМІ завдяки пропагандистській діяльності Микити Михалкова, зокрема, його передачі «БесогонТВ».

Варто згадати слова депутата Держдуми та актора Дмитра Певцова, який зазначив, що: «Наші пращури, нагадаю, сотні років помирали не за свої права та свободи, а за віру, царя та Вітчизну. Іноді - за Батьківщину та Сталіна» [3]. Як тут не згадати знамениту тріаду російського державного діяча «Православ'я, самодержавство та народність» Сергія Уварова, як і відомі гасла экс-президента України Петра Порошенка: «Армія, мова, віра».

Щодо тенденцій сучасної української освіти, у ній переважає тенденція якщо не до клерикалізації, то принаймні до розширення на неї впливу релігії. Інтелектуально креативною та інноваційною видається концепція сатанодицеї, та, наприклад, як президент Росії Володимир Путін користується загальновідомим біблійним висловом: «Немає більше тієї любові, як якщо хтось покладе душу свою за другі своя» (Ів. 15:13). «...Ми як мученики потрапимо до раю, а вони просто здохнуть — бо вони навіть покаяться не встигнуть». Ця знаменита фраза Володимира Путіна про можливу ядерну війну викликала спочатку сміх зали, а потім загальний подив навіть у його однодумців. Що це - зловісний жарт, жорстоке попередження, жест жертвності чи мстивості? [4].

Тим часом, завдання сучасної вищої освіти полягає у розвитку критичного мислення всіх учнів шкіл та студентів, проте релігійна освіта сама по собі догматична – це зовсім інший тип знання, який у кожній демократичній країні має право на існування, але лише у приватному порядку. У цьому контексті доцільно зазначити, що українське Міністерство освіти і науки вже не перший рік намагається впровадити власне догматичні предмети у систему освіти. Вже давно предмети подібного стибу викладаються у західних областях України, також можна зазначити, що подібна практика здійснюється у школах окупованого Криму та окупованих Луганська та Донецька.

Крайнощі зрештою сходяться, але подібна практика нав'язливого світогляду суперечить свободі совісті. Єдине, що може протистояти зазначеній тенденції у сфері освіти – це дотримання конституційних принципів відокремлення церкви від держави та школи від церкви, відповідно до статті 35 Конституції України. Йдеться про потенційний та гіпотетичний вступ України до Європейського Союзу, де до подібних питань ставляться з усією серйозністю. Результатом цієї догматичної практики є, наприклад, незаконна заборона діяльності Української Православної Церкви, яка перебуває у канонічному підпорядкуванні Московському Патріархату, у Тернопільській, Закарпатській, Львівській, Рівненській, Київській, Івано-Франківській та інших областях.

Оскільки згідно з Конституцією Україна є світською державою, освіта має служити меті десакаралізації влади, а також тому, щоб громадяни розуміли громадянський сенс своїх прав і обов'язків та усвідомлювали, що у правовій державі правові норми у разі будь-якої юридично значущої ситуації є головними. Поряд із завданням отримання релігієзнавчих знань, наше розуміння ситуації має на увазі і навчання студентів правових дисциплін, маючи на увазі, насамперед, проблематику прав людини та інші найважливіші розділи юриспруденції, аж до кримінального права. Очевидно також, що релігієзнавство та правознавство повинні входити до системи всієї підготовки учнів з усіх предметів.

Знання з загальноосвітніх дисциплін мають сенс виключно у тому випадку, коли дотримуються принципи свободи совісті, і ці принципи повинні пронизувати освіту в цілому. Учебні програми, які знову фундуються та які намагаються писати українські автори, повинні аксіоматично враховувати важливість правової та релігієзнавчої проблематики. Якщо говорити конкретно, то сподівання на те, що Україна займе гідне місце в Європейському Союзі, можуть бути здійснені за відповідних знань як свого, так і європейського менталітету, який, до речі, характеризується наразі своєю секуляризovanістю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Михаил Эпштейн. Сатаноидея. Религиозный смысл Русской истории по Владимиру Шарову

<http://emory.edu/INTELNET/Sharov.%20Satanic.pdf?fbclid=IwAR2J2yBQn2sdLAX4RX0o7V9BUvS2KFLnpntL65aFXVMuZXupqjScxgXtncE>

2. Теология в ВУЗах заштитит от религиозного екстремизма, считаает патриарх Кирилл <https://foma.ru/teologiya-v-vuzax-zashhitit-ot-religioznogo-ekstremizma-schitaet-patriarx-kirill.html>

3. Депутат и актер Певцов: «Наши предки умирали не за права и свободы, а за царя и Отечество» <https://kam.business-gazeta.ru/news/539715>

4. "Мы попадем в рай, а они просто сдохнут": реакция соцсетей на речь Путина о ядерной войне (фотожабы) <https://www.unian.net/russianworld/10305327-му-popadem-v-ray-a-oni-prosto-sdohnut-reakciya-socsetey-na-rech-putina-o-yadernoy-voyne-fotozhaby.html>

ГЕНОЦИД ЯК ВИКЛИК ЦІННОСТЯМ СУЧАСНОЇ ЗАХІДНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Довженко Р. В.

*студент I курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Західна цивілізація, побудована на європейських цінностях, серед інших своїх ознак відзначається особливою повагою до індивіда, його гідності, свободи і автономії. Саме ця автономія індивіда, його здатність бути самостійним актором у різних сферах громадського життя є основою сучасної західної демократії. Індивідуалізм і автономність особи з необхідністю ведуть до плюралізму, необхідності поважати різноманітність і приватне життя, розвивати суспільну солідарність, не зважаючи на відмінності у поглядах чи переконаннях. Невипадково одним з перших прав, які здобули закріплення в писаних законодавчих актах європейських держав, стало право на свободу совісті та рівність незалежно від релігійних переконань [1, с. 39]. Відтак, злочин геноциду, що ґрунтується на ненависті до певної групи людей, відмінної за певними ознаками – національними, етнічними, релігійним тощо – суперечить не лише загальнолюдській моралі, а й самим основам, на яких вибудовуються ідеї і цінності західного світу.

Хоча термін «геноцид» увійшов у науковий обіг в ХХ ст., саме явище відоме людству з давніх-давен. Серед прикладів – вбивства черкесів (1763-1864) під час Кавказьких війн, знищення стародавнього народу селькнамів у 1870-1880 роках, винищення корінних народів Америки європейськими колонізаторам тощо [2]. Варто зазначити, що низка подій і актів геноциду, згадуються в історії тільки тому, що їх відкрили та дослідили. Однак, очевидно, що в світі відбувалися й інші прояви геноциду, докази й свідчення про які ретельно знищені.

Появі терміну «геноцид» (походить від давньогрецького слова *genos* – род, плем'я, і латинського *cide* – вбивство) завдячуємо видатному юристу-міжнароднику Рафалу Лемкіну, який визначав, що під ним слід мати на увазі знищення нації чи етнічної групи, старої практики, яка набула розвитку в першій половині ХХ ст. Р. Лемкін також стверджував, що геноцид не обов'язково означає негайне знищення нації, за винятком випадків, коли він здійснюється через масові вбивства всіх членів нації. Він, скоріше, означає узгоджений план різноманітних дій, спрямованих на руйнування суттєвих основ життя національних груп, з метою їх знищення. Геноцид спрямований проти національної групи як суб'єкта, а дії спрямовані проти окремих осіб не в їх індивідуальній якості, а як членів національної групи [3].

Теоретичні здобутки Р. Лемкіна стали основою для ухвалення 9 грудня 1948 року Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (набрала чинності у 1951 році). Конвенція визначила, що геноцидом є дії, які вчиняються з наміром знищити повністю чи частково певну національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку, а саме, вбивство членів такої групи; завдання серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам групи; навмисне створення для певної групи таких життєвих умов, які будуть спрямовані на її повне чи часткове фізичне винищення; заходи, які спрямовані на запобігання дітонародження в середовищі групи; насильницька передача дітей з однієї групи в іншу [4]. Конвенція визначила цей злочин як міжнародний і зобов'язала держави-учасниці встановлювати відповідальність за нього у національних законодавствах.

Серед найвідоміших випадків застосування міжнародної кримінальної відповідальності за геноцид – Нюрнберзький, Токійський трибунали, Міжнародні трибунали по Руанді та колишній

Югославії. Саме Нюрнберзький трибунал вперше виніс вирок за скоєння геноциду. Попри те, що само слово «геноцид» Трибуналом не вживалося, була визначена головна сутність злочину, а саме «вбивство іншої нації» [5].

Як ми вже зазначили, геноцид руйнує підвалини цивілізації. Він катастрофічно впливає не лише на якусь групу людей, знищуючи її фізично і духовно, він ліквідує людяність як таку. Будь-яке суспільство, яке толерує геноцид, стає злочинним, втрачає моральні орієнтири і, отже, з необхідністю рухається до самознищення і знищення всього навколо себе. Стратегія винищення «інших» дійсно спрацьовувала в низці випадків, які нам демонструє історія, однак в сучасному глобалізованому світі вона приречена на провал. Кліматичні проблеми, глобальні виклики, пов'язані з продовольчою кризою, вичерпанням ресурсів, загрозою ядерної війни, не залишають люду вибору. Воно може вижити лише в співпраці і взаємній підтримці націй, консолідації зусиль для відповіді на нові виклики.

Проте, не дивлячись на це, навіть у сучасному світі випадки геноциду стають можливими. Вторгнення військ РФ на територію України та спроби знищення української нації як такої є свідченням цього [6]. Звісно, судові процеси за звинуваченням у геноциді ще будуть тривати роками, однак вже сьогодні очевидно є відповідність низки задокументованих діянь, вчинених російськими військовими і політиками, конвенційним ознакам геноциду. Такими фактами є масові вбивства і згвалтування, інші злочини проти репродуктивних прав, депортація українських дітей та спроба впровадити російські шкільні програми на тимчасово окупованих територіях, публічні заперечення існування української ідентичності, права українців мати власну державу, що супроводжуються закликами знищити всіх тих, хто притримується іншої думки та прагне її відстоювати. Геноцид є загрозою не лише для українців, він створює ризики для всієї світової спільноти, нормального співжиття націй і забезпечення міжнародної безпеки. Відтак, він має бути зупинений зусиллями світової спільноти, а кожного винного має бути покарано.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волощенко О. М. Нантський едикт 1598. *Юридична енциклопедія*: [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4: Н-П. 720 с.
2. Исторична правда. Світова історія геноциду. Лекція Нормана Наймарка. Исторична правда. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2015/10/15/148576/>
3. Рафаель Лемкін та популярний дискурс про геноцид. Commons. URL: <https://commons.com.ua/ru/rafael-lemkin-ta-formuvannya-diskursu-pro-genocid/>
4. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text
5. Вирок Нюрнберзького трибуналу. Артефакт. Культура. Історія. Креатив. URL: https://artefact.org.ua/history/recent_stories/virok-nyurnberzkogo-tribunalu.html
6. Вторгнення Росії в Україну. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/4449684-vtorhnennia-rosii-v-ukrainu-onlain>

LEGAL EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: CHALLENGES OF MARTIAL LAW

Zavhorodnia V. M.

*PhD in Law, Associated Professor
Sumy State University*

Sustainable development is a way of balanced social development according to which humanity will be able to exist in the long run. It aims to achieve social and economic justice, preserve the environment and restore used natural resources. The essence of sustainable development is to identify viable schemes that consider and balance the economic, social, and environmental aspects of human activity. We must be prepared for the future and try to make it as favorable as possible. When making decisions, communities, companies, and citizens must have short- and long-term perspectives in mind, not in any area, but a set of economic, social, environmental, and other aspects.

The concept of sustainable development is essential for contemporary legal education. On the one hand, there is an urgent need to contribute to the quality training of future professionals majoring in law. On the other hand, the courses like Environmental Law or International Environmental Law have direct relevance to sustainable development. It is Environmental Law at the national and international level that is called upon to provide legal mechanisms for balancing the economic and environmental interests of society and the international community as a whole.

The implementation of SDGs is carried out within the framework of the law and legal regulation. Under International Law, States undertake commitments to achieve some indicators, strengthening partnership, cooperation, and mutual support. National laws determine the parameters of implementation of SDGs at the level of the country, territorial communities, individual enterprises, or organizations. Like other UN member states, Ukraine has joined the global process of sustainable development. During 2016-2017, a large-scale and comprehensive method of adapting the SDGs to the Ukrainian context continued [1]. National targets and indicators for monitoring the achievement of targets are reflected in the national baseline report 'Sustainable Development Goals: Ukraine' [2]. In 2016, Ukraine ratified the Paris Agreement [3] and at the end of July 2021, the Government of Ukraine approved the Renewed National Contribution (RNC) of Ukraine to the Paris Agreement (SDG 13). The Updated RNC of Ukraine to the Paris Agreement stipulates that by 2030, greenhouse gases (GHG) emissions should not exceed 35% of their level in 1990, or that by 2030, GHG emissions should fall by 65% of their level in 1990. Ukraine has set the goal of becoming climate-neutral not later than 2060 [4; 5].

Thus, lawmaking and law enforcement must be oriented toward sustainable development. A clear understanding of the SDGs, the ability to their legal interpretation, and skills of value-based legal reasoning are an essential competitive advantage for the lawyer and a guarantee of the rule of law and adequate protection of human rights.

Therefore, striving to improve curricula, clarify learning objectives and competencies, and implement ESD teaching methods with a focus on sustainable development is vital for university teachers.

Since all of the Sustainable Development Goals are very closely related and intertwined, it isn't effortless to identify those on which legal education should focus more. As for anyone in Ukraine today, Goals 16 and 17 seem

the most important. Peace is the most significant value for a country that is at war. It is evident that if Ukraine had achieved the rule of law, justice, and institutional stability (SDG 16) since its independence, Russian aggression would have been avoided or at least Ukrainians would be better prepared for it. The partnership of democratic nations (SDG 17) is what helps us survive today, preserve our identity and hope for the future, and for sustainable development to be, in principle, achievable for Ukraine.

Ensuring gender equality (SDG 5) is also a challenge for Ukraine. Achieving gender parity in government and public administration remains an urgent task, despite the achievements and changes at the legislative and institutional levels. The gap in the average wage between men and women (about 30%) is another manifestation of gender inequality.

Teaching Environmental and International Environmental Law is focusing on legal frameworks for protecting biodiversity (SDGs 14-15), the human right to clean water and sanitation (SDG 6). Due to hostilities, access to clean drinking water and sanitation has become much more difficult in Ukraine. According to UNICEF 1.4 million people without running water across war-affected eastern Ukraine and damages to the water network and power cuts left an additional 4.6 million people across Ukraine without adequate access to safe water [6]. The solution to this problem to date has not been found, and many others like it. The Russian invasion is destroying Ukraine's renewable energy potential (SDG 7). Most of Ukraine's wind and solar power plants are also in the South, in war zones. We can say that Ukraine is fulfilling its obligations under Glasgow 26 by reducing its greenhouse gas emissions (SDG 13). But this is happening at the expense of destroying many industrial enterprises, such as 'Azovstal' in Mariupol or 'Azot' in Siverodonetsk, rather than by switching to new green technologies.

All of these challenges can and must find their answers. These are tasks for professionals in various fields, including lawyers. The future for Ukraine looks unpredictable. And the most critical challenge for me is the need to prepare my students for a lot that I don't know what it will look like. We don't know when and how the war will end; what territories will be under the sovereignty of Ukraine; what will happen with my city directly next to the Russian border; what specific legal regulations will be adopted, or how the food crisis will progress, what economic and political problems Ukraine will face, etc. But the only way is teaching the principles and values of sustainable development as a guideline that must be upheld in any case.

It is very important to show students that even legitimate judicial decisions are not always fair and consistent with the goals of sustainable development. For example, among the cases we study under International Environmental Law is a case from the Supreme Court of New Zealand. With his family, the complainant left Kiribati, an island state severely affected by climate change. He pointed out that his island home and the entire area around it had been swallowed up by the ocean and had become uninhabitable. And the same fate is likely to be suffered by other parts of the country. Consequently, he was entitled to be recognized as a refugee because of changes in Kiribati's environment caused by climatic factors. The judges agreed that Tarawa Atoll, which the family left, is overcrowded, suffering from unsanitary conditions, extreme storms, and a constant slow rise in sea level. But the Court found that the family's move was their 'voluntary adaptation decision' and could not be considered coercive. The deterioration of the environment, whether related to climate change or not, does not create grounds for applying the 1951 Convention and granting refugee status [7].

The problem of the status of environmental migrants has not yet found a solution in international law. Also, international law has no precise mechanisms to counteract wars and their destructive impact on the humanitarian sphere, the economy, and the environment.

That is how we can see what is going wrong in the present. We can find the directions and methods of transforming lawmaking and law enforcement to ensure sustainable development and what changes are vital if our future and future generations' lives are sustainable and prosperous.

REFERENCES:

1. Sustainable Development Goals and Ukraine. Governmental Portal. Official Website. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/cili-stalogo-rozvitku-ta-ukrayina-eu>

2. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. URL: <https://cutt.ly/zK9vM3f>

3. Про ратифікацію Паризької угоди: Закон України від 14 липня 2016 року № 1469-VIII / База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1469-19#Text>

4. Про схвалення Оновленого національного внеску: Розпорядження Кабінету Міністрів України від від 30 липня 2021 р. № 868-р / База «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/868-2021-%D1%80#Text>

5. Analytical Review of The Updated Nationally Determined Contribution of Ukraine to the Paris Agreement July 2021. Ministry of Environmental Protection and Natural Recourses of Ukraine. URL: https://mepr.gov.ua/files/images/2021/29042021/Analytical%20Report%20Project_EN.PDF

6. 1.4 million people without running water across war-affected eastern Ukraine. Press Release. UNICEF official website. URL: <https://www.unicef.org/press-releases/14-million-people-without-running-water-across-war-affected-eastern-ukraine>

7. New Zealand: 'Climate Change Refugee' Case Overview. July 2015 / The Law Library of Congress, Global Legal Research Center. URL: <https://www.loc.gov/law/help/climate-change-refugee/new-zealand-climate-change-refugee-case.pdf>

СУТНІСТЬ ТА МІСЦЕ ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Желобицький Я.К.

аспірант, здобувач ступеню вищої освіти «доктор філософії» за спеціальністю 051 «Економіка»

Київський національний торговельно-економічний університет

Реформація це рух, який змінив хід історії та серйозно вплинув на економічні відносини на всіх рівнях. Попри актуальність теми, в науковій літературі на даний момент спостерігається недостатня кількість публікацій з проблематики дослідження впливу Реформації та протестантизму на тип та розвиток економічних відносин в Україні. Рух, який прийнято називати Реформацією, набув обертів в XVI ст. та мав загальноєвропейський характер. Основні ціннісні пріоритети знайшли значну підтримку у населення різних європейських держав. Протестантизм розвив бачення взаємовідносин між державою та суспільством, вплинув на науку, освіту та інші сфери суспільного життя.

Рушійним фактором становлення нового типу суспільства стала Реформація, яка мала вагомі теологічні, політичні, економічні та культурні передумови. Вона раціоналізувала церковні відносини, демократизувала бачення суті економічних відносин і видозмінила суспільно-політичні процеси в багатьох країнах Європи. Також, в тій чи іншій мірі зміни, які відбулися, мали вплив і на інші країни та частини світу [1, с. 113].

Цей процес сприяв індивідуалізації, раціоналізму та прагматизму, був спрямований не тільки на реформування тодішньої церкви, а й на принципове перетворення суспільства, економічне життя країн. В той же час відбувалося нагромадження капіталу, формування нових підприємницьких відносин, заснованих на принципах свободи. Таким чином у XVI столітті відбувся розкол католицької церкви. Ті землі, які сприйняли нове бачення релігії, отримали додатковий стимул для економічного, політичного та соціального розвитку.

До цього часу розвиток ринкових відносин, в сучасному розумінні цих слів, гальмувався абсолютизмом феодалної католицької церкви. Жорстка політика якої призвела до масового невдоволення переважної кількості населення в усіх прошарках суспільства [2, с. 2].

Економічні відносини та суспільство еволюційно визріли до нових умов та правил. Фактично, зміни, які повинні були розпочатися в церковній системі, почалися ззовні, з низів та мали економічну передумову та серйозні подальші наслідки. Фактично відбулася відміна абсолютної влади церкви.

Серед причин, які спонукали виникнення протестантизму, можна вказати розвиток гуманізму, що дало поштовх переосмислити не тільки релігію, а й культуру економічних відносин. Таким чином, у європейських країнах почало формуватися нове інтелектуальне середовище, яке базувалося на зміні парадигм економічних взаємодій [3, с. 636].

Виникнення протестантизму, зміна ціноутворення, відкриття нових територій та їх колонізація, технічні відкриття та запровадження технологій у виробничий процес пришвидшили економічний розвиток та сприяли диференціації між європейськими державами. Також, в той час виокремлюються лідери: Англія, Голландія, Швейцарія та Швеція. Також, до групи аутсайдерів попадають Австрія, Іспанія, південь Німеччини, Польща.

В основі Реформації були свої соціально-економічні причини. Церква володіла великими обсягами земельних ресурсів. Чисельність населення ж неухильно збільшувалася. Відповідно вартість продуктів харчування зростала, а ціна на робочу силу залишалася на невисокому рівні. Селяни змушені були жити у вкрай важких умовах на межі існування. Враховуючи велику питому вагу сільського населення в той час, ситуація була вкрай несприятливою та сприяла великій кількості повстань.

Серйозною причиною також стала роздробленість земель. Фактично, не існувало як такого цілісного поняття держави. Багато окремих територій які не підпорядковувалися єдиній світській центральній владі, що сприяло конфесійній фрагментації та мало серйозні економічні та соціальні наслідки [4, с. 210].

Важливу роль у нагромадженні капіталу відіграла реформа церкви. Частина майна монастирів перейшла у володіння дворянам та селянам, які вели фермерське господарство. Фактор обезземелення селян, зіграв рушійну роль у реалізації перевороту економічних відносин.

Протестантизм здійснив серйозний вплив на розвиток освіти, науки й в кінцевому результаті на рівень та культуру економічних відносин. Відбулося виникнення нової філософії, яка стверджувала, що матеріальне благополуччя є прямим результатом праці та є ознакою Божого благословення. Таким чином формувалося нове бачення та етичні правила трудових відносин в суспільстві [5, с. 541].

Сформувалося нове бачення трудової етики, в основі якої лежало твердження, що тільки старанність, поміркованість, працездатність, відмова від ірраціональної розкоші є запорукою успіху. Дані принципи, декларовані протестантами, знайшли своє відображення в ментальності жителів і на даний час.

Великий стимул отримала освіта. Адже, обов'язковість освіти сприяла підняттю загальної культури населення та підвищувала якість трудового ресурсу в загальному. Що знайшло своє відображення в економіці, суспільному житті, науках та мистецтві.

Створювався позитивний культурний клімат, розвивалися природничі науки, формувався ґрунт для науково-технічних винаходів та їх впроваджень [6, с. 554].

Зміна відносин між церквою та суспільством, яка відбулася в Німеччині та інших країнах Європи, не залишилася непоміченою на

територіях тодішньої України. Твори мислителів Реформації не здійснили такого ж масштабного впливу серед українських міщан, оскільки ідеї та бачення, викладені в працях, виникли на ґрунті дещо інших соціально-економічних та політичних відносин. Разом із тим, демократизація релігійних відносин сприяла виникненню нових локальних конфесій також і в Україні.

Перші релігійні протестантські громади з'явилися в Україні тоді в XVII ст. Протестантські громади в Україні, серед яких варто зазначити лютеран, кальвіністів, баптистів, адвентистів, сприяли книгодрукуванню, вели активну просвітницьку діяльність. Протестанти вплинули на освітнє середовище, певним чином і на церковне життя, що мало загальнокультурне значення. І, хоч православ'я є домінуючою конфесією, протестантизм поряд з католицизмом посідає власне місце в історії української культури [7, с. 27].

Реформація стала одним з найвагоміших чинників, які сприяли становленню та розвитку капіталістичних відносин в сучасному розумінні. Адже, релігія визначає світоглядні орієнтири людини, формує менталітет, впливає на поведінку та ставлення до праці й типу споживання.

Принципи, закладені в ідеях протестантизму, визначають не тільки орієнтири для рядового працівника, а й створюють правильне уявлення та ціннісні пріоритети для так званої еліти, в руках якої зосереджені засоби виробництва, капітал. Від рішення яких залежить напрям та стратегія подальшого розвитку як суспільства так і економіки держави.

Економічні та соціальні явища, на які вплинула Реформація є одними з найбільш визначних в історії людства, та мають вагомий вплив на формування Західної цивілізації та загальноєвропейської культури, філософії, типу економічних взаємовідносин [8, с. 6].

В Україні, на даний момент часу, ідеї Реформації знаходять нові тлумачення в контексті спільного взаємообумовленого розвитку глобальних трансформацій та національних культур.

Орієнтація на цінності закладені в часи Реформації, закладає підвалини толерантності й плюралізму. Сприйняття загальноєвропейських цінностей та заданий новий політичний вектор Україною значною мірою може змінити напрямок розвитку суспільства та економічних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Желобицький Я. К., Лагутін В. Д. Стан ціннісних пріоритетів в економіці України. *Економіка та держава*. 2021. № 12. С. 112–116. – URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=5084&i=18> (дата звернення: 16.06.2022). DOI: [10.32702/2306-6806.2021.12.112](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.12.112).
2. Was ist die Reformation? Dr. Frank van der Pol in Christelijke Encyclopedie, Kampen, 2005. URL: <http://www.refo500.nl/de/pages/114/was-ist-die-reformation.html>.
3. Value priorities in the economic relations system. Tourism of the XXI century: Global challenges and civilization values : II International scientific and practical conference (Kyiv, June 01, 2020). – Kyiv : KNUTE. – 634-637 p. (726 p.). ISBN 978-966-629-983-6 DOI: <http://DOI.org/10.31617/k.knute.2020-06-01> (дата звернення: 16.06.2022).
4. Огієнко І. Українська церква. Нариси з історії Української Православної Церкви [Електронний ресурс] / І. Огієнко. – К. : Україна, 1993. – У 2 т. : Т. 1-2. – 284 с. – URL: <http://litopys.org.ua/ohienko/oh.htm>.
5. Колодний А. М. Історія релігії в Україні / А. М. Колодний, П. Л. Яроцький. – К. : Знання, 1999. – 735 с.
6. Желобицький Я.К. Взаємодія ціннісних пріоритетів та розвитку економіки в умовах євроінтеграції. Глобалізаційні виклики розвитку національних економік : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 жовтня 2021 р.) / відп. ред. А. А. Мазаракі. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. – 552-555 с. (584 с.) – Укр. та англ. мовами. ISBN 978-966-918-019-3 DOI: <http://doi.org/10.31617/k.knute.2021-10-19> (дата звернення: 16.06.2022).
7. Скиба М. В. Сутність та роль держави: інституціональний аспект / М. В. Скиба // *Економіка*. – 2014. – № 24. – С. 23–31.
8. Желобицький Я. К. Ціннісні пріоритети реформації в розвитку сучасної економіки. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. С. 1–8. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10043> (дата звернення: 16.06.2022). DOI: [10.32702/2307-2105-2022.2.201](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.2.201)

РОЗВИТОК МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ «МІЖКУЛЬТУРНІ КОМУНІКАЦІЙНІ СТУДІЇ» (ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ ERASMUS + JEAN MONNET MODULE)

Ішутіна О.Є.

кандидат педагогічних наук, доцент

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Erasmus+ – одна з найбільш відомих програм Європейського Союзу, що пропонує можливості реалізації проєктів співпраці, партнерства, мобільності у сфері формальної і неформальної освіти. Напрямок Жан Моне, який передбачає здійснення викладання та досліджень задля активізації євроінтеграційного дискурсу, сприяння досконалості євроінтеграційних студій, залучення українських закладів вищої освіти до дослідження процесів євроінтеграції та поширення ідей ЄС [2], є досить популярним поміж університетів України. Саме цей за цим напрямом викладачі кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» від листопаду 2020 року реалізують проєкт за модулем «Україна –ЄС: міжкультурна комунікація в освіті»/«Ukraine–EU: Intercultural Communication in Education». У межах проєкту передбачено впровадження навчального курсу «Міжкультурні комунікаційні студії», до змісту якого включено різні аспекти міжкультурної комунікації, зокрема і цифрової, що безперечно актуалізує потребу розвитку медіакомпетентності здобувачів вищої освіти, зокрема в умовах глобалізаційних процесів у суспільстві та освіті.

Освіта в Україні швидко змінилася за останні кілька десятиліть і потребує ще більшого оновлення в умовах міграційних процесів, спричинених військовою агресією російської федерації. Вплив і взаємодія різних мов, культур, етнічних груп і соціально-економічних статусів, представлених у сучасному освітньому процесі на різних його ланках, є закономірним відображенням змін у демографії українського суспільства загалом. Різноманітність і полікультурність стає реальністю як у класі, так і за його межами, і навчання міжкультурній комунікації передбачає розвиток необхідних для цього компетентностей педагога.

Більше, ніж будь-коли раніше, увиразнилася потреба підготувати майбутніх учителів, які здатні розуміти різні погляди, усвідомлювати відмінності та адекватно ставитися до них, а також практикувати міжкультурну комунікацію, щоб стати інформованими свідомими громадянами і, таким чином, демократизувати українське суспільство. Майбутні освітяни також мають уміти використовувати технології для ефективного спілкування в цьому мінливому суспільстві та критично використовувати цифрові медіа як спосіб інтенсифікації освітнього процесу та міжкультурної комунікації.

Велика увага в українській освітній системі сьогодні приділяється розвитку медіаграмотності, що включає здатність отримувати доступ, аналізувати, оцінювати та передавати інформацію як у друкованому, так і в недрукованому вигляді [1]. Використання медіаінструментів в освітніх цілях може стати потужною допомогою у розвитку міжкультурної комунікації. Крім того, враховуючи контекст різноманітності, який характеризує сьогодні освіту по всій країні, логічно було б припустити, що цифрові медіа будуть використовуватися як органічна відповідь на наші поточні суспільні потреби. Однак розширення використання соціальних мереж та платформ онлайн-навчання не завжди призводить до розширення можливостей для здобувачів освіти взаємодіяти з людьми, які відрізняються від них або шукати можливості розширити свій кругозір і дізнатися про інші культури, соціокультурний та економічний контекст не тому, що ці онлайн-платформи не мають потенціалу для цього, а переважно тому, що люди найчастіше вибирають не взаємодіяти з тими, хто від них відрізняється. Відтак курс «Міжкультурна комунікація в освіті», окрім іншого, спрямований на розвиток умінь майбутніх учителів використовувати медіакомпетентність як спосіб подолати культурні та соціальні кордони й допомогти зменшити розрив між культурами та групами в майбутній професійній діяльності.

У широкому розумінні медіакомпетентність включає здатність розвивати та використовувати навички критичного мислення (наприклад, сортувати, аналізувати та оцінювати інформацію) для інтерпретації й розуміння медіаповідомлень [1]. Визначення медіакомпетентності підкреслює ідею розширення прав і можливостей: стаючи медіаграмотними, люди вчаться використовувати критичні лінзи як під час споживання, так і в

процесі створення власних медіа-повідомлень. Інтеграція ЗМІ та різних соціальних медіа у процес навчання міжкультурної комунікації також допомагає здобувачам вищої освіти стати більш обізнаними щодо питань різноманітності, особливо коли йдеться про інтерпретацію та реагування на те, як повідомлення ЗМІ представляють та зображують різні аспекти різноманітності, міжкультурної взаємодії в суспільстві. Потреба в медіакомпетентності стає ще більш очевидною, якщо ми візьмемо до уваги нове покоління людей, які зростають в оточенні величезної кількості інформації, суперечливих повідомлень та нових форм медіа, що постійно розвиваються.

По-перше, важливо визнати, що це покоління, до якого входять і сучасні магістри, для яких і розроблено курс, безумовно тісно пов'язане між собою, оскільки вони проводять багато часу в інтернеті, а соціальні мережі, як-от Facebook, Instagram, Telegram, Flipboard, TikTok тощо, є важливою частиною їхнього життя. Цифрові медіа змінили не тільки наш спосіб спілкування, а й типи інформації, яку ми розповсюджуємо в мережі. Студенти спілкуються через текстові повідомлення, діляться особистими аспектами свого життя в різних онлайн-спільнотах і вважають себе членами таких спільнот. Крім того, вони вважають, що онлайн-платформи пропонують простіший і зручніший спосіб зв'язуватися з іншими.

По-друге, розуміння міжкультурної комунікації та різноманітності майбутніми вчителями до початку навчання почасти є обмеженим певною кількістю категорій (расою, етнічністю та національним походженням). Більшість здобувачів вищої освіти говорять про необхідність розуміння міжкультурної комунікації та різноманітності задля успішної роботи в освітній сфері та взаємодії в суспільстві, але не обов'язково вважають себе частиною цього.

Парадокс, з яким нерідко стикаються викладачі курсів міжкультурної комунікації, полягає в тому, як підійти до питання, яке, незважаючи на те, що є частиною нашої повсякденної практики в суспільстві, досі багато хто вважає табуованим або складним. Міжкультурна комунікація, безумовно, є складним і багатоаспектним процесом, який необхідно аналізувати з різних поглядів. Тож, якщо наші студенти ідентифікують себе як представників покоління, яке постійно «на зв'язку» та завжди «онлайн», постає питання: чому навіть з усіма інструментами, ресурсами та навичками, які б

дозволили їм взаємодіяти з іншими і дізнатися про різні реалії, студенти не намагаються це зробити? На заняттях з курсу «Міжкультурні комунікаційні студії» ми намагались об'єднати міжкультурну комунікацію і медіакомпетентність, поглиблюючи розуміння майбутніми вчителями різних аспектів міжкультурної комунікації на засадах досвіду країн Європи, водночас розвиваючи їхню медіакомпетентність. Запропоновані під час вивчення курсу завдання сприяли розвитку наступних навичок здобувачів вищої освіти:

- розуміння того, як аудиторія наповнює змістом міжкультурну комунікацію через споживання та створення медіа;
- виявлення стереотипів, упередженості та расизму в повідомленнях українських та європейських ЗМІ;
- оцінювання медіаповідомлень що стосуються проблем міжкультурної комунікації, на основі життєвого досвіду, аналізу та дискусій;
- реагування та продукування медіаповідомлень з урахуванням норм міжкультурної комунікації;
- міркування про взаємодію з людьми та текстом через інтернет та про процес розвитку міжкультурної взаємодії та обміну інформацією в інтернеті.

Отже, курс «Міжкультурні комунікаційні студії» в проєкті програми Еразмус+ напряму Жан Моне «Україна – ЄС: міжкультурна комунікація в освіті» який запроваджено для здобувачів магістерського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіти, пропонує можливості для студентів навчитися перетинати культурні кордони, зокрема використовуючи для цього цифрові інструменти та медіаресурси, які вже є невід'ємною частиною їхньої життя. Курс реалізує педагогічну стратегію, спрямовану на те, щоб спонукати студентів досягнути і відчувати різні культурні світогляди та інтерпретації культурних явищ, зокрема і засобами медіаресурсів. Проведена наприкінці курсу рефлексія у вигляді опитування здобувачів вищої освіти, які прослухали цей курс, довела його актуальність: майбутні вчителі вдосконалили свою обізнаність про потенціал соціальних мереж та платформ онлайн-навчання в реалізації міжкультурної комунікації, навчалися працювати зі стереотипами, й виявами упередженості в медіаповідомленнях,

критично аналізувати й створювати власні медіаповідомлення на засадах ключових принципів міжкультурної комунікації тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). За ред. Найдьоновой Л. А., Слюсаревського М. М. Київ: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2016. URL: <http://mediaosvita.org.ua/book/kontseptsiyavprovadzhennya-mediaosvity/>

2. Про програму – Національний Erasmus+офіс в Україні. URL: <https://erasmusplus.org.ua/erasmus/pro-programu.html>.

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ

Ковальчук І. В.

кандидат історичних наук

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Ковальчук М. О.

кандидат педагогічних наук

Київський національний університет технологій та дизайну

Особливістю освітнього процесу упродовж останніх двох років, в умовах пандемії та воєнного стану, стало застосування різноманітних технологій дистанційного навчання. За цей час в Україні педагогічними та науково-педагогічними працівниками накопичено певний досвід організації дистанційної освіти. Зокрема, праці О.Самойленка розкривають технології використання відкритих масових дистанційних курсів у закладах вищої освіти; теоретичні засади та особливості практичної реалізації дистанційного навчання розглянуто у працях П. Дмитренка та О. Онищенка, .

Так, дистанційне навчання, розглядають як педагогічну технологію, що характеризується особливостями стратегії взаємодії майбутнього фахівця з носіями та джерелами нових для нього знань. Особливістю такого навчання перш за все є самостійність і особистісна відповідальність людини за вибір програми дистанційної

освіти, терміни і якість її проходження. Ця система повинна визначати й враховувати індивідуальні когнітивні характеристики майбутніх фахівців і адаптувати процес професійної підготовки відповідно до їхніх особливостей.

Дистанційне навчання, в умовах сьогодення, будується на використанні таких основних елементів:

- середовища передачі інформації (пошта, телебачення, радіо, інформаційні комунікаційні мережі);
- методів, що залежать від технічного середовища обміну інформацією.

У наш час перспективною є інтерактивна взаємодія викладача зі здобувачами за допомогою інформаційних комунікаційних мереж, із яких масово виділяється середовище інтернет-користувачів [1].

МОН України визнає, що сучасна система дистанційної освіти в нашій державі не відповідає вимогам, що ставляться до інформаційного суспільства і не забезпечує повноцінного входження України в міжнародний освітній простір. Щоб дистанційне навчання посіло гідне місце в системі освіти України, потрібно створити глобальну комп'ютерну мережу освіти й науки, оскільки саме комп'ютер дає змогу отримувати навчальний матеріал, є водночас і бібліотекою, і центром довідкової інформації, і комунікативним центром, що робить його одним з учасників реалізації програми безперервної освіти в Україні [2].

В той же час, дистанційна освіта має низку переваг, які значно розширюють коло потенційних студентів. Адже, одержати освіту дистанційно має можливість кожен, хто не може поєднати навчання з роботою, або проживає у віддаленій від обласних центрів місцевості, або студенти, які бажають паралельно одержати освіту. Дистанційна форма навчання підходить майже всім, тому що дозволяє поєднати навчання та повсякденне життя.

Однак, усе вищезазначене не дозволило уникнути низки недоліків такого навчання, які пов'язані не лише з новими технічними труднощами, що намагалися подолати обидва учасники освітнього процесу (викладач та студент) завдяки культивуванню у ЗВО цифрової освіти та самоосвіти, а й соціальними викликами (відсутність техніки для ефективної роботи) та психологічними чинниками (морально-психологічний дискомфорт від власного зовнішнього вигляду чи неприбраної квартири). В наслідок чого

скоротилася відвідуваність занять та суттєво знизилася якість навчання. Зокрема, відсутність візуального контакту (вимкнена камера, присутність на занятті студента суто номінально) та технічні збої (перевантаження програм Zoom і Meet, погана якість інтернету, відсутність комп'ютера, мікрофона тощо) ускладнили такий важливий у навчальному й виховному процесі зворотній зв'язок комунікації.

Планування онлайн-навчання включає в себе не лише визначення змісту, який необхідно охопити, але й ретельне відстеження того, як ви збираєтеся підтримувати різні типи взаємодій, що є важливим для процесу навчання. Цей підхід визнає навчання соціальним і пізнавальним процесом, а не просто питанням передачі інформації. Дистанційний курс може бути призначений для різних категорій студентів, наприклад, слабких або сильних, які готуються до наукової діяльності, для змішаного або дистанційного навчання. У цьому випадку необхідно передбачити різні сценарії вивчення курсу. На цьому етапі бажано визначити, які теми будуть вивчатися з використанням гейміфікації. Інформаційні матеріали курсу повинні давати можливість виконувати завдання. Текстовий матеріал має характеризуватися структурованістю, включати графіку та інфографіку. До текстового матеріалу бажано додавати невеличке відео. Для вивчення дисциплін гуманітарного циклу, зокрема, історії України та української культури елементи гейміфікації, майстер-класи, екскурсії (зокрема онлайн), презентації стали невід'ємною складовою навчального процесу [3].

Відсутність на кафедрах окремого приміщення з доступом до системи Zoom через відсутність відеокамер, а також досить розповсюдженою стала банальна відсутність якісного Інтернет-з'єднання та неспроможність наявної у студентів і навіть викладачів, техніки для роботи в системі Zoom. Однією з головних проблем слід відзначити значне навантаження на системи дистанційної освіти. Серед недоліків і побажань слід зауважити, що потрібно чітко прописати навантаження на викладача – переглянути норми часу, а також розробити індивідуальні розклади занять та часу відпочинку. Викладачі та студенти проводять за комп'ютерами по 6-8 годин, що неприпустимо за санітарними нормами. На наше переконання методи оцінювання знань студентів, які навчалися у дистанційному режимі, повинні відрізнитися від методів оцінювання студентів очної форми

навчання. Зокрема, необхідно адаптувати завдання до практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи під режим дистанційного навчання.

Отже, мотивований до здобуття якісної освіти студент побачив переваги дистанційного навчання, в той час інша частина (менш вмотивованих) скористалися труднощами, причому зазвичай труднощами надуманими. Для викладачів по-іншому тепер звучали питання дисциплінарної відповідальності студента, його ставлення до своїх обов'язків, самопідготовки. Оскільки оцінювати доводиться вже сам факт перебування студента біля комп'ютера, навіть біля телефону, що в свою чергу породжує формальну звітність. Таким чином, маємо достатньо підстав вважати, що в умовах дистанційного навчання ефективність роботи, як студента так і викладача відчутно знизилася.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кістен В., Соломко Н. Дистанційне навчання – одна з прогресивних технологій підготовки фахівців в Україні // Організація освітнього процесу в умовах дистанційного навчання у вищій школі: методологія, методика, практика. Тези доповідей Всеукраїнської науково-методичної конференції, Київ, 20 травня 2021 р. / уклад. : Н. Левицька, О. Силка, Л. Приблуда, О. Пилипенко. – Київ : НУХТ, 2021. – 258 с. – С. 71

2. Проблеми впровадження дистанційної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edu.minfin.gov.ua>

3. Ходаківський Є. І. Аксіологічні засади публічного управління. Вісник ЖНАЕУ. 2017. № 1. С. 45–58.

ФІЗИЧНА ТА РОЗУМОВА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ВСТАНОВЛЕННЯ РІВНОВАГИ

Козенкова Л. О.

*викладач фізичного виховання
Черкаський державний бізнес-коледж*

Діяльність учасників освітнього процесу можна поділити на дві різні категорії: фізичну та розумову. Фізична діяльність пов'язана з

конкретно визначеними предметними діями (наприклад: переміщення вантажу, робота з інструментами тощо.). Натомість, розумова діяльність пов'язана з психічними процесами, які виникають тоді, коли людина планує свої дії, оперуючи образами, мовними символами, досвідом у тих, чи інших ситуаціях.

Студенти, здійснюючи освітню діяльність, самі встановлюють організаційний регламент її виконання: обсяг і терміни виконання навчальних завдань. З позицій гуманно-орієнтованого і системно-енергетичного підходів студенти і викладачі, будучи суб'єктами, з одного боку, що здійснюють (студенти) освітню діяльність, а з іншого боку супроводжуючими (викладачі) освітню діяльність, повинні досягти максимально позитивні результати (досягнення рівня освіченості студентами не нижче певного Державним освітнім стандартом) і зводити до мінімуму негативні наслідки (наступ перевтоми як загрозу здоров'ю студентів) досягнення позитивних результатів [2].

Отже, фізичну діяльність теж можна поділити на дві категорії: статичну та динамічну. При статичній роботі підвищується обмін речовин, збільшується витрата енергетичних ресурсів, але меншою мірою ніж при динамічній. Особливістю такого виду праці є її виражена втомлювальна дія, що зумовлена довготривалим скороченням і напруженням м'язів, відсутністю умов для кровообігу, внаслідок чого відбувається накопичення кінцевих і проміжних продуктів обміну. Це дуже швидко призводить до розвитку втоми. Динамічна робота пов'язана з переміщенням у просторі частин тіла або усього тіла. У результаті енергія, яка витрачається при такій праці, перетворюється на механічну і теплову. Динамічні скорочення м'язів мають перервний характер, що сприяє повноцінному кровопостачанню і кисневому обміну, а це, своєю чергою, призводить до меншої втомлюваності [3, 71 с.]. Люди зі станом перевтоми характеризуються порушенням сну, відсутністю повного відновлення працездатності до наступного робочого дня, зниженням опору до дії несприятливих факторів довкілля, підвищенням нервово-емоційної збудливості. Такий етап може призвести до загострення багатьох захворювань — серцево-судинних, ендокринних, бронхо-легеневих, хронічних тощо [1].

Фізичні навантаження зумовлюють активізацію обмінних процесів. При інтенсивному навантаженні хвилинний об'єм серця

зростає порівняно зі станом спокою в 6 разів, кількість засвоєння кисню – в 3 рази. Внаслідок цього збільшується постачання киснем тканин у 18 разів. Працездатність та втомлюваність м'язів залежить і від обсягу вантажу – чим більше, тим швидше втомлюються м'язи. Як тільки людина приступає до конкретної роботи, незалежно від рівня її інтенсивності, з'являється потреба у збільшенні кількості кисню в організмі людини. Кожній людині відповідає свій показник максимального споживання кисню (МСК). Чим вище МСК, тим вища працездатність, стійкість до впливу екстремальних факторів.

Інтенсивна фізична праця ставить високі вимоги до функцій основних органів і систем людини. Нетренованість призводить до погіршення стану серцево-судинної, дихальної та центральної нервової систем, а постійна фізична активність поліпшує їх функції.

Залежно від виду праці обов'язково необхідно враховувати і харчовий раціон. В даному випадку він не повинен перевищувати 2212 кКал (харчовий раціон не повинен більше, ніж на 5%, перевищувати добові енерговитрати) [1].

Розумова праця різноманітна – до неї належать управління, творчість, викладання, наука, навчання. Вона поєднує роботи, пов'язані з прийомом та переробкою інформації, а також активізації процесів мислення, емоційної сфери [3, 71 с.]. Організація розумової діяльності передбачає підвищення її продуктивності при цілковитому збереженні здоров'я людей. Це означає, що підвищувати продуктивність інтелектуальної праці треба, насамперед за рахунок правильної її організації, максимального використання всіх можливостей організму, оберігаючи при цьому від надмірного напруження

чи

перевтоми.

О.В. Аніщенко у короткому термінологічному словнику виділяє такі поняття як гігієна навчальних занять [5, 16 с.] та гігієна розумової праці [5, 17 с.]. До гігієни навчальних занять автор відносить – систему оптимальних, науково обґрунтованих вимог до організації навчального процесу (нормування розумових і фізичних навантажень, раціональна організація занять, чергування видів навчальної роботи впродовж дня, тижня, навчального року). Порушення цих вимог призводить до виснаження нервової системи молоді, перевтоми, ослаблення організму та імунітету.

Досліджуючи проблему організації розумової праці, Ю.С. Ібрагім зазначає, що організація розумової праці передбачає дотримання

режиму дня, тобто забезпечення оптимального стану організму особистості при здійсненні розумової діяльності; планування й облік часу, необхідного для виконання роботи; володіння вміннями розумової праці й оформлення її результатів; організацію й обладнання робочого місця тощо [6].

Для людей розумової праці притаманний найбільший ступінь напруження уваги – в середньому у 5–10 разів вище, ніж при фізичній праці. Характерним для розумової праці є те, що після закінчення робочого дня процес розумової діяльності не припиняється і як наслідок настає втома організму, а з часом перетворюється на перевтому. Втома залишається довше після закінчення розумової праці, ніж після фізичної. Все це призводить до змін у фізіологічному і психологічному стані людини і веде до погіршення кількісних і якісних її показників праці. Як наслідок проявляється ослаблення уваги, сприйняття, уповільнення відповідних реакцій на зовнішні подразники, поступове зниження продуктивності. При цьому погіршується самопочуття, часто знижується м'язова працездатність. Також при виконанні розумової праці мають місце зсуви у вегетативних функціях людини: підвищення кров'яного тиску, зміни ЕКГ, збільшення легеневої вентиляції і вживання кисню, підвищення температури тіла.

В основному, люди розумової діяльності не в змозі вимкнути механізм переробки інформації на ніч; вони працюють не лише 8-12 годин на добу, а майже постійно, з короткими переключеннями. Це і є підтвердженням так званої інформативної теорії, згідно з якою людина під час сну перероблює інформацію, отриману в період активної бадьорості [3, 73 с.].

Розподіл навантаження на різні аналізатори, під час розумової праці неоднаковий. Цим пояснюється складність класифікації розумової діяльності людини. Прикладом такої класифікації може бути класифікація за С.Л. Косиловим:

1. Праця, перехідна за характером – між чисто фізичною й чисто розумовою, коли поєднується елементи м'язової й розумової роботи.

2. Розумова праця, при якій м'язова діяльність не відіграє вирішальної ролі, коли застосовуються готові навики, але необхідні напружена увага й активна діяльність різних аналізаторів.

3. Розумова праця, пов'язана з напруженням уваги, поєднана з виконанням нових завдань.

4. Розумова праця, що вимагає переважно творчої діяльності.

5. Розумова праця, спрямована на досягнення «віддалених трудових цілей».

При всіх цих видах праці потрібно враховувати емоційне забарвлення розумової діяльності, тому що емоційний компонент вносить у розумову працю людини додаткові чинники, які значно впливають і на характер самої праці, і на ті фізіологічні зміни, які при цьому виникають [3, 72 с.].

На будь-яку діяльність людини сильно впливають успіх або невдача. В одних випадках успіх, піднімаючи людину у власних очах, мобілізує сили на досягнення нових цілей у роботі, а в інших — може викликати самозаспокоєння. Невдача ж у справі, до якої людина ставить позитивно, викликає пригнічений стан. Залежно від особистих рис, неприємні почуття можуть викликати або відмову від подальшої діяльності в певній області, або послідовний аналіз причин невдачі та нові зусилля на виконання тієї чи іншої справи. Успіх у роботі залежить від багатьох обставин. Однією, з них виступає творчість. Пошук нового в праці характерний лише для творчої особистості. Творчість піднімає діяльність на вищій ступінь, є рушійною силою виробництва та науки. В творчості відбувається злиття фізичних та розумових сил, що розкриває повністю особистість, дає можливість самовираження.

Відомо, що на працездатність, продуктивність праці, на життєдіяльність загалом впливає відпочинок. Відпочинок може бути двох типів — активний і пасивний. Активний відпочинок — це, наприклад, заняття спортом, туристичні поїздки, походи в ліс, подорожі, плавання в басейні тощо. Саме активний відпочинок сприяє підвищенню працездатності, поліпшенню психічного стану особистості, настрою. Пасивний відпочинок — перегляд кінофільмів, слухання музики, сидячи, лежачи, читання книг тощо. Особливим, але обов'язковим, видом такого відпочинку є сон. Відомо, що неспокійні ночі, неприємні сновидіння з переживанням жахів, небезпек, страху, коли життя ніби висить на волоссю, а сили немає щоб дати відсіч — все це негативно позначається на стані людини, а відповідно на активності її життєдіяльності [1].

Аудиторні заняття й самостійна робота та пов'язане з ними психологічне напруження відображається на стані здоров'я молодого організму, який ще формується. Відповідно, раціональне

використання індивідуальних можливостей студента передбачає обов'язкове врахування загальних, науково обґрунтованих закономірностей, що регулюють працездатність. Фізична й розумова діяльність вимагають різного напруження від певних функціональних систем організму. Тому поєднання розумової праці з активною м'язовою роботою це запорука збереження високої інтелектуальної працездатності на довгі роки професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Психологічне і фізіологічне збереження здоров'я. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/bjd/23204/>. (дата звернення 15.05.2022)
2. Попередження перевтоми студентів в освітньому процесі. URL: <http://studhosp.city.kharkov.ua/попередження-перевтоми-студентів-в-о/>. (дата звернення 15.05.2022)
3. Каменська І. С. Особливості організації розумової діяльності студентів вищих навчальних закладів та передумови її ефективності. Переяслав-Хмельницький, 2016. 173 с.
4. Желібо Є. П. Безпека життєдіяльності: підруч [для студ. вищ. навч. закл.] К. Каравела., 2006. 288 с.
5. Аніщенко О. В. Теоретичне і виробниче навчання у професійно-технічних навчальних закладах: короткий термінологічний словник. 2012. 103 с.
6. Ібрагім Ю. С. Питання організації розумової праці в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. URL: <http://nauka.hnpu.edu.ua/sites/default/files/fahovi%20vudannia/2009/statti%20Teoria%20ta%20metoduka%20navchannia%20ta%20vukhovannia%2021/9.html> (дата звернення 15.05.2022)

THE CONCEPT OF IMPLEMENTING EQUALITY AS ONE OF THE EU VALUES IN THE UKRAINIAN STRUCTURE OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES

Kochkina D. D.

Cadet of the Educational and Scientific Institute law and training for units of the National Police

Dnipropetrovsk state University of Internal Affairs

Scientific advisor :

Tsareva I. V.

Associate Professor of Social Sciences and Humanities

Dnipropetrovsk state University of Internal Affairs

In today's world, joining the European Union is not a whim, but a necessity. As everyone knows, on February 24, 2022, Russia invaded Ukraine, which led to the application for EU membership. Before joining the EU, Ukraine will be assessed for its ability to obtain EU candidate status. The European Union has six core values, the adherence to which is the key to success in joining it, because this union is not only about trade, but also about the worldview.

These values are listed in Art. 2 of the Treaty on European Union, is respect for human dignity, freedom, democracy, equality, the rule of law and respect for human rights, including the rights of persons belonging to minorities [1]. These principles are ideological and close and understandable to every Ukrainian, so their confirmation at the legislative level will only improve the living standards of the Ukrainian people. Ukraine desperately needs to implement them in order to remove all the old Soviet attitudes and set a new worldview standard, which will be responsibility, respect for each other, law and dignity, and more.

In this paper, we will consider the fourth value of the EU, which is equality. Equality prohibits any discrimination on any grounds. Particular attention is paid to equality between men and women, including in labor rights. Also, equality is intolerance of corruption. For example, an official uses his official position for his own benefit (the moment of corruption), which is the antagonism of the idea of equality of all citizens. Equality is about the opportunity for people with disabilities to be full members of society, and for women to have the same rights as men.

Eradicating corruption is the basis of equality among the citizens of any society. Particularly appalling is the prosperity of this phenomenon in the law enforcement structure, which continues to prosper and from year to year poses a growing threat to democratic change in Ukraine. It is the structure of state power, which is designed to ensure effective counteraction to corruption, the rule of law in the state, the exercise of constitutional rights and freedoms of citizens, has become one of the largest centers of corruption. This, firstly, poses a threat of violating the authority of the government, which is still not at a high level in our country. Secondly, it threatens the democratic system, which further contributes to the creation of a crisis situation in the investment sphere of Ukraine. For example, a 2016-2020 study by the European Business Association and investment company Dragon Capital found that widespread corruption is one of the main obstacles to attracting foreign investors. This experiment also highlighted the urgent need for mass anti-corruption measures from the EU experience in the system of the National Police of Ukraine.

Corruption in law enforcement has a number of causes, including economic, political, legal, social, organizational, ideological and moral and psychological. Consider each of the reasons in more detail.

The economic reason is the lack of stable economic development and a system of differentiated monetary rewards, property polarization of the population, housing problems, lack of equivalent compensation for overtime service, problems with providing preschool institutions to children of law enforcement officers, insufficient funding and logistical support of law enforcement officers, reducing the amount of their social assistance. All this provokes law enforcement to look for additional sources of income, which are often illegal. A clear example of the above precondition for bribery is the case that occurred in 2016: a senior investigator in particularly important cases of the Prosecutor General's Office of Ukraine during a search seized found coupons for a significant amount of fuel belonging to the village council. Subsequently, this investigator repeatedly used these coupons to refuel his personal car, as well as his wife's car [2]. Thus, it can be noted that corruption is becoming for some law enforcement officers the only way to survive and meet vital needs.

Political and legal causes of corruption include gaps in legislation, immunity of some officials, the prevalence of political corruption in Ukraine (use of law enforcement as a tool to combat opposition parties), lack of

departmental policy documents to specify and adapt anti-corruption methods to the specifics of the work of law enforcement agencies, as well as a stable political crisis, which leads to insufficient efforts to combat corruption in law enforcement agencies.

Social reasons include a positive attitude of citizens to the possibility of resolving certain issues illegally, low legal awareness, ignorance of the law and a sense of impunity for the subject of corruption.

Organizational reasons are insufficiently effective organization of control over the activities of subordinates, low training of law enforcement officers to combat and combat corruption, inefficient work of internal security services, untimely and formal certification and special inspections of staff, lack of departmental control over compliance with living standards. bodies and their income.

The ideological reasons include the tolerance of employees to corruption, the lack of comprehensive measures to systematically change moral standards and purposeful formation in teams of zero tolerance for corruption and any violation of the law, improper educational work in specialized schools and commercialization of education, which negatively affects on the quality of training.

Finally, consider the moral and psychological reasons, the content of which is the presence of the employee of this structure of certain negative qualities such as selfishness, conformism, immorality and feelings of impunity.

Next, consider the EU's approach to combating corruption, which is enshrined at the regulatory level. This is, firstly, systematic - constant monitoring of the situation in the fight against corruption in the European Union and the Member States, the introduction and adaptation of new rules and regulations. Secondly, comprehensive - provides for well-established work between all member states of the European Union, between candidate countries and the European institutions. Third, consistent - the gradual implementation of changes, compliance with relevant decisions, the creation of new institutions, the implementation of new laws. Fourth, the project - the involvement of all actors in the fight against corruption, it is directly and member states and candidate countries, and the entire international community, while creating new projects to combat corruption. Finally, the strategic one is the prevention and control of the anti-corruption process.

A striking example of the implementation of all these methods is the United Kingdom. Consider the anti-corruption strategy of this European country, as it is considered one of the countries with the lowest level of corruption in law enforcement.

In order to combat corruption in the UK, autonomous police units have been set up, the main task of which is to find and prosecute police officers guilty of committing corruption offenses. To detect and prove acts of corruption, special units of internal security take various measures and methods, including conducting covert operations, surveys, collect information from regular informants and other sources that provide information in confidential form [3, p. 119].

Specialized units dealing exclusively with corruption-related cases have the highest level of material support and funding. The effectiveness of their activities is determined by the effectiveness of criminal cases, as well as the number of police officers punished for corruption offenses. Thanks to a coordinated anti-corruption «prevention strategy», which includes a systematic study of potential candidates for police positions, creating a system of information protection and restricting access to it in accordance with the scope of tasks and positions, the British police systematically examines potential candidates for police positions, creates systems protect information and restrict access to it by third parties. Much attention is paid to ethical education as one of the components of preventing corruption among police officers.

In addition, other anti-corruption measures are being tested among police officers. If there are doubts about the incorruptibility of a police officer, an individual action plan is developed, which should ensure the possibility of constant monitoring of the suspected employee in order to restore confidence in him or to reveal evidence of corruption.

Analyzing the above material, we can conclude that corruption is one of the manifestations of professional distortion, which is closely related to the corruption situation in the country, the specifics of law enforcement, and is characterized by high latency. The fact that law enforcement agencies are under the control of the ruling political elite and serve its commercial interests also leaves its mark. As M. Ivanets noted in his works: «The very nature of law enforcement and law enforcement shows a dual nature in the fight against and prevention of corruption: on the one hand, many law enforcement agencies are the subjects of corruption prevention,

on the other - they are objects corruption influence and themselves become objects of anti-corruption activities» [4, p. 62].

In our opinion, the strategy and methods of combating corruption in the UK need to be implemented in the Ukrainian law enforcement system. This institution needs changes and reforms to improve the functioning and adherence to EU values, and the anti-corruption mechanism in the UK is in line with the Ukrainian mentality and is effective, as can be seen in the country's statistics.

REFERENCES:

1. Treaty on European Union of February 7, 1992: website. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (accessed 16.06.2022).

2. NABU detained a GPU employee for abuse of office. Official website of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/nabuzatrymalo-spivrobitnyka-gpu-za-zlovzhvannyasluzhbovym-stanovyshchem> (accessed 16.06.2022).

3. Nevmerzhytsky EV Corruption as a socio - political phenomenon: features of manifestations and mechanisms of overcoming in modern Ukraine: dissertation of the candidate of political sciences: 23.00.02, National Academy of Sciences of Ukraine; Institute of State and Law. V.M. Koretsky. Kyiv, 1999. P. 119.

4. Ivanets MG Corruption as a negative factor in the activities of law enforcement agencies. Current issues of jurisprudence. 2018. № 3. P. 62.

ЦІННОСТІ ЄС: ІСТОРИЧНИЙ, ПРАВОВИЙ, ПОЛІТИЧНИЙ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕКСТИ

Козир М.А.

студент

Сумський державний університет

На сьогодні європейські цінності – це непорушні норми, постулати, принципи, на основі яких будуються сімейні, суспільні, державні та наддержавні відносини. Дані цінності є підґрунтям формування європейської ідентичності. Європейські цінності є

принципами, що надають стабільності інтеграційним процесам, базуючись на культурно-історичному компоненті. Вони важливі не лише для єднання всередині Європейського Союзу, але ними керуються і в сфері міжнародних відносин в якості інструменту «м'якої сили».

Однією з найважливіших європейських політичних цінностей є демократія. Маастрихтським, Амстердамським та Лісабонським договорами підкреслюється значення демократії для успішного розвитку. Більш того, для вступу до Європейського Союзу державакандидат, згідно з Копенгагенськими критеріями, повинна дотримуватися демократичних принципів. Отже, ЄС розглядає демократію, з одного боку, як передумову для розвитку політичного плюралізму, а з іншого – як інструмент, що забезпечує верховенство закону. Разом з тим Європейський Союз приділяє увагу не лише внутрішній, але й зовнішній демократизації. Яскравим прикладом просування демократії виступає Європейський інструмент з питань демократії та прав людини. Його основними завданнями є підвищення ролі громадянського суспільства, укріплення принципу верховенства права та забезпечення прозорості виборчих процесів.

З демократією тісно пов'язана така цінність, як права людини. Підставою для закріплення прав людини як цінності, з одного боку, можна вважати принцип індивідуалізму, а з іншого – колоніальне минуле деяких європейських країн. Сьогодні боротьба з дискримінацією розглядається ЄС як місія. Крім того, підкреслюється повага до людської гідності, яка є недоторканою. Достатньо багато уваги при цьому приділяється питанням гендерної рівності, підкреслюючи її значення для демократизації та запобігання конфліктам.

Ще однією цінністю, яку слід розглянути, є солідарність. Європейська ідея солідарності, що зазначається у Хартії ЄС про основні права та інших нормативноправових актах Євросоюзу, покликана скоротити розрив між державами-членами. Прагнення солідарності підкріплюється й статтею 2 Лісабонського договору. За останні п'ять років солідарність Європейського Союзу двічі ставилася під сумнів – у період міграційної кризи 2015–2016 років та під час боротьби з COVID-19. І в обох випадках ЄС вдавалося довести прихильність принципу солідарності. У даному контексті доречною буде думка політичного радника при Святому Престолі Федеріко

Ніколачі: «солідарність – єдина валюта Європи, яка їй необхідна, – не продукт, а передумова для дійсно європейської спільноти долі».

Цінності є одним з основних інтегруючих факторів суспільства або соціальної групи, «що впорядковують для людини Всесвіт, довкілля, соціальні відносини, речі тощо». Оскільки цінності є продуктом політичного, правового, економічного, духовного досвіду, остільки вони є індивідуальними для кожного із суспільств та мають відповідні відмінності у часі та у різних народів. Суспільні відносини змінюють цінності: одні знецінюються, інші – набувають особливого значення.

Ціннісними орієнтирами європейського освітнього простору є:

- адекватність знань;
- уміння і компетентність у динамічному, суперечливому світі;
- гарантія вибору і доступності європейських цінностей; – стимулювання перманентної освіти;
- багатоступеневість у сфері освіти кожної країни;
- введення європейських критеріїв функціонування освітньої системи за допомогою вивчення мов, культур, історії та ін.

Навчання на виробництві у країнах ЄС здійснюється значною мірою зусиллями кваліфікованих робітників, які проводять підготовку виробничого персоналу на додаток до своєї основної роботи. Штатні викладачі/тренери є специфічною категорією персоналу зі сформованою професійною ідентичністю і спеціальною професійною підготовкою. Політика та ініціативи різних учасників виробничо-педагогічних систем (галузевих організацій, роботодавців, об'єднань викладачів/тренерів тощо) повинні спрямовуватися на стимулювання і забезпечення навчання впродовж життя всіх категорій педагогічного персоналу на виробництві. Європейський Союз і національні уряди країн-членів мають постійно підтримувати передові компанії і підтверджувати визнання успішних компаній і їх педагогічного персоналу під девізом «ЄС, пишайся своїми тренерами!».

Активна участь компаній у підтримці викладачів має вирішальне значення для успіху ініціатив, спрямованих на розширення можливостей учнівства і покращення навчання на виробництві у контексті безперервної професійної освіти і підготовки в країнах ЄС. Особливий наголос необхідно робити на малих і середніх підприємствах/фірмах, надаючи їм цільову підтримку. Адже вони

більшою мірою, ніж великі підприємства, залежать від зовнішніх механізмів підтримки.

Професійний розвиток педагогічного персоналу повністю залежить від політики підприємств/ фірм, і може бути реалізований тільки, тоді якщо підтримується самими роботодавцями. Компанії, які розуміють, що висококомпетентні викладачі/тренери забезпечують якісну підготовку працівників, сприяють розвитку компетентності свого педагогічного персоналу.

Якщо країна прагне поліпшеного визнання роботи викладачів/тренерів і посилення їх професіоналізації, то вступає в дію системний підхід. Систему підтримки професійного розвитку викладачів/тренерів на виробництві утворюють три основні елементи: кваліфікаційні або компетентнісні стандарти та наявність дипломів/сертифікатів; гнучка система підготовки викладачів/тренерів; можливість оцінки і визнання отриманих компетенцій. Кваліфікаційні або компетентнісні стандарти (профілі) для тренерів в компаніях слугують як чіткі орієнтири для їхнього професійного розвитку, більш конкретно – для навчальних програм та визнання (валідації) попереднього навчання. Для гарантії якості навчання встановлюються мінімальні вимоги – всі інші варіанти можуть використовуватися у вигляді доповнень. Кваліфікації викладача/тренера на виробництві пов'язані з національними рамками кваліфікацій.

У сучасному динамічному середовищі життя та праці кожної людини набувається корисний досвід, котрий виходить за рамки навчальних програм. Має набувати визнання як попереднє навчання, яке викладачі здійснюють поза виробничим контекстом, так і навчання в процесі професійної практики. Можливість визнання і узаконення цього досвіду є інструментом мотивації тренерів щодо їх залучення до безперервного професійного розвитку.

Країни Євросоюзу дали світові унікальний приклад успішного, хоч і складного процесу поетапного розв'язання гострих соціально-економічних, політико-правових, суспільних проблем. Європейський Союз захищає традиційні гуманістичні цінності, розвиває нові цінності на основі міжнародного права, принципів співпраці, взаємоповаги і безпеки. Освітяни України як носії цінностей високого рівня мають розвивати свої професійні та особистісні якості на

підставі розуміння необхідності єдності європейських народів як умови подолання багатьох сучасних глобальних проблем.

Варто зазначити, що європейські цінності мають недеklarативний характер, а за їх порушення держави-учасниці ЄС можуть притягатися до відповідальності. Зокрема, спочатку Європейська Рада направляє країні, що порушила цінності, рекомендації для усунення причин такого порушення. У випадку якщо в державі продовжуються серйозні та систематичні порушення тих чи інших цінностей, то приймається рішення про призупинення її окремих прав, що впливають із членства в Європейському Союзі.

Вищенаведене дає змогу дійти висновку, що європейські цінності є базою формування європейської ідентичності, яка представляє собою складну багатогранну конструкцію. Саме завдяки європейським цінностям забезпечується цивілізаційна єдність європейських народів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борко Ю. А. От европейской идеи – к единой Европе. Москва: Издательский дом «Деловая литература», 2003. 464 с.
2. Сахань О. М., Шевчук Н. В. Європейські цінності як запорука процвітання суспільства: український вибір. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Харків, 2018. № 2 (37). С. 177-196.
3. Charter of Fundamental Rights of the European Union. 2000. URL: http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
4. European Instrument for Democracy and Human Rights. Euroaccess Macro Regions. URL: https://www.euroaccess.eu/programm/european_instrument_for_democracy_and_human_right
5. Nicolaci F. Renaissance or Decline? Europe's Crisis of Solidarity. The London School of Economics and Political Science. 2017. 12 липня. URL: <http://blogs.lse.ac.uk/eurocrisispress/2017/07/12/renaissance-or-decline-europes-crisis-of-solidarity>
6. Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community. 2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A12012M%2FTXT>

7. Андрущенко В. П. Ціннісний дискурс в освіті. Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. К.: Вид-во Інституту вищої освіти, 2008. № 1. С. 5-8.

8. Європейська та євроатлантична інтеграція України: навч. метод. посібник / Автор укладач К. М. Слесик. Харків: ХОНМІБО, 2008. 88 с.

9. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості. Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2009. 512 с.

10. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. К.: Педагогічна думка, 2009. 520 с.

11. Крижко В. В. Антологія аксиологічної парадигми управління освітою: навч. посібник. К.: Освіта України, 2005. 440 с.

12. Слостєнін В. А., Чижакова Г. И. Введение в педагогическую аксиологию. М.: Издательский центр «Академия», 2003. 192 с.

13. Яковнюк І., Трагнюк Л., Менделєєв В. Азбука європейської інтеграції. Харків: Апекс, 2006. 168

REINFORCEMENT OF THE EUROPEAN UNION VALUES

Kolesnik N. D.

student

Sumy State University

Scientific advisor :

Denisenko S. I.

PhD in Law, Associated Professor

Sumy State University

In 2007, the Treaty makers ennobled the former fundamental principles of the Treaty on European Union as European values. Respect for human dignity, freedom, democracy, equality, rule of law and the protection of human rights have henceforth transcended the sphere of 'merely' legal matters. They have been posited as widely shared and deeply rooted normative orientations and thus the true foundations of the common European house. This step was probably meant to tap a new source of legitimacy and stability.

Today, however, this step feeds a perception of a deep crisis: when founding values appear weak or controversial, the entire house may

crumble. The union of values might prove no less risky than the union of money. At present, this perception is fed especially by measures with which governments intervene with independent institutions and, thus, according to widespread concerns, weaken them critically. Hungary and Poland provide the most blatant examples. Most consider the value of the rule of law to be endangered, but the values of democracy and human rights are no less at stake. Indeed, political science qualifies such measures restricting control of the governing majority as symptomatic for illiberal democracies, that is for authoritarian tendencies.

European constitutionalism is perhaps facing a 'constitutional moment'. The European Union has to decide whether it comprises illiberal democracies or whether it fights them. The first case would allow 'illiberal democracies' to co-inform the interpretation of the common values, heralding the end of the European Union's current self-understanding. The alternative path requires the Union to resist illiberal threats. To achieve this, European constitutionalism must draw and defend 'red lines', which would also imply a considerable constitutional development: European constitutionalism would gain in profile and develop elements of a militant democracy. Its eventual move into the latter direction is deeply controversial. Some even recall what Carl Schmitt characterised as the 'tyranny of values': a defence of values which destroys the very values it aims to protect. [1]

While this is not the only problem the Union is facing at the moment, it goes to the very core of the European project which promised a peaceful, prosperous, and democratic Europe. Given developments over the last decade, we can no longer presume that the EU is a Union of Rule-of-Law-based democracies, as its Treaties presume. The EU's moral appeal as well as the backbone of its legal system collapse when its Member States no longer honour EU values. Moreover, if the Union cannot guarantee compliance with democracy, fundamental rights, and the Rule of Law in a system where mutual trust and mutual recognition must be assumed among the Member States, then the EU will unravel as self-help measures on the part of the compliant Member States become irresistible. A growing practice of self-help, however, would destroy what is most distinctive about the European Union and would signal its demise — just as ignoring the democracy, fundamental rights, and the Rule of Law altogether would. Paying serious attention to democracy, fundamental rights, and the Rule of Law in the EU is thus essential for the EU's very survival.

The Institutions of the Union that are tasked with the preservation of the values have not been effective so far in guaranteeing European Values because the Institutions have demonstrated a lack of political will. The Court of Justice (ECJ) has been the most notable exception. In a line of truly revolutionary cases, starting with the Portuguese Judges decision and building on the forward-looking doctrinal writings of the past quarter of a century, the Court has strongly protected judicial independence and the irremovability of judges, as crucial elements of the Rule of Law in Europe. In the meantime, however, the backsliding regimes have been consolidating their rule, not just over judiciaries but over virtually all formerly independent institutions necessary for democratic health. Anti-democratic ideologies seeking to destroy the basic values on which the Union is built are now quite entrenched, making ‘autocratic legalism’ a strategy for challenging EU law itself. No longer are rule of law issues temporary and isolated deviations from a norm of compliance, which had been presumed. Instead, non-compliance with European values has become a principled ideological choice of several governments. This new reality is not a passing phase; it is here to stay. [1-2]

The ECJ can be applauded for moving to defend Member State judiciaries by reinforcing the fact that they are also EU judiciaries that must be organized in accord with Article 19 of the Treaty on European Union (TEU). Unfortunately, however, Article 19 by itself is insufficient to solve the challenges that persistently deviating Member States present. Central features of the Rule of Law and democracy, both fundamental legal principles of the Union, cannot be reduced simply to the empowerment of the judiciaries. Some have even suggested that disrupting judicial self-government could be more faithful to the Rule of Law. Whatever view one takes on this dispute, defending the Rule of Law requires a broader view of what the principle entails and how it is linked to the defence of democracy and fundamental rights.

Striking a balance between taking the effective action necessary to defend the Rule of Law and respecting the limitations placed on the EU’s competences is tricky. The EU’s basic values must be enforced in full compliance with the principle of conferral, but at the same time EU institutions must adopt a sufficiently broad view of democracy and the Rule of Law that goes beyond Article 19 TEU and the case law related to it. To do justice to the set of core values in question—democracy, fundamental rights, and the Rule of Law—requires fully acknowledging that these values

are not reducible to judicial independence and the irremovability of judges. Neither can they be confined to the self-serving circular approach the Court has used to prevent the Rule of Law from being used to challenge its own rule. Entrenching EU values across the Union also requires more than rhetoric. The more holistic approach is defended to robustly defend European values. [2]

The reference to values is not a unique trait of the Union legal order. As “European” values they are found in the historically preceding Council of Europe’s statute of 5 May 1949 which evokes the principles of rule of law, enjoyment of human rights and fundamental freedoms in Art. 3, whereas its preamble refers to the “spiritual and moral values which are the common heritage of their peoples and the true source of individual freedom, political liberty and the rule of law, principles which form the basis of all genuine democracy”. The values have undergone a development in which they are not treated on the same footing, but in a certain structural hierarchy in which these three values form an “interrelated trinity of concepts”. This term implies an interpretation in which all three values belong to each other, are interdependent and interlinked. Also the other values mentioned in Art. 2 TEU—freedom and equality—can be best realised together. That truth is reflected in Art. 7 TEU when it states that the Council “may determine the existence of a serious and persistent breach by a Member State of the values referred to in Article 2”. This is not to be understood as a requirement that all values have to be breached – one single is enough -, but rather that the values are conceptually linked, and share, “a consubstantial, one may say organic, link with the other foundational principles”. [2-3]

Amongst the ‘trinity’ (democracy, rule of law and fundamental rights), the rule of law is attributed a pre-eminent systematical position. Dependent on the legal and political perspective, either of the values of Art. 2 TEU may deserve a predominant position, both in design and enforcement. The eminence of the rule of law in the discussion on enforcement of values against Member States is also due to the fact that the Commission cannot reasonably take the position of guardian of democracy against EU Member States, despite the formal obligation endowed to it in Art. 17(1) TEU to ensure (without formal restriction) “the application of the Treaties”. Where the Fundamental Rights Agency comes forward with a proposal for measuring compliance with the shared values of Art. 2 TEU, it naturally attempts to gather the values rule of law and democracy under

the overarching value of fundamental rights. In any of the constellations, a revolving question is in how far the values, or the principles derived from them, may be used against Member States.

The EU legal order opts for a representative democracy (Art. 10(1) TEU) with its aspects of citizens' participation (Art. 10(3) TEU). It addresses primordially the functions of responsabilisation, control and accountability in the exercise of public power in the EU and its Member States. Thus it builds the ground for the enjoyment of other rights, particularly fundamental rights^{Footnote28} and legitimacy for the application of the law. The respect for the other two values, human rights and rule of law, is in this sense best enabled in a participatory, democratic environment. Albeit democratic legitimation will continue to be derived primarily from the Member States, an 'illiberal democracy' appears not to be compliant with this enabling concept. Where the judiciary draws its legitimacy from elected parliaments or governments, any tampering of the executive with the independence of courts also indirectly affects the democratic legitimacy of the judiciary.

The value democracy in CJEU case law rather appears in its shape as principle of democracy, and only since recently as an operational term with normative content. While the EU integration process was mostly driven by economic factors, democracy is not a principle that has been attributed much attention in the construction of the EU, or, as Weiler puts it: democracy was simply "not part of the DNA" of the European integration project. In line with the ongoing debate, this paper concentrates on the value contained in the rule of law principle, although it should be borne in mind that the other values deserve attention as to their place in the Union constitutional setting. There is no single, determined concept of democracy for Member States and EU available that serves as a sort of "standard". An important premise on democracy however shall be retained in relation to the other values: The will of the people (may it be understood as domestic/national or European) cannot override the checks and balances neither other constitutional foundations of Union law. [3]

Hence, the European Union values have been posited as widely shared and deeply rooted normative orientations and thus the true foundations of the international documents. Today, however, there is a perception of a deep crisis: when founding values appear weak or controversial, the entire system may crumble. Luckily, there are myriad of treaties that support the structure.

REFERENCES:

1. Bogdandy A. Fundamentals on defending european values. Verfassungsblog. URL: <https://verfassungsblog.de/fundamentals-on-defending-european-values/> (date of access: 15.06.2022).

2. Scheppele K., Kochenov D., Grabowska-Moroz B. EU values are law, after all: enforcing EU values through systemic infringement actions by the european commission and the member states of the european union. OUP Academic. URL: <https://academic.oup.com/yel/article/doi/10.1093/yel/yeaa012/6064852?login=true> (date of access: 15.06.2022).

3. Mader O. Enforcement of EU values as a political endeavour: constitutional pluralism and value homogeneity in times of persistent challenges to the rule of law - hague journal on the rule of law. SpringerLink. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40803-018-00083-x> (date of access: 15.06.2022).

ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ І ВИКЛИКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Кравченко О.В.

*Доктор філософії публічного управління
Навчально-науковий інститут управління Маріупольського
державного університету*

Щербак А. С.

*студентка 1 курсу спеціальності «Менеджмент»
Навчально-науковий інститут управління Маріупольського
державного університету*

Система європейських цінностей формувалась не одне століття. На їх генезу вплинули події Реформації, Відродження, Великої Французької революції тощо. Вони змінювались і модернізувались, набували інших акцентів. У ХХ ст. головний акцент було зроблено на таких цінностях, як права і свободи людини. Головні цінності ЄС відображені у Преамбулі до Хартії основних прав Європейського Союзу, прийнятій у 2000 р. До них відносять перш за все людську гідність, свободу, рівність та солідарність, з яких витікає й все інше.

На нашу думку, для покращення якості освіти та реалізації її європейських цінностей надзвичайно важливою є реалізація концепції «Lifelong Learning» (тобто освіта протягом всього життя), суть якої може трактуватись як постійне цілеспрямоване опанування нових знань для їх практичного використання в умовах суспільства, ґрунтованого на економіці знань. Однак, ми хотіли б зауважити, що незважаючи на економічне спрямування концепції освіти протягом всього життя, ця ідея надзвичайно важлива і для культурного й естетичного розвитку людини як особистості.

Об'єднання Європи та поширення цього процесу на Схід, запроваджує появу нового спільного освітнього й наукового простору, формування єдиних сталих стандартів та критеріїв. Загальновідомо, що Україна у 2005 році приєдналася до Болонського процесу, який мав на меті формування єдиного європейського освітнього простору. Також це стосується осучаснення вищої освіти під європейські стандарти. У сучасному суспільстві вища освіта повинна відігравати пріоритетну роль та сприяти соціальному розвитку своєї держави. Відповідно до Указу Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» від 17.04.2002 р. № 374, освіта – основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства. Згідно цього, потрібно вдосконалення системи вищої освіти, що було б результатом підвищення ефективності її діяльності та гарантувати якість вищої освіти. Питання, що стосується євроінтеграції України та участі у Болонському процесі, розглядали досить багато науковців, зокрема О. Андрієвська, В.Андрейцев, В. Байденко, В. Гуменюк, О. Ельбрехт, Г. Коваль, І. Сікорська та інші. 19 червня 1999 року в м. Болонья міністрами освіти 29 європейських країн було підписано Болонську декларацію. В Декларації були узгоджені спільні вимоги, стандарти та критерії національних систем вищої освіти. Також цим актом країни-учасниці домовились про формування єдиного європейського освітнього та наукового простору.

Метою Болонського процесу є створення Європейського простору у сфері вищої освіти. Формування цього простору є ключовим шляхом сприяння мобільності та працевлаштування громадян, що дозволить розвивати континент в цілому. Обраний курс дає змогу досягнення більшої сумісності та порівнянності систем

вищої освіти. Ідеї та цілі, що формували зміст Болонського процесу, були ініціативно прийняті українським освітнім суспільством. Наша країна проявила інтерес до дій за напрями Болонського процесу і співпрацювала з усіма країнами Європи. Згідно цього, у перебігу формування Болонського процесу можна виділити декілька знакових етапів інтеграції української вищої освіти у європейський простір: – затвердження загальноприйнятної та порівнянної системи вчених ступенів. Запровадження додатка до диплому; – впровадження системи двох ключових навчальних циклів: додипломного та післядипломного. Щоб отримати доступ до другого етапу навчального циклу, необхідно успішно завершити перший – додипломний рівень.

Результатом закінчення другого етапу навчального циклу є отримання вченого ступеня магістра та/або кандидата наук; – запровадження нової системи оцінювання – системи кредитів на зразок Європейської системи трансферу оцінок (ECTS); – сприяння мобільності через усунення перешкод на шляху ефективного використання права на вільне пересування з безпосередньою метою забезпечення студентам доступу до навчальних можливостей, а також до відповідних послуг; забезпечення визнання та зарахування часу, який вчитель, дослідник чи член адміністративного персоналу провів у європейському навчальному закладі проводячи дослідження, викладаючи та виконуючи відповідну до свого фаху роботу, зі збереженням їхніх законних прав; сприяння європейському співробітництву щодо забезпечення якості освіти з метою вироблення порівняльних критеріїв та методологій; просування необхідних європейських стандартів у галузі вищої освіти, зокрема щодо розробки навчальних планів, співробітництва між освітніми закладами, схем мобільності та інтегрованих навчальних, дослідницьких і виховних програм. За період приєднання України до Болонського процесу було реалізовано достатню кількість важливих кроків, які дали змогу наблизити вищу освіту до європейської. Одне з головних, це початок формування відповідної законодавчої бази, що є початком осучаснення освіти. Прийнято низку державних актів, з відповідними змістовними наповненнями, що містять орієнтацію на міжнародні параметри та стандарти. Але все ж таки деякі не доопрацювання та протиріччя мають місце в цьому процесі: дублювання деяких нормативних актів. На нашу думку, такі напрями

розвитку української вищої освіти дають поштовх для подальшого покращення стану освіти та науки в майбутньому. Процес інтеграції української освіти в європейський освітній простір набирає обертів і на сьогодні немає інших альтернатив як євроінтеграція вищої освіти.

Одним з провідних критеріїв ціннісних змін сучасної європейської культури є відчутна трансформація освітнього простору, що зумовлюється загальними тенденціями формування відкритого суспільства, подальшої демократизації, поваги до прав людини, розвитку міжнародного співробітництва. Важливою умовою становлення самодостатньої демократично зорієнтованої особистості є насамперед самореалізаційна стратегія, що вдало реалізується в європейському освітньому просторі, базуючись на пріоритетах розширення свободи вибору, відчуття особистої захищеності та незалежності (матеріальної, інтелектуальної, соціальної тощо).

Міністерство освіти і науки сьогодні активно реформує систему освіти, адаптує методiku викладання до західних стандартів у контексті руху всієї держави в Європейське співтовариство. На думку Ф. Моїсєєвої та В. Усачова, “Україна не повинна сліпо копіювати західні стандарти у сфері освіти, а ретельно відбираючи прийнятні методики, удосконалювати і покращувати свою систему освіти, диверсифікуючи європейські методики навчання для інтеграції в Європейський освітній простір”. Ми погоджуємось із цією думкою, адже “сліпе” копіювання сприяє нівелюванню здобутків української системи освіти, її ідентичності та унікальності. Запозичуючи зарубіжний досвід і запроваджуючи європейські стандарти вищої освіти, необхідно усвідомлювати, що далеко не все із зазначеного слід механічно переносити на наш ґрунт. Зокрема, занадто вузьку професійну спеціалізацію, суто механічне, винятково через тестування оцінювання знань студентів, повну свободу відвідування, точніше невідвідування навчальних занять тощо.

В свою чергу, формуючи європейський простір вищої освіти, вчені, політики визначили основну мету та критерії відповідності освіти, що мають міжнародний вимір. Вони охоплюють якість, формування довіри, сумісність, мобільність, порівняння кваліфікацій, рівнів освіти та привабливість. Основою положеною умовою відповідності, мобільності, сумісності та привабливості в європейському просторі вищої освіти є її якість. Забезпечення якості

освіти має міжнародний вимір і здійснюється на основі взаємоповаги та довіри. Модернізація вищої освіти України вимагає змін у системі законодавчого і нормативно-правового регулювання вищої освіти з урахуванням вимог європейської системи стандартів та сертифікації, які сприятимуть розвитку національних культурних цінностей, демократії і гуманізму як основних чинників функціонування громадянського суспільства.

Загальна ідеологія модернізації вищої освіти має бути спрямована на підвищення її ефективності і конкурентоздатності, її сутність полягає в «... збереженні минулого, його очищенні від деформацій і осучасненні у відповідності зі світовим досвідом». Модернізація освіти може розглядатися як зміни, що підтримують і забезпечують динамічний розвиток освіти відповідно до цілей реформ, як створення та реалізація моделей випереджувального розвитку освіти адекватних до потреб суспільства, визначення напрямів «прориву» і зосередження зусиль на досягненні поставленої освітніми реформами мети. Процес модернізації освіти можливий лише після реформування її основ відповідно до вимог часу.

На сьогоднішній час можна виділити три причини реформування освіти.

Першу причину реформування освіти можна вважати загальною або глобальною, оскільки освіта в усіх без винятку країнах пов'язана з цивілізаційними змінами. Цивілізаційні зміни породжуються еволюційним розвитком людства, оскільки розширення і поглиблення людського інтелекту в певні історичні періоди призводить до таких винаходів людського розуму, які кардинально змінюють світ і наше уявлення про нього. Саме у такій точці біфуркації, внаслідок інноваційних змін суспільному розвитку, відбувається міжцивілізаційний зсув, що стає причиною, зокрема, транснаціональних змін і, як наслідок, – реформування й модернізації сфери освіти як найбільш масового соціального інституту формування й розвитку людського інтелекту та людських ресурсів.

До другої причини реформування освіти можна віднести соціально-економічні трансформації, що відбуваються у різний час у різних країнах. Зміна політичного устрою, механізмів господарювання, формування фінансових ринків призводить до необхідності реформування освіти як найбільш масового соціального

інституту розвитку людського капіталу, формування суспільної свідомості і свідомості кожного громадянина суспільства.

До третьої причини реформування освіти в окремії країні можна віднести її наміри щодо приєднання до певного інтегрованого економічного й освітнього простору, зокрема, європейського.

Реформування освіти в Україні, яке розпочалося після проголошення нею незалежності, зумовлено відразу трьома причинами: значними соціальноекономічними трансформаціями в країні, зміною векторів у політичному, соціальному та економічному розвитку держави, поширенням глобалізаційних та інтеграційних процесів у світі, бурхливим розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Обравши європейський вектор розвитку, практично через невеликий історичний проміжок часу від проголошення незалежності, Україна приєдналася до Болонського процесу, що також викликало не лише значні зміни у змісті й організації вищої освіти, а й вплинуло на усі інші ланки освіти.

Складність реформування й подальшої модернізації освіти в Україні з позиції освітології полягала у тому, що сфера освіти в Україні не мала можливості реформуватися поступово. Освіта мала одразу відреагувати не тільки на значні соціально-економічні трансформації у самій країні, а й на історичні цивілізаційні зміни, враховувати глобалізаційні та інтеграційні процеси, реагувати на процес інформатизації суспільства, впроваджувати вимоги Болонського процесу [6, с. 38]. Одним із ключових завдань модернізації вищої освіти є забезпечення її якості, побудова ефективної освітньої системи вищих навчальних закладів з дієвою економікою та управлінням, яка відповідала б як запитам сучасного життя, потребам розвитку країни, суспільства, держави, так і потребам і інтересам особистості.

Деякі дослідники виокремлюють провідні принципи розвитку сучасної вищої освіти України в контексті євроінтеграції, а саме демократизації і варіантності вищої освіти; універсальності вищої освіти; відповідності вищої освіти світовим стандартам; добровільності та діалогічності; гармонійної організації освітнього середовища; стимулювання студентів до самооцінної діяльності, рефлексії, філософствування, пізнання самого себе тощо [8, с. 382] Отже, українська вища освіта повинна швидко та якісно адаптуватися до вимог європейської освіти, що в свою чергу буде сприяти

підвищенню якості освіти, визнання українських документів про освіту, можливість стати першокласним спеціалістом, перспективи працевлаштування, рівноправ'я українських навчальних закладів на ринку освітніх послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Парпан У. М. Провідні принципи розвитку сучасної вищої освіти України в контексті євроінтеграції. Lex Portus. 2018. № 1. С. 62-73.

2. Мазараки А. А. Модернизация высшего образования в Украине в контексте Европейской интеграции. Финансы: Теория и Практика, 2008. № 2. С. 102-104.

3. Global rankings table. URL: <https://www.helpage.org/global-agewatch/population-ageing-data/global-rankings-table/>

4. Каркач А. В. Університет третього віку: соціокультурні детермінанти споживання освітніх послуг літніми людьми. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2016. Вип. 71. С. 76–89.

5. Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи, 2018. 396 с.

6. Садова У. Я. Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання. Львів: ДУ «Ін-т регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України», 2019. 263 с.

КОНЦЕПЦІЯ СПРАВЕДЛИВОГО ПОВСТАННЯ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ, ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ТА ЛЕГІТИМАЦІЯ ПРИРОДНОГО ПРАВА

Лебідь А.Є.

*доктор філософських наук, професор
Сумський державний університет*

Тимофеева Т.

студентка

Сумський державний університет

Закріплена в Преамбулі Конституції України формула «європейської ідентичності Українського народу і незворотності європейського курсу України» унормовує слідування проголошеним

ст. 1-2 Конституції ЄС «європейським цінностям» [6]. Важливість дотримання, реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина є невід'ємною складовою онтології та аксіології європейського співтовариства.

При цьому, як йдеться в ст. 2 французької Декларації прав людини і громадянина «природним і невід'ємним правом людини є спротив пригніченню» людських прав з боку влади (Le but de toute association politique est la conservation des droits naturels et imprescriptibles de l'homme. Ces droits sont la liberté, la propriété, la sûreté et **la résistance à l'oppression**) [1].

Історія має непоодинокі випадки, коли людина «була змушена вдаватися до повстання як до останнього засобу проти тиранії і гноблення», що явно дисонує з приписами Загальної декларації прав людини 1945 р., викладеними у преамбулі документу. Парадокс в тому, що «повстання як останній засіб проти тиранії і гноблення» легалізований лише в деяких конституціях світу, але легітимізований народним спротивом (опором, повстанням) навіть за відсутності його конституціоналізації, наприклад, в Україні 2004 р. та 2013-2014 рр. під час «Помаранчевої революції» та «Революції Гідності» та інших випадках.

Проте, в Конституціях деяких країн право на спротив чітко унормовано:

1. Конституція Німеччини, ст. 20.4: Gegen jeden, der es unternimmt, diese Ordnung zu beseitigen, haben alle Deutschen **das Recht zum Widerstand**, wenn andere Abhilfe nicht möglich ist - Проти будь-кого, хто намагається усунути існуючий конституційний лад, усі німці мають право чинити опір, якщо немає іншого засобу його захисту [2];

2. Конституція Греції, ст. 120.4: Observance of the constitution is entrusted to the patriotism of the Greeks who shall have **the right and the duty to resist** by all possible means against anyone who attempts the violent abolition of the Constitution - Дотримання цієї Конституції покладено на патріотизм греків, які мають право та обов'язок чинити опір усіма можливими засобами будь-кому, хто спробує насильно скасувати цю Конституцію. [5];

3. Конституція Угорщини, ст. C2: Senkinek a tevékenysége nem irányulhat a hatalom er őszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetve kizárólagos birtoklására. **Az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni** - Ніхто не може

спрямовувати свою діяльність на здобуття чи реалізацію публічної влади силою або намагатись отримати виключну владу. Кожен має *право та обов'язок у законний спосіб чинити опір* таким спробам [4];

4. Конституція Литви, ст. 3: Niekas negali varžyti ar riboti Tautos suvereniteto, savintis visai Tautai priklausančių suverenių galių. Tauta ir kiekvienas pilietis turi **teisę priešintis bet kam**, kas prievarta kėsina į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką - Ніхто не може обмежувати суверенітет Нації чи узурпувати суверенні повноваження Нації загалом. Нація та кожен громадянин *мають право протистояти* будь-кому, хто насильно зазіхає на незалежність, територіальну цілісність, конституційний устрій Литовської держави. [3];

5. Конституція Словаччини, ст. 32: Občania majú **právo postaviť sa na odpor** proti každému, kto by odstraňoval demokratický poriadok základných ľudských práv a slobôd uvedených v tejto ústave, ak činnosť ústavných orgánov a účinné použitie zákonných prostriedkov sú znemožnené - Громадяни *мають право чинити опір* будь-кому, хто усуває демократичний лад прав і засадничих свобод людини, перелічених у цій Конституції, якщо діяльність конституційних органів і ефективне використання законних засобів неможливі [7].

Право на опір можна витлумачити як крайній засіб супроти нелегітимних дій влади, як запобіжник регресу демократичних принципів та практик управління. Право на опір можна розглядати в декількох аспектах: як природне право, наприклад, у засновників США, які виводили його з локівського вчення про природні права або ж як норма в Загальній декларації прав людини; як механізм забезпечення влади чинних урядів під виглядом захисту конституції; як механізм самозахисту у випадку індивідуального (неколективного) права на опір - про це йдеться, зокрема, у французькій Декларації прав людини і громадянина.

Право на опір постає як дистинкція двох обґрунтувань: з одного боку, це право конституціоналізують демократичні режими як інструмент (само)контролю принципів демократії; з іншого боку право на опір постфактум узаконюється режимами, які здобули владу внаслідок повалення попереднього режиму - в цьому випадку право на опір легалізує та легітимізує новий режим.

Важливою є також диференціація концептів «право на опір» та «право на революцію». Перший, на відміну від другого, є однією з

форм народного волевиявлення, коли звичайні засоби правозахисту порушених прав не діють; право на опір, хоча і використовує мову насилля (у порівнянні із громадянським спротивом) тим не менше має бути пропорційним у його реалізації, не виправдовуючи крайні форми поведінки - в цьому разі опір буде мати всі ознаки революції; право на опір (принаймні у демократичних режимах) поцілене на відновлення конституційного ладу, а не на його зміну - як це має місце під час революції; і наостанок, право на опір поцілене на забезпечення виконання владою існуючих у суспільстві стандартів, зовнішніх по відношенню до влади і таких, що не залежні від авторитету правлячого режиму.

Таким чином, право на опір в конституціях світу набуває амбівалентного характеру: як ретроспективне право легалізації та легітимації диктаторських режимів, що прийшли до влади у неконституційний спосіб; і як проспективне право контролю попередніх зобов'язань урядів та убезпечення від зловживання ними владою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Declaration des droits de l'Homme et du citoyen de 1789. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу // <http://www.textes.justice.gouv.fr/textes-fondamentaux-10086/droits-de-lhomme-et-libertes-fundamentales-10087/declaration-des-droits-de-lhomme-et-du-citoyen-de-1789-10116.html>

2. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу // <https://www.uni-wuerzburg.de/fileadmin/36020000/grundgesetz.pdf>

3. Lietuvos respublikos konstitucija. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу // <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>

4. Magyarország Alaptörvénye. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу // <https://www.parlament.hu/irom39/02627/02627-0187.pdf>

5. The constitution of Greece. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу // <http://www.hri.org/docs/syntaxma/>

6. Treaty establishing a Constitution for Europe. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2005. 482 p.

7. Ústava Slovenskej republiky. [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу // <https://www.prezident.sk/upload-files/20522.pdf>

ROLE OF EUROPEAN VALUES IN SHAPING INTERNATIONAL LAW

Lisniak B. A.

student

Sumy State University

Values are often taken to mean moral ideas, attitudes to the world, or norms and behaviors that are considered ‘good’ in a particular group, community or organization. They’re usually abstract nouns, like ‘authenticity’ or ‘respect’. It’s better to think of values as the things that are most important. They’re the things that guide our decisions. And the most crucial: values reflect our sense of right and wrong.

Law is shaped by the underlying values of society. Law is not built and defined solely by rule making, by formula or by inexorable command, but rather it is organized around, and derived from, inhering values and serves as an expression or manifestation of natural human and societal bonds of conduct. [1]

The European Union is founded on values. Value foundation can be understood both as the basis for and the corollary of a normative integration process. This is mostly visible in the area of fundamental rights, shaped over decades by the jurisprudence of the Court of Justice of the European Union (CJEU) and codified in 2003 in the European Charter of Fundamental Rights. It went hand in hand with a European constitution building characterized in CJEU case law as the “autonomy” of the EU legal order in relation to the national constitutions of the Member States and to internationalFootnote1 legal systems. [2]

The European Union is founded on the following values:

1. *Human dignity* is inviolable. It must be respected, protected and constitutes the real basis of fundamental rights.

2. *Freedom* of movement gives citizens the right to move and reside freely within the Union. Individual freedoms such as respect for private life, freedom of thought, religion, assembly, expression and information are protected by the EU Charter of Fundamental Rights.

3. The functioning of the EU is founded on representative *democracy*. A European citizen automatically enjoys political rights. Every adult EU citizen has the right to stand as a candidate and to vote in elections to the European Parliament. EU citizens have the right to stand as a candidate and to vote in their country of residence, or in their country of origin.

4. *Equality* is about equal rights for all citizens before the law. The principle of equality between women and men underpins all European policies and is the basis for European integration. It applies in all areas. The principle of equal pay for equal work became part of the Treaty of Rome in 1957.

5. The EU is based on the *rule of law*. Everything the EU does is founded on treaties, voluntarily and democratically agreed by its EU countries. Law and justice are upheld by an independent judiciary. The EU countries gave final jurisdiction to the European Court of Justice - its judgments have to be respected by all.

6. *Human rights* are protected by the EU Charter of Fundamental Rights. These cover the right to be free from discrimination on the basis of sex, racial or ethnic origin, religion or belief, disability, age or sexual orientation, the right to the protection of your personal data, and the right to get access to justice.

The EU's values are laid out in article 2 of the Lisbon Treaty and the EU Charter of Fundamental Rights. In 2012, the EU was awarded the Nobel Peace Prize for advancing the causes of peace, reconciliation, democracy and human rights in Europe. [3]

The choice of rules of interpretation is also restricted by the political ideology or the basic value in the individual field of law. The basis of criminal law, the principle of legality, i.e. the demand that a punishment must be under the provision of the law, therefore implies that subjective interpretation of intent in conflict with the wording of the law is impossible. In varying degrees the individual fields of law are affected by different basic values. Administrative law is influenced by the demand for the rule of law and equality, constitutional law is influenced by "the principle of authority" (The Danish Constitution § 3) and "human rights", and the basic value of civil law is "private autonomy." The knowledge of the basic value in the individual fields enables the legal practitioner to choose the correct basis for legal argumentation. [3-4]

In order to protect common values, the EU has to avail itself of safeguarding competences under Union law, even in areas outside of

application of EU law *stricto sensu* (the *acquis*). Using the example of the rule of law, it can be demonstrated that value protection is a predominantly political task that calls for political solutions together with effective rule of law dialogues, and needs EU institutions to act as facilitators and guardians of the treaties by making use of the enforcement instruments under Art. 7 TEU and Art. 258 TFEU. In parallel, a culture of values could be fostered by an evidence-based monitoring within a new instrument of “CVM for all” (Cooperation and Verification Mechanism).

Common values are building legitimacy for the EU and justify the endowment and exercise of competences and transferred powers. The values mentioned in Art. 2 TEU are on one hand intertwined by their content, because a realisation of democracy and fundamental rights without applying the rule of law does not seem to be possible. On the other hand, values are intertwined institutionally, because they are shared amongst the Member States and the Union. The content of constitutional values is to be defined by a legal substantial cooperation amongst constitutional courts and courts exercising constitutional function^{Footnote15} within the European Union, may it be by preliminary references under Art. 267 TFEU for harmonized precedence jurisdiction through the CJEU, or by other, more informal references and influences of legal developments across Member States. Decisions of national courts are the basis for the ECtHR to state a so-called “European Consensus” in its case law, which the court uses to justify a case-driven development in the interpretation of the ECHR, whereas the CJEU avails itself of the method of comparative analysis when interpretatively developing its case law. The constitutional Europeanisation process is characterised by the cooperation of courts and a comparative establishment of the law in mutually “interlocking” legal orders. Albeit there is no full integration of the three orders (EU primary law, constitutional traditions common to the Member States and ECHR), it can be acknowledged that there is a singular constitutional connection established amongst them, namely by Art. 6(3) TEU.

Yet, despite the assertions of a case driven process of constitutionalisation, the value sphere of EU law is specific: while the CJEU might have opportunities to state on aspects related to values, one cannot expect the CJEU to conclusively determine the full content of “EU values” in its jurisprudence on value enforcement by way of Art. 7 TEU, because in the present constitutional architecture the CJEU does not have jurisdiction to

rule on the substance of values, but—in accordance with Art. 269 TFEU—would only rule on procedural aspects of enforcement. In this limited enforcement setting, the CJEU will not be able to assume its ultimate functions as EU constitutional court, but will have to cede the final determination of risks, systemic deficiencies and sanctions to the political institutions Council and European Council. This legal circumstance is a starting point for the argument that value enforcement is accomplished in the political sphere.

While the Art. 2 TEU values are common to the Member States, the EU draws from those common values for its own constitution. They build the core and foundational basis that is set for the EU as its “aim” (Art. 3 TEU). Thus the values have the potential and the authority to build the normative foundation for a constitutional narrative, as a premise to the Union legal system, an unchallenged ground on which a discussion of rule-making considering societal and political options can take place.

Chronologically, the founding value and primordial plot of the Community narrative is the common market. Some other values are not mentioned in Art. 2 sent. 1 TEU, that are, however, of significance for the EU, like peace and the well-being of the peoples of the EU, which Art. 3 refers to as the aim of the EU. More values appear in other provisions of primary law. The values stand next to each other without an a priori subordination or differentiation. Nevertheless, three areas of values appear to have an overarching significance without claiming that other values are necessarily and completely comprised in these three: the rule of law, democracy and fundamental rights.

The nature of values commands that they may be shared in their entirety. A gradual or differentiated opt-in-opt-out approach in accepting, supporting and realising values is not conceivable. The theory that it suffices to impose an enlargement conditionality upon a candidate country only during the phases of approximation towards the EU has visibly failed, as is shown in the cases of Poland and Hungary. For the future, this means that any up-coming conditionality, at least for countries that are candidates for accession to the EU, suffers a loss of credibility. A substantial and sustaining commitment to the basic values is needed, in which, as Bonelli remarked, “lies the difference between a ‘community of interests’ and a ‘union of values’”.

Where the process of constitutionalisation is perceived as the continued acknowledgement of legal structures that are fundamental in the

sense that they build the basic premises on which a legal system is posited, then it finds itself not in need of a finalité other than the mere requirement that it is oriented towards its core values. A value-based constitution is value- and purpose-oriented, rather than finalité-oriented. Admittedly, Art. 3 TEU does not provide an answer to the question of a final shape of the EU institutional or constitutional order. But it points to the aims of the EU that are defined as to “promote the values” of the EU. An effective promotion of values as a constitutional narrative requires knowledge about content and relationship of values amongst each other. [4]

To sum up, we can say that the European Union values are rooted into the vast majority of international treaties. International law is not built and defined solely by rule making, by formula or by inexorable command, but rather it is organized around, and derived from, inhering values.

REFERENCES:

1. Values in law: how they influence and shape rules and the application of law. Federal Court of Australia. URL: <https://www.fedcourt.gov.au/digital-law-library/judges-speeches/chief-justice-allsoop/allsoop-cj-20161020#:~:text=Law%20is%20not%20value%20free,and%20societal%20bonds%20of%20conduct>. (date of access: 15.06.2022).
2. Mader O. Enforcement of EU values as a political endeavour: constitutional pluralism and value homogeneity in times of persistent challenges to the rule of law - hague journal on the rule of law. SpringerLink. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s40803-018-00083-x> (date of access: 15.06.2022).
3. Aims and values. European Union. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_en (date of access: 15.06.2022).
4. Evald J. Law, method and values. Scandinavian Studies in Law – Stockholm Institute for Scandinavian Law. URL: <https://scandinavianlaw.se/pdf/40-2.pdf> (date of access: 15.06.2022).

ОСВІТА В УМОВАХ НЕКОНТРОЛЬОВАНИХ МУЛЬТИКРИЗ 2019-2022 ТА ПРІОРИТЕТИ ЇЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Лісун Я.В.

кандидат економічних наук, доцент

Державний торговельно-економічний університет

На даний момент можемо говорити, що система освіти в Україні та світі стикнулася з наймасштабнішим негативним впливом зовнішнього середовища – так званим мультикризовим станом 2019-2022 рр., обумовленим спочатку пандемією Covid-19, а потім військовою агресією на Україні. В цих умовах актуальності набуває реалізація стратегічних рішень, спрямованих на стабілізацію та подальший розвиток освіти та науки.

Україна приєдналась до проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 р. № 70/1 глобальних цілей сталого розвитку до 2030 р. з урахуванням адаптації та специфіки розвитку країни [1]. Серед 17 основних цілей сталого розвитку, таких як: подолання бідності; подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки; забезпечення здорового способу життя, освіта є одним із пріоритетних напрямків. Зазначається важливість «забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх» [1].

Іншими не менш важливими цілями сталого розвитку названо: забезпечення гендерної рівності та прав жінок; управління водними ресурсами та санітарія; доступні недорогі джерела енергії; сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості; створення стійкої інфраструктури, індустріалізація та інновації; скорочення нерівності; безпека, життєстійкість, екологічність міст; раціональні моделі споживання та виробництва; боротьба зі зміною клімату та раціональне використання морських ресурсів; відновлення екосистем суші; побудова миролюбного і відкритого суспільства; активізація глобального партнерства. Всі ці цілі задекларовані з метою забезпечення «збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України» [1] та інших країн.

Автор даної публікації перелічив всі вищезазначені цілі сталого розвитку, з метою підкреслення діаметрально протилежної ситуації в Україні, що склалась зараз у 2022 р.

Особливого значення набуває можливість підтримання стабільності освітнього процесу в умовах неконтрольованих мультикриз, таких як пандемія Covid-19 та військова агресія проти України 2022. Актуальним та стратегічно важливим є забезпечення збалансованої потреби у дотриманні безпеки студентів і персоналу та необхідність забезпечення ефективного навчального середовища.

Узагальнимо особливості побудови навчального процесу у 2020–2021 навчального року в світі в умовах пандемії Covid-19 [2]: в цілому в світі лише 40 % учнів К–12 змогли отримати офлайн навчання; до кінця 2021 р. понад 98 % студентів мали доступ до певної форми навчання (традиційне навчання 5 днів на тиждень; віртуальне навчання; гібридне навчання); зміна у розкладі; зміна штату педагогічних працівників; проблемне підключення до мережі Інтернет; втома від Zoom; типи несприятливої академічної поведінки учнів: повна відмова від навчання; часткова відмова від навчання; необхідність повторного проходження навчального курсу через низький рівень знань; низький рівень підготовки студентів; втрата ключових базових блоків академічних знань; втрата навичок поведінки і мислення у сфері освіти та подальшого працевлаштування;

Стратегічні антикризові рішення в сфері загально середньої та вищої освіти, обумовлені пандемією Covid-19 [2]:

1. *Створення безпечних умов для відкриття закладів освіти та поновлення аудиторного офлайн навчання* (привентивні заходи проти Covid-19);

2. *Повторне залучення студентів до ефективного навчального середовища.* Стратегіями повторного залучення студентів є можливість домашнього навчання; віртуального навчання; репетиторство; позашкільне навчання; літня школа В країнах світу рекомендується застосовувати широкий спектр тактик заходів, від інформаційно-роз'яснювальних кампаній і заохочення студентів до надання родинам додаткових послуг, таких наприклад як: транспорт, допомога по догляду за дітьми в родині.

3. *Підтримка студентів у відновленні незакінченого навчання та забезпечення ширших освітніх потреб.* Постає необхідність вирішення

проблеми з реінтеграцією в традиційне середовище навчання, подпання психічних проблем та зсприяння соціальної реінтеграції за допомогою мистецтва, кулінарії, спорту.

4. *Поновлення та переосмислення системи освіти на довгострокову перспективу.* Зусилля світової спільноти повинні бути спрямовані на забезпечення привабливої, високоякісної навчальної програми та інструктажів із наданням ефективної системи оцінювання та інформування:

Експерти Mc Kinsey & Company [3] зазначають, що нестабільність зросла після війни в Україні, але значно менше ніж під час спалаху Covid-19, водночас найбільшого негативного значення набуває ризик зростання геополітичної кризи. Зазначимо ряд основних трендів в Україні в умовах військового вторгнення 2022: гуманітарна криза, спричинена вторгненням в Україну; зниження рівня життя найбільш уразливих верств населення; актуалізація енергетичної політики, безпечний доступ до джерел енергії та диверсифікація джерел енергії; продовольча безпека; посилення дефіциту матеріалів, обладнання та товарів критичної інфраструктури; зміни у логістиці та ланцюгах постачання; зміни у глобальних технологічних стандартах; непередбачувані ефекти фінансової системи; зростання витрат на оборону; кібертехнології як одна з причин майбутніх конфліктів; економічні санкції проти країни агресора у війні на Україні [3].

Україні, як на загальнодержавному рівні, так і на рівні конкретних секторів економіки доводиться протидіяти зазначеним факторам геополітичної нестабільності. Через військову агресію, система освіти в Україні зазнала негативного впливу, зокрема:

- людські втрати серед викладацького складу і студентів;
- руйнування та пошкодження закладів освіти та відповідної інфраструктури. Станом на 13 червня 2022 р., 43 заклади вищої освіти пошкоджено в умовах постійних обстрілів і бомбардувань регіонів України російськими загарбниками, 5 із них зруйновано повністю. Найбільше постраждали університети: Харківської області (1 заклад зруйновано, 19 – пошкоджено); Донецької (6 – пошкоджено); Запорізької (4 – зруйновано); Чернігівської (3 – пошкоджено); Миколаївської (3 – пошкоджено) [4];

- переміщення студентів та співробітників ЗВО через повномасштабне вторгнення (станом на 26 травня 2022 р.

переміщено разом: 43 заклади вищої освіти, 56 тис. студентів, 6,9 тис. викладачів). Географія внутрішнього переміщення ЗВО за регіонами України : Запорізька обл. – 8 закладів; Донецька обл. – 19 закладів; Луганська обл. – 7 закладів; Херсонська обл. – 9 закладів;

– унеможливлення або порушення режиму освітнього процесу через об'єктивні фізичні та психологічні чинники;

Така ситуація обумовила реакцію світової спільноти у вигляді допомоги та певних санкцій проти країни-агресора[5]:

1) *Забезпечення доступу до освітнього процесу за ініціативи МОН України в т.ч. за підтримки світових лідерів ІТ ринку*: угода з Google щодо передачі девайсів для українських учителів; створення освітнього чат-боту EducationUaBot за підтримки Швейцарії у партнерстві з проєктом DECIDE; створення Всеукраїнського онлайн розкладу спільно з компанією Google Україна; надання EdX безоплатного доступу до онлайн-курсів і програм від провідних світових установ і компаній на платформі EdX Online Campus; розміщення у вільному доступі з використанням QR-коду електронних версій підручників для всіх класів.

2) *Адміністративні заходи проти країни агресора на рівні світової наукової спільноти та ринку наукомістких технологій*: припинення права представництва в Болонському процесі рф та білорусі; призупинення членства російських агентств із акредитації та забезпечення якості вищої освіти ENQA; комісія ЄС призупиняє будь-яку співпрацю з російськими організаціями в галузі досліджень, науки та інновацій в межах програми «Горизонт Європа»; освітні платформи Coursera та EdX припиняють співпрацю з рф; Європейська організація з ядерних досліджень CERN зупинила співпрацю з рф і російськими установами.

3) *Фінансова допомога та санкції міжнародних партнерів*: надання Україні першого траншу коштів на суму 88,6 млн дол. США в межах інвестиційного проєкту «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів»; Санкції Світового банку проти рф;

4) *Адміністративні заходи на державному рівні*: продовження реєстрації учасників ЗНО-2022; скасування ЗНО у 2022 р.; звільнення від проходження Державної підсумкової атестації учнів, які завершують здобуття початкової та базової загальної середньої освіти у 2021/2022 навчальному році; зміна процедури вступу до ЗВО

(введення НМТ, можливість проходження НМТ в різних країнах світу; необхідність подання мотиваційного листа при вступі до ЗВО);

5) Суспільна сфера та громадянська позиція: студенти стають донорами крові, вступають до ТрО та ЗСУ, здійснюють активну волонтерську діяльність; перетворення закладів освіти в штаби допомоги; учасники освітнього процесу та науковці передають кошти ЗСУ, пишуть листи та створюють відеозвернення до міжнародних ЗМІ; створення освітнього фронту; місце серед 10 лідерів 63 країн учасниць Всесвітньої гімназиadi-2022.

Отже, приходимо до висновку, що кризові явища мультисистемного характеру, такі як пандемія Covid-19 та військова агресія проти України 2022, завдають шкоди не лише країні, що опинилася в епіцентрі подій, а й усій світовій спільноті. У відповідь на це, активіуються нові партнерства в світі, створюються нові платформи та стратегічні рішення у різних секторах економіки та в сфері освіти для забезпечення її стабілізації та функціонування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» Указ президента України – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

2. Emma Dorn, Bryan Hancock, Jimmy Sarakatsannis, and Ellen Viruleg COVID-19 and education: The lingering effects of unfinished learning.– McKinsey&Company. – July 2021. – 15 p.

3. White, Kevin Buehler, Sven Smit, Ezra Greenberg, Mihir Mysore, Ritesh Jain, Martin Hirt, Arvind Govindarajan, and Eric Chewing War in Ukraine: Twelve disruptions changing the world. May 2022 – 16 p.

4. Сергій Шкарлет: 43 заклади вищої освіти пошкоджено в умовах постійних обстрілів і бомбардувань регіонів України російськими загарбниками. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-43-zakladi-vishoyi-osviti-poshkodzheno-v-umovah-postijnih-obstriliv-i-bombarduvan-regioniv-ukrayini-rosijskimi-zagarbnikami>

5. Хронологія подій в освіті та науці в умовах воєнного стану. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/hronologiya-podij-u-sferi-osviti-ta-nauki-v-umovah-voyennogo-stanu>

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Маланчук Т.В.

*кандидат юридичних наук,
Сумський державний університет*

Сформовані Європейським союзом цінності протягом багатьох років є привабливими для країн, що не входять у її політичний, економічний і культурний простір. Безперечно, привабливими вони є і для України. Але після початку війни Росії проти України європейські цінності набули для нашої країни іншого забарвлення. Все частіше постає питання щодо реальності втілення задекларованих політичних цінностей об'єднаної Європи. Цінності стають особливо актуальними в моменти криз і важливих викликів.

І. Кант визнавав «цінність» вищим принципом людської поведінки. У свою чергу, у філософії «цінність» розглядається і як поняття, що характеризує безумовні незаперечні основи людського буття, і як значення певних предметів, явищ, процесів для людини, соціальних груп, суспільства в цілому. [1, с. 423]

К. Менгер зазначав, що «цінність» - це значення для людини конкретних благ унаслідок того, що в задоволенні своїх потреб вона усвідомлює залежність цінності від наявності благ у її розпорядженні. Тобто цінність благ заснована на їх відношенні до потреб людини, а не на самій лише їх сутності. Зі зміною цього відношення має виникнути або зникнути цінність. [2] Науковець наводить такий приклад: для мешканців оазису, які мають у своєму розпорядженні джерело води, певна кількість води не має цінності на місці поблизу джерела. Проте якби джерело внаслідок землетрусу раптово почало давати настільки менше води, що її не вистачало б для задоволення потреб мешканців цього оазису, то навіть невелика кількість вологи стала б цінністю для них. Але ця цінність втратила б своє значення, якби джерело почало давати попередню кількість води [2]. Цей приклад, на нашу думку, досить яскраво ілюструє теперішню ситуацію у співвідношенні ЄС – Україна.

Багато науковців вважають ЄС в першу чергу політичною та економічною структурою, а тому проблема спільних європейських

цінностей відходила раніше на другий план. У політичних цінностях наявні соціально-політичні ідеали й цілі, принципи й норми політичного життя, політичні традиції й символи, зразки політичної поведінки [3, с. 719].

А чи існують спільні європейські цінності, які тією чи тією мірою поділяють громадяни всіх держав-учасниць ЄС і які формують європейську ідентичність?

Слід зазначити, що Україна не є однорідною щодо цінностей залежно від певних регіонів та подій, які відбувалися й відбуваються на певних територіях. Зокрема, за нашими спостереженнями, наприклад, мешканці Західної України, на відміну від мешканців Центру та Сходу, більше цінують традицію, досягнення, гедонізм і, водночас, для них менш важливі безпека й універсалізм.

Що ж до відмінностей за цінностями та ціннісними орієнтаціями між Україною та країнами ЄС, з огляду на останні події, стало очевидним, що вони є очевидними і досить значними як за ефективністю механізмів налагодження всіх сфер суспільної життєдіяльності, так і за цінностями та ціннісними орієнтаціями, які хоча певною мірою й збігаються на рівні архетипів, але на рівні суспільної практики значно різняться. Необхідно враховувати відмінності в ментальності та національних рисах, а також запитах сьогодення. Україна наразі перебуває на межі власного і залежного від інших країн розвитку. Тому зараз, як ніколи, на нашу думку, слід чітко розмежовувати цінності, які визначають насамперед духовні орієнтири життя індивідів і соціальних груп, націй, держав тощо та інтереси, які формуються в індивідів та груп людей в результаті усвідомлення потреб (передовсім - у матеріальних благах) та засобів їхньої реалізації. Наразі можемо досить чітко спостерігати конфлікт цінностей та інтересів в Європейському суспільстві. Війна прискорила поступ України на шляху до членства в ЄС. Але не слід забувати, що Європейський Союз - це об'єднання незалежних держав, які перш за все дбають про безпеку й інтереси власної землі.

Цілями ЄС у всьому світі, які викладені у статті 3 Лісабонського договору є:

- відстоювати та пропагувати свої цінності та інтереси;
- сприяти миру, безпеці та сталому розвитку Землі;

- сприяти солідарності та взаємній повазі між народами, вільній і справедливій торгівлі, викоріненню бідності та захисту прав людини;

- суворо дотримуватися норм міжнародного права

Європейські цінності розглядаються як даність, приймаються як належне, притаманні європейській ідентичності. Незмінними є шість базових цінностей Європейського Союзу – це людська гідність, свобода, демократія, рівність, верховенство права, права людини. У свою чергу Стаття 3 Конституції України проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Отже, можна сказати, що демократичні цінності у центрі яких є людина, а не держава є головними цінностями у сучасній Європі. Ці цінності в основному сформульовані за допомогою юридичної термінології. Проте вони також асоціюються з етнокультурним підходом до ідентичності та громадянства. Ці цінності є єдиними для Європи й окреслюють межі «європейськості», а отже, створюють ідентичність.

Результати соціологічного дослідження, здійсненого Інститутом Горшеніна у співпраці з Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні та Білорусі продемонстрували, що найбільшою цінністю із запропонованого переліку для респондентів є “мир” (56,6%), “цінність людського життя” (42,7%) та “права людини” (33,3%). Найменші показники здобули цінності “повага до інших культур” (5,4%) та “толерантність” (9%). Дещо по-іншому виглядає сприйняття респондентами системи цінностей європейців. Вони вважають, що першочерговими цінностями жителів європейських країн є “демократія” (34,7%), “верховенство права” (28,9%) та “права людини” (28,1%). Найменш важливою, на їхню думку, для європейців є “солідарність, підтримка ближнього” (8,1%) [4]. Вважаємо, що відмінності показують не те, наскільки ми віддалені один від одного, а наскільки багато ми можемо навчитися один у одного, щоб пропагувати загальні цінності. Важливо заохочувати почуття європейської ідентичності на основі спільних цінностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кириленко Г. Г., Шевцов Е.В. Краткий философский словарь. Москва: Филологическое общество «Слово»: ООО «Издательство АСТ», 2002. 480 с.

2. Менгер К. Учение о ценности. О сущности и источнике происхождения ценности благ. URL: <https://www.econ.msu.ru/cmt2/lib/c/750/file/4-Karl-Menger.doc> (дата звернення: 16. 06. 2022)

3. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. 2-ге вид. доп. і прероб. Київ : Генеза, 2004. 736 с.

4. Всеукраїнське соціологічне дослідження «Українське суспільство та європейські цінності». URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/13570.pdf> (дата звернення: 16. 06. 2022)

ЦІНІСНО-ОРІЄНТОВАНІ МОДЕЛІ ПОСИЛЕННЯ СУЧАСНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мандич О.В.

*доктор економічних наук, професор
Державний біотехнологічний університет*

Формування компетентнісного підходу при підготовці здобувачів вищої освіти вже не створює інноваційну складову в освіті через повноцінне його залучення до освітніх програм та до існуючих методик навчання, загалом, але динамічний розвиток сфери освіти вимагає постійного пошуку окремих інноваційних механізмів побудови освітньої системи. Необхідно відзначити, що першочерговим завданням залучення компетентностей передбачалось створення інтегрованих можливостей для майбутніх фахівців при отриманні двох базових напрямлень: загальної складової та спеціалізованої (відповідно до майбутньої професії). Розуміння ресурсного забезпечення даної методології окреслює важливість створення повного набору відповідних інструментів (в даному випадку – навчальних курсів, дисциплін). Крім того, залучення більш

широкого інструментарію до формування визначених компетентностей за допомогою дисциплінарного підходу нівелюватиме особливості перспектив професійної активності та надаватиме можливості створення інноваційної моделі розвитку на засадах інтеграції вже існуючих, апробованих базових освітніх методологій. Останнє актуалізує важливість пошуку інноваційних інтегрованих освітніх моделей для забезпечення конкурентоспроможного розвитку майбутніх фахівців, як основного ресурсу – людського капіталу – підвищення рівня конкурентоспроможності країни, загалом.

Дослідження проблем та перспектив при переході освітньої траєкторії до залучення компетентнісного підходу дозволило зробити окремі висновки.

По-перше, складність переформатування освітніх програм мала не лише часові проблеми, а й наявні неточності з точки зору професійної складової. При реалізації переходу появу таких проблем, зокрема, як необхідність чіткого визначення компетентнісного підходу для існуючих працівників компаній, чіткого формування переліку та профілю посад, чіткої побудови моделей компетенцій в компаніях, чіткої взаємодії в ланцюзі «освіта – виробництво» тощо, посилила розрив між всіма учасниками [1]. Слід розуміти, що сьогодні кожна компанія, яка спирається на успішний світовий досвід в сфері менеджменту, своїм стратегічним чинником розвитку вважає забезпечення створення нових знань та вмій, розширення навичок та здібностей, а також постійну передачу всіх «оновлених» компетентностей всередині компанії (внутрішні системи підвищення кваліфікації, тренінги, вебінари та ін.). Таким чином, лише посилюється існуючий розрив між освітніми програмами здобувачів вищої освіти та реаліями професійної активності фахівців.

По-друге, слід актуалізувати наявні окремі проблеми існуючого методичного (ресурсного) забезпечення в контексті їх розуміння в якості інструменту конкурентоспроможного розвитку. При проведенні освітньої реформи у вищій освіті головна увага приділялась створенню нових освітніх програм, але більшою мірою з використанням методичного забезпечення попередніх. На нашу думку, формування компетентнісного підходу має відбуватись всередині самої нової програми, через призму використання новітніх світових освітніх технологій, при чому з розумінням їх динамічного

розвитку та постійних змін й запровадження новацій. Зокрема, дуже складним є розуміння надання сучасних вмій та знань для майбутнього фахівця компанії з європейським вектором розвитку без використання теоретичних й практичних європейських платформ. Таким чином, в площині підвищення результативності ключових компетенцій в освіті особливої уваги набувають питання забезпечення розвитку саме ресурсної бази освітньої складової євроінтеграції, що перетворюватиме слабкі сторони у сильні. Тобто розширення методичного забезпечення освітніх компонент через залучення тематичних планів для одночасного вивчення вітчизняного та закордонного досвіду, поширення актуальності залучення компонентів неформальної освіти, залучення інструментарію прикладних програм та застосунків тощо.

По-третє, постійні зміни в освітній сфері та існуючі умови невизначеності через низку форс-мажорів (глобальна світова пандемія, військові дії тощо) вимагають постійного пошуку ефективних освітніх каналів комунікації та інформаційного забезпечення, результативних методик навчання, нових освітніх моделей, загалом. Зокрема, існуючі методичні підходи в освіті з використанням сучасних дистанційних інструментів (тренінгів, ділових ігор, групового обговорення, інсценування ситуацій, ситуаційного аналізу, управлінських ігор, розв'язання проблем та моделювання та ін.) надають можливості отримання необхідних компетентностей з використанням систем інформатизації та дистанційних технологій, як одного із засобів сучасної освітньої комунікації [2, 3].

Таким чином, забезпечення інноваційного розвитку компетентнісного підходу в освіті має залучати повною мірою існуючий освітній ресурс, але його використання на практиці має бути окреслено різними моделями для можливості швидкого реагування на загрози та ризики, викликані чинниками, як внутрішнього, так і зовнішнього освітнього середовища.

Окреслені проблеми мають повною мірою бути посилені залученням ціннісно-орієнтованих моделей в освітній діяльності [4, 5]. За даних моделей готовність до постійного саморозвитку та самоосвіти, здатності забезпечення рефлексії, можливості залучення повного спектру професійних компетенцій мають формуватися, в першу чергу, через призму поетапності залучення освітніх методик та

опрацюванні ціннісних принципів реалізації в частині адекватності та комплексності процедур в освітньому середовищі до умов невизначеності та постійних змін, оптимізації освітнього процесу та забезпеченні можливостей індивідуального вибору в освіті [6, 7]. Створення професійного профілю майбутнього фахівця з особливим стилем професійної активності формуватиме пріоритети розширення освітніх програм та максимального долучення до існуючих методичних підходів ціннісної орієнтації. Отже, формування ціннісно-орієнтованих освітніх моделей за напрямами векторів європейського розвитку та євроінтеграції має враховувати ряд окреслених чинників, інтегрована модель поєднання яких даватиме змогу максимально нівелювати існуючі негативні моменти та створювати нові моделі в освітньому процесі для формування конкурентоспроможних майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Прохоровська С. Компетентнісний підхід в управлінні персоналом. Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України, 2019. Вип. 23. С. 86-90.
2. Даниленко О. А., Даниленко Е. А. Переваги та недоліки окремих інноваційних методів навчання при формуванні професійних компетенцій у майбутніх фахівців. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства», ЧДТУ. 2018. С. 379-381.
3. Нестуля С. І. Тренінги та ділові ігри як ефективні форми формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту. Якість вищої освіти: компетентнісний підхід у підготовці сучасного фахівця : матеріали XLIII Міжнародної науково-методичної конференції. Полтава : ПУЕТ, 2019. С. 82-84.
4. Горенко Л. І. Теоретико-методичні аспекти формування ціннісних компетентностей майбутнього фахівця в процесі професійної підготовки. Сучасні питання економіки і права, 2019. Вип. 1. С. 83-95.
5. Березюк Т. Психолого-педагогічний аспект формування професійної компетентності майбутніх менеджерів засобами мережевих технологій. Психологія: реальність і перспективи. Збірник

наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету, 2020. Вип. 15. С. 5-10.

6. Костюк Т. О. Механізми управління сучасною вищою освітою: перегляд доктринальних засад. Публічне управління та митне адміністрування. 2019. № 2 (21). С. 55–60.

7. Ісакова О. І., Тараненко Г. Г., Єременко Л. В., Шлеїна Л. І. Проблеми розвитку вищої освіти в ЗВО: соціально-філософський аспект. Проблеми та перспективи освіти у XXI столітті. ТДАТУ, 2020. С. 66-78.

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ, ПРОБЛЕМ ТА ПЕРСПЕКТИВ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

Мельниченко С. Г.

*здобувачка ступеня доктора філософії першого року навчання
асистентка кафедри водних біоресурсів та аквакультури
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

Однією з цілей сталого розвитку в Україні є впровадження якісної освіти, яка б відповідала європейському освітньому просторові. Слід зауважити, що якісна освіта є одночасно як метою, так і засобом для подальшого досягнення всіх цілей сталого розвитку. Саме якісна освіта є головною передумовою сталого розвитку нашої держави, а тому має спонукати вітчизняні заклади освіти впроваджувати цілі сталого розвитку в науковий та освітній процес [5].

У процесі дослідження, було узагальнено головні завдання, які поставлені перед створенням якісної системи освіти. Вони представлені на рисунку 1.

Рис. 1. Головні завдання цілі сталого розвитку № 4 «Якісна освіта»
Складено автором за [6]

Так, якщо більш детально розглянути означену ціль сталого розвитку, то можна виокремити більш детально її основні завдання [1 – 4]:

- забезпечення рівності в отриманні освіти для кожного громадянина нашої держави, незалежно від його прибутків та соціального статусу;
- створення матеріального та правового підґрунтя для забезпечення «сталого» та якісного аспектів усіх рівнів освіти в державі;
- забезпечення високого освітнього та практичного рівня підготовки майбутніх фахівців, особливо керівних ланок;
- створення системи якісної практичної підготовки молоді, починаючи зі шкільного віку.

Слід зазначити, що відповідно до Стратегії сталого розвитку, становлення якісної освіти в Україні ґрунтується на таких головних «пріоритетах», як [3]:

- забезпечення екологізації суспільства в Україні;
- забезпечення інтеграції в освітнє середовище прикладних дисциплін, які можуть у майбутньому забезпечити стабільний

розвиток країни та її регіонів на європейській та світовій соціально-економічних аренах;

- популяризація в освітньому середовищі гуманістичного підходу, що в подальшому забезпечить виховання у громадян України загальнолюдських цінностей.

Згідно статистичних даних Державної служби статистики України, на території держави освітня галузь характеризується такими показниками, як: високий рівень грамотності дорослого населення; дуже високий рівень охоплення шкільною освітою; відсутність соціальної та гендерної нерівності за всіма освітніми рівнями [6].

До основних підходів та принципів, яких треба дотримуватись задля становлення якісної освіти в Україні, належать [4-6]:

- на методичному, навчальному та законодавчому рівні поняття «освіти для сталого розвитку» повинне бути внесене у всі необхідні документи;

- освіту треба розвивати та удосконалювати в межах інтересів сталого розвитку держави як окрему галузь знань на всіх освітніх та освітньо-наукових рівнях;

- задля забезпечення якісного навчання необхідно дотримуватись принципу поєднання та взаємозв'язку соціально-гуманітарної та природничої ланки освітнього процесу;

- забезпечити поширення принципу єдності серед усіх учасників освітнього процесу в Україні;

- популяризувати на території України програму ООН «Освіта для всіх»;

- використовувати варіативний та диференційований підходи під час навчання та викладання на всіх освітніх ланках;

- впроваджувати нові методи, принципи та методики у навчанні, які пов'язані перш за все зі сталим розвитком.

До головних «освітніх» проблем, які потребують негайного вирішення належать [6]:

- низька якість освітніх послуг у переважній більшості освітніх установ;

- «застарілість» та деформація інфраструктури закладі освіти;

- високий рівень комерціалізації освіти;

- на етапі довготривалого становлення перебуває освітній напрям «освіта впродовж життя».

Підбиваючи підсумки, слід сказати, що задля досягнення мети сталого розвитку в освітньому середовищі, необхідно:

1. підвищення наочності в освіті за допомогою використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
2. забезпечення високопродуктивного інформаційного;
3. зайнятись удосконаленням старих та публікацією нових методичних та навчальних матеріалів для наукових працівників, педагогів, студентів та учнів на всіх освітніх та наукових рівнях;
4. як у формальній, так і в неформальній освіті вжити заходів задля забезпечення однорідності змісту навчальних та методичних матеріалів;
5. зайнятись розробкою інноваційних стратегій задля забезпечення модернізації в освіті та науці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буяшенко В. Сталий розвиток і сучасна парадигма освіти. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2017. № 2. С. 71-74.
2. Данилишин Б., Куценко В. Соціальна безпека-підґрунтя сталого розвитку. *Вісник національної академії наук України*. 2010. № 1. С. 20-28.
3. Коренева І. М. Освіта для сталого розвитку: реалії України. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2018. № 1. С. 17-25.
4. Пустовіт Н. А. Освіта для сталого розвитку-важливий напрям підвищення екологічної компетентності вчителя. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. № 28. С. 19-22.
5. Рідей Н. М. Управління педагогічною інноватикою: освіта для сталого розвитку. *Актуальні проблеми державного управління*. 2010. № 2. С. 137-145.
6. Якісна освіта. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.06.2022).

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО- РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

Носирев О. О.

*кандидат географічних наук, доцент
Національний технічний університет «Харківський
політехнічний інститут»*

Як свідчить аналіз сучасних реалій, розвиток різних галузей господарства значною мірою залежить від конкурентоспроможності та кваліфікованості фахівців, їхньої здатності успішно вирішувати професійні завдання, швидко реагувати на зміни, самостійно та відповідально приймати рішення тощо. Особлива значущість цього процесу спостерігається під час професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи, оскільки саме цей напрям економіки належить до сфери обслуговування та передбачає необхідність постійної відповідності сучасним стандартам.

Реалії сьогодення зумовлюють необхідність розширення форм здобуття молоддю вищої освіти. У зв'язку з цим, поруч із денною та заочною формами навчання все частіше у вищих навчальних закладах України застосовується і дистанційне. Специфіка цієї форми навчання особливо імponує майбутнім фахівцям туристичної та готельно-ресторанної сфери, адже забезпечує можливість навчатися тоді, коли зручно студенту, у тому темпі, що він сам обирає (в межах установлених термінів проведення), в тому місці, де він перебуває. Прагнення вдосконалити систему професійної підготовки майбутніх фахівців галузі туризму та готельно-ресторанної справи на основі оновлення змісту освіти, модернізації навчальних технологій має сприяти створенню умов для упровадження дистанційної форми навчання у вищих навчальних закладах України [1].

Технології дистанційного навчання розширюють асинхронні форми організації діяльності суб'єктів освітнього процесу, оскільки передбачають збільшення частки самостійної роботи. Здебільшого такі форми навчання поширюються на студентів, які навчаються заочно, та студентів, які навчаються за індивідуальним графіком.

При цьому головною проблемою сучасної освіти в Україні є відірваність теоретичних знань, одержуваних студентами у закладах

вищої освіти, від виробничої реальності, з якою стикаються випускники після отримання диплома. Наявність даної проблеми підтверджується й незадоволеністю ринку праці якістю освіти. Роботодавці змушені перенавчати молодих фахівців, витрачаючи на це час та значні кошти [2]. Впровадження нових сучасних технологій, комп'ютеризація підприємств туристичної та готельно-ресторанної сфери, зростання конкуренції в індустрії туризму та гостинності, викликають посилення вимог до якості професійної підготовки фахівців. Комплекс критеріїв, якими оперує роботодавець туристичної та готельно-ресторанної індустрії, варіюється за структурою та пріоритетами, і помітно відрізняється від критеріїв, що є важливими для студентів, але саме спираючись на цей комплекс, роботодавець має можливість впливати на освітню діяльність.

Дослідниця О. Є. Кашинська [2] відзначає «нагальну необхідність проведення вітчизняними науковцями розвідок у напрямку реалізації дуальної ідеології в підготовці фахівців для туристичної та готельно-ресторанної галузей, розробки оптимальної моделі дуального навчання, виявлення проблем та шляхів їх вирішення під час впровадження дуальної форми здобуття вищої та фахової передвищої туристичної освіти, розробки термінології та чіткої схеми взаємодії роботодавця та закладу освіти, вивчення та впровадження практичних аспектів реалізації дуальних форм освіти, тощо» [2].

М. С. Бабешко зауважує, що «раніше працівниками готельних підприємств були комунікабельні випускники гуманітарних спеціальностей зі знанням англійської мови. Але час не стоїть на місці, так само як і вимоги на посаду готельного сервісу сильно змінилися. Основною проблемою вnz, які формують готовність фахівців готельно ресторанної справи до надання послуг гостинності є програма навчання в вищих навчальних закладах, яка не відповідає потребам сучасної туристичної галузі. Наразі великі готельні мережі створюють в якості своїх підрозділів школи навчання готельному бізнесу. Існують сотні різних заочних програм, які дозволяють освоїти навички тієї чи іншої професії в готельному бізнесі» [3].

У сучасних обмежувально- карантинних реаліях ведення готельно-ресторанного бізнесу заклади означеної сфери економіки перебувають у жорстких конкурентних умовах, створюють інноваційні продукти, надають унікальні послуги, використовуючи творчий потенціал співробітників. Науковці підтверджують

зростання в процесі підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи ролі поруч із твердими (спеціальними, професійно спрямованими) м'яких навичок (важливих для працевлаштування), серед яких визначають: тайм-менеджмент (управління часом), колаборацію (взаємодію в команді), креативність, адаптивність і гнучкість, самоорганізацію, ініціативність, підприємливість, критичне мислення, оцінювання й аналіз інформації, відповідальність тощо [4].

О. Є. Кашинська [5] в аналітичному дослідженні питання підготовки фахівців для туризму та готельно-ресторанної справи зазначає, що «значну увагу науковців приділено проблемі формування компетентностей фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи (міжкультурних, професійних, комунікативної, інформаційно-комунікативної, крос-культурної, геоекологічної, англомовної, економічної, мовленевої, правової), а також формуванню їх готовності до певних видів діяльності (проектної, етнографічної, рекреаційної, підприємницької, управлінської, анімаційної, екскурсійної, до реалізації інвестиційних проектів, міжкультурного діалогу, організації послуг індустрії гостинності, професійної самореалізації). Це пояснюється багатогранністю професійної діяльності фахівців у сфері туризму та готельно-ресторанної справи та значною кількістю задач, які вони виконують під час роботи, а також швидким розвитком як галузі, так і сучасних технологій» [5]. Відносно того, «що стосується проблем професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи, то більшість науковців наголошують на низькому рівні або відсутності практичних навичок, які можуть дати практики, навчальні стажування та тренінги» [5].

У роботі [6] І. Л. Якимчук та Л. В. Ништ зазначають, що «важливою ланкою є готовність до професійної діяльності у майбутніх фахівців, формування особистісного сенсу та позитивної мотивації до професійно-особистісного саморозвитку. Потрібно звернути увагу на те, щоб подавати матеріал у більш зручній та цікавій формі». На їхню думку, це повинно відбуватися шляхом збільшення практики, майстер класів, спілкування з відомими людьми, які є лідерами в сферах туризму та готельно-ресторанної справи. «Сприяння взаємодії майбутніх фахівців один з одним, вирішення складних проблем та надання можливостей майбутнім фахівцям придумати новітні

способи розвитку індустрії туризму та готельно-ресторанного бізнесу, надання змоги спробувати себе у різних ролях та професіях тієї чи іншої сфери – все це допоможе зацікавити, розігріти інтерес майбутніх фахівців до їх професій та допоможе сприяти, щоб юний студент не втратив зацікавленість до своєї професії, а навпаки» – зазначають дослідники [6].

Для майбутніх фахівців сфери туризму та гостинності важливими є не тільки знання, уміння та навички, а й розвинуті професійно-важливі та особистісні якості, що сприятимуть успішності розвитку особистості та формуватимуть лідерські якості. Таке поєднання зумовлюється особистісним, індивідуальним характером, сприяє активізації майбутніх фахівців у цій сфері, а також має безпосередній виховний вплив на формування професійних компетентностей та подальшої успішної практичної діяльності. Показниками для визначення сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців туризму та готельно-ресторанної сфери за професійним критерієм є здатність до професійної самореалізації, уміння ставити мету й завдання професійного самовдосконалення, планувати кроки щодо їх досягнення; наполегливість та дисциплінованість під час виконання навчальних завдань та досягнення цілей самовдосконалення; здатність розвивати на основі професійно орієнтованої фахової підготовки прикладні знання, уміння й навички, спеціальні і психофізичні якості, необхідні для успішної професійної діяльності; сформованість професійних вмінь, що свідчить про готовність до професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маковецька Н. В., Конох О. Є. Дидактичні аспекти дистанційного навчання майбутніх фахівців туристичної та готельно-ресторанної сфери. *Young Scientist*. 2019. № 4.1 (68.1). С. 123-127. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/4.1/29.pdf>
2. Кашинська О. Є. Формування soft skill competencies майбутніх фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи за допомогою сучасних інструментів віртуального навчання. *Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України»*. Дніпро: Середняк Т. К., 2021. С. 217-225.

3. Бабешко М. С. Інтенсифікація навчання майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи. *Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Запоріжжя: Запорізький національний технічний університет. «Просвіта». 2017. Т. 1. С. 24-25.

4. Бурак В. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи в сучасних економічних умовах. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. 2021. Вип 35, том 1. С. 276-282. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/35_2021/part_1/35-1_2021.pdf#page=276

5. Кашинська О. Є. Аналіз досліджень з проблем підготовки фахівців для туризму та готельно-ресторанної справи (2014–2019 рр.). *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки*. 2020. №2 (333) лютий. Ч.1 С.113-122.

6. Якимчук І. Л., Ништ Л. В. Професійна компетентність – як рівень професіоналізму особистості фахівця для сфери туризму й готельно-ресторанної справи. *Туристичний та готельно-ресторанний бізнес : сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : матеріали I міжнародної науково-практичної конференції (м. Старобільськ, 16-17 листопада 2021 року)*. Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». 2021. С. 375-377.

КОРЕЛЯЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ І ТРАДИЦІЙНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В ІСТОРИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Паламарчук О. І.

Вчитель вищої категорії

Опорний заклад загальної середньої освіти «Монастирищенська спеціалізована школа I-III ступенів № 5

Цінності як значущі особистісні орієнтири, що визначають життєвий шлях та переконання і окремої людини, і цілої етнокультурної спільноти, виступають моральним критерієм у сучасному світовому співтоваристві.

Актуальність досліджень аксіологічного дискурсу українського суспільства у період воєнного стану зумовлена необхідністю з'ясувати сутність прагнення українців до входження України у Європейський союз, а, отже, до інтегрування в європейський простір. Поступ української держави має бути пов'язаний із європейськими цінностями, але не за рахунок втрати національної ідентичності [2]. Отже, необхідно визначити кореляцію характерних рис українських національних цінностей із системою європейських цінностей.

Окреслюючи ціннісні засади, на яких побудовано Європейський Союз, слід зазначити, що в Європі ніколи не існувало домінуючої культури, єдиної церковної традиції, однорідного мовленнєвого простору. Проте, такі феномени як давньогрецька філософія, римське право, християнство, антропоцентризм, оспіваний епохою Ренесансу, утворюють певну духовну єдність та спільні поведінкові патерни європейців, незважаючи на існуючі між окремими європейськими країнами відмінності. Концептуальну основу сучасного Європейського Союзу можна простежити від принципів Першої і Другої Французьких республік («Свобода, Рівність, Братерство») та ідеологічних течій Реформації. Людиноцентричні демократичні цінності, на яких консолідується європейське суспільство, визначено в Хартії фундаментальних прав Європейського Союзу, що була прийнята 7 грудня 2000 року в місті Ніцці (Франція). Серед них фундаментальними є наступні: кожна людина має від народження право на життя; недоторканність особистості; право на власність, свободу розпоряджатися нею; право на свої переконання, тобто свободу совісті [5].

Метагеографічне поняття «Європа» в інтелектуальному прошарку української еліти з'явилося у 1630-х рр., коли під впливом вчених Києво-Могилянської академії відбувся перелом у сприйнятті європейського простору та усвідомлення спрямування України до Європи. Між тим активна зовнішньополітична й міжкультурна взаємодія між Європою та Київською Руссю існувала вже у період раннього середньовіччя: представники великокнязівських родів відігравали активну роль у політичній, торгово-економічній, релігійній, культурно-освітній, династичній сферах життя країн Скандинавії, Польщі, Угорщини, Німеччини, Франції, Візантії [7].

У часи існування Галицько-Волинської держави європейські цінності в українському середовищі знайшли свої втілення у

встановленні громадянських та особистісних прав українців завдяки Литовським статутам, магдебурзькому праву, цеховій організації роботи ремісників у містах.

У часи Козаччини і Гетьманщини українська система цінностей формувалася під значним впливом європейського гуманізму, Ренесансу, Реформації, Бароко і Просвітництва. Одним із головних факторів сприйняття українцями ідейних та художніх трендів європейської культури стало виникнення в Україні закладів освіти більш високого рівня, ніж попередні та їхня переорієнтація на загальноєвропейські освітні взірці, зокрема, запровадження в навчальну практику «семи вільних мистецтв» [4]. Гуманістична антропоцентрична філософія Г. Сковороди, видатних мислителів Києво-Могилянської академії сформуvala нову концепцію людини, в якій втілювалася гідність особистості, віра в її безмежні можливості, відстоювалося її право на всебічний гармонійний розвиток духовних і тілесних потреб [6].

Аналіз історичних джерел доводить, що в основу ціннісних орієнтирів українського державотворення і політичних формувань українського козацтва та шляхти ще з XVI—XVII ст. покладено наступні принципи:

- люди від народження мають право на свободу, а суспільно-державний устрій має забезпечувати верховенство права;
- керівник держави має обиратись завдяки свободі волевиявлення народу, а влада керівника не може бути абсолютною чи з ознаками тиранії;
- союзні угоди між Україною та іншими державними утвореннями можуть укладатись лише на добровільних і договірних засадах;
- категорії і концепти «вольності», «свободи» і «закону» є традиційно базовими поняттями у системі цінностей українців [1].

З метою встановити, чи настільки ж близькими є європейські цінності для сучасних українців, Інститутом Горшеніна у співпраці з Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта було проведено Всеукраїнське соціологічне дослідження «Українське суспільство та європейські цінності». Було виявлено, що більшість опитаних українських громадян визнали європейський світогляд і цінності як гідний ідеал для наслідування, як необхідну умову нормального функціонування суспільства [3].

На період опитування найважливішою цінністю для українців було визнано мир та право бути у фізичній безпеці, що зважаючи на військову ситуацію в країні, є особливо актуальним. Понад 50% учасників опитування відмітили, що не існує європейських цінностей, які вони повністю відкидають. Ціннісними орієнтирами для українців досить часто домінують здоров'я, успіх, достаток, щаслива сім'я, відсутність стресів, інтелектуальний і особистісний розвиток. На другій позиції встановлено цінності патерналістського спрямування: якісні та безкоштовні освіта і медицина, гідні пенсії, соціальні виплати, забезпеченість робочими місцями, ціни, що відповідають отримуваним доходам, стабільність. На третьому місці для українців ідуть такі європейські цінності, як верховенство права, свобода слова, демократія, прагнення надати рівні можливості усім громадянам, чесність/прозорість, тощо [3].

Отже, ключові цінності сучасного Європейського Союзу та традиційні українські цінності ще з періоду Нового часу є «типологічно і концептуально близькими», адже «Україна історично формувалась як держава європейського кола культури, як частина європейського цивілізаційного світу» [1, с. 20].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бульвінський А.Г. Спорідненість ціннісних основ української державної ідеї XVI-XVII ст. та засадничих цінностей ЄС // Сучасні європейські культурно-історичні цінності в контексті викликів глобалізації: монографія / ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». – К. : Фенікс, 2014. – С.104—119.

2. Ващенко Г. Виховний ідеал. Твори: У 6 т. Полтава : Полтав. вісн., 1994. т. 1. 190 с.

3. Всеукраїнське соціологічне дослідження «Українське суспільство та європейські цінності» було проведено Інститутом Горшеніна у співпраці з Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні та Білорусі <http://fes.kiev.ua>

4. Захожай З. Українська культура в контексті європейських цінностей / З. Захожай // Українознавчий альманах. – 2012. – Вип. 8. – С. 94-98.

5. Мадрига Т. Б. Європейські цінності та ціннісні орієнтації українського суспільства: проблеми співвідношення / Т. Б. Мадрига // Прикарпатський вісник НТШ. Думка. – 2015. – № 3. – С. 96-103.

6. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Гончарук Т. В., Гнасевич Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М., Томахів В. Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 255 с.

7. Скриль С. А. Вплив європейських цінностей на трансформаційні процеси в сучасній Україні / С. А. Скриль // Політичне життя. – 2016. – № 1-2. – С. 67-71.

ПРАВОВИЙ КВІЗ ЯК ІНТЕРАКТИВНА МЕТОДИКА ПРИ ВИВЧЕННІ ЗАГАЛЬНОПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

Панкратова В.О.

*кандидат юридичних наук, доцент
Сумський державний університет*

Багатовекторність сучасного юриста передбачає використання безлічі навичок, які виходять далеко за рамки класичної юриспруденції. Навіть в мінімальному пакеті «skills» обов'язково знайдеться місце комунікабельності, вмінню працювати в команді, швидко реагувати на зміни, готовності та здатності вчитися новому, розвивати необхідні soft skills.

При викладанні дисциплін на першому курсі, можуть виникати труднощі. Зокрема це пов'язано з адаптацією студентів до університетської моделі навчання, потребою засвоїти об'ємний матеріал та відсутністю взаємозв'язків в колективі, що зумовлено тим, що студенти ще мало знайомі.

Виходячи з вище перерахованого, при викладанні загальноправових дисциплін доцільно використовувати інтерактивні методики, зокрема – правовий квіз, який є не тільки навчальним тренажером для отримання та закріплення навчального матеріалу, а й дозволяє розвинути навички роботи в команді, де на перше місце виходить співробітництво і взаємодія. Також при використанні правового квізу встановлюється діалоговий режим під час якого викладач втрачає центральну роль і стає організатором навчального процесу, сприяє взаємодії групи для досягнення навчальних цілей.

Квіз (від англ. Quiz) - це слово означає змагання, в ході якого один або кілька учасників відповідають на поставлені їм запитання.

Квіз відноситься до ігрових технологій навчання та навчання у співпраці. Вища школа України має багаторічний досвід використання ігрових методик навчання. Ігри почали активно впроваджувати в навчальний процес наприкінці ХХ ст. Такі методи найбільше активізують процес навчання.

Технологія навчання у співпраці (cooperative learning, collaborative learning) будується на спільному обговоренні проблеми, прийнятті рішень та є одним з варіантів особистісно-орієнтованого підходу в навчанні іноземних мов. Ключовий принцип навчання у співпраці – створення на практичних заняттях з іноземної мови сприятливих умов з метою активізації спільної діяльності в процесі навчання в різноманітних тренувальних ситуаціях.

Використовувати правовий квіз можна як для узагальнення матеріалу з дисципліни так і з пройденої теми, розділу, курсу. Цінність квізу полягає в тому, що, будучи за своєю суттю відпочинком, він виконує навчальну функцію, стимулює командну роботу та навички швидкого прийняття рішення. Основою квізу є питання різного формату: від простого текстового подання інформації до відеоряду. Гра може бути командною або індивідуальною, на кожному етапі квізу повинен проводитися підрахунок балів. Правовий квіз може проводитись як в аудиторії так і онлайн.

Даний метод може стати одним із засобів вирішення наступних проблем. Підвищення пізнавальної активності студентів. Загальноправові дисципліни містять численні терміни, які важко вивчити, але це необхідно для формування теоретичного підґрунтя майбутнього юриста. Квіз допомагає у ігровій формі запам'ятати терміни, правильно їх застосовувати. І важкий об'ємний теоретичний матеріал трансформується в цікаву гру.

Вироблення важливих навичок, зокрема командної роботи. Оскільки студенти працюють в команді, кожен з них зацікавлений як в своєму результаті так і в загальному результаті своєї команди. Також окремі завдання побудовані таким чином, що потрібно правильно розподілити обов'язки по їх виконанню для найшвидшого їх вирішення.

Посилення інтересу до навчальної дисципліни та її засвоєння. При використанні даної методики практично відсутні студенти, які не залучені до навчання. Адже різноплановість завдань дозволяє кожному проявитись: хтось краще знає теорію, комусь легше

працювати з нормативно-правовими актами, інші – можуть розподілити роботу в групі та зробити висновки.

Квіз змінює організацію спільної діяльності викладача і студентів. Студент займає активну позицію в освітній діяльності та у співпраці з викладачем та іншими студентами набуває необхідніше знання.

Отже, квіз є гарним стимулятором зацікавленості студента як навчальним матеріалом так і дисципліною зокрема. Використання квізу можливе на будь-якому курсі, головне врахувати, що питання повинні бути різноплановими та мати різний ступінь складності. Доцільно використовувати дану технологію при проведенні профорієнтаційної роботи з учнями 9-11 класів. У формі гри учні знайомляться із світом юриспруденції, у них з'являється інтерес до різних юридичних професій, формується професійне самовизначення.

Позитивними результатами впровадження даного метода є:

- активне залучення кожного студента в процес засвоєння навчального матеріалу;
- полегшення засвоєння великого обсягу теоретичного матеріалу;
- розвиток навичок успішного спілкування: вміння слухати і бути почутим, вибудовувати діалог;
- вміння працювати в команді.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОСТІР ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ НОВОГО СТРАТЕГІЧНОГО ПОРЯДКУ ДЕННОГО ЄС

Підоричева І. Ю.

*доктор економічних наук, завідувачка сектору проблем
інноваційно-інвестиційного розвитку промисловості
Інститут економіки промисловості НАН України*

У 2019 р. Європейська комісія прийняла нову стратегію зростання ЄС – **Європейський зелений курс (ЄЗК) (European Green Deal)**, яка має на меті перетворити ЄС у «справедливе та процвітаюче суспільство з сучасною, ресурсоефективною та конкурентоспроможною економікою», у якій здоров'я і добробут

населення будуть захищені від впливу негативних факторів зовнішнього середовища, а перехід до «зеленої економіки» буде справедливим і всеохоплюючим [1].

Наразі до цих амбітних стратегічних цілей додалася мета подолання негативних соціально-економічних наслідків пандемії Covid-19. Задля їх усунення в ЄС прийнято **план відновлення NextGenerationEU** обсягом фінансування понад 800 млрд євро, спрямований на створення більш зеленої, цифрової та стійкішої Європи. В його межах виокремлено сфери, які потребують пріоритетної підтримки – це, зокрема охорона здоров'я, цифрові навички та освіта, дослідження та інновації. Тому політичне керівництво ЄС поставило за мету адаптувати до нинішніх умов **Європейський дослідницький простір (European Research Area, ERA) (ЄДП)**. Його можна описати як об'єднання держав-учасниць ЄС, його асоційованих членів та інших європейських країн, спрямоване на розвиток міжнародного науково-технологічного та інноваційного співробітництва, досягнення скоординованості та взаємоузгодженості у виконанні національних і регіональних дослідницьких програм і проєктів, сприяння вільному переміщенню дослідників, знань та інновацій, а також заохочення більш конкурентоспроможної європейської промисловості.

Процес оновлення ЄДП розпочався у 2020 р., тоді Європейською комісією було представлено **новий ЄДП (“A new ERA for Research and Innovation”)** [2], а наприкінці 2021 р. Рада ЄС прийняла основоположний документ, яким мають керуватися країни-члени ЄС у сфері досліджень та інновацій – **Пакт про дослідження та інновації (Pact for research and innovation)** (далі – Пакт).

Пакт покликаний спростити і водночас підвищити ефективність і видимість ЄДП для громадян через:

- 1) забезпечення пріоритетності інвестицій у дослідження та розробки, збільшення їх обсягу до 3% ВВП у середньому по ЄС;
- 2) об'єднання зусиль країн-членів ЄС у вирішенні дослідницьких та інноваційних завдань, найважливіших для Європи;
- 3) здійснення інвестицій у спільно узгоджені пріоритетні сфери;
- 4) запровадження спрощеного процесу координації політик та моніторингу результатів спільних дій.

Пактом вперше окреслено *загальні принципи та цінності* у сфері досліджень та інновацій для країн-членів ЄС. Вони для зручності прийняття розподілені на три підгрупи [3]:

перша під назвою «Підтримуючи цінності» стосується етики, цілісності досліджень та інновацій, свободи наукових досліджень, гендерної рівності та рівних можливостей для всіх;

друга – «Працюючи краще» – передбачає вільних рух дослідників, знань і технологій, прагнення до досконалості, орієнтованість на створення цінності, забезпечення соціального та економічного впливу;

остання, третя – «Працюючи разом» – має на увазі координацію, узгодженість, зобов'язання, глобальне охоплення, інклюзивність, соціальну відповідальність.

У Пакті визначено *16 пріоритетних сфер*, які витікають з цих цінностей і принципів, демонструючи, що саме ЄС планує досягти у наступні роки. Серед таких сфер представлені, зокрема, «Відкрита наука», «Дослідницька інфраструктура», «Гендерна рівність, рівні можливості для всіх та інклюзивність», «Синергія з освітою та Програмою навичок ЄС» [3]. Такі пріоритетні сфери відповідають новому стратегічному порядку денному ЄС, враховують невиконані цілі попередніх періодів розвитку ЄДП і спрямовані на трансформацію європейських економік, аби зробити їх стійкішими до глобальних викликів.

У межах нового ЄДП також було заплановано покращити *координацію* національних політик у сфері досліджень та інновацій, а також розширити систему *моніторингу* результатів запровадження спільних дій. Задля посилення координації політик в ЄС було прийнято перший ***Політичний порядок денний ЄДП (ERA policy agenda) на 2022-2024 рр.*** [4], який визначив *20 конкретних дій ЄДП (ERA actions)* як пріоритетних для докладання спільних зусиль країнами-членами ЄС на найближчі роки. Ці дії мають рекомендаційний характер, тому країнам-членам ЄС було запропоновано визначити до середини 2022 р. ті з них, в яких вони хочуть брати участь.

Щодо системи *моніторингу* ЄДП, то вона включатиме такі елементи [4, с. 20;5]:

табля ЄДП – відстежуватиме прогрес у досягненні цілей ЄДП і відобразатиме зведені дані на рівні ЄС;

інформаційну панель ЄДП – детальніша за табло панель інструментів, яка відобразатиме рівень виконання цілей ЄДП на національному рівні;

онлайн-платформу політики ЄДП, на якій країни-члени та ЄК ділитимуться інформацією про політику, яку вони будуть запроваджувати для реалізації Політичного порядку денного ЄДП;

регулярні політичні діалоги між країнами-членами та ЄК на дво-і багатосторонньому рівнях для обміну передовим досвідом і взаємного навчання;

проміжний огляд щодо імплементації Політичного порядку денного ЄДП, який готуватиме ЄК кожні 18 місяців, і щорічні звіти, надані Європейською комісією кожній країні-члену щодо її прогресу, які будуть враховані у політичних діалогах.

Водночас спеціальних інструментів для поглиблення співпраці ЄС із третіми країнами (у тому числі з Україною) Пактом не передбачено. Україна, для того, щоб пришвидшити свою інтеграцію до ЄДП, має приєднуватися до обговорень на рівні ЄС, спостерігати і вирішити, в яких пріоритетних сферах і діях вона хоче брати участь.

Заразом російська військова агресія проти України перевернула політику національних урядів і великих дослідницьких установ Європи та світу в цілому, послужила тригером для активізації співпраці ЄС з країнами інших регіонів світу, які поділяють демократичні цінності. Представники Європейської комісії наголошують [6], що асоціація з Рамковою програмою “Horizon Europe” наразі відкрита для будь-якої країни світу за умови, що вона має потенціал у сфері досліджень та інновацій, поділяє ті самі цінності, що і ЄС. Перед ЄС, фактично, постало завдання побудувати самодостатню європейську дослідницьку та інноваційну екосистему, яка б тісніше з’єднувала науку та промисловість і була здатною вирішувати глобальні виклики. Водночас Європейська комісія і національні уряди країн-членів ЄС не можуть не усвідомлювати усю складність такого завдання, тому розширення співпраці з іншими демократичними європейськими та неєвропейськими країнами є актуальним як ніколи.

При цьому важливо, щоб ці країни були повною мірою обізнані з новим стратегічним порядком денним ЄС, поділяли його амбіції та прагнення, були готовими приєднатися до спільного вирішення глобальних викликів. Йдеться насамперед про зазначений вище

Європейський зелений курс з його підходом до інновацій, орієнтованих на місію [7, с. 52-55], про переспрямування стратегій смартспеціалізації на сталий розвиток, про пріоритети Європейської комісії на 2019-2024 роки, про План відновлення Європи після пандемії COVID-19 та про нагальну потребу подолання наслідків невмотивованої російської військової агресії проти України, що викрила кризу у безпековій сфері ЄС та ймовірніше призведе до енергетичної, міграційної, продовольчої та економічної кризи у світі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. The European Green Deal. Communication from the Commission. European Commission: Brussels, 11.12.2019 COM(2019) 640 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1576150542719&uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>.

2. A new ERA for Research and Innovation. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. European Commission. Brussels, 30.9.2020. COM(2020) 628 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2020%3A628%3AFIN>.

3. A Pact for Research and Innovation in Europe. European Commission. Directorate-General for Research and Innovation. 2022. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2777/56361>.

4. European Research Area Policy Agenda – Overview of actions for the period 2022-2024. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. 25 p.

5. ERA Monitoring. ERA Portal Austria. The Knowledge-Sharing Platform. 2021. URL: <https://era.gv.at/era/era-monitoring-mechanism/>.

6. Matthews D. Ukraine invasion spurs EU push to associate the democratic world to Horizon Europe. *ScienceBusiness*. 2022, 24 May. URL: <https://sciencebusiness.net/news/ukraine-invasion-spurs-eu-push-associate-democratic-world-horizon-europe>.

7. Підоричева І.Ю. Науково-технологічне та інноваційне співробітництво між Україною та Європейським Союзом: перспективи і стратегічні напрями розвитку. *Економіка України*. 2022. № 2. С. 50-74. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.02.050>.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВАГИ ДО ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ¹

Плотнікова М.В.

*кандидат юридичних наук, доцент
Сумський державний університет*

Принцип поваги до людської гідності проголошується як у міжнародних актах, так і закріплюється у національному законодавстві. Насамперед слід згадати Загальну декларацію прав людини, де у ст. 1 проголошено, що усі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах [1]. Міжнародні стандарти щодо людської гідності містяться і в інших міжнародних актах, які забороняють дискримінацію, присвячені захисту прав жінок, дітей тощо.

Це поняття згадується і у міжнародних актах ухвалених в рамках Ради Європи та Європейського Союзу. У ст. 3 Європейської конвенції з прав людини і основоположних свобод вказується, що нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню [2]. Особливо важливою у питаннях захисту права на людську гідність є практика Європейського суду з прав людини, який сформулював завдяки своїм рішенням розуміння нелюдського поводження, покарання та такого, що принижує гідність, поводження або покарання [3, С. 66].

У праві ЄС повага до людської гідності знаходить своє закріплення в установичих документах об'єднання. Так, у ст. 2 Договору про ЄС разом із свободою, демократією, рівністю, верховенством права та повагою до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин, визнаються цінностями, на яких засновано

---

¹ Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-EPP1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

Європейський Союз [4]. Розділ I Хартії основних прав ЄС називається «Гідність» і містить положення, у яких визначається непорушність людської гідності, яку потрібно шанувати та захищати (ст. 1); проголошує право на життя та заборону смертної кари (ст. 2); право на особисту недоторканість, зокрема повагу до фізичної та психічної недоторканості будь-якої особи, з конкретизацією предмета поваги у сфері медицина та біології (ст. 3); встановлює заборону катування та нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання (ст. 4); а також заборону рабства та примусової праці (ст. 5). У Хартії основних прав ЄС є ще дві статті, у яких згадується гідність. Це ст. 25, у якій закріплюється обов'язок ЄС поважати права літніх людей на гідне й незалежне життя та участь у соціальному та культурному житті. І Розділ IV, присвячений солідарності, де у ч. 1 ст. 31 визначається, що окрім права кожного працівника на здорові, безпечні умови праці, він має право на гідні умови праці [5].

Категорія «гідність» не має правового визначення в установчих договорах Європейського Союзу, а її розуміння сформувалося завдяки практиці Європейського суду з прав людини та Суду ЄС. Д. Петрич стверджує, що хоч при розгляді справ у Суді ЄС досить часто використовується концепція гідності, проте його практика менш розвинена ніж практика Європейського суду з прав людини щодо захисту права на повагу до людської гідності. Адже перед Судом ЄС стоїть значно складніше завдання щодо балансування прав людини з економічними інтересами ЄС, інтересами безпеки держав-членів, вимогами політичної інтеграції ЄС, автономією правової системи ЄС, його власний авторитет та інституційні інтереси тощо [6]. Дж. Джонс визначив сьогодні три сфери, у яких розширене тлумачення поняття гідності допоможе ЄС належним чином забезпечити повагу та захист гідності, це: притулок, кримінальне правосуддя та сексуальна орієнтація [7].

Слід погодитися, що основним чинником розвитку системи захисту фундаментальних прав та свобод в Україні повинні бути європейські цінності та розуміння юридичної природи фундаментальних прав та основних свобод [8, С. 37].

Зауважимо, що закріплення на конституційному рівні поваги до людської гідності відбулося до обрання євроінтеграційного вектору. Відповідно до ст. 3 Конституції України людська гідність міститься в переліку того, що називається найвищою соціальною цінністю. У ст.

28 закріплюється право людини на повагу до його гідності, що, зокрема означає заборону на будь-яке поводження із людиною, яке принижує її гідність. Серед обов'язків Конституція закріплює обов'язок неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ст. 68) [9]. Проте саме підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони стало серйозним поштовхом для розвитку українського законодавства стосовно захисту європейських цінностей, у тому числі поваги людської гідності.

До однією з таких сфер, зміни у яких обумовлені адаптацією українського законодавства до права ЄС є ринок фінансових послуг, зокрема й питання захисту прав споживачів фінансових послуг. Стрімкий розвиток сфери фінансових послуг спричинив значне збільшення кількості одержувачів цих послуг, а відсутність достатньої фінансової та правової грамотності обумовив випадки зловживання кредиторами своїми правами, що часто призводить до неналежного поводження із позичальниками.

Захист своєї гідності як особистого немайнового права особа може здійснити у судовому порядку. Як приклад, можна навести справу, яка розглядалася Франківським районним судом м. Львова, у якій позивач звернувся до суду із позовом про відшкодування шкоди завданої честі, гідності та ділової репутації та стягнення моральної шкоди. Представники колекторської компанії щоденно телефонували батькам позивача з вимогою сплатити борг по кредиту, а на адресу поступали листи із незаконними вимогами, в результаті чого у позивача погіршилися стосунки із батьками, а серед сусідів стали поширюватися чутки про нечесну поведінку позивача. Суд встановив, що відповідач завдав позивачеві моральну шкоду приниженням його честі, гідності та ділової репутації [10]. Проте слід відмітити, що судовий захист у цьому випадку потребував від позивача доведення того, що поведінка відповідача завдає шкоди його гідності.

Як слушно зазначає С. Цибенко, відповідно до міжнародних стандартів існує обов'язок кожної людської особи поводитися стосовно іншої особи гідно, професійно та гуманно, а першочерговим завданням правової держави є охорона і захист особи, її гідності, прав

і свобод [11, С. 567.]. Тому дуже важливими з точки зору захисту прав споживачів фінансових послуг у кредитних відносинах стало ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості» [12]. Цим законом були внесені зміни до декількох нормативних актів стосовно правил поведінки як для кредиторів, так і колекторських компаній щодо проблемної заборгованості. Зокрема доповнено Закон України «Про споживче кредитування» статтю 25, у якій визначено основні вимоги щодо взаємодії із споживачами та іншими особами при врегулюванні простроченої заборгованості (вимоги щодо етичної поведінки). Серед вимог щодо етичної поведінки для кредитодавця, нового кредитора, колекторської компанії, фізичних та юридичних осіб, які залучені на договірних засадах до безпосередньої взаємодії із споживачем, його близькими особами, представником та іншими особами, які надали згоду на таку взаємодію, забороняється здійснювати дії, що зазіхають на особисту гідність, права, свободи, власність споживача та зазначених осіб. У законі також визначено дозволені способи комунікації кредитодавців та колекторів із позичальниками, передбачено здійснення нагляду за роботою колекторських компаній Національним банком України.

Підсумовуючи слід зазначити, що однією із ознак розвитку українського законодавства за часи незалежності можна назвати орієнтацію на захист прав людини, зокрема й поваги до людської гідності. Ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості» та запровадження обов'язку учасників відносин у сфері споживчого кредитування дотримуватися норм етичної поведінки, здійснення нагляду за виконанням цього обов'язку з боку уповноважених органів спрямовані на реалізацію завдання держави охороняти та захищати права людини. Це в цілому сприятиме реалізації конституційного положення що кожна особа не повинна посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей, а також забезпечить поваги до людської гідності у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Universal Declaration of Human Rights. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>.
2. European Convention on Human Rights. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf.
3. Вдовіченко С., Кампо В. Право на людську гідність: українська теорія і практика у контексті європейського досвіду (Продовження). *Вісник Конституційного Суду України*. 2012. № 5. С. 60–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vksu_2012_5_12.
4. Consolidated version of the Treaty on European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT>.
5. Charter of Fundamental Rights of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12016P%2FTXT>.
6. Petrić D. 'Different faces of dignity': A functionalist account of the institutional use of the concept of dignity in the European Union. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2019;26(6):792-814. doi:10.1177/1023263X19879042.
7. Jones, J. Human Dignity in the EU Charter of Fundamental Rights and its Interpretation Before the European Court of Justice. *Liverpool Law Rev* 33, 281–300 (2012). <https://doi.org/10.1007/s10991-012-9121-9>.
8. Марущак Н. В. Міжнародно-правова регламентація права на повагу до гідності особи. *Малий і середній бізнес (право, держава, економіка)*. 2013. № 4(55). С. 33–38. URL: <http://aup.org.ua/wp-content/uploads/%D0%9C%D0%A1%D0%91-2013-%E2%84%964-1.pdf#page=33>.
9. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
10. Рішення у справі №2-1184/11 Франківського районного суду м. Львова від 20 грудня 2011 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/20508023>.
11. Цибенко С. Гідність людини і міжнародні стандарти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2017. № 865. С. 563–569.

URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13478/87.pdf>.

12. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості: Закон України від 19 березня 2021 року № 1349-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1349-20#Text>.

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ КАТЕГОРІЇ «МИРУ» В «ГОСУДАРІ» МАКІАВЕЛЛІ ТА «ПОЛІТИЧНОМУ ЗАПОВІТІ» РІШЕЛЬЄ

Саранов С. В.

кандидат історичних наук, доцент

*Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О.
Дідоренка*

Роздуми французького історика Марка Блоку над методологічними можливостями «порівняльного методу» у програмній статті 1928 року «*До порівняльної історії європейських суспільств*» надають багато в чому благодатний ґрунт для застосування на практиці озвучених ним рекомендацій при зіставленні категорії «миру» у «Государі» та «Політичному заповіті». Нагадаємо, для Блоку порівняльний метод не є, за його словами, «талісманом». Цей метод «з давніх-давен зарекомендував себе в багатьох гуманітарних науках» [2, с. 65]. Він виступав активним прихильником запровадження зазначеного методу у наукові історичні дослідження, навівши кілька цінних методологічних спостережень щодо методологічних меж порівняльного методу. Розглянемо ці спостереження французького вченого докладніше.

Марк Блок задається питанням, у чому полягає сенс та значення порівняльного методу. Відповідаючи на поставлене запитання, французький історик пише про те, що у «гуманітарних науках словами «порівняльний метод» майже завжди позначаються дві абсолютно різні розумові операції» [2, с. 66]. Що означає «порівнювати»? Йдеться про відбір «в одному чи кількох соціальних середовищах двох чи кількох явищ, між якими здавалося б певні

аналогії; описати криві їх змін, встановити подібності та відмінності між ними і в міру можливості дати пояснення і тим, і іншим» [2, с. 66].

Французький історик пише про необхідність, відповідно, «двох умов» для порівняння. По-перше, потрібна «відома подоба спостережуваних фактів», по-друге, «відома несхожість середовища, в якому вони виникли». Важливою є стосовно тематики нашого виступу наступна констатація Блоку. Він пише про закріпленість порівняльної історії «майже виключно за звірянням явищ, що існували з різних боків державного чи національного кордону». Запам'ятаємо це, оскільки буквально в наступній фразі він робить ще важливіше уточнення, що заслуговує на те, щоб бути процитованим нами повністю. «Справді, політичні та національні опозиції, на відміну від інших соціальних контрастів, усвідомлюються нами відразу і безпосередньо» [2, с. 66].

Втім, тут же, Марк Блок звертає увагу, що такий підхід, точніше кажучи, «таке сприйняття терміна занадто прямолінійно і спрощено», пропонуючи зупинитися на «відмінності середовища». Зазначимо, що стосовно «Государя» та «Політичного заповіту» йдеться про італійську та французьку політичну традицію, тобто те, що можна назвати, використовуючи термінологію Блоку, «середовищем». Категорія «миру», яка відбита у двох роботах, у розширеному розумінні цього терміна, про який ми будемо писати нижче, постає повноцінним змістовним елементом, що дозволяє досягти результатів у процесі реалізації на практиці «порівняльного методу».

Характеризуючи категорію «відмінності середовища» при порівняльному аналізі Марк Блок пише про загальні моменти зіставлення у його розумінні. Однак, що важливо, звертає увагу у зв'язку з цим, що відштовхуючись «від того, яке поле дослідження ми оберемо, його можна застосовувати дwoяко, спираючись на різні принципи і отримуючи абсолютно різний результат» [2, с. 66]. Блок пише про «перший випадок», що полягає у виборі суспільств, що настільки далеко перебувають «у часі та просторі, що аналогії між тими чи іншими явищами, що спостерігаються в них обох, не можна пояснити ні взаємним впливом, ні якоюсь спільністю походження» [2, с. 66-67].

На наш погляд, описаний французьким істориком перший випадок не відображає цілого ряду загальних показників у розвитку італійської та французької суспільно-політичної думки

досліджуваного періоду. Йдеться, звичайно ж, про серйозний вплив італійської політичної традиції епохи Відродження на французьку політичну традицію. Зате другий випадок можливого рівня методологічного зіставлення найбільш вдалий для нас і заслуговує на більш детальну характеристику.

Отже, Блок стосовно другого можливого підходу зіставлення пише, розкриваючи його суть, про вибір «для паралельного вивчення сусідні та сучасні одне одному суспільства, які нескінченно впливають один на одного і в силу цієї близькості розвиваються в часі та просторі під дією одних і тих же головних причин, крім того, висхідні принаймні частково, до спільного початку» [2, с. 68]. «Государ» і «Політичний заповіт», відбиваючи історичний досвід, зображений на сторінках двох зазначених творів, несуть на собі відбиток особливостей історичного розвитку двох країн – Італії та Франції.

Видатний радянський медієвіст А. Д. Люблінська у статті «Особливості культури Відродження та Реформації у Франції» висунула, на наш погляд, низку оригінальних ідей, здатних доповнити методологічну аргументацію Блоку, що представляє для нас інтерес на рівні фактологічної складової. Люблінська пише про вплив італійської політичної та культурної традиції на Францію раннього Нового часу, що важливо при зіставленні категорії «миру» в «Государі» та «Політичному заповіті». "Твори латинських класиків та італійських гуманістів також були відомі у Франції в XV столітті, але все це мало набагато скромніший характер порівняно з активною діяльністю італійських гуманістів" [3, с. 173]. Трохи нижче радянський історик уточнює специфіку французьких історичних умов, які мали серйозні відмінності від італійських умов навіть епохи Відродження.

Порівняльний аналіз категорії «миру» в «Государі» та «Політичному заповіті» Рішельє здійснюється нами з метою теоретичного обґрунтування вірності методологічної позиції Лео Штрауса, висловленої в його концепції «трьох хвиль сучасності» щодо розриву Макіавеллі зв'язку з «досучасною» політичною думкою. Ми стверджуємо, доповнюючи думку і аргументацію Лео Штрауса, що у контексті аналізу категорії «миру» розрив було здійснено Макіавеллі, передусім, із традицією Святого Августина та Хоми Аквінського. Навпаки, на наш погляд, Рішельє в «Політичному заповіті»

намагається пов'язати дві традиції, макіавелліївську та «досучасну», намагаючись запропонувати «компромісний варіант».

Категорії «миру» та «війни» у «Політичному заповіті», як ми вже зазначали в попередніх публікаціях, є бінарними. Війна для кардинала є вимушеним засобом, мир кращий. Світ, християнський світ, спирається, звісно ж, у даному випадку, на римсько-католицьку концепцію світобудови, що оформляється у процесі історичного поступу країн Західної Європи починаючи з пізньої античності. Категорія «миру» в «Государі», на відміну від цього, не виражена так чітко, вона зводиться, на наш погляд, лише до проблеми утримання політичної влади в руках правителя.

Звичайно, «Государ» Макіавеллі складніший, у ньому можна знайти багато інших інтерпретаційних відтінків, проте центральною, на наш погляд, для флорентинського мислителя була саме ця проблематика. У разі потреби, по Макіавеллі, як ми побачимо, государ може легко порушити надане раніше слово. Рішельє ж, навпаки, схиляється до відповідальної поведінки правителя на політичній арені, наполягаючи на важливості цього слова. Репутація правителя для Рішельє першорядна, вона важливіша за «державні інтереси».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арман-Жан дю Плесси, кардинал-герцог де Ришельє. Политическое завещание, Или принципы управления государством /Перев. с фр. Л. А. Сифуровой; предисл., общ. ред. Л. Л. Головина. – М.: Ладомир, 2008. – 496 с.

2. Блок М. К сравнительной истории европейских обществ /Електронне джерело. Режим доступу: <https://www.rulit.me/author/blok-mark/k-sravnitelnoj-istorii-evropejskih-obshchestv-download-163662.html>

3. Люблинская, А. Д. Особенности культуры Возрождения и Реформации во Франции / Культура эпохи Возрождения и Реформация. – Редакционная коллегия: Л. М. Брагина, А. Х. Горфункель, А.Н. Немиллов, чл.- кор. АН СССР В. И. Рутенбург (отв. редактор), Р. И. Хлодовский. – Ленинград: «Наука» Ленинградское отделение, 1981. – 266 С. С. 170-178.

4. Макиавелли, Н. Государь. Никколо Макиавелли. Избранные сочинения: Переводы с итальянского. Москва: «Художественная литература», 1982. – С. 301-378.

5. Testament politique de Richelieu /édité par F. Hildesheimer. – Paris : Société de l’histoire de France, 1995. – 387 p.

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ВІЙСЬКА ФІНЛЯНДІЇ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ДЛЯ БЕЗПЕКИ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ

Сачко І. О.

*Студент I курсу ННІ права
Сумського державного університету*

Формування й забезпечення ефективного функціонування територіальної оборони є одним із найбільш важливих напрямів діяльності держави Україна в контексті забезпечення національної безпеки, особливо беручи до уваги реалії повномасштабного вторгнення Російської Федерації. Територіальні війська Фінляндії, на наш погляд, уособлюють чи не найуспішнішу модель територіальної оборони серед створених у світі. Відтак дослідження правових і організаційних основ, а також стандартів їх діяльності представляє значний інтерес.

Доцільність ідеї вдосконалення територіальної оборони України на основі концепції Територіальних військ Фінляндії обумовлена низкою факторів. Зокрема, слід відзначити той факт, що за цією структурою, навіть враховуючи її перебування у стадії активного розвитку, на законодавчому рівні передбачено можливість брати участь у наданні допомоги країнам-членам Європейського Союзу на підставі низки міжнародних договорів. Так, згідно зі змістом положень ч. 2 ст. 2 Закону про сили оборони (Act on the Defence Forces) [1], відповідно до норм якого, а також положень Закону про добровільну національну оборону (Act on Voluntary National Defence) [2] здійснюється правове регулювання Територіальних військ Фінляндії, вони можуть бути уповноважені до територіального наглядового співробітництва, надання міжнародної допомоги або участі в інших видах міжнародної діяльності.

Згідно з ч 3 ст. 28 Закону про сили оборони, особовий склад розміщених за місцевим та регіональним принципом угруповань Територіальних військ Фінляндії, що в сукупності формують цю

структуру загалом [3], набирається з числа військовозобов'язаних, які перебувають у резерві та були викликані на службу за добровільною ініціативою, а також з інших добровольців, які взяли на себе зобов'язання перед Силами оборони Фінляндії. Останню вказану вимогу обумовлено безпосередньою приналежністю територіальних військ поряд із Керівником оборони, Командуванням оборони Фінляндії, армією, флотом, військово-повітряними силами, військовими установами й гарнізонами до Сил оборони Фінляндії (ч. 3 ст. 24 Закону про сили оборони). Звідси, територіальні війська Фінляндії (як і в цілому Сили оборони) перебувають у підпорядкуванні загалом, а також у сфері оперативних питань, Керівнику оборони. Керівник оборони, у свою чергу, розглядає та приймає рішення за поданням Керівника Командування оборони або уповноваженої ним посадової особи з адміністративних питань, що входять до компетенції Керівника оборони. Він в окремих випадках може залишити за собою повноваження щодо прийняття рішень з адміністративних питань, першочергово передбачених для розгляду Керівника Командування оборони або питань, що стосуються призначення на службу, рішення щодо яких має бути прийняте іншим органом Сил оборони (ч. 3 ст. 25 Закону про сили оборони). Окрім наведеного, з попередніх тез впливає й те, що керівництво підготовкою добровольців у галузі національної оборони здійснюється якраз таки Силами оборони. Цей обов'язок закріплено за даною структурою ч. 1 ст. 2 Закону про сили оборони.

Відповідно до ст. 3 Закону про добровільну національну оборону [4], координація заходів щодо добровільної національної оборони у різних адміністративних секторах належать до компетенції Міністерства оборони Фінляндії. Його обов'язками також є управління та нагляд за військовою підготовкою добровольців. Заслуговує на увагу те, що частиною заходів з організації військової підготовки, навчання, а також заохочення громадян до вступу в склад Територіальних військ Фінляндії опікується Асоціація підготовки сил оборони – громадсько-правове об'єднання та загальнонаціональний координаційни орган добровільної національної оборони. Дана концепція, на наш погляд, має великі переваги і є доцільною для запозичення та реалізації в Україні. Її втілення забезпечить більш зручне, прозоре, а, отже, – й більш ефективне співробітництво населення та органів влади громад на території всієї держави з

вирішення важливих питань стосовно територіальної оборони України.

Варто зауважити, що розглянута організаційна, та, власне, реалізована на рівні фінського законодавства юридична модель є прикладом втілення курсу, запропонованого у січні 2018 року тодішнім Міністром оборони Фінляндії Ю. Ніністе [3], за програмою якого відправною точкою на шляху до забезпечення надійного захисту муніципалітетів є посилення «місцевої оборони». Це, за його словами, має бути досягнуто шляхом навчання Територіальних військ під безпосереднім керівництвом армії, гарантуючи таким чином їх оборонну готовність і продуктивність. Наразі підготовлені фінською армією добровольці належать до місцевих батальйонів, курсом же Ю. Ніністе було закладено фундамент для формування з них особового складу територіальних військ Фінляндії [3].

Територіальні війська Фінляндії, відповідно до змісту ч. 1 ст. 2 Закону про сили оборони [1], подібно до кожної зі складових Сил оборони, беруть участь у військовій обороні Фінляндії, що передбачає:

- ведення спостереження за сухопутними та морськими територіями Фінляндії та повітряним простором, охорону територіальної цілісності;

- забезпечення коштів для існування та основних прав фінського народу, а також функціонування уряду та захист правопорядку;

- забезпечення військової підготовки, керівництво добровільною підготовкою до національної оборони та виховання бажання захист нації;

Вони також надають підтримку іншим органам влади шляхом:

- сприяння органам виконавчої влади у підтримці громадського порядку та безпеки, запобіганні та припиненні терористичних актів та захисті суспільства в цілому;

- допомоги у проведенні рятувальних операцій.

Положеннями ст. 28 Закону про добровільну національну оборону [4] право на виконання фінськими добровольцями виконувати свої обов'язки обмежено територією власної держави. Винятком є діяльність тих осіб з їх числа, на яких законодавчим шляхом покладено посадові виконавчі обов'язки. Саме тому допустимими формами міжнародної допомоги, що може

здійснюється територіальними військами Фінляндії, країнам-членам Європейського Союзу є ті види діяльності, які за своєю специфікою не суперечать наведеним вище нормам ст. 28 Закону про добровільну національну оборону. Отже, ч. 7 ст. 42 Договору про Європейський Союз та ч. 1 ст. 222 Договору про функціонування Європейського Союзу [2] в сукупності передбачено, що до підстав, згідно з якими фінськими добровольцями, а отже, й членами особового складу Територіальних військ Фінляндії, відбувається здійснення функцій щодо міжнародної підтримки, належать факт агресії проти держави-члена Європейського Союзу на його території, а також ситуації, за яких держава-член Європейського Союзу зазнає терористичного нападу або «природного чи антропогенного лиха».

Однією з необхідних умов євроінтеграції України, безумовно, є сприйняття ціннісних підходів Європейського Союзу з питань безпеки. Аналіз засад формування та функціонування територіальних військ Фінляндії дає підстави констатувати важливість як внутрішньодержавних, так і колективних принципів євроспільноти для діяльності структур подібного типу. Тому і юридичні аспекти територіального захисту Фінляндії, до якої масово залучається населення держави, мають стати орієнтиром для правотворчості в Україні в аспекті розвитку вітчизняної територіальної оборони як інструменту захисту суверенітету й територіальної цілісності держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Act on the Defence Forces. Ministry of Defence, Finland. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2007/en20070551.pdf>
2. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
3. K. Ikävalko. Niinistö: "Keskustelu suojeluskunnista voidaan päättää" – Ministeri on lämmennyt armeijavetoiselle vapaaehtoisten sotilaskoulutukselle. *Yle*. 2018. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10034393>
4. Act on Voluntary National Defence. Ministry of Defence, Finland. URL: https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2007/en20070556_20071440.pdf

ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО КОСМІЧНОГО ПРАВА В АСПЕКТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Семенцов Я.

*здобувач вищої освіти рівня бакалавр юридичного факультету
Сумський національний аграрний університет*

Одним із основних досягнень людства є освоєння космосу. Початок космічної ери став поштовхом до виникнення міжнародного космічного права. Розвиток космічної галузі пов'язано з використанням космічного простору та небесних тіл, що зазнає істотних змін. Більшого значення набуває пошук нових можливих напрямів та удосконалення наявних способів вирішення актуальних космічно-правових питань з метою забезпечення прогресивного розвитку міжнародного та національного космічного права.

Основні принципи космічної діяльності було сформульовано в Декларації правових принципів, що регулюють діяльність держав із дослідження та використання космічного простору. Ця декларація була прийнята резолюцією 13 грудня 1963 року, а в 1967 році Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято та відкрито для підписання Договір про принципи діяльності держав з дослідження та використання космічного простору. Основні правові інститути космічного права було закріплено в п'яти міжнародних договорах ООН (Договір про Космос, Угода про рятування, Конвенція про відповідальність, Конвенція про реєстрацію, Угода про Місяць) [1]. Сьогодні залишаються важливими для держав, які здійснюють дослідження та використовують космічний простір.

В 1997 році Верховною Радою України був прийнятий Закон України: «Про космічну діяльність» [2]. Закон визначив загальні засади в правовій сфері проведення космічної діяльності в Україні та поза її межами.

Космічна діяльність не обмежується лише сферою космосу. Вона включає її види, що проводяться на Землі, але пов'язані або із запуском космічних об'єктів, експлуатацією їх у космічному просторі та на небесних тілах, або з їх поверненням на Землю. Отже об'єм норм міжнародно-правового регулювання космічної діяльності також містять норми, які регламентують наступні дії: сприяння порятунку

та поверненню космонавтів державі їхньої реєстрації; повернення об'єктів, що запущені в космічний простір тощо.

Науково-технічний прогрес розвивається швидкими темпами, у сфері космічної діяльності виникають нові види космічних відносин, для яких сформована потреба в правовому регулюванні. Прикладом цього є проблема делімітації повітряного та космічного просторів. Під делімітацією повітряного та космічного просторів розуміють договірне визначення меж між повітряним і космічним просторами. Як писав академік НАН України, директор Інституту держави і права ім. В.М. Корецького Шемшученко Юрій Сергійович в статті для вісника Національної академії наук, наразі звичаєво-правове регулювання космічних делімітаційних відносин не має універсального характеру тож розв'язання цієї проблеми має відбуватися шляхом прийняття міжнародно-правової договірної норми на основі чітко вираженої згоди держав [3].

Особливе місце посідає питання стосовно визначення правового статусу космонавтів. Проаналізувавши тексти англійських (The Universe magazine Space Tech), французьких і іспанських версій міжнародних космічних договорів, можна встановити стійке використання терміну «астронавт», тоді як у текстах більшості пострадянських країн («Світ науки» і «Пульсар») застосовується термін «космонавт» синонімічний, здавалося б, характер цих слів не є абсолютним, більш помітно це можна спостерігати в національних правових системах. Так, статус космонавта в пострадянських державах надається особі після здійснення нею космічного польоту, а в США статус астронавта має особа, що лише тільки починає тренування з державної космічної програми [4]. З огляду на це, наприклад, відповідно до національного українського законодавства єдиним українським космонавтом визнається Леонід Каденюк, водночас в міжнародних списках астронавтів у позиції «Україна» зазначені також прізвища Надії Адамчук-Чалої та Ярослава Пустового [5].

Освоєння космосу сприяло прийняттю низці правових актів. Сформована потреба в розробленні Всеосяжної Конвенції з космічного права. Однак дуже важливо у процесі таких робіт не втратити ті базові принципи, які сьогодні становлять підвалини міжнародного космічного права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Договір про Космос. Генеральна Асамблея ООН. 10 жовтня 1967 року, Угода про рятування космонавтів. Генеральна Асамблея ООН. 3 грудня 1968 року, Конвенція про відповідальність. Генеральна Асамблея ООН. 1 вересня 1972 року, Конвенція про реєстрацію. Генеральна Асамблея ООН 15 вересня 1976 року, Угода про Місяць Генеральна Асамблея ООН. 11 липня 1984 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text (дата звернення: 17.06.2022).
2. Про космічну діяльність: Закон України від 15 листопада 1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 17.06.2022).
3. Шемшученко Ю.С. Сучасні проблеми міжнародного права. Вісник Національної академії наук України. 2005. № 12. С. 74-75.
4. The Universe magazine Space Tech. 2022. URL: <https://universemagazine.com/en/the-astronaut-who-went-into-outer-space-was-photographed-from-earth/>
5. List of astronauts. Wikiwand. URL: https://www.wikiwand.com/en/Lists_of_astronauts#/By_nationality

СЕСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО У УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: КВАЛІФІКАЦІЯ ЗА МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ

Славко А.С.

*кандидат юридичних наук
Сумський державний університет*

Сексуальне насильство є одним із явищ, яке доволі часто супроводжує збройні конфлікти. Поруч із вбивствами, руйнуваннями та uszkodженнями майна сексуальне насильство стає однією зі складових тактики окремих воюючих сторін. Проте, на відміну від вбивств і руйнувань, сексуальне насильство не можна виправдати «воєнною доцільністю» чи назвати «ненавмисними збитками» - воно завжди є вольовим актом, спрямованим на залякування, придушення опору та нівелювання людської гідності.

Про вплив сексуального насильства на мирне населення згадував один зі свідків у справі Prosecutor v. Tadic, що розглядалась

Міжнародним кримінальним трибуналом для колишньої Югославії. Він говорив: «Я розмовляв з цими людьми, спостерігав за їхніми реакціями — [згвалтування в таборі Трнополя] жакливо вплинули на них. Вони могли [пояснити], коли хтось у них щось краде, чи навіть б'є чи вбиває. Якимось вони це прийняли..., але коли почалися згвалтування, вони втратили будь-яку надію. До того часу у них була надія, що ця війна може пройти, що все затихне. Коли почалися згвалтування, усі втратили надію, усі в таборі, чоловіки й жінки. Був такий страх...»[1].

Загалом, випадки згвалтування та сексуального насильства до певного часу не надто часто зустрічались серед обвинувачень, які висувались щодо воєнних злочинців – наприклад, не зважаючи на велику кількість відповідних епізодів, сексуальне насильство не стало пунктом обвинувачень для підсудних Нюрнберзького трибуналу [2]. Доволі показовим став випадок під час слухань Міжнародного кримінального трибуналу для Руанди, коли у справі *Prosecutor v. Akayesu* початково не було включено обвинувачення у сексуальному насильстві, проте в ході дачі свідчень було виявлено відповідні епізоди, які було додано до початкового тексту обвинувачення [3].

Наразі сексуальне насильство включене до переліку діянь, які становлять собою злочини під юрисдикцією Міжнародного кримінального суду. Зокрема, «згвалтування, звернення до сексуального рабства, примус до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація чи будь-які інші форми сексуального насильства порівнянної тяжкості» визначені пунктом g частини 1 статті 7 Римського статуту МКС як злочини проти людяності і пунктом xxii частини 2 статті 8 Римського статуту як воєнні злочини.

У практиці міжнародних кримінальних трибуналів сексуальне насильство також називали:

— Складовою тортур (справа *Prosecutor v. Zejnil Delalic, Zdravko Mucic also known as "Pavo", Hazim Delic, Esad Landzo also known as "Zenga"*, Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії) [4];

— Способом здійснення геноциду, якщо виконуються спеціальні умови геноциду (справа *The Prosecutor v. Alfred Musema*, Міжнародний кримінальний трибунал для Руанди [5]).

Як ми бачимо, переважно сексуальне насильство кваліфікується як злочини проти людяності та воєнні злочини. У цьому контексті важливо звернути увагу на ті елементи злочину, які мають бути доведені перед Міжнародним кримінальним судом для того, щоб вважати особу винуватою у вчиненні відповідних діянь. Наприклад, у випадку із сексуальним насильством як злочином проти людяності необхідно довести, що:

— Зловмисник вчинив акт сексуального характеру щодо однієї чи кількох осіб або змусив таку особу чи осіб до дій сексуального характеру за допомогою сили, або загрози застосування сили чи примусу, наприклад, через страх перед насильством, примусом, затриманням, психологічним пригніченням чи зловживання владою проти такої особи чи осіб чи іншої особи, або шляхом використання примусового середовища чи неспроможності такої особи чи осіб дати справжню згоду.

— Така поведінка мала тяжкість, порівнянну з іншими злочинами, передбаченими пунктом 1 (g) статті 7 Статуту.

— Зловмиснику були відомі фактичні обставини, які встановлюють тяжкість поведінки.

— Дія була скоєна як частина широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти цивільного населення.

— Зловмисник знав, що ця поведінка була частиною широкомасштабного чи систематичного нападу, спрямованого проти цивільного населення, чи мав на меті таку поведінку (стаття 7 (1) (g)-6 Елементів злочинів МКС) [6].

Натомість, сексуальне насильство як воєнний злочин передбачає доведення таких факторів (стаття 8 (2) (b) (xxii)-6 Елементів злочинів МКС):

— Зловмисник вчинив акт сексуального характеру щодо однієї чи кількох осіб або змусив таку особу чи осіб до дій сексуального характеру за допомогою сили, або загрози застосування сили чи примусу, наприклад, через страх перед насильством, примусом, затриманням, психологічним пригніченням чи зловживання владою проти такої особи чи осіб чи іншої особи, або шляхом використання примусового середовища чи неспроможності такої особи чи осіб дати справжню згоду.

— Поведінка була за тяжкістю порівнянною з серйозним порушенням Женевських конвенцій.

— Зловмиснику були відомі фактичні обставини, які встановлюють тяжкість поведінки.

— Подія мала місце в контексті міжнародного збройного конфлікту та була пов'язана з ним.

— Зловмиснику були відомі фактичні обставини, які встановлювали наявність збройного конфлікту [6].

При цьому варто пам'ятати, що МКС зазвичай висуває обвинувачення військовим командирам, начальникам чи іншим керівникам. Саме тому при розгляді справи важливо довести як факти сексуального насильства, так і поінформованість таких командирів про такі факти, а також наявність у них контролю / владних повноважень над особами, які здійснювали насильство. Наприклад, у справі *The Prosecutor v. Bosco Ntaganda* майже всі епізоди зґвалтувань та сексуального рабства були здійснені підлеглими обвинуваченого, над якими він мав контроль і наказам якого вони підкорялись [7]. Тобто, у справах подібного роду, крім перелічених вище елементів доказуванню також підлягають наявність наказів щодо здійснення сексуального насильства, зґвалтувань тощо або поінформованість командира про те, що його підлеглі здійснюють такі дії.

Підсумовуючи, зауважимо, що поки практика МКС щодо переслідування за злочини, пов'язані із сексуальним насильством, не дуже багата. Проте, вже зараз можна говорити про певні позитивні зрушення у цій царині. Серед таких варто назвати, зокрема, Програмний документ щодо гендерно-зумовленого та сексуального насильства, розроблений фахівцями МКС. Він спрямований на більш бережне поводження з особами, які пережили сексуальне насильство, та ефективніше розслідування злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Case of Prosecutor v. Duko Tadic a/k/a/ "Dule", judgment from 7 May 1997, Case No. IT-94-1-T / International Criminal Court for former Yugoslavia. URL: <https://www.icty.org/x/cases/tadic/tjug/en/tad-tsj70507JT2-e.pdf>

2. Ellis M. Breaking the Silence: Rape as an International Crime, *Case Western Reserve Journal of International Law*, 2007. URL: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1335&context=jil>

3. Case of The Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu, Judgement from 2 September 1998, Case No. ICTR-96-4-T / International Committee of Red Cross. URL: <https://casebook.icrc.org/case-study/ictr-prosecutor-v-jean-paul-akayesu>

4. Case of Prosecutor v. Zejnil Delalic, Zdravko Mucic also known as "Pavo", Hazim Delic, Esad Landzo also known as "Zenga", judgement from 16 November 1998 / International Criminal Court for former Yugoslavia. URL: <https://www.icty.org/x/cases/mucic/tjug/en/>

5. Case of The Prosecutor v. Alfred Musema, judgement from 27 January 2000, Case No. ICTR-96-13-A / International Criminal Court for Rwanda. URL: <https://unictr.irmct.org/sites/unictr.org/files/case-documents/ictr-96-13/trial-judgements/en/000127.pdf>

6. Elements of Crimes, 2013 / International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf>

7. Case of the Prosecutor v. Bosco Ntaganda, Judgement from 8 July 2019, Case No ICC-01/04-02/06 / International Criminal Court. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2019_03568.PDF

ВІДБУДОВА УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Стрельник В.В.

*кандидат юридичних наук, доцент
Сумський національний аграрний університет*

24 лютого 2022 року стало відправною крапкою початку європейського цивілізаційного зламу. Українсько-російської війна закарбується не тільки колективній національній пам'яті українського народу, а і вплине на розвиток усього цивілізованого світу. Ця війна знаходиться у багатьох площинах, не за економічне зростання, через внутрішні розбіжності чи будь-які інші внутрішні проблеми, - це війна свободи проти рабства, безпеки проти постійної

загрози, розвитку проти занепаду, минулого проти майбутнього. Переможець значно вплине на світовий порядок, задасть характер і цінності нового світу, за нову архітектуру Європи та світу.

Повноцінне відновлення економіки й інфраструктури країни можливе лише після завершення масштабних воєнних дій і звільнення територій. Дискусії та плани розбудови країни, творення сталого майбутнього для наступних поколінь мають враховувати принципи, на яких повинно базуватись відновлення України.

Охорона навколишнього середовища була започаткована в Європі в червні 1972 року Стокгольмською міжнародною конференцією. Вперше обговорювалася концепція сталого розвитку, були розроблені 26 принципів збереження довкілля. Вироблені базові підходи стали основою всіх подальших міжнародних екологічних договорів, наскрізної екологічної політики країн ЄС.

Повноцінна розбудова й інтегрування до Європейського співтовариства, на засадах сталого розвитку та з урахуванням Європейського зеленого курсу, є запорукою виконання Копенгагенських критеріїв вступу до ЄС. Вимоги сформовані за трьома критеріями: (1) політичний - стабільність установ, що гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин; (2) економічний - дієва ринкова економіка; (3) «членський» - зобов'язання, що випливають із факту вступу до ЄС: визнання політичних, економічних і монетарних цілей. Так звані «копенгагенські критерії» або критерії вступу були затверджені в грудні 1995 р. на Мадридському засіданні Європейської Ради. Значення має перебудова адміністративних структур країни-заявника та створення умов поступової гармонійної інтеграції в ЄС.

Зелене відновлення держави має стати основою майбутньої стратегії повоєнної відбудови України. Місія «зеленої» політики полягає у поєднанні рівноваги інтересів громадськості, бізнесу та довкілля.

Положення природоохоронної та кліматичної політики, їхніх умов та обмежень мають бути обов'язково враховані в усіх рішеннях стратегічного та програмного характеру. Такий підхід має пронизувати всі сфери суспільного життя, враховуватися на всіх його рівнях.

Пріоритети Європейського зеленого курсу, модернізація та декарбонізація економіки, чисте промислове виробництво,

збереження біорізноманіття та перехід на сталі сільськогосподарські практики мають стати ключовими завданнями післявоєнного відновлення України. Зелена економіка повинна бути низьковуглецевою та енергоощадливою, природоорієнтованою, мати ефективне та чисте виробництво, збалансоване споживання, базуватися на засадах спільної відповідальності, інноваційності, співпраці, солідарності, взаємозалежності.

Фокус розвитку держави має спрямовуватися на розширення можливостей і вибору для національної економіки, із використанням цільової та відповідної фіскальної політики. Досягнення мети сталого та зеленого економічного розвитку орієнтується на кліматичні цілі, підпорядковуватися природоохоронній політиці та політиці соціального захисту. Має скеровуватися та підтримуватися професійними, незалежними регуляторними органами, що покликані охороняти правові засади, включаючи екологічну та соціальну складові.

Інвестиційна політика, залучення фінансування для відновлення економіки мають узгоджуватися з цілями сталого розвитку та бути першочергово спрямовані на розвиток виробничих ланцюгів з високою додатковою вартістю, а не на ресурсно-експортну економіку.

Екологічні стандарти моніторингу й якості, на відміну від нормування допустимого впливу на компоненти довкілля, мають визначати методи спостереження та відповідні вимоги до якості ґрунтів, повітря, води та природи в цілому. Кінцевою метою є забезпечення безпечного та бажаного стану довкілля. Відновлення інфраструктури та підприємств при цьому має базуватися на застосуванні найкращих доступних технологій і методів управління.

Розробка важливих документів, таких як стратегії чи плани післявоєнного відновлення, має відбуватись за активної участі та залучення усіх зацікавлених сторін, включаючи органи місцевого самоврядування та громадянське суспільство. Рішення, стратегії та плани дій мають прийматися за принципом субсидіарності («знизу вгору»). Тим самим відбувається внесок у подальший розвиток успішної реформи децентралізації. Органи місцевого самоврядування, як лідер у своїх громадах, розділяє відповідальність, безпосередньо приймає участь у процесах відновлення громад.

Таким чином відновлення держави має слугувати потребам українців і сприяти сталому розвитку України. Роль місцевого

самоврядування, прозорість, залучення громадськості та громад до прийняття рішень.

СИМВОЛІЗМ «ПІВНИКА З БОРОДЯНКИ» ЯК НАЦІО-КУЛЬТУРНОГО СУПРОТИВУ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Хмельницька Л.В.

кандидат історичних наук

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Російсько-українське вторгнення на територію незалежної суверенної держави України в лютому 2022 р. стало поштовхом не лише для переосмислення сталих суспільно-політичних наративів, але й наповнення мульти-культурного простору новими символами незламності та нескореності українського народу. Серед таких виокремлюється «півник з Бородянки», як його охрестили медійні джерела, після зробленого 6 квітня фото кореспондентки «Суспільного» Єлисавети Серватинської, на справді ж зразок української майоліки, який в умовах реалій сьогодення претендує на новий світовий бренд та можливість експорту до світових культурних цінностей нової легенди.

Світової слави новий мем незламності України набув після того як 10 квітня 2022 р. два його прототипи були подаровані харківською художницею Валерією Полянською в центрі Києва прем'єр-міністру Великобританії Борису Джонсону під час його спільної прогулянки з Володимиром Зеленським в рамках спонтанного візиту до України [8].

Фото зі зразком української стійкості на третьому поверсі понівеченого війною будинку швидко стало вірусним та породило велику кількість інтерпретацій. Одна з найпоширеніших ілюстрація даного мему належить відомому художнику Олександрю Грехову [9], в якій окрім зображення шафи, що тримається на стіні напівзруйнованого будинку, виокремлено основний меседж – слово «тримаймося», що і є мистецькою кульмінацією, за задумом автора, уособленням незламності духу українського народу переданого символу «півника з Бородянки».

Громадський інтерес та медійна популярність символу викликає і культурно-мистецьке та дослідницьке зацікавлення даним об'єктом декоративно-ужиткового мистецтва. «Півник», або як його називають традиційно в Україні «штоф», «куманець», є прикладом виробу Васильківського заводу майоліки, що довгий час був одним з найбільших виробників сувенірної продукції в Україні. Завод не мав обмежень на тираж продукції, а тому таких зразків майоліки як «півник з Бородянки» може бути багато, враховуючи і популярність в українського народу такого виду декоративно-прикладного мистецтва. Проте це не зменшує його мистецького, а тепер вже й історичного значення, як німого свідка трагічних подій в новітній історії українського народу.

Майоліка – це вироби з обпаленої глини, покриті розписами з глазури. Сама назва, попри те, що виготовлення таких предметів сягає Давнього Сходу, прийшла з італійського острова Мальорка [1, с. 12]. Васильківський майоліковий завод було побудовано у 1928 р., як артіль «Керамік». До 1949 р. на заводі працювали лише народні місцеві майстри, серед яких особливим талантом виділявся Прокіп Бідасюк. За однією з версій саме цьому художнику приписують авторство тепер вже відомого на весь світ «півника». За Прокіпа Бідасюка відомо мало, зокрема, що народився він на Житомирщині у с. Деркачі [7, с. 94]. Освіту отримав у Межигірському художньо-керамічному технікумі у 1923 – 1930 рр. на курсі відомого бойчукіста Василя Седлера, який швидко помітив талановитого юнака. З 1946 р. П. Бідасюк працював на заводі у Василькові. Був автором численних зразків декоративно-прикладного мистецтва у кращих українських традиціях: баранців, іграшок, кухлів, тарілок та куманців [6, с. 43]. Серед них міг бути і прототип «півника з Бородянки». Питання стало дискусійним, з огляду на суспільний інтерес і стосовно нього фахово висловився, головний художник заводу останніх років його існування, Сергій Денисенко, який заявив на Facebook-сторінці «Майоліка Василькова», що даний вид декоративно-ужиткового мистецтва не має подібних рис із роботами Прокіпа Бідасюка.

Завод у Василькові швидко став одним з найбільших в Україні підприємств мальованої кераміки, розквіт якого припав на 60-80-ті роки ХХ століття. Саме в цей період на заводі працювала ціла плеяда видатних українських художників: подружжя Надія та Валерій Протор'єви, Неллі Ісупова, Михайло Денисенко та інші [3, с. 62].

Зокрема, згаданий вище головний художник заводу Сергій Денисенко, висловив припущення, що авторство «півнка» може належати Валерію Протор'єву. У зв'язку з тим, що ні каталогів, ні архіву заводу не збереглося, можуть бути лише припущення, щодо авторства штофа у вигляді півника. Одна і з версій, що цей вид ужиткової кераміки був виготовлений у 50-х роках ХХ століття і тиражувався мільйонами [4, с. 52].

Великий попит на штофи у вигляді тварин, породжував пропозицію заводу, адже аналогічний посуд був традиційним для України. Попри первинно ужитковий формат, мало хто використовував ці вироби за призначенням так як було майже не можливо їх помити. Образ півня був не випадковим і мав символізувати певний родинний оберіг, символ, того хто будить та подає господарям сигнал про небезпеку. За звичай у радянські часи такого символізму предметам декоративно-прикладного мистецтва не надавали, а банально копіювали народні мотиви у кераміці [2, с. 174].

Основний асортимент Васильківського заводу майоліки становила колекція декоративних виробів та посуду, виконана в традиційному українському народному стилі. Загалом, завод випускав понад 70 найменувань виробів. Проте у 1998 р. підприємство було визнане банкрутом, а у 2000 р. воно фактично припинило своє існування. Відродження заводу припадає на 2004 р., коли на його базі було створено приватне підприємство «Васильківська майоліка» [5, с. 351]. Останньою спробою зберегти підприємство з багаторічними традиціями став виставковий проєкт 2019 р. «Я Галерея» «Завод», де була зроблена спроба по-новому презентувати широкому загалу спадщину декоративного мистецтва. Проте ця спроба не врятувала колись відомого на всю країну підприємства від закриття цього ж року.

Попри свою оберегову функцію «півник» на кухонній шафі у Бородянці, не зміг завадити руйнуванню помешкання, але став культурним символом та ще одним феноменом нелюдських випробовувань російським вторгненням українського народу. На сьогодні, в результаті проведеної «спецоперації» з музеєфікації легендарної кухонної шафи та збереження всього її вмісту, вдалося передати декоративно-керамічного півника до фонду Національного музею революції гідності.

«Півник з Бородянки» набув і світової популярності. Так, наприкінці квітня на українському стенді українська ЕТНІКА на ярмарку майстрів Європи MIDA 2022 у Флоренції він був головним героєм [10]. Питання реєстрації в Україні географічного зазначення «Васильківська майоліка», на кшталт «Петриківський розпис», «Кролевецькі рушники», піднято науковими співробітниками НДІ інтелектуальної власності НАПрН України [11].

Отже, трагічні події у Бородянці дали шанс звернути погляди, громадську та науково-дослідницьку зацікавленість вітчизняною культурою, у тому числі кращими зразками українського декоративно – прикладного мистецтва у контексті побудови нової переосмисленої культурної площини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Історія декоративно-прикладного мистецтва: Конспект лекцій: навч. посіб.; уклад.: С. В. Оляніна. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. 52 с.
2. Історія української культури : [в 5 т.] / [гол. ред. Б.Є. Патон та ін.]. Київ: Наукова думка, 2005. Т. 4. Кн. 4. 2005. 2017 с.
3. Кара-Васильєва Т.В. Декоративне мистецтво України ХХ століття. Київ: Либідь, 2005. 274 с.
4. Крутенко Н.Г. Розповіді про кераміку. Київ: Либідь, 2002. 252 с.
5. Кулик Ю.С. Художня кераміка як вид декоративно-прикладного мистецтва: Історичний аспект. *Молодий вчений*. № 9(61). 2018. С. 350-352.
6. Легенький Ю.Г. Від ремесла до творчості. Київ: Час, 1990. 120 с.
7. Чегусова З.А. Декоративне мистецтво України кінця ХХ с. Київ: ЗАТ «Атлант ЮЕмСі», 2002. 245 с.
8. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-dzhonson-vizyt-kyiv/31794908.html>
9. <https://inshe.tv/society/2022-04-08/670714/>
10. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3463284-ukrainska-etnika-ide-v-italiu-na-armorok-majstriv-ta-remisnikiv-mida-2022.html>
11. <https://registry.edbo.gov.ua/university/3893/>

ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНІ ТЕКСТИ ЯК ДОМІНАНТА ОСВІТИ

Царьова І.В.

доктор філологічних наук, доцент

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

З давніх часів і до наших днів європейська освіта розвивалась як ціннісна система. І хоча в різні історичні часи (епохи) у різних країнах європейського простору цінності освіти різнились, їх головний вектор залишався практично незмінним: від античності і до наших днів у центр освітнього простору європейська освіта незмінно ставила людину як найвищу цінність, створену природою і Богом. Щоправда, розуміння людини в різні епохи було різним. Ринкові трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, демонструють знецінення тих цінностей, що репрезентують спільні соціальні блага, зокрема й знання. Їхнє місце заступили ринкові цінності. Індивіди в своїй діяльності керуються доцільністю та успіхом, не відчуючи потреби в дотриманні моральних, екологічних імперативів та релігійних заповідей.

Стан сучасної методології правової науки характеризується суперечкою про місце у ній позитивного та нормативного підходів. Але більш пильний аналіз не виявляє розбіжностей цих підходів. Позитивна правова наука має справу з фактичною поведінкою правових суб'єктів, які передбачають ціннісно-орієнтоване наповнення. Будь-яка мета ґрунтується на цінності. Основою будь-якої освіти є залучення людини до цінностей науки, мистецтва, моральності. У наш час гостро постає питання про формування духовно-культурних цінностей освіти. Культура і освіта пов'язані між собою у такий спосіб: загальним об'єктом (людина культури і освіти); загальнолюдськими цінностями (культура, освіта, людина тощо); творчим характером культурно-освітньої діяльності; загальними функціями – розвивальною, навчальною, виховною.

У юридичній теорії цінностей існує протиріччя між позитивним та нормативним підходами. При цьому ціннісний, або аксіологічний, підхід – найбільш відповідна назва для запропонованого способу, ніж нормативний. Нормативність передбачає певний закріплений порядок цінностей, тоді як аналізований підхід розкриває його змістовне наповнення, принципи побудови, теоретичну

обґрунтованість. Серед домінантних аспектів модернізації вищої освіти актуалізується проблема реалізації виховної функції навчання, формування в здобувачів вищої освіти ціннісного ставлення до самого себе, суспільства і держави. У формуванні ціннісної сфери особистості майбутнього правоохоронця незаперечна роль належить підручнику.

Дослідники класифікують тексти за різними ознаками: за обсягом (макро- і мікротексти), за домінуючою функцією (основний, додатковий, пояснювальний) [2, с. 24]. У контексті нашого дослідницького задуму на особливу увагу заслуговує класифікація текстів за функціональним стилем. З огляду на те, що навчальний текст репрезентує у підручнику знання, які структурують: про навколишній світ, про способи пізнавальної і практичної діяльності та про цінності, розрізняють тексти предметно орієнтовані, інструментально орієнтовані та ціннісно орієнтовані. Основне призначення ціннісно орієнтованих текстів – дати знання про цінності. Ці тексти поділяються на дві групи: такі, що містять безпосередню ціннісну орієнтацію в реальних об'єктах (оцінювання фактів, подій, вчинків людей) та опосередковану, коли предметом оцінювання стають художні образи як уособлення типового, загального. Такі тексти, на думку вчених, мають виражати певні емоції, містити матеріал для оцінної діяльності здобувачів [Там само, с. 164]. Цінності можуть бути справжніми та вигаданими, бажаними та ідеальними, це усвідомлений і прийнятий смисл; відображення певної якості ціннісного ставлення людини до світу, яке фіксується у свідомості у вигляді судження про цю якість – оцінки [1, с. 40].

Вивчення ціннісного компонента картини світу є релевантним у дослідженнях ціннісно-орієнтованих текстів, оскільки вони експліцитно відбивають ціннісні показники реальності, утілені в різних формах. Варто не забувати про роль прецедентних текстів, значущих для тієї чи тієї особистості в пізнавальних, емоційних відносинах. Вони мають надособистісний характер, добре відомі оточенню особи, включаючи і попередників, і сучасників, і, нарешті, такі, звернення до яких відновлюється неодноразово в дискурсі цієї мовної особистості. Загальновідомість, стійкість форми та смислового комплексу, що стоїть за прецедентними текстами, дозволяє говорити про них, як про оцінні одиниці, у зв'язку з чим виявлено належність до процесу ціннісного світоmodellювання.

У коло ціннісно забарвлених категорій розглянутого нами типу комунікації попадає категорія чат. Ця категорія реалізується у вигляді прецедентних текстів, висхідних до будь-якого джерела переважно трансформованого виду. Реалізація цієї категорії актуалізує ціннісну регламентацію просторової опозиції «своє/чуже». Чат є «своїм» простором і зіставляється іншим формам спілкування віртуального дискурсу («Блог добре, а чат краще», «Не ходи в аську, козенятком станеш» та ін.). Причому один чат зіставляється іншим, тобто затверджується цінність саме того чату, у якому відбувається комунікація. Іноді як репрезентант зіставлення чату як «свого» простору «чужому» використовується прецедентний текст, що не включає до свого складу лексеми чат («Ти туди не ходи» (про інший чат), ти сюди ходи»). Чатівці також піддаються оцінюванню.

Отже, саме в аспекті універсальної ціннісно-сміслової установки демократія набуває значення внутрішньоособистісної установки людини на дотримання гуманістичних принципів життєдіяльності, що особливо актуалізує проблематику вивчення цього феномену у навчально-виховному, громадянсько-просвітницькому та системно-освітньому вимірах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2-х кн. Кн. 2. : Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади : навч.- метод. посібник. Київ: Либідь, 2003.

2. Кодлюк Я. П. Теорія і практика підручникотворення в початковій освіті : підруч. для магістрантів та студ. пед. ф-тів. Київ : Інформаційно-аналітична агенція «Наш час», 2006. 368 с.

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ КОНСУЛЬСЬКИХ УСТАНОВ ТА АДВОКАТУРИ ПІД ЧАС НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЗА КОРДОНОМ В КОНТЕКСТІ ОХОРОНИ ЦІННОСТЕЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Чернявський А.Л.

*кандидат юридичних наук, доцент, адвокат
Сумський державний університет*

Повага до людської гідності та повага до прав людини є одними з базових цінностей Європейського Союзу, закріплених ст. 2 Договору про ЄС [3, с. 17]. Ці цінності охороняються за допомогою широкого спектру політичних, соціально-економічних та юридичних механізмів, ефективність яких часто залежить від особливостей конкретної ситуації, в якій опинилися людина, чії права потребують, перш за все, правового захисту.

Після початку широкомасштабного вторгнення росії до України надзвичайно велика кількість громадян України вимушена була її покинути та шукати прихистку в європейських державах.

За загальним правилом, одним із важливих засобів захисту прав та свобод громадян України, які перебувають за кордоном, є надання їм консульського захисту. Відповідно до п. а) ст. 5 Віденської конвенції про консульські зносини 1963 р. захист у державі перебування інтересів держави акредитування та її громадян (фізичних і юридичних осіб) у межах, що допускаються міжнародним правом є консульською функцією [1].

Відповідно до ч. 3 ст. 25 Конституції України Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами [4]. На жаль, впродовж 25 років після прийняття Конституції України в українському законодавстві так і не було розроблено поняття консульського захисту та не визначено перелік елементів, що складають його зміст.

Як зазначає А.Д. Гулієв, консульські функції, як і вся сфера консульських відносин, регулюються нормами міжнародного та внутрішнього права. Причому тут особливу роль відіграють двосторонні і багатосторонні міжнародні договори і національне законодавство держав, яку представляють [2, с. 300].

Статтею 20 Консульського статуту України передбачено, що консул зобов'язаний вживати заходів для того, щоб юридичні особи та громадяни України користувалися в повному обсязі всіма правами, наданими їм законодавством держави перебування і міжнародними договорами, учасниками яких є Україна і держава перебування, а також міжнародними звичаями. Консул зобов'язаний вживати заходів для відновлення порушених прав юридичних осіб і громадян України. У випадку, якщо після звернення консула до властей держави перебування не будуть відновлені порушені права юридичних осіб і громадян України, консул зобов'язаний повідомити про це Міністерство закордонних справ України та главу дипломатичного представництва України в державі перебування [8].

Певною мірою модель консульського захисту можна простежити за приписами Кримінального процесуального кодексу України.

Так, частиною 6 ст. 42 КПК України передбачено, що підозрюваний, обвинувачений, який є іноземцем і тримається під вартою, має право на зустріч з представником дипломатичної чи консульської установи своєї держави, яку йому зобов'язана забезпечити адміністрація місця ув'язнення [5]. При цьому КПК України не наділяє представника дипломатичної чи консульської установи ніякими повноваженнями щодо захисту підозрюваного чи обвинуваченого.

Таким чином, основним змістом консульського захисту є налагодження комунікації особи, затриманої за кордоном, зі своєю державою, а також сприяння пошуку та встановлення контактів з адвокатами, які надаватимуть правову допомогу цій особі на підставі та в порядку, визначеному законодавством держави перебування.

У більшості країн світу поширений підхід, згідно з яким здійснювати адвокатську діяльність на їх території можуть виключно особи, які отримали відповідне право (ліцензію) від держави, в якій така діяльність здійснюється. Характерною особливістю системи надання правової допомоги в ЄС є існування загальноєвропейського ринку правових послуг.

Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС від 16.02.1998 № 98/5/ЄС надала дозвіл адвокатам, котрі реалізують адвокатські послуги на законних підставах в державі-члені ЄС, пройшли належну підготовку та склали кваліфікаційні іспити в цій державі, здійснювати адвокатську діяльність у інших державах-членах ЄС.

Остаточне скасування обмежень на шляху формування спільного ринку послуг в країнах ЄС відбулося з прийняттям Директиви від 12.12.2006 № 2006/123/ЄС, яка державам-членам ЄС та їхнім органам публічного управління встановлювати дискримінаційні умови з огляду на національну приналежність адвокатів [6, с. 33].

Мільйони громадян України, переважно жінок, дітей та осіб похилого віку, внаслідок військового вторгнення росії в Україну зараз перебувають на території Європейського Союзу і нерідко потребують правової допомоги. Також в європейських країнах перебуває певна кількість українських адвокатів, які могли б надавати необхідну правову допомогу своїм співвітчизникам.

Ряд країн, зокрема, Польща, Чехія та Словаччина надали дозвіл українським адвокатам надавати правову допомогу чи займатися іншими видами адвокатської діяльності на своїй території. Наразі Рада адвокатських та правничих товариств Європи (ССВЕ) завершує розробку рекомендацій для європейських адвокатур щодо надання українським адвокатам доступу до практики у різних юрисдикціях, про що йшлося під час прийому у посольстві Франції в Австрії, який відбувся в рамках 50-ої конференції президентів адвокатських об'єднань Європи [10].

Такі заходи з надання українським адвокатам доступу до ринку правової допомоги та адвокатських послуг ЄС актуалізують питання правового регулювання взаємодії адвокатури та консульських установ України за кордоном а також іноземних консульських установ в Україні. Але доводиться констатувати, що ці питання недостатньо врегульовані у вітчизняному законодавстві, при чому це стосується як порядку здійснення адвокатської діяльності, так і процедур доступу до адвокатської професії.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного згідно із Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Програма складення кваліфікаційного іспиту затверджена рішенням Ради адвокатів України від 21 вересня 2019 року № 113 [9]. Ця програма містить ряд питань, присвячених практиці ЄСПЛ та міжнародно-правовим аспектам здійснення адвокатської діяльності, проте аспекти взаємодії адвокатури та консульських установ під час надання правової допомоги нею не охоплені.

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» під час здійснення адвокатської діяльності адвокат зобов'язаний дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики.

Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року [7], є основним документом, який регламентує відносини адвоката зі своїми клієнтами, судовими та правоохоронними органами, підприємствами, установами та організаціями. Ці правила не містять жодних положень, які б стосувалися відносин адвокатів як з консульськими установами України за кордоном, так і з іноземними консульськими установами, розташованими в Україні. Так само не містить подібних положень і Консульський статут України.

У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у розробці та введенні у національне правове поле детальних положень, які б регламентували відносини адвокатів та консульських установ під час надання правової допомоги громадянам України, які перебувають за кордоном, а також іноземцям та особам без громадянства, які перебувають на території України. Відповідні зміни також мають бути відображені також і в програмі складення адвокатського іспиту та у навчальних програмах закладів вищої освіти юридичного спрямування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Віденська Конвенція про консульські зносини від 24.04.1963. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047#Text (дата звернення: 14.06.2022).

2. Гулієв А. Д. Право зовнішніх зносин: підручник. Київ: НАУ, 2012. 488 с.

3. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та договору про функціонування європейського союзу (2010/с 83/01). *Офіційний вісник Європейського Союзу*. № С 83/30.3.2010 UA. 403 с.

4. Конституція України від 28.06.1996. Офіційний вісник України. 2010. № 72/1 (Спеціальний випуск). Ст. 2598.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 14.06.2022).

6. Личенко І.О. Костюк У.І. Правове регулювання діяльності адвоката в країнах Європейського Союзу Журнал східноєвропейського права. 2021. № 89. С. 31 – 36.

7. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text> (дата звернення: 14.06.2022).

8. Про Консульський статут України. Указ Президента України від 02.04.1994 № 127/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127/94#Text> (дата звернення: 14.06.2022).

9. Програма складення кваліфікаційного іспиту, затверджена рішенням Ради адвокатів України від 21 вересня 2019 року № 113. URL: <https://unba.org.ua/qualification-examination> (дата звернення: 14.06.2022).

10. ССВЕ рекомендувати спрощений доступ до практики для українських адвокатів в Європі. URL: <https://unba.org.ua/news/7461-ssve-rekomenduvati-sproshenij-dostup-do-praktiki-dlya-ukrains-kih-advokativ-v-evropi.html> (дата звернення: 14.06.2022).

ДО ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ДОВКІЛЛЮ УКРАЇНИ, ЗАВДАНОЇ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РФ

Чурилова Т.М.

*кандидат юридичних наук, доцент
Сумський державний університет*

Повномасштабна війна, розв'язана РФ проти України сколихнула майже увесь світ, та стала чи не найбільш жакливою катастрофою у Європі з часів Другої світової війни. Масштаби руйнувань цивільної, промислової інфраструктури, об'єктів культурної спадщини є

величезними. Кожного дня під обстріли та авіаудари потрапляє цивільне населення, медичні та дитячі установи, житлові квартали.

Війна завдає непоправної шкоди довкіллю не тільки України, адже Україна є найбільшою за площею країною Європи. У 2017 році Українською Гельсінською спілкою з прав людини був підготовлений звіт «На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході України» в якому, зокрема зазначалося, що екологічна ситуація Донбасу, тривалий час перебуваючи у кризовому стані, в період воєнних дій набула ознак екологічної катастрофи. Забруднення довкілля важкими металами (титан, ванадій, стронцій) внаслідок артилерійських обстрілів, отруєння питної води і виникнення радіоактивно забруднених вод Азовського моря та Сіверського Дінця як результат затоплення шахт, знищення рослинного покриву та дикої фауни може призвести до екологічної катастрофи рівня Чорнобиля [1].

Війна РФ проти України триває вісім років, та такі жахаючи, невідворотні наслідки фіксувалися у 2017 році. Повномасштабна війна, яка триває в Україні здатна погіршити стан довкілля на покоління вперед й не тільки в Україні.

На сьогоднішній день війна вплинула на 900 заповідних територій площею 1,2 млн га, що становить близько третини площі всіх заповідних територій України. Під загрозою знищення в Україні знаходяться 14 Рамсарських об'єктів площею 397,7 тис. га, близько 200 територій Смарагдової мережі площею 2,9 млн га та біосферні заповідники [2].

Внаслідок пожеж на техногенних об'єктах утворюється велика кількість речовин та сполук, які є шкідливими для організму людини. Характерний чорний дим під час пожеж на нафтобазах та складах з паливно-мастильними матеріалами є ознакою значних викидів мікрочасток сажі, яка є найнебезпечнішим канцерогеном з усіх, які можна зустріти у побуті.

За інформацією, розміщеною на офіційній сторінці Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України у Facebook, збитки лісовим екосистемам вже склали 440 млн доларів, а саме: 135,5 млн доларів - прямі збитки лісовій екосистемі; 53,6 млн доларів - непрямі збитки, тобто відкладені у часі; 185 млн доларів - збитки екосистемним послугам, які надаються лісами [3]. Аналіз свіжих супутникових знімків показує, що загальна площа радіаційно

зараженої території, що горить або була нещодавно пройдена вогнем, – понад 7600 га. Пожежі та вторинні викиди радіонуклідів в лісах на найбільш забруднених частинах Чорнобильської зони відчуження можуть стати ще однією причиною радіоактивного забруднення [4].

Ціла низка факторів матиме довгострокову дію. Так, в багатьох містах на сході України знищені підприємства хімічної і металургійної промисловості, що є найбільшими забруднювачами довкілля, пошкоджені сховища відходів і очисні споруди міст, після чого відходи вільно потраплятимуть в повітря, річки і моря. Вивільнення шкідливих речовин з часом прогресуватиме. В цілях техногенної безпеки, рівень води у водосховищах дніпровського каскаду було знижено, що завадить нересту більшості промислових видів риб, отже, у наступні роки настане криза внутрішнього риболовства. Втрата 32% орних земель внаслідок окупації, мінування та бойових дій призведе з одного боку - до дестабілізації світового ринку продовольства, а з іншого боку - до знищення багатьох цінних природних екосистем (пасовищ та сіножатей) на доступній частині України, що будуть розорюватись з надією компенсувати втрачені сільськогосподарські площі. Серед таких територій є і велика кількість таких, що є останніми місцями поширення рідкісних видів рослин та тварин [4].

Кількість вчинених злочинів проти довкілля збільшується з кожним днем. Станом на 27 травня 2022 року зафіксовано вже 257 випадків екоциду [5]. Але, до місць бойових дій та окупованих територій немає доступу, тож оцінка шкоди довкіллю наразі неможлива.

З метою притягнення РФ до відповідальності та відшкодування, завданої довкіллю України шкоди важливим є належний збір, аналіз та оцінка доказів вчинення злочинів проти довкілля. З цією метою створено Оперативний штаб при Державній екологічній інспекції України. Для збору даних про екологічні злочини створено мобільний застосунок, за допомогою якого є можливість зафіксувати інформацію щодо шкоди, заподіяної довкіллю.

Крім того, Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України за підтримки Міністерства цифрової трансформації України та інших партнерів на національній онлайн-платформі «ЕкоСистема» створено окремий офіційний ресурс «ЕкоЗагроза» для збору та

фіксації інформації про екологічні загрози в режимі реального часу [5].

Процес документування та оцінки наслідків війни є особливо складним у сфері довкілля, зважаючи на значні площі порушених територій, міждисциплінарний характер необхідних досліджень, особливості оцінки екологічної шкоди. З метою забезпечення нормативно-правового врегулювання питань, пов'язаних з визначенням збитків, завданих довкіллю Кабінетом Міністрів України затверджена Постанова [«Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації»](#) від 20.03.2022 № 326. Серед загалом визначених 18 напрямів шкоди та збитків передбачено: втрати лісового фонду, надр, акваторії; збитки, завдані природно-заповідному фонду, водним ресурсам та об'єктам водогосподарської інфраструктури; шкода, завдана земельним ресурсам, атмосферному повітрю [6].

Наказом Міністерства захисту довкілля і природних ресурсів № 167 від 04.04.2022 затверджена Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану, яка дозволить якісно визначати шкоду, завдану ґрунтам та земельним ресурсам внаслідок викидів та скидів забруднюючих речовин [7].

[Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів № 175](#) від 13.04.2022 затверджена Методика розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди. Методика дозволить нараховувати збитки внаслідок неорганізованих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря [8].

Не менш важливою є проблема пошуку шляхів відшкодування шкоди, завданої довкіллю України. Війна РФ проти України не є новою в історії відносин між державами, акти агресії мали місце в минулому столітті. Так, у 1991 році Ірак вчинив акт агресії проти Кувейта, який було анексовано і приєднано до Іраку на правах 19-ї провінції. Така агресія супроводжувалася значними збитками для довкілля не тільки Кувейту, але і сусідніх держав. Зокрема, біля 10,8

млн барелів нафти було умисно викинуто в Перській затоці іракськими військовими [9].

Для компенсації шкоди довкіллю та інших збитків ООН створила окремий орган – компенсаційну комісію - The United Nations Compensation Commission (UNCC), яка здійснювала реєстрацію, оцінку та присудження компенсацій для очищення та відновлення ґрунтів, вод, екосистем тощо.

Досвід роботи Компенсаційної комісії ООН свідчить про деякі важливі напрямки роботи в Україні на міжнародному та національному рівні. Так, на міжнародному рівні створення спеціального фонду для виплат відшкодування Україні дозволить в майбутньому отримати репарації. На національному рівні важливим є збір, аналіз, оцінка доказів шкоди, завданої довкіллю, здійснення моніторингу стану довкілля та збереження даних, розробка методик, які дозволять об'єктивно відобразити розмір компенсацій для відновлення довкілля України. Зокрема, однією із таких методик, яка активно використовується у США є Habitat Equivalence Assessment [10]. Крім того, необхідно розробляти заходи щодо відновлення елементів довкілля, фіксувати затрачені ресурси на проведення таких заходів. Така робота є складним та тривалим у часі процесом, проте саме вона дозволить належним чином обґрунтувати претензії до держави-агресора на міжнародному рівні та отримати репарації на відновлення довкілля.

ЛІТЕРАТУРА

1. На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході України. За заг. ред. А. П. Буценка. Українська Гельсінська спілка з прав людини. К., КІТ, 2017. 88 с. URL: <https://helsinki.org.ua/publications/na-mezhi-vyzhyvannya-znyschennya-dovkillya-pid-chas-zbrojnoho-konfliktu-na-shodi-ukrajiny/>
2. Заповідні території під час війни. URL: <https://wownature.in.ua/>
3. Зупинити екоцид в Україні. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/224071.html>
4. Вплив воєнних дій на довкілля України. URL: <http://epl.org.ua/eco-analytics/vplyv-voyennyh-dij-na-dovkillya-ukrayiny/>

5. Оперативний штаб при Державній екологічній інспекції України. URL: <https://shtab.gov.ua/#information>

6. [Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації](#) : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>

7. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану : Наказ Міндовкілля України від 04.04.2022 р. № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text> (дата звернення: 12.06.2022).

8. Про затвердження Методики розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди : Наказ Міндовкілля України від 13.04.2022 р. № 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-22#Text> (дата звернення: 12.06.2022).

9. Компенсаційна комісія ООН – перспектива фінансування відновлення довкілля в Україні після війни із рф Огляд діяльності Компенсаційної комісії ООН. URL: <http://epl.org.ua/eco-analytics/kompensatsijna-komisiya-oon-perspektyva-finansuvannya-vidnovlennya-dovkillya-v-ukrayini-pislya-vijny-iz-rf-oglyad-diyalnosti-kompensatsijnoyi-komisiyi-oon/>

10.Методика Habitat Equivalence Assessment для нарахування компенсаційних витрат на відновлення: загальний огляд. URL: <http://epl.org.ua/eco-analytics/metodyka-habitat-equivalence-assessment-dlya-narahuvannya-kompensatsijnyh-vytrat-na-vidnovlennya-zagalnyj-oglyad/>

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НЕДИСКРИМІНАЦІЇ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЄС²

Швагер О.А.

*кандидат юридичних наук
Сумський державний університет*

Страхові послуги є одними із найрозповсюдженіших у повсякденному житті людини. Вони покликані сприяти зниженню ризику економічних втрат та невизначеності у приватному житті. Інститут страхування заохочує людину до більш активної економічної поведінки та забезпечує певний рівень захисту від можливих втрат.

Правове регулювання страхування як в Україні, так і Європейському Союзі має на меті забезпечити рівний доступ всіх до страхових послуг із дотриманням принципів справедливості та недискримінації. Забезпечення чесної практики страховиків у законодавстві означає, що вони повинні уникати у своїй діяльності будь-яких дискримінаційних характеристик чи дій, що є нормативно заборонено, наприклад раса чи стать не повинні враховуватись при укладенні договору страхування.

Європейською Конвенцією з прав людини у статті 14 встановлено заборону дискримінації: користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою.

---

² Дослідження проведено на виконання міжнародного проекту в сфері освіти «619998-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейські стандарти захисту прав споживачів фінансових послуг» (спільний проект СумДУ, Еразмус+ Жан Моне Фонду та Виконавчого агентства з питань освіти та культури за підтримки ЄС). Підтримка Європейською комісією випуску цієї публікації не означає схвалення змісту, який відображає лише думки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

Стаття 5(1) Директиви Ради 2004/113/ЄС від 13 грудня 2004 року про реалізацію принципу рівного ставлення до чоловіків і жінок щодо доступу та постачання товарів і послуг реалізує принцип рівного ставлення до чоловіків і жінок у доступі до товарів і послуг і їх постачанні: «Держави-члени забезпечують, щоб у всіх нових контрактах, укладених не пізніше 21 грудня 2007 року, використання статі як фактора при розрахунку премій і виплат для цілей страхування та пов'язаних з ними фінансових послуг не призводило до розбіжностей у внесках фізичних осіб, і будь-якої переваги».

Стаття 35 Директиви Європейського Парламенту та Ради 2016/97 від 20 січня 2016 року про розповсюдження страхових послуг (далі - IDD) визначено зобов'язання країн - членів Європейського Союзу забезпечити, щоб компетентні органи встановили ефективні механізми, які дозволять та заохочують повідомляти їм про можливі або фактичні порушення національних положень, що реалізують цю Директиву. Такі механізми включають принаймні: (а) конкретні процедури отримання звітів та подальших заходів; (б) належний захист, принаймні від помсти, дискримінації чи інших видів несправедливого ставлення, для працівників страхових або перестраховувальних розповсюджувачів і, якщо це можливо, для інших осіб, які повідомляють про порушення, вчинені в цих організаціях; і (с) захист особистості як особи, яка повідомляє про порушення, так і фізичної особи, яка імовірно несе відповідальність за порушення, на всіх етапах процедури, якщо таке розкриття не вимагається національним законодавством у контексті подальшого розслідування або подальшого адміністративного чи судового розгляду.

Потрібно зауважити, що IDD регулює питання страхування більш точно і всебічно, ніж колишня Директива про посередництво в страхуванні (IMD). Її положеннями охоплені питання щодо діяльності страхових дистриб'юторів, зобов'язань щодо розкриття інформації, консультаційних послуг, документації та ділової поведінки.

Дискримінація, відповідно до статті 1 закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», - це ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками,

які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі - певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

В сфері надання фінансових послуг захист прав споживачів фінансових послуг ґрунтується на таких принципах, які визначені у статті 3-1 закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання фінансових послуг»: 1) забезпечення відповідального ставлення до всіх категорій споживачів фінансових послуг, у тому числі при врегулюванні простроченої заборгованості (дотримання вимог щодо етичної поведінки); 2) забезпечення своєчасного надання повної, точної та достовірної інформації про фінансові послуги, суб'єктів господарювання, які надають фінансові послуги, та про їх фінансовий стан; 3) сприяння просвітницькій роботі з метою забезпечення обізнаності споживачів фінансових послуг, отримання ними навичок, знань та впевненості щодо розуміння ризиків, відповідальності та можливостей, пов'язаних із користуванням фінансовими послугами; 4) забезпечення відповідальної ділової поведінки осіб, які надають фінансові послуги, та їх уповноважених представників (осіб, що надають посередницькі послуги на ринках фінансових послуг); 5) забезпечення захисту коштів та інших активів споживачів фінансових послуг від шахрайства та зловживань; 6) забезпечення захисту персональних даних споживачів фінансових послуг; 7) створення і впровадження механізму досудового вирішення спорів щодо надання фінансових послуг; 8) сприяння конкуренції у сфері надання фінансових послуг.

Одним із завдань державного регулювання ринків фінансових послуг в Україні є забезпечення рівних можливостей для доступу до ринків фінансових послуг та захисту прав їх учасників. Відповідно до частини 1 статті 29 закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання фінансових послуг», Національний банк України при здійсненні нагляду за діяльністю на ринках небанківських фінансових послуг керується у тому числі принципом рівності прав і законних інтересів усіх небанківських фінансових установ та осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги, незалежно від їх організаційно-

правової форми чи форми власності, за виключенням випадків, встановлених законом.

До випадків порушення прав споживачів відносять ситуацію, коли при наданні послуги, від якої споживач не може відмовитись, а одержати може лише в одного виконавця, виконавець нав'язує такі умови одержання послуги, які ставлять споживача у нерівне становище порівняно з іншими споживачами та/або виконавцями, не надають споживачеві однакових гарантій відшкодування шкоди, завданої невиконанням (неналежним виконанням) сторонами умов договору, як встановлено у п.3 ч.1 статті 21 закону «Про захист прав споживачів».

Стаття 44 закону України «Про страхування» містить положення про те, що іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи на території України користуються правом на страховий захист нарівні з громадянами і юридичними особами України.

Правове регулювання страхових послуг в Україні та ЄС має змішану природу як публічну, так і приватну, що зумовлено врахуванням при розробці нормативних стандартів у страхування не тільки державних інтересів, але і приватно - правових осіб: страховиків та страхувальників. Такий баланс зумовлює включення питань доступу до страхових послуг та рівності споживачів.

Механізм забезпечення принципу недискримінації у правове регулюванні надання страхових послуг продемонстровано на прикладах законодавства ЄС та України, дозволяє стверджувати про наявність нормативної бази принципів недискримінації та рівності та системи органів державної влади, які уповноважені застосовувати та контролювати реалізацію положень закону щодо рівності та недискримінації.

Однак не зважаючи на зазначене, трапляються і досі прикрі випадки порушення принципу недискримінації. Так, прикладом може слугувати справа № 201/13021/16-ц, в якій суд визнав відмову особи з інвалідністю у видачі полісу медичного туристичного страхування для виїжджаючих за кордон як таку, що має дискримінаційний характер та зобов'язав страхову компанію внести зміни до Правил добровільного страхування медичних витрат та до пункту договору добровільного страхування подорожуючих за кордон, шляхом їх виключення мотивуючи такі положення дискримінаційними по відношенню до прав осіб з інвалідністю.

Враховуючи вище зазначене, вважаємо акцентувати увагу на необхідності дотримання принципу недискримінації у страхуванні не тільки на рівні нормативного регулювання, але і на практиці при розробці індивідуальних правових актів суб'єктами страхового ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Європейська конвенція з прав людини URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ukr.pdf
2. Council Directive 2004/113/EC of 13 December 2004 implementing the principle of equal treatment between men and women in the access to and supply of goods and services URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2004/113/oj>
3. Directive (EU) 2016/97 of the European Parliament and of the Council of 20 January 2016 on insurance distribution (recast) URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2016/97/oj>
4. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України № 5207-V від 06.09.2012 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
5. Про фінансові послуги та державне регулювання фінансових послуг: Закон України № 2664-III від 12.07.2001 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>
6. Про захист прав споживачів: Закон України № 1023-XII від 12.05.1991 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>
7. Про страхування: Закон України № 85/96-ВР від 07.03.1996 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>

ТЬЮТОРИНГ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ УЧНЯ ТА ВЧИТЕЛЯ

Швець Т.Е.

*кандидат педагогічних наук,
Приватна школа «Афіни», м. Києва*

Поняття тьюторингу стає все більш популярним в системі освіти. Чому? Відповіді доволі прості та сформульовані як в сучасних курикулумах багатьох європейських країн, так й в Концепції Нової української школи. В досить скороченому варіанті це можна представити так: кожна дитина — це унікальна особистість, цінність сама по собі, яка має право на розкриття свого потенціалу та індивідуальну підтримку на цьому шляху. Все більше уваги в сучасному світі приділяється вихованням на цінностях і учні потребують допомоги у вибудовуванні власних систем цінностей. Освіта повинна підтримувати зростання учня як особистості, сприяти становленню в нього критичного, креативного мислення, емоційного інтелекту, вмінню вчитися, бути самостійним, вміти робити вибір, приймати рішення та нести відповідальність за свій вибір, своє майбутнє (в тому числі й за освіту).

Перебування в школі — час активного дорослішання учня, саме в цей період діти вчаться ставити собі цілі, вирішувати задачі самостійно та разом з іншими, замислюються про своє навчання, свій досвід, свої емоції та почуття. А позитивні емоції та досвід надихають, тобто мотивують учнів на розвиток їх здібностей. Навчання відбувається у взаємодії з іншими учнями, викладачами, іншими дорослими, у різноманітних освітніх середовищах, що включає в себе планування, розмірковування, дослідження та оцінювання освітніх процесів. Окрім цього учні також навчаються розуміти наслідки своїх дій. Завдання школи допомогти учню побачити та зрозуміти свої індивідуальні особливості та навчити їх використовувати в будь-якій свої діяльності.

Розуміння самого себе, самоефективність та самооцінка впливають на цілі, на які орієнтуються учні, а підтримка в цьому процесі зміцнюють довіру учнів та розкриває їх потенціал як людини і члена суспільства. Досягти подібних результатів школа може за умов реалізації педагогіки партнерства. І всі ці завдання, які ставить перед

собою сучасна школа, можливі за умов персоналізації та індивідуалізації в освіті (що вже зроблено в багатьох країнах), яка є головною ознакою тьюторингу.

Основний ресурс тьюторингу полягає в тому, що допомагає людині знайти та вибудувати свій шлях, посилюючи самого себе та, одночасно, інших людей, серед яких живеш, дієш. Людина розуміє себе, свій стиль діяльності, сприймає свої потреби, бажання, цінності, задачі — з одного боку, а з іншого — усвідомлює соціальну відповідальність перед іншими, тобто досягнення різного та спільного одночасно.

Якщо у загальному розумінні, то тьюторинг можна визначити як освітню технологію, яка особливо ефективна, коли мова йде про розвиток потенціалу молодшої людини, а також мотивуванні її до самостійної діяльності. Полягає у регулярних, індивідуальних зустрічах тьютора з підопічним, в межах яких вони спільно працюють над його розвитком. Тьюторинг дає те, чого не дає масова система освіти: увагу конкретному учню, можливість пристосувати шлях розвитку до його специфічної ситуації. Також, ця технологія відома тим, що сприяє розвитку талантів та сильних сторін учня [4].

Тьюторинг ґрунтується на трьох стовпах, які визначені психологами, філософами, педагогами — теоретиками та практиками: по-перше, відносини між учнем та дорослим. Відносини, які передбачають взаємоповагу, довіру, автономію учня з однієї сторони, авторитет тьютора — з іншої. Відносини, в яких тьютор та підопічний разом шукають відповіді на питання, критично мислять. Відносини, в яких добро підопічного найважливіша цінність для тьютора. По-друге, розвиток характеру учня, його позитивних рис. Адже розвиток потенціалу людини має цілісне розуміння: людина є не тільки для себе, а також для суспільства. По-третє, сучасні дослідження в області позитивної психології. В багатьох аспектах її тези спільні з попередніми стовпами: в сенсі ролі людини для інших в процесі особистого зростання. Тобто акцентує увагу на розвитку талантів та сильних сторін, а також дає практичні інструменти для розвитку як власного потенціалу, так й інших. Ці три стовпи дають шанс тьюторингу бути глибоким та ефективним процесом.

Тьюторинг є довготривалим процесом, спрямованим на інтегральний розвиток особистості, що поєднує знання, вміння та поведінку. Персоналізація пропонує цілісний погляд на людину, як на

багатовимірну особистість: мислення, духовність, воля, почуття, тіло [5, с. 20]. Ідеалом тьюторингу є розвиток всіх цих сторін. Мислення відповідає за можливості пізнання та розуміння, духовність допомагає глибше зрозуміти людську діяльність та вийти за горизонти власного «Я», сила волі дає надію на успіхи щодо власних зусиль, тіло дає сили та витривалість щодо реалізації прийнятих рішень. Всі ці елементи створюють особистість, її характер, якій є вирішальним чинником успіху та якій ми розуміємо як здатність до реалізації власних цілей. Коли ми запитуємо когось, що робить його щасливим, допомагає створювати гарні стосунки в родині, реалізовувати таланти, примножувати добробут, то ніхто не відповідає, що це досконале вміння роботи на комп'ютері, знання інтегралів чи пунктуації. Скоріш у відповідь ми чуємо про певні риси характеру: відвага, мудрість, витривалість, відданість справі, наполегливість, оптимізм чи позитивне відношення до життя, вміння слухати інших. В цьому контексті можна визначити тьюторинг як метод індивідуальної роботи з підопічним (базується на відносинах «майстер-учень»), якій завдяки інтегральному погляду на розвиток людини в повній мірі сприяє розвитку її потенціалу.

Дитина від природи є особистістю творчою, наділеною талантами, можливостями, які може в собі пробудити. Розвиток не полягає тільки в тому, щоб зрозуміти свої здібності, скоріше — невикористані можливості. Процес розвитку, який відбувається в межах тьюторингу, як раз заснований на їх відкритті та ефективному використанні. Розвиток вимагає самосвідомості як відправного пункту, так й основного її інструменту. Основою розвитку є відкриття невідомих, «захованих» здібностей індивідуума. Розвиток починається, коли створюємо простір для прояву потенціалу людини [2, с. 42-43]. Тьюторинг спирається на підстави, що людина має великий, часто схований та не в повній мірі використаний потенціал, який у відповідних умовах може розкритися.

Мета тьюторингу — допомога учню у відкритті його здібностей, відпрацюванні особистого стилю навчання та побудові власного шляху розвитку, який сприяє формуванню корисних вмінь та навичок, а також привести учня до мудрості та зрілості. А на це потрібен час, уважність і регулярність контактів. Основа тьюторингу — індивідуальні зустрічі, на яких в атмосфері діалогу, поваги та уваги один до одного, тьютор працює з підопічним, допомагає йому

поглибити свої знання у визначеній області, розвинути вміння самостійного та максимального користування своїми талантами. Завдяки ретельно підготовленим та, одночасно, мотивуючим тьюторіалам (зустрічі тьютора з підопічним) учень може мати прогрес як в області знань, так й в особистісним розвитку, підвищуючи впевненість у собі та розвиваючи позитивні риси характеру.

У своїй роботі тьютор використовує такі методики, як: вміння ставити правильні питання, що активізують мислення учня, його ауторефлексію; уважно слухати; надавати зворотний зв'язок; ставити цілі та планувати шляхи їх досягнення, мотивування, контроль та облік виконаних завдань. Одне з найважливіших завдань тьютора – допомогти учню змінити переконання, які блокують його розвиток. Тьютор допомагає підопічним дізнатися про їх та слабкі сторони. Зміцнює перше і допомагає компенсувати друге.

Відповідно, постає питання, якими компетенціями повинене володіти тьютор, щоб вміти ефективно здійснювати тьюторський процес? Базовою компетенцією тьютора можна визначити вміння зосередитися на сильних сторонах учня. Тьютор повинен розуміти свої межі та не залучатися до психотерапії, а при необхідності може звертатися до інших спеціалістів (психолог, соціальний педагог, психіатр, юрист). Тьютор повинен бути здатним розвивати учнівські інтереси та таланти; вибудовувати особисті стосунки та мати навички активного слухання, співпереживання, формулювання своїх думок, спостереження, надання підтримки; здатним створити простір для справжнього діалогу та побудови партнерства; бути гнучким і вміти надихати учня на позитивні зміни. Крім того, тьютор повинен мати високий міжособистісний та емоційний інтелект, а також уяву та педагогічну інтуїцію [6].

Нині в усьому світі незалежно від рівня освіти йде пошук нових можливостей для підвищення якості освіти дітей, підлітків, студентів. Це пов'язано з сучасними дослідженнями процесів навчання в контексті мінливих потреб учнів та викликів ринку праці. У зв'язку з цим комплексом факторів виникає нагальна потреба розробляти інноваційні шляхи навчання та виховання молоді, конструювання нових можливостей на протигагу масової освіти, яка є мало індивідуалізованою. Тьюторинг високо цінується і визнається Болонською декларацією, в якій наголошується на необхідності

кардинальних змін методів та стратегій навчання у вищій освіті. Що цікаво, у тьюторингу, а вірніше, краще сказати, в освітніх відносинах можна побачити спосіб реалізувати іншу освіту: більш вимогливу, формуючу, що всебічно впливає на учнів, і одночасно з повною повагою до їх потреб, можливостей та талантів.

У певному сенсі тьюторинг відновлює сутнісний зміст освіти. Варто пам'ятати, що в основі цього поняття лежить латинське слово «educere», що означає «звільнити, вивести», а не дати готове. Вища мета виховання полягає в тому, щоб підтримати людину на шляху розвитку самого себе, повному розкритті його потенціалу, прояві талантів і вдосконалення навичок і компетенцій, що дозволить їм самореалізуватися в особистому та професійному житті. Знання, навички та компетенції, цінності та цілі, якщо вони цілісні та правдиві, утворюють картину людини, яка функціонує у гармонії і — ризикнемо таким ненауковим терміном, у щасті.

Як бачимо, це докорінно змінює роль педагога, який працює на розвиток як тьютор. У цій новій ролі педагог як і раніше виконує важливі дидактичні функції, але ця роль включає їх і перевищує їх. Викладання перетворюється на особисті стосунки, стосунки між людьми через розвиток, кожен з яких отримує задоволення та створює зони задоволення і не лише професійні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Швець Т. Е. Тьюторинг: теорія та практики. Київ : «Видавнича група «Шкільний світ», 2021. 168 с.
2. Czayka-Chełmińska, Metoda tutoring. Tutoring. W poszukiwaniu metody kształcenia liderów. Stowarzyszenie Szkoły Liderów, Warszawa, 2007. 59 s.
3. Krzyczka, S. Nauczyciel-tutor. Prakseologiczna rekonstrukcja tutoring szkolnego. Kraków : Impuls, 2018. 364 с.
4. Religa I. Przewodnik metodologiczny dla mentorów i tutorów, Instytut technologii Eksploatacji. PIB, Radom, 2011. 29 s.
5. Tutoring. Teoria, praktyka, studia przypadków / P. Czekerda, B. Fingas, M. Szała. Warszawa : Wolters Kluwer SA, 2015. 335 с.
6. Gebaska M. Profil kompetencyjny tutora. Tutoring akademicki. Przegląd zagadnień (pp.44-88). Publisher : Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie, 2021.

РЯТІВНІ СВИТОГЛЯДНІ ЦІННОСТІ ЯК ОСВІТНІ ОРІЄНТИРИ: ВИКЛИКИ ВІЙНИ І ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ

Шевчук В.О.

*доктор економічних наук, професор,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

Кровопротитна війна, мету якої путінська Росія вбачає у тотальному винищенні українства, спричиняє необхідність екзистенційного розгляду та принципово нового тлумачення світоглядних цінностей, якими віковично володіє українство. Питомо українське осягнення цієї проблематики потребує новітніх підходів до її дослідження. Належить усвідомлювати, що нинішні підходи є неортодоксальними, відповідними ноосферній парадигмі мислення і діяння [1, с. 217-225].

Надбаннями української неортодоксальної економіко-філософської думки є субстанційний та дефінітивний підходи. У повоєнному періоді вони покликані дати новітнє тлумачення рятівних цінностей, на привиття яких слід спрямовувати сучасну освіту та виховання теперішніх і прийдешніх поколінь [2, с. 16-20]. З метою розв'язання порушених проблем, вирішувати які ні українству, ні людству раніше не доводилося, належить «вжитися думкою у категорію субстанції» [3, с. 378]. Субстанція у той же час є духоматерією, симбіозом одухотворення матеріального та матеріалізації духовного [3, с. 507].

Відтак субстанційний підхід належить розкривати через ключові виміри, до найпосутніших із яких належать духовно-інтелектуальні та матеріальні аспекти інтерпретації рятівних цінностей. Розкриття духовно-інтелектуальних вимірів передбачає здійснення кількох пізнавальних кроків, найважливішими серед яких є наступні.

1. Коректне формулювання основного питання економії як науки [3, с. 103].

2. Адекватне надання сучасної наукової відповіді на порушене питання.

3. Побудова картини загальнолюдського економіко-філософського надбання, виходячи із результатів відповіді на основне питання економії як науки [3, с. 382].

4. Вибір відповіді, адекватної екзистенційним викликам теперішнього часу, потребам і запитам життєдіяльності сучасних та майбутніх поколінь.

5. Життєствердне тлумачення духовно-інтелектуальних та матеріальних цінностей, керуючись отриманою відповіддю.

Матеріальний вимір, що продовжує розкриття досліджуваного субстанційного підходу, своєю чергою описується низкою алгоритмів, які розкривають матеріально-енергетичне тлумачення субстанції, а саме.

1. Природниче тлумачення абсолютної додаткової вартості, яка є її фізичним аналогом [3, с. 364, 366]. Засади її тлумачення є об'єктивними, а не суб'єктивними, а саме фундаментальними природничими на протигагу ортодоксальним політичним.

2. Алгоритмізація поняття «енергія прогресу», розкриття варіантів її визначення за допомогою множини математичних і графічних формул, табличних зображень, вербальних визначень тощо. Існує інтерпретація формули енергії прогресу як світової константи [3, с. 424].

3. Неортодоксальне економіко-філософське трактування ключових елементів формули енергії прогресу. Природничі підходи до тлумачення капіталу та його різновидів [3, с. 323, 455, 474]. Природнича інтерпретація розсіювання енергії прогресу та обґрунтування заходів запобігання її марнуванню [4, с. 276; 3, с. 455, 462-463].

4. Обґрунтування підходів до розгляду енергетичного бюджету людства [4, с.264, 276]. Вивчення взаємозв'язку продукування енергії прогресу та надходжень енергетичного бюджету. Розподіл енергії прогресу та (не)продуктивне витрачання енергетичного бюджету.

5. Побудова енергетичної моделі сучасної цивілізації [3, с. 467].

Оволодіння фундаментальною природничою основою досліджуваних світоглядних цінностей надає підстави для інституційної інтерпретації повоєнного світоустрою і суспільно-господарського розвитку України та інших країн світу.

Своєю чергою дефінітивний підхід, що продовжує розкриття рятівних цінностей із неортодоксальних економіко-філософських позицій, базується на визначенні світового теоретико-економічного і прикладного надбання як "науки, від якої залежить життя на Землі" [3, с. 481]. Світоглядна цінність цієї дефінії полягає передовсім у тому,

що вона протистоїть марксистській формулі «бытие определяет сознание», яка до цього часу тяжіє у пострадянському просторі і продовжує спотворювати причинно-наслідкові зв'язки систем суспільно-господарського буття.

Пізнавальні підвалини цього підходу створює світоглядний (філософський, науковий, письменницький, правозахисний тощо) доробок М.Руденка - видатного українського інтелектуала і гуманіста, наративи якого є питомо загальнолюдськими. Дефініція життя, яку мислитель дав майже півстоліття тому, перевершила панівну на той час дефініцію Ф.Енгельса [3, с. 506]. М.Руденко доводив, що 8/10-9/10 Метагалактики є живими [3, с. 491]. І вказував, що «лише та космологія, яка змальовує Всесвіт живим організмом, спроможна стати наукою третього тисячоліття [3, с. 637]. **Сутність** життя як найбільшого дива та невмирущості людства український інтелектуал «прив'язував» до рівня освіченості сучасної homo sapiens. Він постійно привертав увагу до освіти, котра являє собою найпосутнішу складову Логосу, якою він іменував сферу розумової діяльності суспільств [3, с. 38, 42, с. 151, с. 442-443].

Усвідомлено сповідуючи наведене визначення як атрибуту сучасної світової економічної науки, він самостійно обґрунтував природничу основу реального та монетарного секторів економіки. Для примноження надходжень бюджету (як в енергетичному, так і грошовому вимірах) М.Руденко неодноразово наголошував на необхідності «якомога більше фінансів перепускати через землеробство», бо «наше збагачення відбувається саме тут і тільки тут» [3, с. 325, 478].

Вибір М.Руденком рятівних цінностей став запорукою життєствердних змін чинної монетарної парадигми. "Міра життя" - таке тлумачення грошей дав М.Руденко-економіст у романі-трактаті «Формула Сонця», котрий являє собою беллетристичну складову багатожанрового розкриття парадигми фізичної економії [5, с. 207-213]. Український інтелектуал був переконаний у необхідності зробити еталоном вартості 1т (1ц) пшениці. «Якби це справді сталося, - писав М.Руденко, - сотні мільйонів земель були б врятовані від голодної смерті" [3, с. 482].

Керуючись рятівними світоглядними ідеями, нинішня Україна здатна ініціювати проведення у Києві чергового Всесвітнього самміту зі сталого розвитку ("Ріо+35"). Його передумовою є українська

ініціатива підготовки спеціальної доповіді ООН "Наша глобальна місія", покликаної просувати ідеї, порушені раніше у доповідях "Наше спільне майбутнє" (1987 р.) та "Наше глобальне сусідство" (1995 р.).

...Сучасне світове співтовариство постало перед економічними, соціальними та екологічними викликами задовго до нинішньої війни. Згодом ці загрозливі виклики посилила світова пандемія, а нині їх руйнівну дію істотно поглиблює нинішня кровопролитна війна. Маючи розуміння теперішньої війни, належить збагнути суть очікуваної перемоги, аби утверджувати рятівні цінності, що у повоєнному періоді мають стати основою витіснення смертоносного мислення і діяння.

Людство загалом і кожен індивід поставлені перед вибором альтернатив подальшого розвитку. Неупереджене з'ясування причин існуючих загроз світовій спільноті у той же час засвідчує шанси рятівних можливостей, на які спроможний інтелект сучасної людини. Дедалі очевиднішими стають життєдайні цінності, яких потребує економічне мислення сучасних суспільств. Порятунком від глобальних небезпек вбачається у виборі рятівних засад економічної науки та похідної від неї економічної освіти, призначенням якої стає поширення життєствердних, а не смертоносних знань.

Реформування освіти повинне забезпечити надання економічних знань, які утверджують життя. Пріоритетною ознакою реформ має бути доступ до отримання саме цих знань. Майбутнім фахівцям слід прививати теоретичне та практичне володіння фундаментальними законами економічного буття, відкриваючи доступ до знань, що ґрунтуються на природничих засадах. Відтак сприяння життю на Землі має стати безальтернативним критерієм достатності сучасної економічної науки та освіти.

Завдяки цьому стане можливою здатність економічної науки та освіти надавати релевантні знання та забезпечувати керованість розвитку, іменованого сталим. Майбутніх фахівців слід спонукати до опанування економічними знаннями, від яких залежить життя на Землі. Володіючи цим знанням, вони зможуть утверджувати рятівні принципи керованості господарювання. Передумовою надання новій генерації фахівців статусу «адвокатів нащадків» є оволодіння цінностями рятівного економіко-філософського надбання українства і людства XXI ст.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вернадський В.І. Декілька слів про ноосферу // Філософія: Хрестоматія (від витоків до сьогодення). – К.: Знання, 2009. – 621 с.
2. Шевчук В. Життєствердні виміри питома національних цінностей: рятівне знання для українства і людства XXI століття / Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції, 13-14 травня 2022 року, ТНПУ ім. В.Гнатюка. - Тернопіль : Вектор, 2022. 454 с.
3. Руденко М. Енергія прогресу. Вибрані праці з економії, філософії і космології. – К.: Кліо, 2015. – 680 с.
4. Подолинський С. Вибрані праці. Упорядник Л.Я.Корнійчук. - К.: КНЕУ, 2000. – 328 с.
5. Руденко М. Формула Сонця: Роман-трактат. - Тернопіль: Джура, 2005. - 224 с.

МОЖЛИВІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В ПЛАНІ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Шемелинець І.І.

кандидат юридичних наук, доцент

Київський університет імені Бориса Грінченка

21 квітня 2022 року Президент України створив консультативно-дорадчий орган - Національну раду з відновлення України від наслідків війни, одним із основним завдань якої є розроблення **Плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України [1]**. В складі Національної ради створена окрема робоча група з освіти і науки, яка має напрацювати конкретні заходи з відновлення та розвитку цієї сфери.

Національна рада, і окремі робочі групи, зокрема і з освіти і науки уже розпочали активну роботу. Безумовно, завдання для робочої групи надскладне – виробити важливі рішення, які в першу чергу мають мінімізувати наслідки від війни для системи освіти, затвердити заходи, проведення яких необхідне для повноцінного відновлення системи освіти. Водночас перед Національною радою стоїть більш масштабне завдання – напрацювати стратегічні рішення,

необхідні для повноцінного розвитку системи освіти в післявоєнний період.

Необхідно нагадати, що 23 лютого 2022, за день до початку військового вторгнення, Уряд затвердив Стратегію розвитку вищої освіти на 2022-2032 роки, яка вміщує 5 стратегічних цілей розвитку та 25 операційних цілей [2]. Очевидно, що в процесі роботи над Планом заходів ця Стратегія також повинна бути переглянута, з врахуванням тих рішень, які необхідно буде зробити через наслідки, спричинені військовим вторгненням росії.

В процесі напрацювання Плану заходів з відновлення та розвитку надзвичайно важливо, щоб в нього увійшли ті, які стосуватимуться і реформи правничої освіти. Нагадаємо, що проєкт Концепції розвитку юридичної освіти, після схвалення комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, так і не був розглянутий робочою групою з розвитку юридичної освіти Комісії з правової реформи і в підсумку не був затверджений.

Очевидно, що більшість необхідних заходів в Плані стосуватимуться не лише правничої освіти, а всієї вищої освіти. Але ключовими рішеннями, які матимуть значення і для правничої освіти, на наш погляд, і які слід включити в план заходів, є:

1. Нагальна потреба проведення оптимізації мережі закладів вищої освіти в цілому, і закладів освіти, які здійснюють підготовку юристів.

Така оптимізація має відбуватись шляхом:

- об'єднання університетів і створення більш масштабних, потужних та фінансово стійких закладів вищої освіти. Це дозволить оптимізувати фінансування та організаційні процеси, та сприятиме більшому міжнародному позиціонуванню.

- ліквідації відокремлених структурних підрозділів університетів. Статистика свідчить, що серед переміщених університетів від початку війни майже половина (19 з 43) це якраз відокремлені структурні підрозділи, в яких часто здобувають освіту від 1 до 300 студентів). Нагадаємо, що у 2019 році перехідними положеннями до ЗУ «Про вищу освіту» було заборонено створювати відокремлені підрозділи в Києві, Львові, Харкові, Одесі та Дніпрі. В системі правничої освіти, таких відокремлених підрозділів також достатньо багато.

- припинення підготовки фахівців за спеціальністю «Право» на рівні фахової передвищої освіти, що дозволить оптимізувати мережу закладів освіти, які готують правників.

- припинення підготовки фахівців за спеціальністю «Право» закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Ці заклади мають зосередитись на підготовці фахівців для потреб державних органів за спеціальностями, які відповідають їх меті існування, і дійсно потребують специфічних умов навчання, як, наприклад, спеціальності в галузі знань «Цивільна безпека».

2. Перегляд системних підходів до фінансування університетів.

Університети і раніше мали проблеми із недостатністю фінансування чи складністю з повноцінною реалізацією фінансової автономії. Зараз ця проблема значно загострилась, через брак фінансових ресурсів та економічною ситуацією. Стратегія розвитку вищої освіти на 2022-2032 передбачає, що одними із операційних цілей є забезпечення цілеспрямованого бюджетного фінансування, що дає змогу здобути якісну вищу освіту на конкурсній основі та автономія закладів вищої освіти (забезпечення рівних прав та широкої інституційної автономії, зокрема фінансової).

Крім того у зв'язку з браком коштів, має бути переглянуті підходи до формування державного замовлення на підготовку фахівців – збільшення замовлення за спеціальностями, фахівці з яких потрібні і будуть потрібні державі після здобуття перемоги та зменшення обсягу на підготовку юристів.

3. Системний розвиток «регульованих» професій та спеціальностей.

Має бути закладено розробка комплексного підходу до організації підготовки за спеціальностями, здобуття освіти за якими дає доступ до професій, для яких запроваджене додаткове регулювання. Регулювання освіти за цими спеціальностями для суспільства і держави матиме надважливе значення, а отже мають бути встановлені особливі вимоги доступу до вищої освіти за цими спеціальностями, наявність стандартів освіти, які вміщуватимуть вимоги до результатів навчання та форми атестації, наявність окремих ліцензійних вимог до провадження освітньої діяльності за цими спеціальностями. Слід нагадати, що за спеціальністю 081 «Право» не всі стандарти затверджені, а за спеціальністю 293

«Міжнародне право» їх взагалі немає, поки залишаються траєкторії здобуття юридичної освіти, які дають можливості особам з низьким освітнім рівнем здобути вищу юридичну освіту, а Єдиний державний кваліфікаційний іспит поки так і не відбувся. Великого значення слід приділити і розробці професійних стандартів за правничими професіями.

Отже, зараз настав час приймати системні та кардинальні рішення у сфері освіти і науки, зокрема вищій. Ці рішення можуть бути жорсткими та непопулярними, але вкрай необхідними для розвитку системи в післявоєнний період. Маємо надію, що значна частина елементів реформи правничої освіти також буде включена в фінальний варіант Плану заходів і закріпить вектор руху в напрямку побудови стійкої системи як вищої освіти в цілому, так і правничої зокрема.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України №266/2022 від 21 квітня 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225>

2. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: розпорядження Кабінету міністрів України №286-р від 23 лютого 2022 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286->

ЕВОЛЮЦІЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОМУ ЦІННІСНОМУ АСПЕКТІ

Юрченко Л.І.

*доктор філософських наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Рябініна О.В.

*доктор філософських наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Гонтаренко Л.О.

*кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Відповідальність за стан суспільства та навколишнього середовища несе не лише держава, а й особистість. В даній ситуації необхідно не просто слідувати державним нормативним актам, а й усвідомлювати свою відповідальність перед світовою спільнотою. У феномені соціальної відповідальності домінує, перш за все, моральний компонент. Функція соціальної відповідальності є практичною проекцією ціннісної орієнтації суб'єкта. Суб'єкт ціннісної орієнтації є ідеальною духовною субстанцією та ядром соціальної системи, з якої ідентифікує себе більшість соціальних індивідів. В ідеалі цілі особистісної та соціальної ідентифікації збігаються.

Проте, особиста відповідальність за соціально-екологічну безпеку навколишнього світу не набула належного застосування та поширення в Україні. Для того, щоб змінити ситуацію, досліджено джерела та динаміку соціально-екологічної відповідальності, еволюцію відповідних цінностей особистості та особливості їх проявів в українському просторі.

Ціннісний аспект соціальної відповідальності за стан суспільства та навколишнього середовища проявляється також не лише на рівні держави та міжнародних організацій, а й насамперед підприємця.

Метою даної роботи є дослідження еволюції уявлень про корпоративну безпеку та відповідальність в соціально-екологічному аспекті, а також визначення особливостей теоретичних підходів до соціально-екологічної відповідальності та практичної її реалізації.

Західна цивілізація розглядала проблеми відповідальності за свої дії ще з античних часів. Давньогрецькі та римські філософи, такі як

Платон, Арістотель, Марк Аврелій та інші, відзначали відповідальність правителя за забезпечення безпеки своїм підлеглим та шанобливе ставлення до навколишнього світу [2]. Також дані ідеї лягли в основу філософських уявлень епохи Відродження, що знайшло вираження у працях Нікколо Макіавеллі («Государ») та Томаса Гоббса («Левіафан»)[1]. Проте усвідомлення відповідальності саме роботодавця, промисловця, за свої дії починає оформлюватися вперше Томасом Мором у його праці «Утопія», де він критикує жорстоке ставлення до працівників і закликає їх роботодавців та державу нести за це відповідальність [3]. Із розвитком промисловості дане питання постає все гостріше, змушуючи роботодавців під тиском спільноти, забезпечувати належні соціальні умови. Проте з бурхливим розвитком технологій, відповідальність за екологічну безпеку довгі роки не поставала першочерговою та невідкладною.

Так, до 70-х років ХХ століття проблемам безпеки навколишнього середовища людство майже не надавало значення. Лише серйозне погіршення екологічного стану великих промислових регіонів та кризова обмеженість природних ресурсів, привернули увагу науково-економічних кіл до соціально-екологічної проблеми. Стало очевидно, що суспільство дійшло до такої межі, за якою просто мусить контролювати та стримувати свою діяльність, її наслідки, що знайшло яскраве відображення у праці Е.Тофлера «Шок майбутнього» [4].

З огляду на це, у 1973 році розпочала свою роботу Програма захисту навколишнього середовища при Організації Об'єднаних Націй. Важливим кроком у вирішенні екологічних проблем стало засідання Міжнародної Комісії з питань екології та розвитку у 1984 році, підсумком роботи якої стала теза «задоволення потреб сучасного покоління не повинно відбуватися за рахунок прийдешніх поколінь». У 1991 році на другій світовій конференції у Роттердамі, у доповіді прем'єр-міністра Норвегії наголошувалось, що саме міжнародні корпорації із мінімальним втручанням урядів країн повинні визнати свою відповідальність перед суспільством та природою [2].

Детальний аналіз наведених публікацій та міжнародних нормативно-правових актів дозволив виділити в рамках становлення феномену глобальної екологічної відповідальності дві тенденції. По-перше, світова спільнота дійшла висновку, що повинна існувати

глобальна відповідальність за стан довкілля. По-друге, громадяни, щоразу більше переймаються тим, як вплине несприятлива екологічна ситуація на їх повсякденне життя, а також як вони можуть сприяти вирішенню екологічних проблем.

Що ж стосується еволюції уявлень про соціально-екологічну відповідальність в Україні, то її зародження припало на другу половину XIX ст., коли Україна перебувала у складі Російської та Австро-Угорської імперій. Проте, підґрунтя до цього було закладено в українському етносі набагато раніше.

Українці з давніх-давен навчилися поважати землю та працю людей, які їх оточують. Це пов'язано із специфікою історичного шляху України, яка протягом майже 5 століть перебувала під ярмом загарбників. Саме за цих умов в українців сформувалися такі особливості менталітету, як шанобливе ставлення до рідної землі, «культ хліба», повага до людської праці [2]. По суті, все вищезазначене лягло в основу та стало джерелом шанобливої та відповідальної поведінки українського етносу до оточуючого світу.

Проблеми сталого розвитку національної економіки, набули особливо гострий характер в останні роки, незмінно підштовхували до вирішення питань пов'язаних з дилемою підвищення економічної ефективності підприємств та одночасного вирішення соціальних питань, реального покращення якості життя населення. Великий український капітал поступово почав усвідомлювати помилковість неоліберального підходу до провідної ролі ринку в економіці, негативного впливу на соціальну стабільність, стан суспільних відносин, а також економічні результати діяльності компаній. У підсумку, саме економічні причини стали провідним фактором висунення соціальної відповідальності бізнесу в ряд найбільш важливих факторів стабільного економічного розвитку. В Україні соціальна відповідальність бізнесу має різні прояви, залежно від положення підприємства на ринку, рівня конкуренції, характеру взаємин з органами державної та місцевої влади, наявності передвиборчої компанії та ін.

Перша форма носить класичний характер, що пов'язано з політикою підприємства щодо реалізації повноцінного соціального партнерства. Така форма характерна більшою мірою для компаній, що працюють не тільки на український ринок, але і закордонні. Прагнення таких підприємств до соціальної відповідальності цілком

очевидно – це необхідність відповідати західним критеріям для успішного ведення бізнесу, особливо якщо планується проведення IPO на зарубіжних фондових ринках.

Друга форма соціальної відповідальності бізнесу може бути пов'язана з отриманням натомість від держави певних привілеїв, можливість розробки та видобутку корисних копалин, надання вигідного державного замовлення. Закріплення за компанією сукупності елементів соціальної відповідальності передбачає витрати ресурсів на здійснення цих функцій і відтворення відповідних соціальних статусів, що веде до отримання певних вигод, у тому числі корисних ефектів.

Третя форма носить, більшою мірою, примусовий характер, коли соціальна відповідальність є проявом обов'язкової благодійності. Держава фактично змушує підприємства займатися такого роду діяльністю. Це пов'язано з тим, що „надмірна залежність вітчизняного бізнесу від влади, яка зміщує акценти його соціальної політики, а також загальний низький рівень конкурентності більшої частини внутрішніх ринків, що робить зайвою (економічно неефективною) для бізнесу боротьбу за свою легітимність перед ким би то ні було, крім владних структур різних рівнів.

Але, для українських компаній соціальна відповідальність переважно носить разовий характер, спрямований на покращення репутації, без бажання (часто і можливості) розглядати даний процес як тривалий і безперервний, нарешті, відсутня конструктивна, взаємовигідна взаємодія роботодавців і найманих працівників. Розвиток цього процесу в Україні має численні бар'єри, часом як штучні, так і природні. Незважаючи на досить великий період існування інституту соціальної відповідальності в Україні, переважно має неформальний характер, так як відсутня повноцінна законодавча база. Вітчизняна система регулювання даного процесу не відповідає ні міжнародній практиці, ні реальним запитам соціально-економічної політики як держави, так і підприємницького сектора

Отже, проблеми корпоративної безпеки в аспекті соціально-екологічної відповідальності в українських реаліях підіймалися ще у XIX сторіччі. Це було закономірно закладено у нашій ментальності. Проте через низку історичних подій, дана риса була втрачена, і задача сучасної української держави - відродити її, в певній мірі спираючись на європейський досвід, а також на досвід предків. У даний момент

сама держава має виховати покоління українських підприємців, які будуть усвідомлювати свою відповідальність перед народом, державою та всім навколишнім природним світом, що є необхідною умовою на шляху України до європейської інтеграції.

ЛІТЕРАТУРА:

1) Соціальний аспект корпоративної культури та його вплив на економічну безпеку підприємства / В. В. Ворожбит // Економіка. Менеджмент. Підприємництво . - 2013. - № 25(1). - С. 147-158. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/есмері_2013_25\(1\)_19.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/есмері_2013_25(1)_19.pdf)

2) Грішнова О.А., Думанська В.П. Екологічний вектор соціальної відповідальності.// Економіка та управління. – 2011. - № 3 - Режим доступу:

http://www.napks.edu.ua/library/compilations_vak/eiu/2011/3/p_32_41.pdf

3) Фетисова Юлия Витальевна. Культура безопасности : диссертация ... кандидата философских наук : 09.00.13 / Фетисова Юлия Витальевна; [Место защиты: Ом. гос. пед. ун-т].- Омск, 2009.

4) Тоффлер Э. Т50 Шок будущего: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. - М.: ООО "Издательство АСТ", - 2002. – 552с.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СОЛІДАРНОСТІ У СТУДЕНТІВ СУЧАСНОГО КОЛЕДЖУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ, ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (СКРИНКАСТИ)

Яремович М.А.

здобувач ступеня доктора філософії PhD

Рівненський державний гуманітарний університет

викладач, методист

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені

Маркіяна Шашкевича»

Реалії, які на сучасному етапі свого історичного існування долає Українська держава, донедавна здавалися неможливими. Війна проти України актуалізувала велику кількість проблем у освітніх закладах усіх рівнів – загалом, і закладах фахової передвищої освіти (ЗФПО) –

зокрема. Ситуація, яка склалася ускладнює освітній процес, а подекуди робить його неможливим. Проте освітянська спільнота докладає зусиль аби вирішити проблеми, що виникають, а також створює умови задля організації освітнього процесу для усіх здобувачів освіти, де це можливо. Розуміємо, що в умовах воєнних дій не можна гарантувати однаково якісну і доступну освіту для кожного. В першу чергу, варто сказати, що в умовах військового стану вся територія України умовно ділиться на ту де активно проводяться військові дії, окуповану та умовно спокійніші, де лише час від часу є прильоти авіа бомб та звучать сирени. Складність адаптації полягає у тому, що відносно спокійність ситуації іноді раптово змінюється з однієї зони до іншої. Тобто всі хто перебувають навіть у відносному спокої, вимушеному переселенні – не можуть бути впевненими, що це буде так на наступний день [2, с. 29].

Війна Російської Федерації проти України вкотре підкреслила необхідність і важливість становлення активного, відповідального і свідомого громадянина України, з чітко визначеною громадянською позицією, а також готовністю до виконання своїх конституційних обов'язків. Світова підтримка українського народу на даному етапі є безпрецедентною. Вся цивілізована світова спільнота демонструє Україні свою міжнародну солідарність. Проте у нашій розвідці цікавою є саме громадянська солідарність власне українського народу. **Громадянська солідарність** проявляється не тільки у спільності почуттів та інтересів індивідів, що є членами певного громадянського суспільства, а й у відповідальності, дотриманні взаємних обов'язків, які у безконфліктний спосіб дають можливість обмінюватися суспільними благами [1, с. 81]. Орієнтація української освіти на компетентнісний підхід, у цьому контексті, звертає нашу увагу на громадянську компетентність. Отже, **громадянська компетентність** – це комплекс знань, умінь, навичок, якостей та практичного досвіду громадянської діяльності, викликаних орієнтацією людини на реалізацію громадянських цінностей здатність захищати та піклуватися про права, інтереси та потреби людини і громадянина держави й суспільства, рівень навичок і здібностей, завдяки яким реалізується суспільна та громадянська активність [4].

Освітня реформа в Україні, результатом якої стала Нова Українська Школа, пропонує курс громадянської освіти, як запоруку

розвитку громадянської компетентності. Формування громадянської солідарності у студентів коледжу в умовах воєнного стану набуває особливої актуальності. Студенти на практиці розуміють у чому важливість взаємної підтримки, самоідентичності та відданості державним інтересам. Військова агресія з боку Російської Федерації, активні бойові дії, процес переміщення населення, масові руйнації та звірства з боку армії агресора – сучасна молодь спостерігає в онлайн-режимі. Багато студентів стають волонтерами. У великої кількості студентів рідні, сусіди, знайомі вступають у лави ЗСУ чи ТРО. Кожна людина в Україні так чи інакше є залучена воєнній події. З огляду на вищесказане процес формування громадянської солідарності під час навчальних та виховних занять можна сказати відбувається «за замовчуванням».

Освітній процес в умовах воєнного стану здійснюється у форматі дистанційного навчання. Дистанційне навчання – це сукупність технологій, що забезпечують доставку тим, хто навчається, основного обсягу досліджуваного матеріалу; інтерактивна взаємодія студентів і викладачів в процесі навчання, надання студентам можливості самостійної роботи з освоєння досліджуваного матеріалу, а також у процесі навчання [1]. Сучасні технічні засоби, інформаційні ресурси дають можливість у повній мірі зреалізувати свій освітній потенціал.

Інноваційні інформаційні ресурси передбачають різноманітні формати роботи. З метою формування громадянської солідарності через розвиток громадянської компетентності ефективним є застосування скринкастів. Нинішній глобальний нанопростір робить їх дуже популярними. **Скринкасти** – відеокліпи, в яких наочно показується виконання тих чи інших дій, вони, на відміну від текстових посібників, дуже зручні у використанні – достатньо лише запустити відеоряд і одразу зрозуміло, як виконувати дії, показані та озвучені в кліпі, що значно полегшує освітній процес [5]. Коли говоримо про скринкаст, то маємо на увазі таке відео, в якому матеріал виводиться на екран (презентація, зображення, вебсайт, текст тощо), викладач (якого видно або не видно у кадрі) голосом його коментує.

Скринкастинг в освіті – найдосліджуваніша сфера використання цієї технології. Варто зауважити, що такий формат подачі матеріалу під час дистанційного навчання є відмінною альтернативою не завжди ідеальним відео-заняттям. Перевага скринкастів, у цьому

випадку, полягає у поєднанні викладацької подачі інформації та візуального ряду.

Скринкаст вважається найоптимальнішим форматом навчального відео. Його переваги: гнучкість формату, індивідуалізація навчання, наочність і зрозумілість подання; можливість подання матеріалу з допомогою найзрозумілішої для сучасного студента мови – мови гаджетів. Проте є й недоліки: відсутність можливості задати додаткові питання та ізольованість від викладача та колективу. З цього можемо зробити висновок, що скринкасти є корисним доповненням до основного курсу навчального матеріалу, однак не можуть замінити спілкування з викладачем та однолітками.

Наведемо приклади формування громадянської солідарності через скринкаст:

- Підхід «Students teaching students» («студент навчає студента»). Демонстрація студентами скринкастів своїх досягнень, як громадян України: їх обговорення, коментарі автора й одногрупників, це робить діяльність більш значущою для студентів – це підвищує рівень мотивації, сприяє росту залученості студентів до освітнього процесу. Однак такий формат вимагає обов'язкового контролю з боку викладача та попередньої перевірки скринкастів, він підходить для невеликих академічних груп, зокрема для практичних і лабораторних занять [5].

- Veedback – слово утворене від поєднання слів video (з англ. – відео) та feedback (з англ. – зворотний зв'язок, відгук). Зворотній зв'язок між викладачами та студентами у вигляді скринкастів. Цей формат роботи відкриває можливості для використання великої кількості різноманітних інструментів для якісної візуалізації; більш чіткі відгуки, усунення плутанини і непорозумінь; відчуття співпраці, діалогічність у спілкуванні студента з викладачем; гнучкість формату і легкість доступу до скринкастів; яскрава емоційна реакція та ріст мотивації; передача інтонації, жестів та інших емоційних маркерів, що допомагають студентам краще порозумітись з викладачем під час дистанційного навчання [5].

Кілька слів про те, якими є особливості використання скринкастів:

1. Скринкаст має бути організований таким чином, щоб зацікавити, змотивувати, візуалізувати матеріал, але водночас варто стежити за його структурою;

2. Матеріал повинен мати зрозумілий початок, основу та завершення, подібно до традиційного заняття;

3. Виокремлюйте важливі ідеї чи концепції, позначайте їх;

4. Рекомендуємо не замінювати скринкастами все заняття. Використання такого формату навчального відео має позитивний результат, коли воно поєднане з коментарями та поясненнями викладача.

5. Відео мають бути короткими і зорієнтованими на освітні цілі.

6. Аудіо- та візуальні елементи мають доповнювати, а не відволікати; використовуйте їх лише для того, щоб краще пояснити певні частини матеріалу.

7. Щоб покращити взаємодію з Вашим відео використовуйте розмовний стиль, викладайте матеріал із захопленням.

8. Вбудовуйте відео в контекст активного навчання, використовуючи опорні запитання, інтерактивні елементи чи пов'язані з ними домашні завдання.

На сьогоднішній день існує величезний вибір платних та безкоштовних програм та платформ для створення скринкастів.

Одним із найпопулярніших платних професійних сервісів для запису скрінкастів є Camtasia – програмний продукт компанії TechSmith. Screencast O'Matic. Цей онлайн-інструмент для скрінкастингу дає змогу безкоштовно записувати та зберігати як самостійні відеофайли mp4 (з майже непомітним водяним знаком у лівому нижньому кутку) відеозаписи тривалістю до 15 хв., а також обрізати початок і кінець відео і навіть накладати на відеоряд окрему звукову доріжку mp3. Screencastify. Тим, хто любить працювати з GoogleSlides, варто звернути увагу на розширення Screencastify для Google Chrome, безкоштовний функціонал якого дає змогу записати п'ять десятихвилинних відео без водяних знаків і завантажити їх на YouTube, GoogleDrive чи на локальний диск. Zoom. Зрештою, якщо Ви працюєте у вебінарних кімнатах Zoom і це середовище вже стало для вас рідним, то завжди можна використати сам Zoom як сервіс для запису скрінкастів. MoveNote – дозволяє створювати відео-лекції на основі презентації. FastStone Capture – програма, яку можна назвати – «Два в одному». Справа в тому, що цей інструмент має дві основні

функції – створювати скріншоти і робити відеозапис робочого столу. CamStudio – програма для захоплення відео з монітора. Дозволяє також паралельно записувати звук. Вона абсолютно безкоштовна навіть для комерційного використання [5].

Таким чином, практика свідчить, що доцільне використання інформаційних технологій дозволяє ефективно здійснювати освітню діяльність, а також використовувати можливості фахового коледжу. Можливість використання ІКТ дає змогу чітко організовувати освітнє середовище для здобуття студентами повноцінної, якісної сучасної освіти. Що стосується викладачів, то інформаційні технології створюють можливості для найбільш повного і ресурсного прояву ними педагогічних здібностей і професійних знань, умінь та навичок, дають змогу здійснення поступального руху навіть у найбільш буремні часи. Що стосується скринкастів, як особливої технології ІКТ, наголосимо, що на даному етапі розвитку освітньої сфери в Україні, вони мають перспективу щодо розширення поля їх використання. В умовах дистанційного навчання використання скринкастів є дуже зручним і ефективним форматом подачі відео-матеріалів у напрямку формування громадянської солідарності. Актуальність цього процесу зумовлюється самим фактом агресивної війни проти України, а також глобальними викликами, які диктує сучасна світова парадигма співіснування цивілізованих європейських країн, а також країн світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Городецька С. Л. Громадянська солідарність як поведінкова стратегія громадянського діалогу. Соціологія. Грані. зб. наук. праць. Київ: Київський національний університет імені Тараса Григоровича Шевченка, 2014. №8. С. 80 – 84.

2. Дядюх-Богатько Н. Навчання студентів галузі «Культура та мистецтво» в умовах військового стану. Освітній процес у вищій школі та шкільній освіті у воєнний час: інтеграція України до Європейського простору вищої освіти (EHEA) через призму європейських моделей освіти TeLSAC та PERFORMER: Матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції (Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, 4 – 5 травня 2022 року)/ за ред. Ю.М. Козловського, О.М. Ієвлева, Т.М. Горохівської, М.Ф.Криштановича, О. Якимець; за заг. ред. О.М. Ієвлева. Львів, 2022. С. 29 – 31.

3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні [Електронний ресурс] / затверджено Постановою МОН України 20 груд. 2000 р. // Освітній портал. URL : <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html> (дата звернення 16. 06. 2022).

4. Срібненко О. Навчаючи навчаюсь – громадянська компетентність вчителя та учня. URL : http://fel2005.dp.ua/docs/doc_551.pdf (дата звернення 16. 06. 2022).

5. How Video Production Affects Student Engagement: An Empirical Study of MOOC Videos: URL : <http://up.csail.mit.edu/other-pubs/las2014-pguo-engagement.pdf> (дата звернення 22. 05. 2022).

Наукове видання

ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ І ВИКЛИКИ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Матеріали III Всеукраїнської науково-методичної
конференції (Суми, 18 червня 2022 року)

Відповідальний за випуск В. М. Завгородня
Комп'ютерне верстання А.С. Славко

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 6,85. Обл.-вид. арк. 6,87.
Тираж 50 пр.

Зам. №
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2,
м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3062 від 17.12.2007.